

ANTONII DE HAEN,
RATIO MEDENDI.
TOMUS QUINTUS,
PARTES IX. ET X. COMPLECTENS.

TONI DE LIA

ANTONI DE HALL

PAULO MILITARI

TOMUS QUINTUS

PAULO MILITARI

PAULO MILITARI

ANTONII DE HAEN,

CONSILIARII ET ARCHIATRI
S. C. R. A. MAJESTATIS,

NEC NON MEDICINÆ PRACTICÆ
IN UNIVERSITATE VINDOBONENSI

PROFESSORIS PRIMARIJ,
RATIO MEDENDI

IN NOSOCOMIO PRACTICO.

TOMUS QUINTUS,
PARTES IX. ET X. COMPLECTENS.

PARISIIS,

Apud P. F. DIDOT, Juniores, Bibliopolam, ad
Ripam Augustinorum, propè Pontem Sancti
Michaëlis, sub Signo Sancti Augustini.

M. DCC. LXVII.

Cum Approbatione & Privilegio Regis.

ANATOMIE DE L'HOMME

CONSILIIUM ET ARCHITECTURA

S. C. H. A. M. A. E. S. T. A. T. I. S.

MEC. NON MEDICINE PRACTICE

IN UNIVERSITATE VINDOBONENSIS

PROFESSORIS PRIMARI

FRATIS MEDICINAE

IN NOBIS OMNIO PRACTICO

TOMUS QUINTUS

FRATIS MEDICINAE

P. A. R. I. S. I. S.

FRATIS MEDICINAE

FRATIS MEDICINAE

FRATIS MEDICINAE

FRATIS MEDICINAE

FRATIS MEDICINAE

FRATIS MEDICINAE

ANTONII DE HAEN
RATIO MEDENDI
PARS NONA.

CAPUT I.

SISTENS ANATOMICAS ALIQUOT SECTIONES , UNA CUM BREVI PRÆGRESSI MORBI HISTORIA.

§. I. *Pleuro-peripneumonia , in qua dolor die 5. evanuit , pulsus autem semper , & cum dolore , & sine eo , aut fortis , aut durus , aut subdurus , percipiebatur ; in qua sanguis quò crebriùs missus , eò magis phlogisticus fuit ; & in qua multa signa bona multis perpetud malis commista erant. Mors die septimâ. Anatome eum in finem descripta ut haud ea modo , quæ ad hunc morbum pertinent , sed & multa alia innotescant , quæ in decursu hujusce operis usui venient : quod idem de reliquis*

Tome V.

A

anatomicis sectionibus monitum esto.

§. II. *Pleuro-peripneumonia ad 11. diem lethalis, cum pulsu ferè semper duro, & intercurrente asphyxiâ, dolore pridè mortis evanido. Anatome.*

§. III. *Pleuro-peripneumonia ad diem 7. lethalis sine pulsu duro, nec molli tamen. Anatome.*

§. IV. *Gastritis sine vomitu lethifera, in cachectica femina, cum maximè fallentibus sanguinis missi phænomenis; in qua etiam id singulare, quod consuetudo suo per omnem vitam modo, animo linquere-tur, in prima & altera, quam ipsi instituimus, missione sanguinis; in ter-tia verò, ac quarta, minimè. Anato-me.*

§. V. *Renalis morbus chronicus cui deinde pleuritis, ac paraphrenitis, acutissimæ junctæ, cum miranda cada-veris sectione. §. VI. Labes vi externâ contracta, quæ demùm post sexennium hydropem pectoris mentita, mortem intulit miris symptomatibus. Anatome.*

§. VII. *Mors à phthisi pulmonari, cum suspitione aneurysmatis in ventre latentis. Anatome.*

§. VIII. *Ignotus morbus sectione cadaveris cognitus.*

§. IX. *Mors ab ulceribus cruris, spu-rium demùm aneurysma generantibus.*

§. I. **D**E nosologia & diagnosi, nonnulla prolaturus, præmittam plura, quæ post datos primùm morbos, à morte deteximus.

Juvencula 17. annorum, (à triennio primùm menses irregulares, quin & semel anni cessantes spatium, à sequi-anno verò iterùm fat, ut ait, copiosos, & nuper adhuc mox ante hunc ultimum morbum suum, habens;) febre acutâ cum miliaribus anni abhinc elapso spatio laboraverat; exinde verò sana vixerat; exceptâ, qua non laboriosâ quidem, nec valdè siccâ, frequenti tamen admodum vexabatur, tussi. Lotrix erat.

Martii 10. pleuro-peripneumonia eam invasit, cui in principio dolor pectoris universi, dein lateris sinistri inferioris, & die quarto ejusdem lateris superioris, perpetuus eò usque comes, quinto demùm die ità evanuit, ut nullus postmodùm, nisi à validiore nonnunquàm tussi, perciperetur. Pulsus ipsi passim celer, fortis, nonnunquàm sive durus, sive subdurus, nunquàm verò cum celeritate mollis, nisi prope mortem fuit. Sexies ipsi vena secta est, sic ut libræ medicæ

4 RATIONIS MEDENDI

quinque ipsi detractæ sint ; sanguinis crassamenti , crustæque densitate eò quidem auctiore , quò crebriùs educeretur. Urinas vel crudas minxit , vel coctas , nonnullas etiam hypostaticas. Emisit nunc crudam alvum , nunc , idque sæpiùs , coctam ac flavam ; sub finem autem fuscam , valdéque foetentem. Reddidit pauca , vix cocta unquam, sputa. Bonas partim, partim malas transegit noctes. Transpiratio inconstans ; quemadmodum ne unicum quidem signum bonum , seu vitales actiones , seu naturales , animalesve spectares , toto morbi decursu apparuit , quod malis admodùm signis non interturbaretur. Periit die 7. morbi finiente.

Horâ à morte 27^{mâ} elapsâ , cadaver aperuimus. Quod externo in corporis habitu notaremus , nihil fuit. Torosæ mammæ. Gracile potiùs & depressius , quàm tumidum erat abdomen , nec vel ad epigastrium ullo modo tumefactum.

Bonum omentum ac pingue , obvelans cuncta viscera ad amussim , ad imam usque pelvim , & ad integra latera.

Hepar lobo majori suo explebat

P A R S N O N A. C A P. I. §

totum dextrum latus, sic, ut superiore sui parte altitudinem quartæ, numero à superioribus ducto, costæ æquaret; inferiore autem trium latitudine pollicum infra costarum infimarum cartilagine descendere; in medio verò epigastrio in latus sinistrum non-nihil protenderetur. Lobus minor, ingensque ille, superiorem ventriculi partem transcendens, attigit arcum sinistrarum costarum, indeque retro-flexus ventriculum à latere, ac non nihil à dorso, amplectebatur.

Lobus major, qua parte ad minorem vergit, pugni magnitudinis hydatidem gessit; quæ, eò quod in excavato ad id hepate hæreret, suâ ipsius mole sive in vita, sive in cadavere, neutiquàm eminuit.

Vesicula felle bilem paucam habuit, eamque haud spissam valdè, aut valdè aurantiam.

Splen pedem hominis adulti longitudine ac latitudine referens, ad sesqui-pollicem latum infra imam costarum marginem eminuit.

Ventriculus parte superiore delitescens sub hepatis minore lobo, demùm conspicuus infra ejusdem oras apparuit; ampliusque deindè tam in

6 RATIONIS MEDENDI
dextrâ , quàm sinistrâ , demùm leviter
obliquus , pylorum formabat ad umbi-
licum , dextrorsùm.

Intestinum colon naturali modo ha-
buit , nisi quod grandior splen flexum
in eo extraordinarium faceret. Intesti-
num ileum in pelvi hinc indè aut
rubrum valdè , aut purpureum. Cete-
rùm intestina omnia naturaliter disten-
ta erant. Boni renes , ureteres , vesica
ferè vacua. Uterus instar parvæ , ejus-
demque complanatæ , castaneæ.

In thorace cor haud parvum , justo
carnosius ; maximè lævum. In utroque
cavo polyposi quid , quod in vasa ma-
jora usquè pergebat : auricula dextra
indè omnium maximè distenta. Erat
autem materies hæc crassitudine , albe-
dine , scissilitate , ei similis , quam in
misso sanguine crustam inflammato-
riam appellamus. Nec ab ea differe-
bat , qui in magno venarum pulmo-
narium confluxu aderat , venosus po-
lypus ; nec ille , qui in aorta. Aorta
verò descendens hîc rubrum sangui-
nem , illic pallidiorem habuit ; fluidum
hîc , illic grumosum. Bonæ valvulæ ,
& cætera omnia.

Pulmones accreti nullibi , sinistri
autem superior lobus exhibuit suum

totum parenchyma durum ità , ut hepatis referret substantiam , sic grave , ut in aquam injectum , mox ejusdem peteret fundum. Ceterum , lobus inferior ac dexter pulmo totus , nec rubebant , nec tumebant.

Mox post trachææ dichotomiam , in principio sinistri pulmonis , calculus friabilis , granorum quinque , apparuit ; nec procul indè veluti corpus glandulosum , quod perscissum similem calculum , sed quintuplo minorem , gerebat.

§. II. Vidua sexagenaria , quæ 30 abhinc annis ex gravi diuturnoque morbo , sive arthritico , sive rheumatico , caruerat catameniis ; quæ anno abhinc elapso syncope correpta , in platea jacuerat aliquantisper ; quæ mensis elapso spatio de gradibus in faciem prona cadens , magnam passa hæmorrhagiam fuerat , obtusiùsque indè capite dolebat & tussiebat ; quæ tandem nunquam doloribus aut colicis aut iliacis obnoxiam se fuisse testabatur ; cujus cur meminerim causam anatome dabit : hæc , inquam , femina Martii II. proximè elapsi , cepit pleuro-peripneumoniâ affligi , ac citrà auxiliatricem cujusquam manum , in summâ omnium

8 RATIONIS MEDENDI
rerum penuriâ , frigido in loco , in
nonum usquè diem jacuit.

Nono autem die , ex suburbio *Josephino* in nosocomium *hispanicum* minùs ivit , quàm reptavit , integro indigens , quo illuc demùm perveniret , bihorio. Indè mox fellâ portatili nostrum est inducta nosocomium , inique vix undecimo morbi inchoante die expiravit.

Notabile in eâ nihil per hunc sequi-alterum diem , nisi 1°. quod post venæ sectionem , ac semi-vesicans emplastrum , dolor quidem lateris penitus remitteret , cetera verò peripneumonix symptomata increfcerent. 2°. quod pulsus durus & cum dolore lateris , & post eundem cessantem , perseveraret ; nec nisi paucis ante obitum horis in parvum , debilem , celerimum , & inæqualem mutaretur : 3°. quod asphyxiam ter , deficiente scilicet omninò pulsu , passa sit.

Horis post mortem duabus & triginta prægressis , inspeximus cadaver. Venter compressior potiùs , quàm elatus ; colore hinc indè virefcens.

Hepar magnum , latitudine integræ palmæ manûs infra costas propendens ; in thorace autem ad altitudinem quartæ

quintæve , à superioribus numerando , costæ assurgens , lobo sinistro obvelabat ventriculum , lienemque attingebat.

Lienis nullus conspectus ; non eminebat enim infra costas , latitabat sub ventriculo , sub quo assurgens hepatis sinistrum lobum tangebatur. Sanus erat.

Ventriculus à suo prope diaphragma principio , ad pylorum usquè , nihil habuit ventriculi figuræ simile , seu canalis mirè tortuosi , intestini instar , formati , tantummodò , secundùm inania illa spatia , quæ ipsi concesserant splenis jecinorisque crepidines.

Pylorus crassus , durus , una in plaga cartilaginis instar elasticus.

Omentum complicatum , & convolutum circa originem suam , haud ultra duos digitos latos longum ; non ita tamen in suis concretum convolutionibus , quin explicari adhuc posset.

Intestinum colon assurgens ex ileo dextro , consueto more sub hepate flexum , in medio epigastrio descendebat , ac miro illi ventriculo , hìc descendenti , locum cedens , intra jejuni volvulos occultabat sese , assur-

gensque indè , & juxta ventriculum decurrens , petebat splenem : indè verò descendens , in medio suo itinere , splenem inter ileumque , flexit se pedis longitudine versùs lineam albam ; moxque recurrens ad illum , undè recesserat , locum , descendit more consueto cristam ilii versùs , ab indè verò in pelvim ; ubi rectum formaturum , se priùs digiti longitudine sinistrorsum flexit , reflexumque iterùm in mediam pelvim , & iterùm indè digiti longitudine in læva , tandem ad mediam pelvim se contulit , rectum producturum ; sic , ut omnibus hisce insolitis volvulis unâ tertiâ parte solitam aliàs longitudinem superaret. Desiderabantur porro coli in his aberrationibus cùm ligamenta , tùm cellulæ ; ejusque tenuitas tanta erat , ut pelluceret.

In intestini ilei latere interno , in libero abdomine , erant certo quodam in loco duæ sibi proximè appendiculæ , quavis contrectatione minimè dispa-
rentes , flatibus turgidæ ; quales in illa herniæ specie cernimus , in qua ,
via intra ventrem per intestinum patula manente , ejusdem intestini appendix intra peritonæi saccum in hernia est.

PARS NONA. CAP. I. 11

Elevando colon vidimus vesicam felleam bile plenam, colore aurantium; sic, ut lato in ambitu jecur, duodenum, &, quod duodeno intestino pro mesenterio est, omentum, colore profundè flavo tingerentur.

In thorace pulmonis dextri lobus superior cum pleurâ leviter, sinistri autem superior lobus totus, & undique, membraneâ productione connatus fuit. Ambo verò pulmones hinc livido, illinc purpureo colore maculati toti, minimè autem compacti, aut indurati.

Cor dextrum tenue, sinistrum valdè crassum. Tricuspidales valvulae naturales, ut & tres semilunares ad cor dextrum; mitrales pariter; sed semilunares aortae omnes magnas habuere, lataeque, cartilagineas portiones. Aortae tunicae crassissimi instar corii: arteriae autem pulmonaris tunicae venam potius, quam arteriam, tenuitate referebant.

Polypus magnitudine castaneae majoris in aure dextrâ, qui totus, unâ cum longo venae cavae polypo albebat, ut materies solet, quae crustam phlogisticam format.

Costarum cartilagines duræ, jam

12 RATIONIS MEDENDI
offescentes , potissimum inferiores.

§. III. Rusticus 48. ann. à 20 annis sanissimus , jam autem ægritudine suæ uxoris , quinque forte mensium tempore , multum defatigatus , ejusque demum obitu inconsolabilis , cogebatur die 18. Martii trium horarum iter , gravi farcinâ oneratus , idque pedes , absolvere ; novoque pondere onustus redire. Ad noctem redux febre , tussi , ac pungente præcordiorum dolore affligi cepit. Die tamen sequenti , minus malè se habens , exivit ; vesperè verò valdè ægrotavit. Martii 20. è pago suo *Viennam* , horæ itinere , pedes appulit , medelam in nosocomio *hispanico* petiturus. Indè ad nos , ægris indigentes , mittebatur.

Inveni hominem haud modicè febricitantem , dedolatum , tussientem , laboriosè respirantem. Jussi lectum mox peteret : at verò ille ejus mentis non esse sese ; sed cùm biduo indigeret rebus suis cum uxoris consanguinitate componendis , auxilium aliquod se velle ; rebus compositis post biduum rediturum se , mansurumque. Hominem periculi convincere frustrà conatus , id demum illi consilii dedi , ut domum redux , mox sibi venam tun-

di curaret , & magnâ misturâ attenuante , refrigerante , atque expectorante , copiosè uteretur , pectorale autem decoctum continuò biberet.

Consilium hoc secutus mitiùs ægravavit : die autem Martii 23. totus dedolatus venit pedestri iterùm itinere ad me , per nives ac pluvias continuas & densas , sic ut præ lassitudine , & aëris inclementiâ , quinque horarum tempore indiguisset , ut horulæ absolveret iter ; vini rubri ferè librâ in diversorio donatus , & recreatus. Video hominem intrantem nosocomium summâ cum animi commiseratione , ità defatigatum , ut ferè concideret humi , frigidum , ad indusium usque madentem , asperè tussientem , anxie respirantem , in eo duntaxat mutatum à biduo , quod nec nunc , nec quoad vixerit , præcordiorum perceperit , aut conquereretur , dolorem. Dies erat morbi quintus , magnam partem jam transactus.

Omnis sanguis venâ ter eductus , summoperè inflammatus fuit , & cum omnibus signis cruditatis in singulis functionibus , quarum semel iterùmque leves prodierant , sed inconstantes & breves coctiones , ad finem

septimi sui morbi diei expiravit. Nunquàm ipsi pulsum aut mollem, aut durum, deprehendimus, sed fortem ac celerem; paucis verò ante obitum horis debiliorem & omni modo variantem.

Cadaver inspeximus 37. à morte horâ. Colon & ventriculus universum explebant epigastrium. Parvum jecur, & vix plus, quàm dextrum latus occupans, ità intra costas reconditum, ut, contrario priorum exemplo, nihil de eo potuisset in vitâ tangi. Nec putet quis vacuitate thoracis aperti jecur altiora petivisse: nam & in hoc, & in præcedente cadavere utroque, thorax non fuit, nisi post ventrem, apertus.

Ut de jecore dictum, ita & intra costas totus reconditus erat splen, ut ejus nihil potuerit in vitâ tactu deprehendi; is autem colore fusco ruber, unâ cum membranâ sub digitis deliquescebat, rubræ pultis in modum.

Craffa, profundèque flava bilis, viciniam totam aurigine inficiebat.

Colon tympaniticum totum, tres flexus supernumerarios habuit; ingentem primum, mox à consueto sub hepate flexu descendentem obliquè

PARS NONA. CAP. I. 15

versus umbilicum, indeque debitum in locum revolutum, inde ad lienem; ad quem ubi solito more se flexerat, mox versus renem laevum pergebat, redibat ad sinistra, & incurvans se descendebat ad cristam ilei, parvoque ibidem formato flexu, consuetâ tandem viâ in rectum abibat. Erant autem hîc omnes illæ plicæ membraneis productionibus invicem nexæ, ut evolvi non possent.

Amplus ventriculus, sinistrum latus explebat sic, ut suprâ lienem, cui incumbibat, arcum attingeret costarum; magnam quoque partem occupabat lateris in epigastrio dextri, antequàm abiret in pylorum.

A Colo & ventriculo propendens omentum, idque crassum valdè ac pingue, sic obvelabat intestina, ut quidem in dextro ileo palmæ longitudine deficeret, in medio autem ventre in imam pubem descenderet; & non modo in sinistris omnia intestina perfectè tegeret, verùm etiam versus annulum abdominis crasso, eoque duos pollices lato processu, peritonæum inter & intestina, pergeret ad rectum usquè.

Cor utroque in thalamo habuit ni-

16 RATIONIS MEDENDI
grum, grumofumque fanguinem. In
dextrâ auriculâ albus erat, firmusque,
ac coriaceus, polypus. Qui ex venâ
jugulari eductus, fecum ducebat spi-
thamæ longitudinis polypum teretem,
mediâ parte album, durum instar lardi,
alterâ parte ex nigro atque coagulato
cruore formatum; qualem & ex orifi-
cio arteriæ pulmonaris extraxi. Itidem
ejusmodi polypus duplex ex venarum
pulmonalium ad cor origine extrahe-
batur, referens exactè figuram vena-
rum pulmonarium, in complures ra-
mos divifarum. Demùm & similis ex
aortâ extractus est, qui ad ejus in
iliacas divisiones pertingebat. Sic au-
tem se habebat singulus hic duplex po-
lypus, ut uno in loco alteri à latere
adjaceret cohæreretque alter, alio in
loco albus polypus rubro inclusus effet.

Pulmones utroque in latere thora-
cis cum pleurâ, cum pericardio, cum
diaphragmate, indissolubiliter ferè
coaluerant. Erant nigro purpurei toti.
Ex lobo superiore sinistro ichor efflu-
xit fectione quavis copiosus, non ex
quadam veluti hydatide, sed ex illius
parenchymate. Lobus superior dexter,
duritate, crassitudine, ac colore fusco-
rubro, hepatis portionem referebat:

dura hæc pars aquæ in fundum ilicò descendit.

In latere dextro ad 3. 4. 5. 6. costarum arcum, numero à superioribus ducto, florenum crassa, ac cartilaginea, pleura fuit; in plagâ autem quadam digiti longi ac lati magnitudine jam ossea, osseasque spinas dimittens.

§. IV. Juvencula 22. annorum, nunquàm rectè valens, menses irregulares olim, jam verò nullos à biennio habens, morbum acutum pectoris, decurso abhinc biennii spatio, itidemque ante annum passa, ceterùm pertinaci tussi, & validæ cephalææ sæpè obnoxia, tandem 30. Martii febre validâ incipit corripì, cum acri tussi, pectore compresso, respiratione difficili, artuum dedolatione, ac epigastrii dolore. Vomuit septies, totiesque alvum excrevit. Tertio die viribus confRACTA, in viâ, ex suburbio *Leopoldino*, ad nosocomium *hispanicum* conficiunda, trihorium impendere debuit. Sellâ portatili indè ilicò ad nos ducta est.

Pulsus ipsi durus ac celer. Oculi inordinatè movebantur, & pupilla integra sub palpebrâ superiore sæpè abscondebatur. Quater ipsi vena secta est.

18. RATIONIS MEDENDI

In singulâ venæ sectione, duæ sanguinis unciaë probè fluxerunt, reliquæ 6. 7. 8. unciaë guttatim. In primâ venæ sectione facies, oculique convellebantur, tendines subfiliebant, & jacuit mediâ fermè horâ inscia sui, pulsu interea perpetuo cùm constanti, tum forti. In altera venæ sectione ægram, subtractis pulvinaribus, horizontaliter reclinavimus, symptoma hoc, ut sperabamus, præventuri, sed frustrâ; quin & tunc ad se rediens, consuetum hoc sibi quotiescunque vena secaretur, sive jaceret, sive federet, fuisse asseverabat. Attamen in tertiâ ac quartâ venæ sectione, tale quid passa non est.

Sanguis in prima venæ sectione nihil omninò inflammatorius, in alterâ admodum: in tertiâ, quæ ob compressum, ac plenitudine ferè suffocatum pulsum, auctaque morbi symptomata, facta est, sanguis, elapso bihorio, habuit in primo, ac tertio vase, crustam sub tenui pelliculâ tremulam, gelati instar; crassamentum autem subnigrum, & maximè dissolutum: in vasculo verò secundo crustam densam ac ferè lardaceam; crassamentum rubicundius compactiusque. Sanguis quartæ venæ sectionis quæ propter acu-

tum in epigastrio dolorem, & ob durum, fortem, simulque inæqualem pulsum, instituebatur, in vase priore mox suâ superficie albebat, mansit tamen diù liquidus, licet colorem crustæ habebat: post horas autem 24. solidam valdè ac densam crustam habuit; altero in vase vix crusta fuit. Pulsus indè mollior.

Supra notavimus feminam primo morbi die septies cùm vomuisse, tum deposuisse alvo: ex quo verò, inchoante die suo tertio, apud nos fuit, non modò non vomuit unquàm, sed ne nauseavit quidem; ita ut semper avidè suum jus sumpserit, egregièque biberit aquam hordei cum melle & nitro. Alvus ipsi ex judicatoriis non judicantibus. Obiit medio ferè exacto morbi die quinto.

Cadaver 24. horâ à morte apertum est. Hepar explens lobo utroque latus dextrum, & ad tres latos digitos sinistrum. Longitudine suâ ad duos digitos eminuit infra marginem costarum ad medium ventrem, & ensiformem cartilaginem; dextrorsùm verò totum intra costas recondebatur. Molis mediocris ergò, sed substantiæ bonæ. Bilis copia mediocris; colore aurantia.

Lien sub ventriculo reconditus, infra costas non eminuit, molis mediocris, sed substantiæ adeò mollis, ut vel levi digiti attactu, unà cum suâ membranâ, abiret in rufum liquamen.

Ventriculus adeò ingens, ut epigastrium exactè repleret ab arcu costarum sinistrarum, ad eum dextrarum; altitudine seu amplitudine suâ suæ respondens latitudini, imò vix dimittens de suâ amplitudine versùs pylorum, quem, subitò arctatus, in descensu suo à margine costarum dextrarum formabat. Plaga obscure rubra in sinistra ejus parte prope costarum marginem. Eratque ibidem tenuis valde substantiæ. Penetrabat autem color ille obscure ruber per cunctas ventriculi tunicas, sic ut indè in ejus cavo gangræna inciperet, sive color purpureus, qui ventriculum internum ultra pedis magnitudinem defœdabat.

Quò magis à sinistris ad dextras pergebat ventriculus, eò fiebat crassior, vix ibidem rugosus, sed cartilagineis eminentiis instructus.

Unicus in coli sinistra parte supernumerarius flexus. Omentum magnum & pingue. Renes boni.

Pulmo dexter versùs superiora levi-

ter accretus; sinister ubique, ac fortiter. Utriusque color pupureus; internus, externusque.

Molles ceterum ac flaccidi, tres in superficie induratas pustulas habentes.

Cor pingue. In thalamo sinistro pauculum sanguinis nigri fermè coagulati. Polypus albus ex coalitu venarum pulmonarium extractus, sex magnos, eosque crassos, ramos polyposos habuit. Polyposa materies ad digiti longitudinem erat alba, dein rubro ac coagulato cruore in reliquâ longitudine complebatur. Similem polypum, sed crassiores, longioresque, ex sinu dextro extraxi, in quo etiam fibræ, primum albæ, rubris continuabantur.

§. V. Die 23. Jan. hujus, quem vivimus, anni, convenit me homo 39. annum ætatis agens, juventutis instructor, cui, octenni puero, juvenis fortis pilam lusoriam, fune compingente induratum, in lumbos injectit adeò violentè, ut humi is prosterneretur. Domum indè delatus, lumbis doluit, ac sequenti mane sanguinem minxit. Mictus autem hic, & dolor, citra ullum artis auxilium brevi, integrèque, cessaverunt. Attamen

22 RATIONIS MEDENDI

exindè usque ad 27. ætatis annum testabatur se debiliorem dextrâ lumborum parte fuisse, ab eoque loco dolores se percepisse crebros, per ventrem vagantes, pro colicis & habitos, & citra levamen notabile tractatos. Materiem in urinis purulentam se ad 20. vitæ annum percipere cepisse; nescire verò num priùs affuisset: nunquam enim se suas examinasse urinas, & tunc casu tantum primùm animadvertisse.

Anno ætatis 27. ad rem annonariam in exercitu gallico admotus, demùm post iter plurium leucarum curru absolutum, minxit sanguinem rivatim. Quiete restitutus, urinas sine sanguine reddidit, nisi ad majores motus perpauce. Talem autem ut plurimum minxit, quæ crassum haberet, tenaxque valdè sedimentum.

Atque sic se res habebat ad autumnum 1763. usque. Tunc verò ejusmodi materiæ in urinâ mictu cessante, inhorruit, quatruiduo sudavit, lumbumque dolere ac tumere observavit, aucto ad pronationes dolore.

Variorum sententiam expiscatus, multa, post venæ sectionem, externa admovit. Hic status rerum, dum me

primum conveniebat, asseverabatque à superiore tumoris regione depluere materiem secundum spinæ lumborum latus, inque inferiore ejusdem sede, magis, quam alibi, dolente, colligi.

Die 2. Febr. pus spontè effluxit aliquot unciam. Febr. 3. spontè clausâ aperturâ, minxit purulenta non fœtida. Tumor jam & ad os ilii erat.

Febr. 4. in consilium vocavi magnificum virum D^m *Hazenohrl* Reg. Cels. Archiducis *Leopoldi* Archiatrum, D^m *Schreibers*, eximium nosocomii civici physicum, viros dexterrimos S. S. M. M. chirurgos, D^m ab *Hombourg* M. D. D^m *du Creux*, &c. Quo in consilio quærebatur cujusnam naturæ tumor esset? Aperiendusne, an sibi linquendus? Et, si aperiendus, quo & modo, & loco.

Conclusum ex anamnesi, & conspectu, tactuque, à suppurante rene videri tumorem natum esse. Aperiendum esse, ne ad os ilii collectum pus, id in cariem verteret, vicina destrueret omnia, resorptumve mortem posthæcticam afferret. Aperiendum autem esse inferiore sede suâ, idque aperturâ exiguâ, ne à latiore aperturâ abundantior suppuratio excitata, marcorem

24 RATIONIS MEDENDI

totius corporis, mortemque, generaret; neve aëris accessu liberiore citius corrumperentur partes, corruptionem fortè inchoantes: sic tamen ut si factâ aperturâ, digitus prudenter immissus aliam indicationem patefaceret, totum opus secundum hanc dirigeretur.

Intereâ, dum per unum alterumve diem differtur operatio, per aperturam parvam, quæ die 2. Febr. spontè nata erat, multum puris, ichoris, rubrive glutinis, nonnunquam effluxit, levi cum febriculâ, multoque cum sudore.

Hac febre intra diem sedatâ, vir dexterr. *ab Hombourg* aperturam fecit, effluente tantummodo sanguine: altero autem die premendo ab osse ilei sursum, multum puris effluxit, idque ita per octiduum. Digito, styloque inductis, patebat varios sinus, fistulasque, deorsum, dextrorsum, & etiam supra vertebrae sinistrorsum, formatas esse.

Fluente sic quotidie pure, urina parum; post octiduum verò paucopure effluente, urina plurimum puris, vel sibi prævium, vel subsequum, habuit.

Ligaturis, ut vocant, expulsivis,
sinus,

sinus, fistulæque, prorsus evanuerunt.

Notandum autem est materiæ, quæ primis diebus de factâ aperturâ effluerit, vehementem fuisse foetorem: hunc verò, datâ quotidie mediâ unciâ peruviani corticis, quam ad finem fere vitæ quotidie assumeret, prorsus, brevique tempore, sublatum fuisse. Hoc remedio, emulsisque, nocte paregoricis, die demulcentibus, ita profecit, ut dimitti ad munus suum poscentem, eâ conditione die 31. Martis dimiserimus, ut & quotidie pergeret in corticis usu, & quotidie rediret deligandus.

Rediit ille diligenter, ulcere parumper fluente, cum frequenti pruritu, cumque pure in urinis jugiter comparente; viribus interim valens, ut in munere suo perficiundo, ambulando, benè comedendo, dormiendoque, in dies torosior, meliusque coloratus, adpareret; suam mediam corticis unciam quotidie religiosè repetens, ad usque diem Maii octavam.

Eâ verò die, cùm vespere prægresso mediocrem in vino suo mutato commisisset errorem, friguit, horruit, incaluit; altero die vomitum passus ac diarrhœam est: undè eo die in no-

focomium venire deligandus non potuit, venit autem 10. Maii, mansitque moriturus. Nocte enim pleuritis accessit, quæ 30. & aliquot horarum spatio sustulit hominem. Sanguis in hac pleuritide sexies missus, summo-perè inflammatus fuit, non minùs is, qui ex pedum alterutro, quàm qui ex brachiis, effluxit. Pulsus durus ac magnus erat, usque ad 12. ante mortem horam.

Cadaver incidimus horis 31. à morte elapsis. Ren sinister magnus. Dexter omninò major, integram hominis non magni manum æquans, non plantæ instar planus, sed rotundus valdè. Cohærebat porro ad peritonæum, quo loco osseus apex costæ infimæ dextræ erat; ibique perforato peritonæo via patebat, qua materies à rene ad tumorem externum, ejusque fistulas, pervenerat. Ab illo enim costæ apice descendebat materies perforato peritonæo, quocum ren concreverat, ad semi-digiti longitudinem, postea cavum formabat, sive tumorem inter musculos & cutem, ex quo quondam orti fuerant sinus ac fistulæ, quaquaversùm divergentes, jam verò artificiosâ ligaturâ sic deletæ, ut ne ves-

tigia quidem earum cernere esset.

Membrana externa hujus dextri renis inæqualiter expansa, & hinc indè ad lineæ, & sesqui-lineæ, incrassata densitatem, dum auferebatur, en ! miro conspectu, quoad situm figuramve haud facilè describundo, calculi apparuerunt, duo majores, tres minores, & undecim parvi, quorum unus ex variis calculis concretus, tuberosam quamdam referret radicem; alius ex calculis pluribus itidem compositus, qui omnes ad unum seu pedunculum in ambitu cohærebant. Pondus maximi erat unc. ij. dr. ij. gr. xv. Pondus alterius unc. ij. dr. j. gr. v. Terti, dr. vj. minùs octo granis. Quarti, dr. ij. scr. ij. gr. xij. Quinti, dr. ij. gr. xxxij. Undecim parvi pendebant unà dr. j. gr. xxxiv. Fuit ergo pondus omnium unc. vj. scr. ij. gr. ix. præter minutias ubique in rene inventas, ramenta fortè aliorum.

Calculis exemptis, pelvis & ureter spontè patebant, & de corticali renis substantiâ supererat parum admodùm. Ureter naturali triplo amplior, versus vesicam paulò angustior, tota sua substantia crassior.

Ren sinister non durus, sed dum

28 R A T I O N I S M E D E N D I
incidebatur, ruberrimus. Papillæ naturales, ureter crassior ampliorque, minùs tamen dextro. Prostata fuit cum vesicæ collo digitum crassa.

In thorace sub loco olim dolentissimo, quem, ne quis dubitaret, vestigia indigitabant emplastri, pleuræ plaga admodùm lata, haud inflammata tantùm, verùm inflammatissima fuit, & cùm, permanente ibidem dolore, dolor diffudisset sese versus arcum costarum, dorsumque, ità in cadavere pleura inflammatissima apparuit indè, ad alterum spinæ latus.

Pulmones nullibi ad pleuram accreti, nisi adhæsione digito non latiore in loco inflammato; molles ceterùm & dum incidebantur, in superiore parte profundè grisei, etiam intùs, erant; in inferiore intensissimè rubri.

Cor sinistrum sanguine polypofo æquè plenum, quàm dextrum. Ambæ auriculæ admodùm parvæ. Singulare autem fuit invenire appendicem sinistræ auriculæ, quæ vermicularem cæci processum haud inconcinnè referebat. Attentiùs examinando & per auriculam inflando, vidimus appendicem hanc genitam esse ex carneâ auriculæ substantiâ, totam esse carnosam, &

hinc indè eâ vestitam pinguedine, quæ ad cor multa, juxta auriculam ad appendicem protendebatur: apex verò illius, instar fundi sacci rotundus, pingui caruit. Phenomenon sane, quod aliis notatum non memini, physiologis materiam præbens speculandi.

Diaphragma summoperè inflammatum, qua tendineum, qua musculosum; minùs tamen qua peritonæo, quàm qua pleurâ tectum.

§. VI. Homini annos 34. nato in pectus irruit currûs agitati timon; non lædens tamen ità, quin ille integro exindè sexennio famuli præstare officium, levioze incommodo, potuerit. Anno ætatis 39. febre intermittente laborans, integrè curatus est, sic, ut nullum indè in corpore vitium relictum fuisse recorderetur.

Jam verò quadragenarius cepit à tribus elapsis mensibus difficile respirare, pectore angi, inani vexari tussiculâ, maximè ad motum majorem: diarrhœam validam habere cepit, continuamque. A qua quidem, ut & per artem excitatâ diuresi, leviùs per 2. 3. septimanas habuit. Exin verò cepit parvum habere, intermittentemque pulsum; intermittentem verò sic, ut

30 RATIONIS MEDENDI
viri expertissimi *Molinari & Mac-cheog*,
qui ejusdem in se curam susceperant,
tempore toto ultimi vitæ trimestris
spatii intermissionem sæpissimè ani-
madverterent 5. imò 6. pulsationum.
Huic frigus junxit se, & perpetuum,
& planè marmoreum; nunquàm in
sex postremis vitæ septimanis recalef-
cens. Initio trimestris hujus morbi
hypochondria dura, ac tumida fuere,
ipsum verò venter tumuit nunquàm.
Sex ultimis vitæ septimanis decumbe-
re lecto, præ angustiis pectus suffo-
cantibus, non potuit; erectus semper
sedens, quod sustinere quidem præ
lassitudine ac debilitate vix potuit,
præ angustiis tamen debuit. Crura tan-
dem, dein & femora, œdematosa red-
debantur, ut ferè creparent. Frigus in-
tensum, & ultimo vitæ quatrIduo
asphyxia. Excipulo insidens expirat.

Horis à morte 29. elapsis, cadaver
cum laudatis supra medicis præclaris,
cum dexterr. *Hombourg*, & cum chi-
rurgo nostri nosocomii *Scherer*, aperui.

Ventriculus ingens, obliquus ità,
ut situm haberet ferè perpendicula-
rem.

Suâ crepidine jecur pertingebat ad
umbilicum, cetera bonum; lobo mi-

nore magnam explebat sinistri epigastrii partem.

Latus valdè ac longus lien, bonus erat. Pancreas induratum.

Intestina contracta, ut crassiora vix digiti diametrum, tenuia verò multis in locis vix duas digiti tertias in diametro haberent: haud tamen pro tenuitate incrassata.

In percindendis dextrarum costarum cartilaginibus aqua erupit, & multa, & fordida. Hydropis pectoris augebatur suspicio; pectore autem aperto, patuit non pectoris esse, sed pericardi, hydropem.

Plenum hoc pericardium tantæ molis erat, ut utramque thoracis cameram, ad jugulum fere usque, expleret; pulmonibus in tanti sacci ambitu compressis, nec tamen duris, nec, quod mirabile, ne vel minimum quidem, cum pleurâ, ac diaphragmate, connexis. Nullus pectoris hydrops.

Eduximus primùm ex pericardio aquæ turbidæ subviridis mensuram, id est unc. 48. dein mediam mensuram aquæ rubellæ: nec hæc, nec illa fœtuit. Evacuato pericardio, cor examinaturi mirabamur pericardium de integro repleri. Quare cor cum vasis ma-

32 RATIONIS MEDENDI
joribus educentes, in tabulâ examina-
vimus, num forte in hoc, illisve, ea
pateret, qua pericardium sanguine
continuo repleretur, scaturigo?

Primo adspectu cor nobis undique
lacerum, atque exesum apparuit: pro-
piùs verò examinantes, deprehendi-
mus id omne lacerum ac filamentosum
uni deberi sanguini, qui polyposam
naturam adeptus, ipsi undique annec-
tebatur, colore hic flavo, alibi ni-
gro, illic iterum variegato; digitis
demum inde separandus. Cor ipsum
proceri quamvis hominis, valdè tamen
parvum. Quocunque autem in loco
viam quæreremus penetrantis pericar-
dium sanguinis, invenire eandem non
potuimus. An fortè vulnus venæ, arte-
riæve majoris, paulò ante mortem fac-
tum, ad oram pericardii, ubi vasa ma-
jora perscideramus, hæsit? ut proindè
sic ejusdem nos penitus latuerit ad-
spectus?

Cor substantiæ fusco-pallentis, ac
veluti semicoctæ. Cæterum nec val-
vulæ, nec vasa majora, nec pericar-
dium, aut aneurysmatica, aut indu-
rata, aut incrassata, cartilaginea, os-
seave, apparuerunt.

§. VII. Matrona annor. 59. me in

consilium vocat ineunte Aprili 1763. cum suis medicis, expertissimis viris, *Hirsch*, & *Prosky*, Hæc pluribus annis in *Hungaria* metallurgorum vaporibus exposita, pectore angi, ac tussire, vehementerque debilitari, ceperat *Vien-næ* nunc incola, a mense Januario haud ultra potuerat carpento vehi, imo ne vix quidem extra lectum federe. Ex eodemque tempore, præter pectoris affectuum augmentum, natum sibi tumorem aiebat in infimâ, eâque sinistrâ epigastrii regione, haud procul ab umbilico, qui cum doleret violentè, tum molestè pulsaret. Pulsus in carpo debilissimus. Utique internum quoddam aneurysma esse videbatur, cujus in vivâ vix esset determinanda sedes. Post querelas molestæ hujus pulsationis, trium mensium spatio continuantis, mortua est.

Cadaver 1. Maii aperuimus. Pulmones quovis in loco tuberculis suppurantibus pleni, hinc indè duri, plurimùmque cum pleurâ connati. Toto verò in corpore, ut ut anxie quærebamus, in musculis abdominis, in omento, in mesenterio, in mesocolo, in lumbis, ad spinam, ad aortam, venamve cavam; nulla vitia de-

prehendimus, præterquàm in loco dolente olim, ac pulsante. Nihil minùs tamen quàm aneurysma erat. Scilicet colon in indicata epigastrii parte, longitudine latorum digitorum quatuor, diametrum habebat sesqui-pollicis, cui amplificatæ portioni tanta utrinque aderat constringens angustia, ut aër, non nisi vi, per eandem impelli expellique posset.

Exangue ita hoc corpus, ut quamvis aorta, vena cava, arteriæ iliacæ, aperirentur, nullâ spongiâ ad imbibendum illum, & ad partes quasvis nudè contemplandas, opus fuerit: ut profectò fatear me hujus vitæ rationem æquè parùm intellexisse, quàm in duobus illis, quorum anatomen dedi *Rat. Med. part. VI. cap. IV. probl. 1. & 2.*

§. VIII. Maii 28. hujus anni ad me misit, pro publicâ demonstratione, expertiss. *D. Pasmeyr*, laudatissimus apud sanctimoniales sanctæ *Elisabethæ* medicus, tumorem, quem ventre exemerat feminae, in illarum monacharum nosocomio mortuæ, unâ cum historiâ morbi. Femina hæc 32. ann. sesqui-mensis spatio in illo nosocomio jacuerat, incusans fortè præposteram,

qua olim in *Hungariâ* laboraverat, intermittentis febris ablationem, ut præsentis originem morbi. Tumor ventris ipsi durus erat, & æquabilis; tumida crura; urinæ paucae; superiorum emaciatio. Appetitus autem semper viguit. Urinam redditura, ventris potissimum vexabatur doloribus. Alvus alterno die spontanea. Tandem macie confecta, ac summoperè debilitata, moritur.

Tumidum hoc corpus ponderis inveni librarum medicarum triginta, exceptis $8\frac{1}{2}$ unciis. Sedes ejus in mesenterio erat, ac longitudine sesquipedis medium inferiore suâ parte canalem, seu cavum sulcum, habebat, in quo intestinum ileum suâ mediâ diametro collocabatur, connatumque erat; mox indè egressum intestinum, & ab hac immensâ mole liberum, in columnabibat, quod cum suâ valvulâ simul ex corpore, cum totâ mole, exemptum fuerat. Moles ipsa rotunda erat, inæqualis tamen multis prominentibus tuberibus, substantia constans hîc steatomatosa, illic cartilaginea, pluribusque in locis gerens hydatidas.

§. IX. Magnificus *D. Hazenöhrl* sub finem anni proximè elapsi ad me misit

viscera quædam hominis, qui in nosocomio hispanico obierat. Venerat ille, homo vino, vini spiritui, cerevisiæque perditè deditus, quadragenario major, ad se, curandus à crure, plusquàm 50. in plagis ulceroso; haud verò à suo tumido ventre; quem, quia incommodo multo sibi non erat, nisi levior, eaque brevi post pastum, anxietate, flocci fecit. Appetitus viguit, & modicam vini portionem suis sibi pecuniis in nosocomio quotidie comparavit. Remediis solventibus eò pervenit, ut unico duntaxat in loco crus maneret ulcerosum, venterque unà modicè detumesceret. Animo hilaris homo, viribusque pollens, suo tamen crure, quod ferè curatum videbatur, uti potuit nunquàm: id quod haud levem ulcerum cruris internorum suspicionem iniecit medentibus. Nec frustra sanè. Crus enim gangrænâ sensim affectum, sic sua vasa erosa exhibuit, ut, quamvis instrumento tortili admotumunitus homo, a lethali hæmorrhagiâ servari non potuerit.

Hepar ejus granulosum, friabile totum. Lien quinque librarum, dentis unciis duabus, non morbosus, sed ingenti adeò egens spatium, ut intestina

ex toto illo loco aliorsum detrusa jacerent. Pulmones sanissimi, quanquam exulcerati existimari in vitam potuissent, unciis puris duabus quotidie tussi ejectis.

Plures anatomici casus sunt enarrandi; ast verò cum suis quique locis convenientius aptari queant, eosdem ad illa referam.

CAPUT II.

SISTENS PATHOLOGICAM PRIORIS CAPITIS DISCUSSIONEM.

§. I. *Ex iis quæ superiore capite enarrata sunt, evincitur incertum sæpè id esse, ac non rarò erroneum, quod ex determinato situ locatarum in toto ventre partium, ad nosologiam, & pathologiam formandam concludi.* §. II. *Eodemque pacto se habere id omne, quod ex duritie, ac tumore earumdem partium colligitur: eo quod tum viscera ipsa, morbo affecta, situum fortè alienum suam naturam habeant, tum alia ab aliis loco turbentur, tum denique eorum tumores tantæ sæpè molis sint, ut longè à suâ origine percipiantur.*

§. III. *Hydrop. in pectoris*, quamvis aliquoties satis probabilem, haud infrequenter tamen esse ambiguum, penitusque fallentem sic, ut vel minimè adsit dum adesse credatur; vel dum putetur abesse, adsit. Idemque de hydrocardiâ affirmari oportere. §. IV. *Signa phthiseos pulmonalis in vitâ adesse*, cum pulmone in cadavere minimè purulento. §. V. *Aneurysmatis diagnosis* fallere posse, origine pulsationis ac doloris ad longè aliam causam referendâ. §. VI. *Gastritis & sine vomitu*, cum dolore; & sine utroque. §. VII. *Paraphrenitis consuetis*, imò pathognomicis signis, destituta. §. VIII. *Nihil fallacius signis*, quæ ex sanguine humano petuntur, & erroneum crebrò iudicium est, quod inde de naturâ humorum capitur. §. IX. *De pulsu varia*, maximè de eo peripneumonicorum, utrum mollis, an durus sit? §. X. *Seria in hæc omnia animadversio*, & ad prudentiam exhortatio. De polypo quædam.

§. I. **E**X quo ad docendam medicinam in hac alma universitate admotus tui, auditores meos seriò hortatus, perpetuòque, sum, situm in cadave-

ribus viscerum notarent accuratè, quo
 in nosologiâ, ac pathologiâ rarius er-
 rarent. Quippe inter cetera morbos
 in epigastrio discriminandi adminicu-
 la, etiam fitas in illo partes tactu ex-
 ploramus, idque meritò; siquidem ad
 affecti cognitionem visceris, partisve,
 multum conferat: non ità tamen, quin
 haud infrequenter, ni cauti simus,
 imponat nobis. Ut enim de meis præ-
 teritorum annorum demonstrationibus
 hîc taceam; quid, quaeso, differen-
 tiarum in partium situ nupera non ex-
 hibuere cadavera! In *capitis I. §. I. & II.* hepar explebat totum fermè epi-
 gastrium; in *§. III.* parva adeò jeci-
 noris moles, ut in vivo tactu non po-
 tuerit percipi, & ut colum cum omen-
 to ac ventriculo, liene post hunc oc-
 cultato, universum epigastrium ex-
 pleat: deindè splen in his totâ facie
 in anteriora hæret, in illis autem post
 ventriculum versûs dorsum: nonnullis
 infrà costas unum, duos, ternosve la-
 tos, pluresque, eminet digitos, dum
 aliis penitùs intra easdem recondatur.
 Tertiò, ventriculum hi habent in si-
 nistrâ tantummodò epigastrii parte, dia-
 phragmati immediatè succumbentem;
 illi ab interpositâ ingenti hepatis mole

multum à diaphragmate remotum ;
 qui fortè hinc minùs in vomitum pro-
 ni , aptive. His quippè œsophagus est
 multò longior : quam observationem
 nostram vides à *Morgagni* confirma-
 tam *Epist.* 45. §. 16. » Jecur , ait ,
 » maximum , ut sinistrum quoque oc-
 » cupans hypochondrium , ventriculum
 » deprimeret ; itaque gulæ , in hunc
 » desinentis , portio ad transversos di-
 » gitos duos , infra diaphragma appa-
 » rebat. » In quibusdam mensuras 4. 5.
 6. & plures capit ; vix libram in aliis.
 Marsupii figuram sæpè refert ; non-
 nunquam contracti , & contorti intes-
 tini formam æmulatur. Nonnullis est
 versùs cordis scrobem , aliis versùs
 umbilicum directus. Quid quod sæpè
 plus minúsve ad dextrum hypochon-
 drium ; imò , ut pluries antè vidi ,
 maximè anno 1752. in cadavere excell.
 comitis *Dhen* , *Danici* apud *Batavos* le-
 gati , nuncque iterùm in §. IV. cap. I.
 demonstravi , usque ad costarum dex-
 trarum arcum continuatâ amplitudine
 protendatur ? Jam intestinum colon
 quotiesne notabiles volvulos versùs re-
 nes , umbilicum , imò versùs ima pel-
 vis , format , ut olim hîc demonstravi ,
 & antea pluries videram ?

Quæ omnia cùm haud omninò raro ità se habere deprehendantur, quàm circumspèctène oporteat agere in sede morborum, ex solo attactu partium, determinandâ! Quis in ventris torminibus in colo potiùs, quàm in ileo, ac vice versâ, ex loco affecto dolorum determinet sedem? Quis splenis, quis jecinoris, quis ventriculi morbos, dum reliqua signa sæpè obscura sint, eo ex loco definiat, quem aut tumidum, aut dolentem esse, tactus deprehendit? Hepatis plura mala dantur, quæ nec icterus, nec depravatus corporis color concomitetur. Cum facie pulchrè floridâ hominem pereuntem vidi, cui præter pectoris hydropem, lien totâ suâ externâ membranâ in densam esset mutatus cartilagineum. Et ventriculus si dextram epigastrii regionem multùm occupet, si umbilicalem; quotiesne intestini sive crassi, sive ilei, sive hepatis affectionem mentiatur; si cætera signa dubia sint, quæ intestinorum morbos juvent interstinguere? Nonne etiam citra ulla affecti lienis criteria, tamen hoc viscus in inflammatoriis pectoris morbis, capite superiore recensitis, bis repertum est unâ cum mem-

42 R A T I O N I S M E D E N D I
branâ suâ in pultem conversum? *cap.*
I. §. III. & IV.

§. II. Sed ad alia nos vertamus.
Quis ille, qui nobis ritè determinet in
vitâ tumores ventris, consimiles illi,
quem prioris capitis paragraphus des-
cripsit octava? In mesenterio inve-
niebatur ille intestino ileo accretus;
verùm ejusmodi & ren exhibuit mon-
strosus, ventrem in tuber prominens
extendendo; degenerascens omentum;
monstruosum ovarium, tuba, uterus;
hydatides de aliis enatæ tumoribus:
ut quorum omnium frequens nostra
demonstratio fuit in tomis præceden-
tibus hujus operis. Quid quod ventre
in medio monstruosa vesica urinaria im-
posuerit clarissim. *Morgagno*, instar ute-
ri summè gravidæ expansa, digitum-
que passim in substantiâ crassâ, & pe-
ritonæo sub umbilico accreta? Ideam
certè longè aliam suæ naturæ, suæque
originis, in vitâ dederat, quàm reap-
se esset. Vide *Epist. anat. med.* 39. §.
33.

§. III. Jamque hydropem pectoris
quod signa non arguerent in eo præ-
sentem, qui *cap. I. §. VI.* pericardii
hydrope laborare inventus est?

Namque cum respiratione difficili & anxîâ, cum tussiculâ inani, & hypochondria tumere, non tumente unquam ventre reliquo; & à diarrhœâ, ac diuresi, mitius egit; & nocturnas passus anxietates in lecto est; & crura demùm ipsi intumuerunt. Utique hîc in mentem venit candor non minùs, quàm error exercitatissimi in praxi medici *Jo. Jac. Vicarii*, qui refertur à cl. *Morgagni*, *Epist. XVI. §. II.* jurare voluisse hominem hydrope pectoris *infallibiliter* laborare » cujus mortui aperto thorace, cùm in dextro sinistroque hujus cavo nec dragmam unam aquæ aut feri inveniret, nunquàm fatis laudandâ ingenuitate mirabundus exclamavit: *Quam fallacia sunt subinde diagnostica!* » Confirmavit eâdem epistolâ vir magnus hanc fallaciam pluribus exemplis anatomicis; licet præter signa plura consueta, duo illa probabilia admodùm signa adessent; anxietatum nocturnarum, & tumentium, post anxietates diù toleratas, crurum, manuumve.

Undè nec ipse pericardii hydrops, quem in hoc cadavere §. VI. cap. I. ingentem fuisse vides, suis ita stabilis, atque confirmatus signis est, ut

non fallat multoties. Eâdem Morgagnianâ epistolâ constat signa hydropis pectoris solius, signa solius hydrocardiæ, signa utriusque hujus morbi simul obtinentis, adeò confusa inter sese in vitâ fuisse, adeò turpiter medicos fefellisse, ut cadavera aliud omninò ab eo, quod creditum fuerat, exhiberent. Quæ enim ut pathognomica nonnullis audiunt, verbi gratiâ, cordis veluti æquæ innatantis perceptio, ejusdemque palpitatio, hæc defuere non paucis eorum, quibus hydrocardiam in vitâ adfuisse demonstravit anatomæ; vel si adfuerit palpitatio, alia longè vitia ad cor, vasave majora, adfuisse deprehensa sunt. Verbo, hæc, & omnia signa, simul collecta, suspicionem formant, non efficiunt certitudinem: undè propriis meis convictus erroribus, facilè ad quosvis consimiles morbos refero, quæ *Vieussenius* de hydrothorace: „ Non tam facile
 „ esse, (inquit) thoracis hydropem
 „ cognoscere, quàm aliqui credunt
 „ medici, nimium sibi tribuentes, anatomem ignorantes, & qui nunquam
 „ putaverint cadavera esse incidenda,
 „ aut cùm ab aliis inciderentur, inspicienda.“ Imò neque hoc sufficit:

videas enim, qui etiam cadavera incidendo didicerant multa, vel ob id in diagnosi errare, quod ea, quæ semel iterumque in cadaveribus observaverant, hæc iis omnibus adesse contendant, quibus symptomata, priorum consimilia, observant adesse; ignari scilicet hujus veritatis, quod si longè plura cadavera incidissent, longè numerosiores eorundem symptomatum causas didicissent: ut cogar ad *Vieussenii* sententiam hæc præclara *Morgagni* verba adjungere: „ Nam qui „ plura inciderunt, aut inspexerunt, „ cadavera, *hi* saltem, cùm *illi* minime dubitant, ipsi dubitare didicerunt. „

§. IV. Pluribus hujusce meæ operæ tomis per multiplicem anatomen demonstravi, & *Benneti Theatro vestibuloque tabidorum* confirmavi, sputa purulenta, eademque cùm copiosa, tùm diuturna, sæpè quidem vomicas, abscessus, tubercula designare pulmonum, haud rarò tamen minimè. §. XI. *cap. I.* integerrimus deprehensus pulmo, post quotidianam unciarum duarum puris excretionem, hanc utique observationem & experientiam confirmat. Ita ut tot exempla prudentiæ

nos in diagnosi admoneant, ne mortui veriora proferentes, ignominiam fortè cùm nostræ inurant, tùm artis, famæ.

§. V. Et quid de aneurysmatis similitudine in pertinaci illâ, eâdemque dolorificâ, pulsatione memorem, quam pulsationem *cap. I.* casus septimus intestini coli, interceptâ inter binas invincibiles contractiones amplitudine, genitam, credere nos cogit? Ut enim opponat quis intestinum loco moveri, idemque impleri, ac depleri, ob idque illam ejus expansionem, quod & loco mutabilis, & amplitudine varia esset, pulsationem cùm perpetuam, tùm loco immutatam, producere non potuisse; minimè tamen negari potest, si ab unâ parte consideremus coli intestini sedem firmiorem esse ea reliquorum convolutorum intestinorum; & ab alterâ parte eam coli inter constringentes binos, aëraque ægrè transmittentes, annulos, tympaniticam planè redditam esse partem; negari, inquam, non potest, quin indè quæpiam ex mesocolicis, aliisve vicinis, arteria, imo arteria in ipsa coli tympanitici tunicâ vasculosâ, molestè pulsare potuerit. Videtur eò magis hinc pul-

sus dolorifici deducenda origo, quò minùs alia causa in totâ viciniâ inve- nienda fuerit. Profectò dantur aneu- ryſmatis æmulæ pulsationes, minimè tamen ad illud referendæ. Historiam haud multò absimilem olim retuli *tom. IV. cap. ij. §. VI.* Dederat similem *Ballonius cons. 107. libr. I.* Notabilio- rem autem nondùm novi eâ, quàm memorat egregius *Morgagni, Ep. 24. §. 34. 35.* Violenta quippe assiduaque pulsatio ad præcordia, & ad umbili- cum, à quatuor retrò mensibus per- cipiebatur; qua pulsatione majorem sensisse aut vidisse vix ille meminerit: cujus causam, cùm reperire nullam aliam posset, præter quasdam conjec- turas, nervorum agitationi sive irrita- tioni meritò adscripsit.

§. VI. In gastritidis definitione, & validus ventriculi dolor, & repetens ad ingesta quæcunque vomitus, con- tinentur sic, ut inter signa ejusdem pathognomica recenseantur. At verò in *cap. I. §. IV.* in maximi ventriculi amplissimâ inflammatione, postquàm ægra ad morbi primordia septies & vomuisset, & alvum egeffisset, non modò per integros ferè quinque dies, quos totus morbus numerat, non vo-

muit, sed nec nauseavit; imò, quod plus est, omnia oblata abliguriens, ac ventriculum sæpè replens, suum bonum appetitum cùm sæpiùs nobis testata ipsa est, tùm experimento quotidiano nobis confirmavit. Undè non modò hìc id pathognomicum signum abfuit, verùm & adfuit contrarium, ac planè oppositum.

Sed potest utrumque pathognomicum deesse. *Rat. Med. tom. VI. cap. VI. de inustione cranii*, retuli exemplum juvenis, qui ad mortem propemodum usque, nec signa febris, gangrænæve in pulsu, nec signa vel minimi doloris in ventriculo, nec signa læsæ cujusquam ventriculi functionis, mentis perpetuò compos, unquàm habuerit; dum nihilominùs ventriculus ore superiore suo, initioque œsophagi, solito multò amplior, sanguine ità cunctis in vasis turgebat, ut nonnullis in locis hæc duarum, in aliis trium linearum diametrum haberent; quod fortè ab antiquâ ad vomendum dispositione quis explicabit: sed quod sequitur, indè non deducet; purpureus enim totus ventriculus fundo erat suo, binisque in plagis tam internè, quàm externè, gangrænosus. An non eviden-
ter

ter hinc patet obstructionem notabilem, sævam inflammationem, vehementem adeò gangrænam, ut totam ventriculi penetraret substantiam, citrà dolorem, citràque febrim, formari? bono cum appetitu adesse? cum visceris integrâ functione superstite perfici?

Simile quid ex *Valsalvâ* illustris *Morgagni* habet *Epist.* 49. §. 14. » Febris
» acuta maligna hominem perimit 14
» die nullo alio stipato symptomate,
» nisi quod æger de assiduâ animi in-
» quietudine, & de vigiliis perpetuò
» conquerebatur. In cadavere ventri-
» culi fundus atro erat colore infectus. »
Hic igitur iterùm ventriculi adfuit inflammatio jam in gangrænam tendens, citrà dolorem, citraque vomitum.

§. VII. *Paraphrenitis* historia, præter signa pathognomonica inflammationis, habet quoque nauseas, vomitus, delirium perpetuum, risum sardonium, convulsiones, furores, gangrænam. Vide *Boerh. Aph.* 909. cum ill. præf. Comm. Nihilo seciùs casus V. capitis I. refert nobis hominem, qui die febris acutæ quinto, pleuritidis sævæ altero, mortuus, diaphragma habuit tam vehementer inflammatum, ut in-

50 RATIONIS MEDENDI
jectoriâ arte reddi non possit rubicun-
dius, idque tûm in musculosâ suâ parte
multâ, tûm in tendineâ universâ; pau-
lo læviùs quidem quâ ventrem, gra-
vissimè verò quâ spectaret thoracem;
quanquàm 70. unciaë sanguinis in sex
venæ sectionibus, spatio 24. horarum,
detractæ essent. Porro hic homo nec
nauseavit in morbo unquàm, nec vo-
muit, nec nisi sub mortem, non in
morbo, deliravit, nec risum sardon-
icum habuit, ni velis levem oris con-
tractionem ipsi morienti, ut morien-
tibus multis minimè paraphreniticis,
contingentem, ad risum hunc contor-
quendo referre: uti etiam nec con-
vulsiones passus, nec furores est. Ob-
servatum est diaphragma inflamma-
tum ab omni eo, quod ventriculum
utcunque distendit, vehementer irri-
tari ac dolere: noster tamen homo
multam copiam oxymellis scillitici
cum stibio non abluto & aquâ hyssopi
bibit; copiosam valdè aquam hordei
cum melle & nitro; præterea omni
bihorio vasculum unc. iij. infuso-de-
cocti pectoralis; sumsit quovis quadri-
horio unc. vj. vij. juris carniûm cum
cremore tartari: deglutiit denique va-
rio haustu unc. xx. olei amygdalini

PARS NONA. CAP. II. § I

recentissimè pressi : nec testatus unquàm est à deglutitis sibi pejus esse. Quis demùm mortalium in hac pleuritide fuisset unquàm universi penè diaphragmatis inflammationem suspicatus ?

§. VIII. De fallaciâ signorum petendorum à sanguine humano quid multa commemorem ! Paruit ex §. *IV. cap. I.* si quod habitum de ejus naturâ consilium fuisset , die ab ejus extractione primâ , cùm integro bihorio , in vasis tribus , in loco temperato , quievisset ; id sequenti die , contrariis omninò apparentibus ejusdem phænomenis , revocandum , prorsúmque contrarium concludendum fuisse. Cujus equidem fallaciæ abundè memineram in *Rat. Med. part. I. cap. 6. part. 3. cap. 3. &* alibi passim ; edendo multiplicia mea experimenta , quæ primùm cum sanguine centum & quinquaginta venæ sectionum , ac dein cum alio numerosarum sanguinis missionum feci. Facit quidem mutationem in crustâ albâ tenaci , in crassamenti consistentiâ , in seri copiâ , ac colore , limpiditateve , sanguinis sive jactus validus , sive stillicidium ; lumen venæ magnum , parvumve ; vasis , in quod excipitur , planities , vel altitudo ; fluidum per

quod ex venâ in vas transit, aëreum, aut aquosum; ejusdem fluidi alterutius calor, aut frigus; loci, in quo asservetur, à moderatâ aëris temperaturâ hinc, illincque, recessus; calidi cruoris post missionem agitatio vel quies; morbi annive tempus, sexus, & ætas; hæc, inquam, omnia, horumque consimilia, miram ac stupendam phænomenôn sanguinis mutationem generare, ut alii affirmant, ità ego milles vidi: verùm nullam in praxi regulam, aut legem, qualiacunque demùm hæc experimenta mihi formare potuerunt. Quotiesne nobis visus est sanguis guttatim defluens crustam densiorem, firmiusque genuisse crassamentum, quàm is, qui valido jactu profilierat? Visus est, multoties repetito experimento, sanguis eodem jactu, eodem lumine vasis, in eâdem aëris temperaturâ, in vasa exceptus sibi simillima, in uno ægro crustam densissimam tenacissimamque exhibuisse in primo & altero vase, in tertio, quartoque nullam: in alio ægro, in priore vasculo nullam, in binis tribusve sequentibus magnam: in tertio homine in vasculo primo densissimam crustam, in altero nullam, maximam in tertio, in quarto

pauculam : & alibi iterum in primo alterove vase nullam, validam in tertio, in quarto nullam. Atque hæc ita in variis ægris : verum jam nulla memoratarum varietatum datur, quæ non in eodem ægro, in eadem venæ sectione, eodem jactu (nam si ratione jactus, aut luminis, aut alius rei antè observatæ, mutatio contingeret, ad hanc, ut ad rem non facientem, non attendimus;) nulla, inquam, varietas datur, quam non observaverimus in ægris iisdem, sive variâ, sive, quod plus stringit, in eadem sanguinis missione. Inversa itidem, mutata, confusa, omnia hæc phænomena sæpius vidimus, dum quater, quinques, & ultra, iisdem hominibus tundi debuerit vena. Et aliquoties quæ crusta flava gelatinosa cum dissolutissimo crassamento nobis apparuerat, moto sanguine, iterumque reposito in quiete, densissima facta est, ejusque tenax crassamentum. Aliquando in eadem venæ sectione vas unum vix scissilem crustam, vas aliud gelatinosam habuit. Ut profectò, si judicium de statu sanguinis seu crassi inflammati, & non inflammati, seu è contrario soluti, judicandum foret ex missi cruoris conspectu,

§4 RATIONIS MEDENDI

sententia altera alteram refutaret. Adde hisce omnibus eam sanguinis in variâ missione inconstantiam, ut sine ullo ordine in primâ missione inflammatus, in alterâ minimè, in tertiâ crustam mucosam habeat, in quartâ tenacem, & ut minùs latinè vocant, lardaceam; ordineque iterùm aut mutato, aut planè inverso in aliis ægris: sic ut sæpè nihil horum vel ad sanitatem, vel ad mortem, vel ad humorum naturam determinandam, in diagnosi ac prognosi faciat.

Hinc ad rem illustris *Morgagni*, ubi intempestivè lætari dixerat medicos „ qui cætera non attendentes, id „ unum spectant, tenuiorem aut nullam „ in sanguine esse crustam, quæ antea „ fuerat crassa „, demùm subjungit: „ Cave tamen ne vicissim iis in uni- „ versum assentiaris, quos ego aliquan- „ do pronuntiantes audivi, si in hu- „ jusmodi morbis (peripneumoniâ ac „ pleuritide, de his enim agebat) san- „ guis secundò missus crustâ careat, „ id adeò malum esse, ut si tertiò mit- „ tatur, intereant ægrotantes. „

Equidem non sunt hîc erroris taxandi *Baglivius*, *Sydenhamus*, alique, qui quibusdam epidemicis in morbis

simile quid observarunt ; sed ii duntaxat, qui ex observatis epidemiæ cuiquam propriis, canones diagnosticos, prognosticos, ac curatorios condidere, in sporadicis, imò aliis in epidemiis, penitus fallaces.

Quæ si ita se habent, quis inflammationem absentem præsentemve ; quis humorum aut coagulum aut dissolutionem, ex solo sanguine determinare auit ? utique si in eodem homine alia venæ sectio ab aliâ toto cælo differat ; si in eâdem venæ sectione adeò oppositissima sint phænomena ; quis inde de naturâ humorum aut possit, aut auit, iudicium ferre ?

Neque est quoque ex solo conspecto sanguine vel ejusdem dissolutio in verè putridis, vel condensatio in inflammatoriis morbis, statuenda. In putredine summâ, ac malignitate delecteriâ, sanguinem paucis ante mortem horis missum, mecum viderunt auditores, primum quidem tenacem in parte rubrâ, & crustâ tectum inflammata ; in alterâ missione omninò bonum. In petechiis ac miliaribus, symptomaticis scilicet eruptionibus illis, quas rarissimas nostrum nosocomium habet, auditoribus meis ter, quater,

56 RATIONIS MEDENDI
plurium annorum decursu; demonstra-
vi sanguinem cum crassissimum, tum
crustâ tectum inflammatâ. Et *Valsalva*,
& *Morgagni*, ut dissolutum, ita sæpè
tenacem, imò tenacissimum, & crassâ
crustâ tectum, deprehenderunt, ut ex
epist. 49. liquet: narratque posterior
in febre quasi pestilenti, quæ anno
1731. agri Patavini partem infestabat,
sanguinem, primo febris hujus gras-
santis tempore, ut plurimum dissolu-
tum; progressu verò temporis, perse-
verante eâdem constitutione, nimis
concretum apparuisse: nihilominus &
in principio hujus constitutionis, cum
sanguine dissoluto; & in decursu ejus-
dem, cum cruore concreto; homines
peticulis laborasse: imò si, quo consti-
tutionis tempore sanguis solebat esse
concretus, quibusdam de venâ prodi-
ret solutus, his tamen, haud secus
quàm ceteris, contigisse petechias. Un-
dè concludere, » conjungi cum mali-
» gnâ vi *solutivam*, aut *coagulativam*
» sanguinis; in neutrâque harum ma-
» lignitatem consistere; præsertim cum
» alterutram in tot aliis, qui maligni
» non sunt, morbis videamus. » Ad-
jungam ego id eo evidentiùs adpare-
re, quia multis non modò in eodem

morbo , verùm etiam in eâdem venæ sectione sanguinem partim compactum , partim solutum apparere , evictum sit.

Fateor nodum solutu difficillimum mihi hoc ultimum phænomenon videri , & magis nos magisque convinci de intricatâ , atque non sufficienter hucusque intellectâ , sanguinis humani historiâ. Intricationem fortè adhuc reddet observatio , quam habui , ægri , cui elabens de tunfâ venâ sanguis brachium frigore intenso afficeret. Cùm præsens non essem , sanguinem explorare , dum flueret , non potui : minùs tamen ejusdem verum frigus miratus fuissèm , edoctus à clarissimo , quem toties jam laudavi , viro , historiam feminae , quæ olim sanguinem suum menstruum expertæ calidissimum , nunc *Mediaviæ* , „ medico suo , testaretur bis in „ mense omninò frigidum fluxisse ; si „ demque suo testimonio inveniret , „ cùm ipsa , & chirurgus spectatæ fidei , „ æque ac experientiæ vir , sanguinem , „ venâ stillando exeuntem , eâdemque „ die iterùm pede missum , & ipsa sensu , & ille tactu , gelidum deprehenderint : id quod parumper mutabatur , dum sequenti die sanguis ex

» brachio ac pede, uno eodemque mo-
 » mento educebatur; cujus an causa
 » suppressioni ac suffocationi pulsuum,
 » quæ aderat, adscribenda sit, relin-
 » quo discutiendum. » Hæc mulier dein-
 dè febribus variis, doloribus vagis,
 convulsionibus, pectoris anxietate, lar-
 gâ venæ sectione sæpè oppugnandis,
 multùm conflictata, triennio sat benè
 vixit: deindè redeuntibus symptoma-
 tibus largiore sanguinis missione sæpiùs
 liberata est: manente tamen assiduo in
 ventre glaciei sensu, qui cùm indè ad
 pectus adscendit, eam affert respiran-
 di difficultatem, ut continuò sanguis,
 nec modicâ copiâ, mittendus sit.

§. IX. Et qui demùm veri pulsuum
 sint in peripneumoniâ characteres, pau-
 cis examinandum est. Hunc pulsum
Hippocrate, quia de pulsibus non adeò
 multa habet, non describente, *Gale-
 num* de eo consulamus necesse est. *Libr.*
IV. de causis puls. cap. XII. » Perip-
 » neumonicorum, (inquit) magnus est
 » pulsus, & languidus, mollisque simi-
 » liter, *μαλακός*, atque lethargicorum
 » pulsus: nisi quatenùs præpollet inæ-
 » qualitate, & in uno pulsu, & colle-
 » ctiva, quam vocant. In uno ictu,
 » cùm veluti interpellatur, & undo-

» sus est, & dicrotus interdum fit; in
 » collectivâ, cum alias differentias ha-
 » bet, tum modò quidem intermittit,
 » modò autem intercurrit. » Mollitiem
 deindè explicat *Galenus* ex eo, quod
 cum laxum ac molle & undique va-
 cuum viscus sit pulmo, non à pituito-
 siore & crassiore sanguine inflammari
 queat. Cum autem pulsus dicroti antea
 meminisset, jam ait rarum peripneu-
 monicis eum esse, quod dicrotus ferè
 semper quamdam requirat vasis duri-
 tiem, quæ ex pituitosâ fluxione con-
 trahi non solet. » Est autem, (inquit)
 » biliosioris sanguinis opus cogere, sic-
 » care, tendere & exsiccare: qui bi-
 » liosior sanguis quandoquidem minùs
 » sæpè pulmonem infestat, manifestum
 » etiam est raram fore pulsus duri-
 » tiem, quod si sic, rarus quoque ipsis
 » bis feriens pulsus. »

Quo fundamento *Galenus* hîc suum
 ratiocinium superstruxerit, ignorare me
 fateor: nihilominùs *Galenum* tantæ in
 medicinâ auctoritatis fuisse, ut inter
 centum, quos fortè consulueris, au-
 ctiores, vix paucos reperias, qui illum,
 plus minùs, non sequantur, est quod
 vehementer mirer. Plerique etiam gra-
 ves in arte viri, in definitione & aitia-

logiâ peripneumoniæ tradendis , hi *Galen*i textum recensentes , illi , ne nominato quidem *Galeno* , veluti propriam sententiam referentes , sententiam *Galen*i proferunt , ac statuunt examussum. Hinc indè reperias , quem explicatio *Galen*i de pulmone , non nisi à pituitosiore cruore inflammato , offendet quidem , qui tamen à *Galen*i definitione de pulsu molli ne latum quidem unguem recedere ausit : cujusmodi v. g. *Ludovicus Mercatus* fuit. Invenire alios est , eosque haud planè paucos , qui de peripneumoniâ agentes , de pulsu , (num veriti scholas ?) ne meminerint quidem ; ut v. g. *Langius*.

Sunt præterea , qui quidem in peripneumoniæ definitione pulsum non meminerint , sed dum aliâ occasione pulsus mollis explicandus venit , eum sic peripneumonicorum esse dicant , quemadmodum pleuritico- rum est , dum suffocatâ ferè respiratione cor sinist- rum paucum modò cruorem accipiat ; vel ut phrenitico- rum est , quando , vi inflammationis meningum , origines nervorum comprimuntur sic , ut nervi vitales languescant. Sic celeberrimus *Russiæ archiater J. de Gorter in Comp. Med. tract. 47. §. III.* Tandem non-

PARS NONA. CAP. II. 61

nullos deprehendas, quos propria experientia compulerit durum in peripneumoniâ describere pulsum: quos inter candidior nemo *Felice Platero*, quem, in hæc verba ut erumperet, veri stimulavit amor: » Uterque affectus, » pleuritis, ac peripneumonia, cum » horrore vel rigore incipit, subse- » quente febrili calore, quo corpus » ipforum nonnihil accenditur: respi- » ratio concitatur, uti & pulsus, arte- » riâ durâ, & feræ instar, asperâ ad » tactum (quem tamen pulsum mol- » lem, seu undosum, in peripneumo- » niâ privatim esse putant) se offeren- » te. tom. I. cap. 10.

Profecto, ut *Platerus*, rem ego inveni plerumque, nec quanto tempore medicinæ docendæ admotus fui, alio modo in scholis docui. Et quidni? ubi ingens discipulorum, lectis ægrorum mecum circumstans, corona, pulsum in hoc morbo durum, & rarissimè tantum non mollem, mecum deprehendat? Quid, quod hoc anno omnes peripneumonici confirmarint? sic ut inter tantos sive juniores medicos, sive adultiores studiosos, ne unus quidem exstiterit, qui non verè durum eum esse affirmaret? Ejusdem expe-

62 RATIONIS MEDENDI
rientiæ focium appello cl. *Morgagni* ;
qui ubi *Epist.* 20. similem *Valsalvæ* ob-
servationem retulerat , deindè pro-
prias suas *Epist.* 21. enarrat , quibus
constat pulsum in morbo durum illis
fuisse , quos verâ peripneumoniâ pe-
riisse eorundem cadavera demonstra-
bant.

Forſitan arbitrari quîs poterit ple-
rasque meas , non ſimpliciter perip-
neumonias , ſed pleuro - peripneumo-
nias fuiſſe , quæ ratione doloris pleu-
ritici durum pulſum tangentibus obtu-
lerunt. Sed reſero illi principem mor-
bum , in deſcriptis capite priorè ægris ,
fuiſſe peripneumoniam , adeoque mor-
bi principis caracterem gerere pulſum
debuiſſe. Et dum in nonnullis notatum
ſit durante peripneumoniâ pulſum du-
rum fuiſſe ſilente dolore , an ſaltem
ſic non pateat peripneumonicis pulſum
durum adeſſe ?

Nunquàmne igitur mollis in peri-
pneumoniâ pulſus ? Eſt fane , ſed malo
ægri omine. Videte *Boerhaviuſ* : ad-
jungite ill. *L. B. van Zwieten* com-
mentarios. Mollem pulſum inibi non
inventuri eſtis in peripneumoniæ de-
ſinitione , quemadmodum pulſum du-
rum invenitis notatum in deſinitione

PARS NONA. CAP. II. 63

pleuritidis ; sed in morbi , in prava ac desperata ruentis , descriptione durat : eo nimirum in morbi stadio , in quo pulmo magnam partem impenetrabilis , paucum cruorem , cum crudo ægrorum alimento , potuve , imperfectè mistum , per nonnulla vasa adhuc aperta , cordi sinistro , ad continuandum qualemcumque humorum circuitum , transfundit. Hicque modus quoque *Morgagno* est explicandi , quomodo ineunte peripneumoniâ pulsus durus esse debeat , & quo pacto dein , obstructo , magis præ inflammatione pulmone , mollis fiat. *Epist. 20. §. 38.*

An non credibile *Galenum* incidisse , dum ejusmodi definitionem animo meditaretur , in eam peripneumoniam , quam *notham* nunc appellitamus , & quæ eodem cum vero olim nomine comprehenderetur ? An saltem in provectam jam peripneumoniam veram ? Nescio qui rem aliàs explicem. Saltem cum quotidiana experientia pulsum peripneumonicorum & mihi , & aliis , durum exhibeat , terminabo hanc paragraphum nonam sententiâ ill. *Morgagni. Epistola mox laudata : » Hoc » tantum dico , (inquit) pro variâ san-*

64 RATIONIS MEDENDI

» guinis, & corporum, pulmonumque
 » in primis dispositione, varioque mo-
 » do, quo in his illius congestio acce-
 » dit, verisimile esse variari signa; ut
 » modò præcipua omnia, aut pleraque
 » inflammationis indicia occurrant,
 » *idque ut plurimum*; modò nulla fermè
 » illorum, aut etiam contraria, ut cùm
 » pulsus rarus est; denique nulla inter-
 » dum, sed pulsu tamen plus minusve
 » frequenti. »

§. X. Quo porrò omnis hujus secun-
 di capitis sermo tendat, facilè capiet
 quisque. Si enim 1°. ità variet mul-
 torum in ventre viscerum inter sese
 cùm magnitudo, tùm situs, etiam in
 statu sano, ut exploratione sæpè, quod-
 nam illorum patiatur, determinare aut
 arduum sit, aut impossibile; imò ut
 aliud eorum aliùs occupet sedem: Si
 2°. præter affecta, quæ noscuntur vis-
 cera, inveniantur alia, quorum affe-
 ctorum nulla in vitâ signa constite-
 rant, pejus affecta, quàm quorum
 constiterant; ut v. g. in inflammato
 pulmone lienis corruptio, bis hoc an-
 no reperta talis, ut unà cum suâ mem-
 branâ in pulvem rufam deliquesceret,
 intraque digitos difflueret totus: Si
 3°. ipsa viscera morbosa ità mole suâ,

PARS NONA. CAP. II. 65

mutatoque præ auctâ mole situ, im-
ponant, ut mesenterii tumor, ut ren
exorbitans, ut vesica urinaria, uterus,
tuba, ovarium, eundem sæpè locum
occupantia, veris signis pathognomoni-
cis, quibus quid demùm sit innotescat,
planè destituantur: Si 4°. pectoris hy-
dropis, omnia à practicis celeberrimis
requisita signa ferentis: Si hydropis
pericardii; si topicorum ad vitalia vi-
tiorum diagnoses, vel exercitatissimos
fefellerint: Si 5°. frequenter admo-
dum suppurati pulmonis diagnosim
pulmo à morte integerrimus erroneam
ostenderit: Si 6°. interna aneurysma-
ta, quæ vivis adesse putaveramus, in
cadaveribus desiderentur, longèque
aliud præ illis referant indagantibus:
Si 7°. gastritis, ac paraphrenitis, abs-
que vomitu, imò potius cum perse-
verante appetitu, & cum magnâ,
minimèque coactâ liquidorum ingur-
gitatione homines perimant; imò ga-
stritis sine vel vomitu, vel dolore ver-
ti queat in gangrænam: Si 8°. histo-
ria humani sanguinis ita obvelata no-
bis est, ut experimenta in uno eodem-
que morbo, imò in eâdem cruoris de-
tractione, prorsùm contrarias videan-
tur formare indicationes: Si denique

26 RATIONIS MEDENDI

9°. in peripneumoniâ, frequenti adeo ægritudine, viginti & ultra sæcula necdum veram pulsûs definitionem, quæ ab omnibus admittatur, exhibere potuerint; profectò diagnoses morborum, ut ut sæpè veræ, & adæquatæ, nihilominùs non rarò toto cælo fallunt; & nosologia adeo imperfecta hucusque habetur, ut exceptiones cum multis, tum notabiles, patiatur; proindeque eam ordine botanico in classes, ordines, genera, ac species reducere, frustra qui tentet; præterquam quod specierum in infinitum ferè excrescat numerus: quâ enim methodo undecim enumerantur epilepsiæ, verbi gratiâ, species, eâdem ipsâ 250. imò plures numerare species possum.

Audire quidem mihi videor qui amare conquerantur, eo modo, quo pluries in præcedentibus hujus operis tomis, quo denuò in hoc nono, pergo, medicinam à me incertiolem reddi; à me, scilicet, cujus foret, proprii vi muneris, eandem tyronibus reddere quotidie certiolem. Hos autem rogatos velim, quo demùm pacto artis exoptent certitudinem? An suffocando naturæ vocem, quæ ut aliis, sic & mihi, eam falsam esse clamet,

quam hucusque credideramus, certitudinem? Agnoscant saltem medicam artem natam esse sedulâ atque attentâ observatione eorum, quæ in morbis apparuerant, quæ in cadaveribus detecta. Quæ sæpè visa regulam quamdam formare contendebant; ast ea, quæ non rarò fallebant, arctos adeò limites nostræ circumscribere arti, ut non infrequenter formata antea lex cessaverit talis esse. Certiorne igitur ars erit, si quod toties cadaverum lustrationes nos moneant, supprimeamus; ne semel, dudumque receptas opiniones, ac scholarum systemata, quæ ad multa explicanda multum, ad plura parum, aut nihil faciant, labefactentur?

Vimne eam inferre veritatî poterimus, ut ea haud amplius vera sint, quæ contra receptas opiniones nobis palàm cadavera clament? Profectò hi, qui nihil prius veritate habent, ægrè non ferent me medicinam non aliam tradidisse, quàm eam, quæ minime à systemate, opinioneve, verum ab ipsâ naturâ depicta, descriptaque fuerit.

Termino hoc caput, de polyposis concretionibus, quas *capite primo* plures enarravi, nihil omninò memorans;

68 R A T I O N I S M E D E N D I
siquidem *tom. 2.* & alibi satis clarè,
opinor, demonstravi eos esse paucos,
qui inter morborum causas referantur,
polypos; cujusmodi ibidem unicum
descripsi: plerosque verò sanguinis
diathesi phlogisticâ in morbis gigni,
aut à conquaassante, ac palpitante cor-
de, in sanguine ferè quiescente fabri-
ficari. Si enim quis omnes denatorum
polypos, veluti totidem morborum cau-
sas, considerare velit, utique cunctas
mortalium ægritudines iisdem adscri-
bat oportet. Non attenderet idem mil-
lies polyposas concretiones eorum in
cadaveribus reperiri, qui usque ad
paucos ante mortem dies sanissimi,
nullam unquàm earumdem dederant
suspicionem: neque consideraret quo-
tiescunque polypos invenire datur, to-
ties alias, cùm varias, tùm manife-
stiores morbi, mortisque causas, de-
prehendi. Hæc quemadmodum ante
tot annos & scripsi, & publicè semper
docui, gaudeo ab egregio *Morgagni* &
suis, & *Valsalvæ* observationibus, ubi-
que, abundèque, confirmari.

CAPUT III.

DE MILIARIBUS.

§. I. *Miliaria hoc anno in nosocomio nulla. An quod extincta Viennæ? minime, sed quod eadem non fabricemus.* §. II. *Repetitio antiquæ conclusionis, quod morbus miliaris non sit Austriæ endemius, sed passim factitius. Multorum clarorum in arte viro-
rum sententiâ id confirmatur.*

§. I. **I**N tomo hujus operis octavo anacephalæosin dedi cunctarum observationum, quas super hâc materiâ eoufque feceram, quasque in tomorum plurimorum variis, in *Thesibus de Febris*, & in *Epistola ad Amicum*, communicaveram. Lætus deprehendi discipulorum animos nunc minùs esse agitados, minùs circa famosam hanc quæstionem inquietos; ità quidem ut ineptas quorundam calumnias potiùs, quàm objectiones, tanquàm ultimos agonizantis erroris gemitus considerarent; ad quas qui responderet, nimio profectò & immerito easdem honore decoraret.

Animus fuisset novas fortè observationes edere, cùm per integros septem & ultra menses in nosocomio præter morbos acutos ferè nihil, aut parùm saltem, demonstrarim. Verùm in tanto acutorum numero ne unusquisque fuit, quem sive petechialia, sive miliaria exanthemata, infecerint. Quin nec toto hoc anno contigit, ut ad consultationes in urbe, suburbiisque, advocatus; advocor autem crebrò; in ægrum vel unicum inciderim, quem alterutrum horumce macularet exanthematum, nisi semel fortè miliarium principium, quod ilicò suffocabatur.

Igiturne, rogabit quis, extinctus demùm *Viennæ* est infamis hic morbus? minime: nam & illum crebrum viderunt medici exanthematum fautores, genitoresque: perierunt cum illis complures, hos inter autem senex, quem non alterutrum, verùm utrumque hoc exanthematum genus corripuerat; peritura forsan & illustris virgo fuisset, nisi clarus superveniens medicus miliaria in eâdem regimine calido, calidioribusque bezoardicis, jam genita, eodem artificio, eâdemque fortunâ pepulisset, quibus *Syden-*

hamus, consentientibus medicis aliquot aliis, collegam suum *Morice* à petechiis liberabat. Quod verò neutrum horum in meo nosocomio habuerim, id pro parte saltem ei tribuendum cautelæ censeo, qua nullos hoc anno ægros ex aliis nosocomiis mihi conquifiverim; ægris autem pro demonstratione variorum acutorum morborum egens, curaverim ad me illos adferri, qui acutè laborantes ad certam semper horam ad nosocomium hispanicum aut afferuntur, aut ipsi adhuc accedunt, antequàm cæteris cum ægris commisceantur. Non quod ejusmodi cautela omne exanthematum periculum excludat; domi enim eadem sibi pravo regimine consciscere possunt, priusquàm ad nosocomia deferantur; ut vel hinc miliaria nonnunquàm ad nos detulerint: tamen juvit, quo minùs periculi incurreremus, pauciores ad id habere occasiones.

Cur verò apud ægros, ad quos consultationis ergò vocor, necdum exanthemata viderim, hanc ejus causam reor, quod hæ consultationes magnam partem apud ejusmodi ægros haberentur, quorum medici vel ejusdem mecum sententiæ de exanthematum ori-

gine essent, vel eò saltem devenissent, ut suâ methodo eadem non generarent.

§. II. Repeto igitur antiquam meam conclusionem eò confidentiùs, quò magis video nullo solido ratiocinio, nullo ritè capto experimento, ab iis, qui contrà clamitent, refutari aut infirmari posse, & quò experimentis meis propriis eandem reddo firmiorem: scilicet, si petechiæ & miliares eruptiones sint morbi hîc loci endemici, oportet eos apud ægros, quos vel in nosocomio tracto, vel in urbe video, quoque familiares esse; sicut quidam medici eos apud suos ægrotantes familiares reperiunt. Atqui olim valdè raros, toto hoc anno nullos ullibì habui. Ergo hæc exanthemata non sunt endemia, sed à causis alibì positis oriuntur, quas nos non ponimus.

Quod ego experior, idem clari mecum viri dudùm experti sunt, ut publicis testimoniis constat. Dantur præterea quorum necdum nota testimonia sunt. Exp. *Cramer*, dignissimus ad *Leythæ Pontem* Physicus, studii naturalis universi, ac præprimis ornithologiæ, ac botanices culturâ eximiâ clarus, dissertationem meditatur, ex suâ numerosâ

rosâ praxi petitam , qua ea , quæ statuo ego , abundè sit confirmaturus.

Nec defunt clari aliarum regionum viri , qui quò attentius rem contemplantur , eò magis se mecum assentire asseverent : imò dantur , qui in annosâ suâ praxi nunquàm aliter , quàm ego , de miliaribus censuerint. Testem produco celeberrimum virum , *Meinungensis* civitatis physicum seniore , doctissimum S. G. *Kælderer* , qui Epistolâ 10. Oct. anni 1763. ad me datâ referens quasdam sane egregias cortice peruviano patratas à se curas , tandem subjungit : „ Jam aliquot abhinc „ annis in *Ehrhardtiana œconomia* . . . „ *Plantarum Historia* , tomo X. pag. „ 135. & seq. ad cujus operis à quinto „ tomo continuationem me , post laudati auctoris obitum , typographus „ compulit , occasionem arripui demonstrandi , quàm certo , quàmque „ facili negotio febres malignæ , quæ „ anno 1759. hîc grassabantur , quæque maximam partem aut parotides , „ aut bubones , aliisve in locis tumores , passim verò petechias & miliares , sibi adjunctas habentes , curari vix poterant ; demùm unicè , sive „ cortice peruviano , sive saltem ejus-

» modi medicamentis, quibus exan-
 » thematis, altero tertiove morbi die
 » confertim prorumpentis, eruptio im-
 » pediretur potius, quàm promove-
 » retur, curarentur. Nunquàm enim
 » exanthemata similia existimavi critica
 » esse, at verò perpetuò symptoma-
 » tica, dissolutionisque putredinosæ
 » humorum certissima signa: ubi ta-
 » men, proh dolor! consueta metho-
 » dus (*die mode-arzeny*, scribit) nihil
 » aliud quàm exanthematum clamet
 » expulsionem; quo ex fonte quot non
 » prodierint calamitates! “

Ut celeberrimus hic auctor, ita cla-
 rissimus *Klein*, eruditissimus *Allioni*,
 experientiâ & eruditione clarus *Val-
 carenchi*, eximius *Glass*, magnificus
Hazenæhrl, egregius *Lautter*, censue-
 runt; brevique censebunt publico testi-
 monio plures. Ut hæc doctrina, cujus
 in salutem publicam, suscepta defen-
 sio tot inimicitias in me, tot calamos
 virulentos, totque atroces calumnias
 ideò excitavit, quod contradicendi
 libido, quæ iusta essent, non inveni-
 ret, nunc demùm facta tecta esse vi-
 deatur; illoque me gaudio expleat,
 quod unicum verumque sit patrociniî
 veritatis præmium.

Quo igitur animo expertissimus huius urbis practicus, medicus aulicus, excussâ hoc anno apud *Kruchten* disquisitione de *Miliarium exanthematum indole & tractatione*, antiquum errorem statuminare tentaverit, non satis capio. Dicta fuerant, & ad nauseam usque repetita à variis, tum & sæpius à me refutata, pleraque eorum, quæ, veluti nova, profert; & si qua recentiora exempla propria de praxi retulerit, facile quisque per se vidit ea ita ambidextra esse, ut negantem æquè juvent, quàm affirmantem. Ea enim hoc sæculo experimentorum usus est, ut non id dicas, quod experimenta loquuntur, sed id eloqui experimenta jubeas, quod ipse intendis: de his autem latius sequenti capite in aliâ materiâ. Ne ederet opusculum suum, pluries seriò monueram; quippe me, ut nullis aliis, ita nec illi, pro excusso ferè patrio errore militanti, minime parciturum. Igiturne refellam opus? Honore dignus auctor est, laudandus practicus, meus amicus. Sui quoque conaminis, ubi mea, quæ non legit, attentius perlegerit; ubi annosior mea confirmata viderit; ipsum vehementer pœnitebit. Sat igitur refutatum relinquo.

C A P U T I V.

D E S Y S T E M A T E H A L L E R I A N O.

§. I. *Partes sensibiles quæcunque , haud raro insensibiles apparent. Modificatio ill. Morgagni admittitur quidem , sed conditionaliter , & non nisi secundum ejusdem viri illustris explicationem. Quod si modificatio eadem simpliciter admitteretur , nihil omnino novo systemati faveret. Fabricius ab Aquapendente , & Valsalva , maxime autem olim Aretæus , tendines , ligamenta , ac periostea , partes sensibiles esse experti sunt ; hanc vero earundem sensibilitatem in arthriticorum cadaveribus Morgagni demonstrat.* §. II. *Contra consuetas observationes , dantur notabiles puris confectiones citra febrim , vel citra dolorem , vel etiam citra utrumque , in omni hominum temperie , ætate , & sexu.* §. III. *Inflammationes dirissimæ ventriculi , intestinorum , &c. eademque mortiferæ , aut sine dolore , aut sine febre , aut etiam sine utroque.* §. IV. *Resumitur quæstio de pleuræ sensibilitate , occasione cada-*

veris pleuritici, in nosocomio demonstra-
 ti. Pulmo inflammatus hepaticæ du-
 ritiei plerumque invenitur, rariùs mol-
 lis ac rubicundus. Quia pulmo in mor-
 bis pectoris inflammatoriis affectus esse
 deprehenditur, consequitur quidem id,
 ut nec pleuræ, nec intercostalium mus-
 culorum, inflammatio hominem illæso
 pulmone occidat; haud verò id, ut
 solus pulmo & sedes doloris sit, &
 mortis causa. Viros illustres, Valsal-
 vam, ac Morgagnum, perperam ab
 exp. Tissoto suas in partes trahi,
 72. exemplis demonstratur; quæ inter
 14. sunt cum inflammata pleurâ, &
 17. cum indolente pulmone. Musculo-
 rum intercostalium examen cum in om-
 nibus hisce anatomicis exemplis desit,
 non imperfectam modo, sed & nullam,
 reddet omnem Tissoti conclusionem;
 etiamsi nec Morgagni nec Valsalva,
 nec ego, quidquam haberemus ejus
 argumentis opponendum: haberemus
 autem plurimum. §. V. Inconstantia
 incomprehensibilis, & stupenda contra-
 dictio systematis Halleriani, dum Tis-
 sotus 1°. mendacia statuit esse cuncta
 ill. Halleri de insensibilitate pulmonis
 experimenta; ob idque, quid de reliquis
 illius experimentis judicandum, uni-

cuique integrum facit: 2°. dum systema hoc in canones format, inter sese mirificè repugnantes. §. VI. Irritabilitas cordis talis, qualem statuit Hallerus, & ipso eo auctore, & Morgagniani Operis 170. experimentis, funditè subvertitur. Explosit præterea Morgagni experimentorum in brutis captorum adplicationem ad corpus humanum. §. VII. Conclusio huius capituli.

§. I. **I**N opusculo *Difficultatum* super hoc systemate, in eo *Vindiciarum* contra illustris Halleri Apologiam, in gallicâ ad amicum *Epistolâ*, sparsimque hinc indè, conatus fui huiusce patefacere infirmitatem. Roborarunt sententiam de eodem meam, tum illius auctor ipse, qui quò ulterius in eo defendendo pergit, eò sese mutabiliorem, incertiolemque, etiam in præcipuis suis fundamentis, ostendit; tum ejus defensores, qui, quo illud systema tueantur, in multis ab auctore recedere, plura ejusdem experimenta infirmare, quædam ridicula rejicere, absurdioraque rejectis coguntur substituere.

Sufficienter proinde meas in hac refutatione egisse partes mihi videor : attamen cum dies diem doceat , & quotidie nova observemus Hallerianis adversa , quædam abs re non erit prioribus addidisse.

Homo , cujus morbi , & sectionis , historiam dedi *cap. I. §. VI.* gessit in suo rene dextro monstroso ultra mediam libram calculorum omnis figuræ , nec doluit tamen inde , tum quo tempore primum apud nos erat , tum eo 40. dierum spatio , quo urbem ac suburbia transcurrento doceret , voluntariasque adderet exspatiationes.

Ren , inquit cl. *Hallerus* , insensile viscus est. Sed quis hoc præter illum ? Juxta ejus systema à *Tissoto* elucidatum , quò duriores in corpore partes , eò insensiliores sunt ; eo sensiliores , quò molliores. Ren porrò durus non est , saltem non utero , qui sensibilissimus , durior. Ergo ren sentit. Et quem experientia in vivis haud secus , quam incisiones mortuorum erudierunt , perillustris *Morgagnus* , quotiesne renes sensiles declaravit ? Quam non sensilitatem horum quotidianæ lamentationes renum calculo laborantium declarant !

80 RATIONIS MEDENDI

Ast experimenta renum testatur insensibilitatem, ais. Bona verba! Experimenta benè capta exhibere nudam deberent veritatem. Id verò moris non est. Vidimus *cap. II.* peripneumonicorum durum pulsum debuisse mollem dici, quo Galeni fervaretur auctoritas. Vidimus *cap. IV.* experimenta miliarium eruptionum criticam eorundem indolem testari debere, dum id ita patroni illorum jusserint. Nunquàm verò magis id, quàm in irritabilitatis systemate elucescit, ut, quod præoccupatus systemate animus jusserit, id eloquantur experimenta.

Demus verò paulisper esse indolentes renes; num tamen homo noster dolere non debuit à finitimarum renibus partium compressione? Mesenterii scilicet, intestinorum, nervorum ex vertebris oriundorum, musculorum psoæ, quadrati lumborum, iliaci interni, partium utique omnium ore sensibilibus? Verùm ut ex historiâ paruit, nihil toto, quo dixi, tempore doluit, ne à motu quidem validiore, nullumve impedimentum in motu crucis dextri expertus est.

Equidem cl. *Morgagni*, qui taciter ac reverenter, in suis *Epistolis anato-*

mico-medicis, modernorum systema explofit, hinc indè ejusdem absurditates obvelare, ac emollire fatagens, sic ad hanc difficultatem respondit, ut subito nati tumores dolorem quidem vicinæ suæ sensibili creent, minùs verò qui sensim, lentéque; eo quod hæc compressioni pedetentim assuescat, ac sensim quandoque occalescat.

Modificationem hanc eâ lege admitto, ut saltem 1°. in principio tumoris sæpè dolere vicinæ debeant partes partes in locis, qui pleni, haud inculpate aliena insolitaque admittunt: ut 2°. in cadaveribus hæ partes vicinæ enerves, aut callosæ reperiantur: ut 3°. in vitâ quoque partium, lentè crescenti tumori vicinarum, licet indolentium ferè, tamen in usu læsarum, phænomena appareant.

Sed, inquierit forsitan, id necessariò ex hac modificatione non sequi: siquidem cum utero imprægnato, sensim se eam in molem extendenti, quam pauci tumores coæquent, feminæ complures vix doleant toto tempore graviditatis; eæque casu denatæ callositatem degenerationemque partium compressarum nullam anatomicis exhibeant: in aliis verò ipsum v. c. molis

prægrandis jecur, idque induratum, non exhibeat à morte callosum peritonæum, ventriculum, intestina.

Demus & hoc quoque: an verò hoc dato id verum esse sequitur, quod novum systema indè includit? Minime. Si enim 1°. clarissimo *Morgagno* id lubens concessero, quod exempli gratiâ, duræ ac piæ matres, dum sensim tenduntur, parùm doleant; quod renes pedetentim tumefacti vix percipiant dolorem; quod in graviditate, in hydrope, muscoli abdominales, peritonæum, mesenterium, intestina, cutisque expansa, in pluribus non doleant, saltem non multum; numquid legitima conclusio hæc erit, cutim, quæ omnibus fatentibus sensibilis est, mesenterium, intestinaque, ipsos demùm nervos abdominales, sensibilitate carere? Utique tandem nihil ultra universo in corpore sensibile foret.

2°. Vidi ego, videre *Valsalva* ac *Morgagni*, ordine inverso, tumores subito natos dolorum expertes; lentè verò cretos mximè dolorificos: idque iis etiam in partibus, quæ omnium consensu sensibiles sunt, ut postmodum patebit.

Tandem 3°. ad leniendas quasdam novi systematis absurditates eximius *Morgagni*, ut supra monui, hæc excogitavit; minime verò approbavit ad usum pathologicum. Quî enim aliter ipsum intelligamus, cephalæarum causam ex paulatim natâ compressione cerebri membranarum in *Epistola I.* explicantem? Et capitis dolores à natâ pauxillatim duræ meningis cum cranio cohæsiione deducentem? Quâ aliâ ratione ejus mentem capiemus, dum *Epist. 58.* observationem primo *Valsalvæ* referens, qui diuturni atque omnibus adhibitis auxiliis rebellis, ad diaphysin tibiæ, ejusque malleolum, doloris causam invenerat ad tendines, inque periosteo: deindè observationem *Fabricii ab Aquapendente*, qui in carpo pituitam acrem, internos tendines afficientem, ut diuturni doloris causam, deprehenderat; quique ambo magni in arte viri, scalpello eductâ materie, & ille, ossis quâdam separatione factâ, ægros suos reddiderant ab omni dolore immunes: dum illis, inquam, hæc subjungit: » Cæterum num duo anatomici, iidemque » chirurgi præstantissimi, *Fabricius &*

84 RATIONIS MEDENDI

» *Valsalva*, ipsi quoque tum fortè de-
 » cepti sint, tendines uterque, hic
 » etiam periosteum, illis cruciata do-
 » loribus fuisse non dubitantes, malim
 » per te existimes, quàm ipse dicere. «
 Profectò ut ambo hi vitiis tendinis,
 ac periostei, minutatim natis, dolo-
 res sive repetentes, si perseverantes,
 tribuerant; ita hic dolores capitis vi-
 tiis membranarum cerebri gradatim
 ortis.

Sed, quod crebrò dixi, quodque
 ab ill. *Hallero*, ejusque discipulis, con-
 sideratiùs attendi optassem, quemad-
 modum cunctæ hæ partes explicatis de
 causis doluisse inventæ sunt; ita non
 rarò non doluisse visæ sunt: id quod
 ut in enarratis casibus, ita & in aliis,
 imò in universi corporis partibus con-
 tingere, evictum est. Nonne dudum
 Aretæus ligamenta considerans » νεῦρα,
 » τὰ δέσματα τῶν ἀρθρῶν, non dolere
 » sæpè, scribit, dum quis ea abscin-
 » dit, conteritve; & interea alio tem-
 » pore hominem sic ab illis dolere,
 » ut à nula re magis; imò ut non
 » ferramenta adstringentia, non vin-
 » cula, non vulnerans gladius, non
 » exurens ignis, plus crearent doloris;

» id quod rem stupendam vocat, cujus
» solis diis nota causa sit. *Morb. diutur-*
» *nor. lib. 2. cap. 12.*

Profectò procul abfuit ille humanæ naturæ ruspator, ut ideò ligamentorum sensilitatem negaret, quod quandoque non viderentur illa sentite. Et non negat non doluisse, & doluisse affirmat. Cur *Aretæum* non sequamur?

Sed experimenta, aiunt, docuere non sentire omninò, nec unquam, ligamenta ac tendines. Attamen eorum, qui in brutis rem explorarunt, hi has partes non sentire, illi sentire easdem, experti sunt. Ita ut, quod *Aretæus* mox de humanis, idem de brutorum tendinibus, ac ligamentis, nunc sentientibus, nunc insensibilibus, posteriores notaverint.

At missa faciamus experimenta in brutis capta, ea quæ in homine, de quo unicè agitur, contemplaturi. Ab omni ævo ligamentorum ac tendinum sensus à doloribus arthriticis demonstrari creditus fuit, ut pluries adversus *Hallerum* evici. Vir autem illustris ille podagræ sedem negavit in tendine ligamentove esse, & propriâ suâ podagrâ, ut putat, edoctus, ad cutem locavit.

Cùm ea , quæ adeò convincentia
claro viro reposui , ipsum convicisse
non videantur , adeundus ipsi *Morga-*
gnus erit , adeundusque *Valsalva*. Nar-
rabit ipsi hic se podagricam materiem
invenisse in membranâ digitorum ten-
dines obvelante : ille post sævos ischia-
dicos dolores in vitâ toleratos , non
supra , sed totum , idque ingens , atque
multiplex vitium , *intra* articulum co-
xæ se reperiisse : imò quod *Cælius Au-*
relianus notaverit lapides podagricos
primò articulum solvere , cutim deindè
distendere , atque erumpendo promi-
nere ; hæc omnia se vidisse in digi-
torum manuum articulis *Patrici Vene-*
ti : remittique lectores ad similia obser-
vata *Harderi* , *Schneyderi* , *Dobrenskii* ,
in *Sepulcreto*. Tandem inducit nonnul-
los , quibus scribere libuit , non posse
humorem arthriticum intra articulo-
rum caveas perferri , quandoquidem
ligamenta capsularia occludant easdem,
neque ulla ad has via pateat , nec vena
aliqua hæc loca subeat ; quibus egre-
giè respondet vias huc easdem esse , quæ
mucilagini , articulorum cava lubri-
canti , dicatæ. Adde ad hæc , quæ pau-
lo suprâ , ex *Valsalvæ* & *Aquapendentis*
demonstrationibus didicimus.

Nonne interim dolenda artis nostræ fors est, qua id, quod plurimi mortalium, quod ipsi Medici in se millies experti sunt, quod tot clari anatomici suis oculis viderunt, renes nempe, intimosque articulos, capsulas, ac tendines, doloris materiâ obsideri, adeoque sentire; id verum ultra non esse, quia condito semel imprudenter systemati convenit has omnes partes insensiles esse?

§. II. Puris confectiones febrim habere doloremque comites, ab *Hippocrate*, in nostra usque tempora, observatum est. Ipse tamen *Hippocrates*, postque ipsum alii, observarunt eas nonnunquam fieri ingentes, quæ æquè doloris sint, quàm febris, expertes. *Epid. IV.* apud *Chart. textu* 40. ubi primum dederat *Hippocrates* signa consue-
ta, quæ Medicis patefaciant num, qui in morbis abscessus appareant, judicatorii sint; duos subjungit casus, qui à signis hisce, ab eo datis, abluderent: ac primum quidem *Leambii*, qui ad humerum, & ad sinistrum anlatus, citra vel minimam febrim exulcerabatur; alterum alius ægri, qui cum inflammata sede, undè posthac purulentum prodiit, febris omninò

fuerit , dolorisque expers. Ne quis autem Medicus , similia nondùm expertus , fidem fortè dictis negaret , rem probè se nosse , & asseveranter se loqui *Hippocrates* declarat : *ἰκανῶς τετὸ λέγω* , inquit.

Egregius *Morgagni* in senatore sene & ædematoso id in crure observavit. Et qui in variâ ætate , ac sexu , viderat , laudat collegam suum cl. *Pujatum* , ut qui in anu , in adolescentulâ , in viro robusto , idem observasset. Num indè concludam legitimè cutaneos nervos , & cutem ipsam , insensiles esse ? Non : sed has sensiles per se partes , aliquando insensiles esse , ut de ligamentis suprâ *Aretæus*.

§. III. Inflammationes adeò sævas , ut eas gangræna , sphacelusque excipiant , febres , magnique solent comitari dolores. Non est tamen lex perpetua. *Juvenis meus cap. I. §. VI.* homo *Valsalva* apud *Morgagni Ep. 24.* inflammatum ventriculum , ac gangrænosum uterque citra dolorem , meus etiam citra febrim , habuerunt. *Morgagni* post quam cum ipse quatuor aut quinque exemplis idem expertus esset , tum ex *Fernelio* , *Hoffmanno* , *Otlobio* , *Riverio* , aliisque confirmasset ; demùm

Epist. 25. §. 21. præclare subjungit :

» Quæ omnia cùm ita sint ; quando
 » cum aliis inflammatorum intestino-
 » rum signis vehementem dolorem ,
 » & acutam febrim in ægrotantibus
 » deprehendes ; jure quidem merito-
 » que credes rei medicæ auctoribus ,
 » hæc duo inter præcipuas notas ma-
 » gnæ intestinorum inflammationis po-
 » nentibus. Nec tamen , si quando al-
 » terum , vel utrumque horum , aut
 » abesse , aut vix esse , invenies , con-
 » tinuò putabis aut nullam esse inflam-
 » mationem , aut levem ; neque gan-
 » grænam & sphacelum in eorum esse
 » intestinis non posse , in quibus duo
 » illa præcessisse non videris. Optan-
 » dum sane fuisset ut Medici , cum
 » signa hujus inflammationis , & con-
 » sequentis ipsam gangrænæ , proposue-
 » runt , hoc monitum non omitterent
 » in morbo , qui par fallaciam ejusmo-
 » di , *nec rarò* , præceps , ac repenti-
 » num affert exitium. *Nec rarò* , in-
 » quam ; nam memini , cùm adoles-
 » centuli supra descripti casum mira-
 » bundus narrarem *Valsalvæ & Alber-*
 » *tino* , continuo utrumque confirmasse
 » non absimilia occurrisse sibi , nec se-
 » mel. « Quid , quod idem vir perillu-

stris semel, ego pluries, herniam incarceratedam indolentem viderimus, ut morbus tumore inguinis, ac vomitu desperato cognosceretur duntaxat; & inflammata valde intestini pars, inque gangrænam pro parte versa, in cadavere adpareret?

Ex quibus manifestum fit partes sensilissimas, dolorum atrocitate iufames, non rarò à causis dolorificis affici, sine sensu doloris. An tunc causa doloris vehemens intercipiat id, quod eâ in parte cum communi sensorio communicet? Namque pauculum in nervo requiritur, ut subjecta pars insensibilis, etiam scissa usque, nihil sensorio communi denuntiet. Sed quæcunque mirabilis phænomeni causa sit, id perpetuò constat, ideò musculos, ideò nervos, ideò ventriculum, intestina, mesenterium, cutim, partibus sensilibus annumeranda non esse, eo quòd non rarò insensilia appareant.

§. IV. Cùm simile quidpiam credatur in pleurâ observari, paulatim perducere me sentio ad resuscitandam tædiosam de ejus sensilitate quæstionem, quæ occasione systematis moderni agitata toties est; quæque ejus sensilitas ità à magnis viris *Valsalva*, & *Mor-*

gagno, explosa fuisse clarissimo *Tiffoto* apparet, ut in suo diffamatorio contra me libello clamet, Io! triumphe! Quò brevior sim, refero me ad ea quæ in *Gallica ad Amicum Epistola* in hanc rem ipsi roposui; additurus hîc reliqua, quæ occasione anatomicæ sectionis, *cap. I. §. V.* relatæ, necessariò mihi exponenda sunt.

In thorace dextro, sub loco olim dolentissimo, quem, ne de eo quis ambigeret, emplastri figebant vestigia, membrana pleura, latissima admodum plaga, haud inflammata duntaxat, sed inflammatissima apparuit: sic quidem, ut cùm illi, qui pleuram vasculosam esse præfractè negarunt, tum hi, qui felicissimâ injectione paucis tantummodò vasis ornatam videri statuerunt, hîc eam vidissent quovis in puncto vasculosissimam. Clari hi viri laudandi sunt, quod nulla, vel vix ulla vasa, suis pleuræ injectionibus se invenisse, adeoque *Ruischio* adhuc infeliciores fuisse, fateantur; sed condemnandi sunt, quod ideò pleuram vasculosam esse negaverint; quod ideò inflammationi ineptam esse decreverint; quodque ideò aut deceptos, aut

92 RATIONIS MEDENDI
mendaces , magnos in arte viros de-
claraverint, qui in cadaveribus eamdem
valdè inflammata , & viderant , &
descripserant posteritati : *Erasistratos*
aio , *Cælios* , *Martianos* , *Diemerbroec-*
kios , *Riolanos* , *Boerhavios* , *Valsalvas* ,
Morgagnos.

Hæc porrò pleura , ut vehementer ,
quo indicavi loco , inflammata , sic
etiam , cum in vita dolor , non dese-
rendo hanc plagam , usque ad dorsum
proserpsisset , inflammata pleura in-
venta est usque ad alterum spinæ dor-
salis latus. Tum & ipsa diaphragma
convestiens , & qua tendineum , &
qua musculosum , inflammata admo-
dum adparuit : inflammatum quoque
diaphragma erat , quâ parte peritonæo
succingitur ; levius tamen , quàm qua
pleurâ.

Pulmones nullibi ad pleuram accre-
ti , nisi in inflammata quâdam plagâ ,
adhæsione digito non latiore : molles
ceterum , & dum profundius incide-
bantur , superiùs grisei , inferiùs inten-
sissimè rubri.

Plurimos inter testes , huic sectioni
circumstantes , erat vir clarissimus ,
Gætingensis in anatome Professor *Vris-*

berg, qui per duos, tresve menses, hanc nostram Universitatem suâ præsentiâ cohonestavit.

Febris acuta primùm, dein sæva pleuritis, sustulerunt hominem; haud sine peripneumoniâ tamen. Licet enim pulmones inflammatione duros non deprehenderemus, quemadmodum in antecedente trium cadaverum sectione, erat inflammatus tamen, infimis uterque lobis, eâ nimirum rariore inflammationis specie, quam cl. *Morgagni* describit, ut rariorem, *Ep.* 20. §. 21. » Plerique credere videntur, » ait, pulmonis inflammationem in » rubore fermè consistere: (hic noster » casus erat) quod aliquando fieri posse » non est negandum, ut si quando de » genere est legitimi erysipelatis: verum in plerisque inflammationibus » densus durusque fit pulmo ».

Neceffe fuit hanc memorare cl. *Morgagni* adnotationem convenientem cum eâ *Hippocratis*, pulmones peripneumonicorum nunc erysipelatos, nunc infarctos, durosque, scribentis; convenientemque præterea cum eâ *Lanzonii*, qui in pleuritide, pleurâ illæfâ, pulmonem invenit erysipelate affectum, ex flavo maculosum, non verò

durum : necesse , inquam , fuit hanc adferre adnotationem ; ut simul confirmarem id , quod in *Epistolâ ad Amicum* , contra *Tissotum* urſi : nempe in ſcholâ *Boerhavianâ* pleuritidem , ſi ſedem in pleurâ , vel in muſculis intercoſtalibus habet , haud ita conſiderari , ac ſi indè homo illæſo moreretur pulmone ; at verò ſic , ut reſpiratione pleuriticorum vehementer læſâ , pulmonem feriùs ocyùs affici , ſuæque affectionis indicia in cadavere præbere oporteat. Imò *Boerhaave* non in pleuritide tantùm , verùm etiam in plerisque morbis lethalibus , peripneumonicum hominem demùm mori docebat.

An igitur adverſariorum indè deducta confequentia legitima eſt ? Quando *Boerhaave* ſcripſit *Aph.* 874. » Cur » ex iiſdem pariter liquet hunc morbum , (peripneumoniam) ferè fieri » ex omni alio prægreſſo , antequàm » ex eo moriatur æger ? adeóque proximam mortis cauſam , & ultimum » omnium ferè lethalium morborum » effectum eſſe peripneumoniam » : quando , inquam , ſic ſcripſit , numquid ideò ſtatuit mortalium neminem nunquàm à pleuritide mori , quia peri-

pneumonia scenam claudit? neminem unquam à paraphrenitide? neminem ab hepatitide, enteritide, hystericitide, nephritide, arthritide? An quoque dixit *Boerhaave*, hæc scribens non differre morbum principem ab epigenomenâ peripneumoniâ? Nihil profectò minus. Sed quidem hoc docuit, quemadmodum inflammatio meningum cerebri, ea intestinorum, uteri; quemadmodum ceteri enumerati morbi principes, seu primarii; sive sanguinem corrumpendo, sive solida omnia obstruendo, constringendove, sive nervorum labefactando originem, sive alio quocunque demum modo id efficiantur, ut pulmo plus accipiat cruoris, quàm sinistrum in cor refundere possit, lethalem adeoque peripneumoniam gignant; sic quidem ut non directè per se, sed per epigenomenam peripneumoniam necet hominem; ita pariter & quidem à fortiore, pleuritis, id est inflammatio muscutorum intercostalium aut pleuræ, non modo ea facit, quæ enumeratorum plerique, verùm magis immediatè eorum organorum, quibus ad respirandum eget pulmo, lædit functiones, eoque certius hac superveniente peripneumo-

nia occidit : absque eo tamen , ut nata sic peripneumonia non magis princeps sit morbus , non magis existentiam inflammationis laterum , ut sui causam , neget ; quam superveniens inflammationi v. g. intestinorum , negaret hanc ipsam intestinorum inflammationem & separatum à sese morbum esse , & se ex eadem suam sumsisse originem.

Neque aliâ ratione , intentione ve , suas tradidere *Valsalva* ac *Morgagni* observationes. Ut profectò nesciam quo pacto potuerit *Tissotus* tam in *Halleri* , quàm in sui proprii systematis confirmationem , magnorum illorum virorum observationibus ità abuti , ut indè probaret nunquàm pleuritidem in musculis aut membranâ laterum thoracis , sedem habere ; & hunc morbum unum eundemque cum peripneumoniâ esse. Cùm illegitima hæc innovatio simul totam hac in parte pathologiam perturbet , necesse est paucis ut has observationes recenseam , singulariumque singularem analysin faciam.

Epist. anat. med. 20. §. I. recenset cl. *Morgagni* casus per universum opus dispersos , antequàm ex professo rem aggrediatur ;

aggrediatur: itaque eodem modo eum sequar.

i°. In *Epist. 6. n°. 10. Valsalva* in homine post dolorem sinistri lateris invenit pulmonem sinistrum induratum. Pleuræ mentionem eo non faciente, illæsam fuisse lubens supponam. Numquid musculorum intercostalium mentione non factâ, illæsos quoque credam eosdem? Neutiquam: etenim ex universâ sequentium historiarum serie patebit, vix, nisi semel iterumque, examinatos in cadaveribus hos musculos fuisse; adeoque insignem adesse in omnibus *Tissoti* conclusionibus defectum. Cùm enim *Boerhaavius* pleuritidis sedem in pleurâ, vel in musculis intercostalibus fixit, & in his ultimis solis *Hallerus*; ipse verò *Tissotus* in unico pulmone; non potuit ferè ullo testimonio *Valsalvæ*, & *Morgagni*, ille uti, nisi in quo rigorosum simul factum fuerit eorundem musculorum examen; in quo fane examine totus rei cardo vertitur. Adeoque, ut monui, cùm vix tale examen unquam ab illustri hoc duumviratu institutum sit, fuit vana ac inanis omnis ejus conclusio.

Igitur æger *Valsalvæ* doluit sinistro latere, vel ob id unicè, quod induratus pulmo sensibilem pleuram continuò terendo, premendo, fricando irritaverit; vel ob hanc causam, & simul ob intercostalium muscutorum inflammationem.

Numquid verò tunc pleura non fuisset inventa inflammata? Potuisset, sed non debuisset. Non omnis sensibilium partium irritatio gignit phlogosin. Si gignat pulmo induratus hanc fricando, terendove, gignit & epigenomenam pleuritidem; sin minus, pleura doluit non inflammatoriè.

2°. *Epist. eadem* §. 12. Senex sterni dolore in morbo suo ultimo unicâ modò die laborat, saltem postea non conquestus de eo est. Illi abeunti stertor successit. Erat autem homo & ante dolorem pectoris, & post eundem, hebes, ac semisopitus. *Valsalva* in thorace invenit pulmonem dextrum hîc durum, ibi nigrum, alibi corruptum. Quid hæc historia ad quæstionem nostram? Homo hic unico die doluit duntaxat, vel quod inflammatus cruor sternum relinquendo affecerit pulmonem, vel quia æger præ mentis hebe-

tudine, & soporositate, dolorem ultra non perceperit. Die 5. vel 6. à cessante dolore mortuus est.

Arbitrabitur fortè adversæ opinionis scriptor hominem hunc non minùs stupidum fuisse, quo die dolores pectoris conquerebatur, quàm & antea & postmodum, nihilominùs de dolore non nisi eo unico die conquestum esse; cùm igitur hebetudine suâ non impediretur dolorem unico die percipere, oportere eum toto morbi tempore doluisse, cùm pulmo ejus ità pro parte induratus, debuerit, secundùm prioris morbi explicationem, continuo dolore pleuram irritando, fricandoque afficere.

Vicissim autem hunc ego rogabo, ut explicet mihi cur homo hic perpetuò non doluerit, si causa doloris pleuritici vera sit pulmonis inflammatio? Cùm enim pulmo in cadavere pessimè inflammatus reperiretur, debuit doluisse continuò. Nec causam indolentis pulmonis in ejusdem gangrænam referat: nam pars adhuc dura præ inflammatione erat. Cùm hoc mihi nunquàm explicabit, vel ad dicta antea me refero, vel in partium sensibilibium temporariam insensilitatem, quæ longè

100 RATIONIS MEDENDI
latéque superiùs demonstrata est, cau-
sam refundam.

3°. *Ibid.* §. 14. Peripneumoniâ ac
sopore detentus intra quatrimum mo-
ritur. Thoracem non examinavit *Mor-*
gagni. Ergo adversarius ex totâ hac
historiâ nihil concludere potest.

4°. *Epist.* 7. n°. 4. *Valsalva* hæc ha-
bet. „ Vir annorum circiter 35. dolore
„ corripitur in thorace cum febre. Do-
„ lore abeunte, accedit ad febrim de-
„ lirium : quod, febre magis augef-
„ cente, ad mortem usque perdurat,
„ quæ circa diem 11. accidit. Tho-
„ race recluso pulmonum poste-
„ riora dura aliquantum, & rubra
„ inveniuntur. “ Si hic homo pleuri-
ticus fuit, dolor abivit, quia pro pleu-
ræ inflammatione ea meningum nata
est : pulmo autem inflammatus fuit
quod phrenitis, ut omnes morbi acuti
ferè, quemadmodum superiùs proba-
tum est, vitam peripneumoniâ finive-
rit. Notandum adversus pulmonum
sensibilitatem, quod si ideò homo
thorace doluisse statuatur, quòd pul-
mones inflammati essent, pulmones in-
flammati plurimo morbi tempore in-
sensiles fuerint. Si dicas præ delirio
hominem dolorem non sensisse, dicam

idem de pleurâ, vel de musculis intercostalibus.

5°. *Epist.* 22. §. 10. *Valsalva* in thorace hominis veneri, qui sinistri cum lateris dolore acutè decubuerat, sinistram pulmonem superiore parte durum, inferiore saniosum, invenit. Iterum ab affrictu & irritatione rigidi pulmonis ad pleuram dolor explicatur: vel ab inflammatis musculis intercostalibus.

6°. *Ibidem* §. 11. Meretrix in sinistra thoracis parte sic dolet, ut vix decumbere in eandem possit. Cum pulmones ambo dura tubercula & ulcera gesserint, cur, si sedes doloris lateris in pulmone est, non doluit illa utroque latere? Ergo pulmones non sunt dolorum laterum sedes. Undè ergo sinistri lateris tantummodò dolor? Intercostales muscoli, si examinati fuissent, doloris forsan patefecissent causam.

7°. *Ibid.* §. 16. Virgo pleuro-peripneumonica sinistro latere potissimum ac validè doluerat. Invenitur & pleura inflammata, & pulmo. Historia hæc explicatione non eget. Nimia præcipationis convincit modernos.

8°. *Ibid.* §. 22. Pleuro-peripneu-

monia cum pungenti sinistri lateris thoracis dolore. Pulmo sinister pravè affectus, minùs dexter: ambo cum pleurâ ubique connexi, magis adhuc dexter. Pravus pulmo sinister minùs accretus, ad loca accretionis distraxit pleuram, ut doluerit, dolore tamen non inflammatorio. Dexter pulmo universalitè accretus, & parùm vitiosus, non potuit distrahere pleuram. Quid si etiam sinistri intercostales muscoli inflammati fuerint?

9°. *Epist.* 36. §. 23. Lanio acutâ prehenditur febre, signis stipatâ internæ thoracis inflammationis. Pulmo dexter annexus pleuræ & durus. Historia non narrat, an dolor affuerit, nec quânam thoracis in parte: Signa modò ait adfuisse inflammationis internæ. Si doluit igitur latere dextro, causa ex præcedentibus intelligitur, pressio scilicet & irritatio pleuræ à duro pulmone. Sin minùs, obscurior narratio est, quàm ut quisquam illam in sui favorem laudet.

10°. *Epist.* 37. §. 29. Thoracis inflammationem conquesta mulier est. Vaga enarratio nihil determinans, adhuc minùs anatome, quæ non est facta thoracis.

11°. *Epist.* 45. §. 16. Mulier in acuto morbo pectoris non querebatur de peculiari ad dorsum molestiâ, ut neque de pungente dolore. In cadavere tamen, præter vitiatos pulmones, pleura utroque in latere roseo rubore ad non parva spatia rubebat. Subrubrum & pericardium.

Sed ipsa hæc mulier nunquàm erat conquesta de treniore cordis, nunquàm de animi defectionibus. Nihilominus ipsi erat pericardium hoc amplum, fero quasi purulento distentum, in substantiâ incrassatum, eductâque contentâ materie luridum, quemadmodum quoque universa cordis, vasorumque majorum, & auricularum superficies erat, à crassâ polyposâ compactâ, iisdemque accretâ materie.

Cùm proindè hæc mulier cordis palpitationibus, animique caruerit defectibus, quos pati debuisset, non miramur nec laterum conquestam esse dolorem. Peculiare illud hic obtinuit, suprâ memoratum, explicatu difficile, quo licuit causas adesse symptomatum, ipsa tamen deesse aliquando symptomata. Nihil ergo hoc argumentum urget.

12°. *Epist.* 48. §. 32. Thoracis in-

flammatione meretrix periit; cujus non est examinatum pectus. Adeoque hæc observatio ad quæstionem non facit quidquam.

13°. Recensui hucusque eos casus, quorum per anacephalæosin *Morgagni* meminit. §. 1. *Epist.* 20. quæ nobis commentanda est: priusquam verò id aggredior, necesse est eos recenseam per universum opus dispersos, quorum auctor in hac §. 1. *Epistolâ* 20. ipse non meminerit; ut toto in opere nihil, quod ad rem facere possit, maneat intactum.

Epist. 7. §. 11. Figulo vehemens est dolor sinistri lateris, die septimo moritur. Sinister pulmo præ inflammatione jam suppurari inchoat. Pleuræ adhæret multis membranaceis vinculis. Pleura superius crassa, inferius crassiuscula, & rubicundior. Pericardii facies exterior, sinistra tantum, à vasculis minimis, sanguine turgidulis, rubebat. Hic omnia adsunt, quæ in schola *Boerhavia* ad pleuro-peripneumoniam requiruntur.

14°. *Epist.* 52. §. 15. Pleuritis ad imam sinistram thoracis partem gravissima fuit. In cadavere solum cranium examinarunt. Ergo ut supra ad n°. 12.

15°. *Ibid.* §. 13. Dolor pungens ad lævam mamillam. Sinister pulmo inferiore lobo inflammatus ; sinistraque pleura. Demonstratio ut n°. 13. superioris.

16°. *Epist.* 9. §. 12. Nullâ doloris laterum mentione factâ , febricitans coquus moritur ad 12 diem epilepticus. In cadavere inflammata pleura.

Ad historiam hanc non est quod multum hæreamus. Cl. auctor nec morbum ipsum se multum vidisse , nec dissectioni , quæ modò à Medicinæ studio facta est , interfuisse se fatetur. Ast cùm pleura inflammata esset , legitimè supponam hominem latere doluisse.

17°. *Epist.* 22. §. 16. Virgo utroque quidem latere doluerat , sed sinistro potissimùm. Pleura sinistra inflammata , sinisterque pulmo. Pulmo dexter superiùs durus pleuram irritaverat nondùm inflammatoriè.

18°. *Epist.* 45. §. 23. Pulmo inflammatus ac pessimè affectus , sine ullis ejus in morbo acuto signis aut dolore. Qui ita urgent ideò non esse sensibilem pleuram , quod sine prægresso dolore inventa sit inflammata ; coguntur hîc suam assumptam pulmonis sensibilita-

rem dimittere. Quid clariùs demonstrat peripneumoniam exquisitam doloris expertem esse ; ideóque in ejus definitione doloris non fieri debere mentionem ?

Nunc ad *Epist.* 20. & 21. examinandas , quibus *Tissotus* pleuræ insensibilitatem , ac sensibilitatem pulmonis , probare annifus est , nos accingamus.

Epist. 20. meras *Valsalvæ* continet observationes : quarum *prima* hæc est §. 2. » Moritur peripneumonicus , sine » dolore. » In thorace dexter pulmo inflammatus , cum pleurâ illæsâ. Hîc quæretur à me cur pleura non doluerit , quæ juxta explicationes priores meas à duriore pulmone laceßita dolere debuisset ? Quæro vicissim ego , cur pulmo , adeò sensilis hoc tempore habitus , non doluerit ? dolere enim debuisset. Si casus utrique litigantium partium inexplicabilis , neutri favorem , aut præjudicium facit. Ego qui sensibiles partes non rarò non sentire demonstravi , facilè hîc pleuræ explico indolentiam.

II. §. 3. Dolor in latere dextro.
 » Dexter pulmonis superior lobus , &
 » proximi lobi pars superior , qua uter-
 » que dorsum spectabant , tumore tur-

„ gebant inflammato , & præduro ,
 „ arctéque per membraneos nexus pleu-
 „ ræ adhærebant : hæc tamen nullam
 „ inflammationis notam habebat. “
 Quæro hîc ab iis , qui omnem pleuri-
 ticum dolorem pulmonibus inflamma-
 tis tribuunt , cur pulmone ad dorsum
 inflammato homo non ad dorsum ,
 ubi inflammatio , sed ad latus , ubi
 sanus pulmo , doluerit ? Ergo inflam-
 matus pulmo non dolet. Cur igitur
 homo doluerit in latere ubi nec pulmo
 durus , nec pleura læsa ? Responsio
 fortè in propatulo esset , si musculos
 intercostales examinasset *Valsalva*.

III. §. 5. Dolor gravans sinistri tho-
 racis. Tumidus , ac durus pulmo , fini-
 stram hanc partem totam explebat.
 Pulmo valdè tumidus compressit pleu-
 ram , quæ indè non *punctoriè* , non *in-*
flammatiè , sed *gravativè* doluit : undè
 nec inflammata apparuit. Si quis tamen
 velit acutum ac pungentem dolorem
 adfuisse , in musculis intercostalibus se-
 dem quærat.

IV. §. 7. Dolor in thoracis sinistra
 parte. In sinistro cavo ferum albidum ,
 tum pulmo à posteriore parte inflam-
 matus. Pleuram *Valsalva* non descrip-
 sit. An quod neglexerit ? An quod

108 R A T I O N I S M E D E N D I
bona esset? Supponamus fuisse bonam;
& ex toto casu concludamus 1°. pul-
monem insensilem esse, qua enim parte
inflammabatur, non dolebat. 2°. Se-
rum acre effusum non quidem inflam-
mando, sed irritando, creasse pleuræ
dolorem.

V. §. 9. Dolor primo gravans in
latere dextro, quarto die pungens,
quinto mors. Pulmo dexter immanem
inflammationem ac duritiem, & sub
his inchoatum jam abscessum, osten-
dit. Insinuat cl. *Morgagni* in hac ana-
tome describundâ *Valsalvæ* negligen-
tiam. Nihil enim, quod requirebatur,
de totâ pleurâ. Si inflammata fuit, uti-
que causa intellecta doloris est: sin-
minùs; expectemus muscutorum inter-
costalium examen.

VI. §. 11. Post dolorem præsertim
circa sternum, in febre continuâ, mors
die nono. Pulmo sinister inseparabili-
ter cum totâ pleurâ connatus. Dexter
concretus cum toto mediastino, item-
que cum pleurâ superiores costas ve-
stiente; pus saniosum è pulmone efflu-
xit, dum vi à superioribus costis avel-
leretur. Antiquior fortè cohæsió, quæ
demùm, pulmone præ inflammatione,
& suppuratione tumido, ac duro, causa

doloris fuit. Sed quid sententiâ *Morgagni* præstantius ? » Hic illud juvat
 » attendere , inquit , cùm dolor esset
 » præsertim circa sternum , vitiatum
 » pulmonem toti mediastino arctè ad-
 » hæsisse , quod videlicet ad sternum
 » alligatur. At alligatur , inquis , etiam
 » ad thoracis vertebrae , circa quas non
 » memoratur dolor. Verum hoc est :
 » sed verum id quoque , in violentâ
 » respiratione , qua uti ea virgo coge-
 » batur , sternum moveri , non verte-
 » bras ; itaque illas magis affici me-
 » diastini partes , quæ ad sternum sunt
 » alligatæ. α

Peto humaniter ab iis , qui hæc
Morgagni præclaras Epistolas in suas par-
 tes trahunt , num manifestò iis oppo-
 situs non sit , mediastinum , pleuræ
 productionem , sensibilem declarando ?
 Si dubitent adhuc , sequantur eum hoc
 loco , tres *Sepulcreti* observationes sic
 explicantem , ut mediastino , ac peri-
 cardio sensilitatem non neget.

VII. §. 13. Dolor in dextro thora-
 cis parte , atque etiam in medio sterni.
 Supinus cubat. Erectâ cervice spirare
 cogitur. Die 7. mors. » Pulmo dexter
 » in superiore parte totâ induruerat ;
 » & nonnihil sterno , arctiùs autem me-

110 RATIONIS MEDENDI

» diastino, adhærebat. Sinister à tergo
» infectus erat colore atro. «

Si dolor à pulmone inflammato, in sinistro thorace debuit violentior fuisse, cum sæva inflammatio jam in sphacelum tenderet. Atqui non doluit latus sinistrum. Ergo pulmo non est sensibilis.

Cur homo doluit latere dextro, & ad sternum medium? quia pulmo suâ duritie pleuram fricabat, & adhæsione ad sternum ac mediastinum, has distrahebat partes.

VIII. §. 15. Infantis quatuordecim dierum vera peripneumonia nihil ad negotium nostrum facit: de pleuritide enim, aut dolore, hîc nulla quæstio.

IX. §. 16. Virgini dolor in sinistrâ primùm, hinc in dextrâ thoracis parte.
» Pulmo dexter nonnihil inflamma-
» tus, à tergo præsertim. Sinister au-
» tem, qui undique pleuræ, costas,
» & diaphragma convestienti, adhæ-
» rebat arctius, ut eximi sine lacera-
» tione non posset, multum rubebat. «
Principio pulmo inflammatus dexter solus, pressit ac fricuit pleuram dextram; inflammatus dein sinister, non modò pleuram compressit, sed suas cum eâ cohæsiones distraxit.

PARS NONA. CAP. IV. III

Iterum in illos, qui egregium *Morgagnum* suis à partibus stare toties gloriantur, noto hunc auctorem, dum in hanc *Valsalvæ* historiam commentatur, manifesto agnoscere pleuræ sensibilitatem, affirmando & istam virginem & virum priorem in dextrum latus incumbere non potuisse, eò quòd pulmo sinister ad pleuram alligatus, ac ponderosus, inclinato in dextrum latus corpore, pleuram distraheret, molestiamque crearet. Sic & §. 38. exponens cur pleura, licet inflammata inventa non fuerit, doluerit tamen, rem sic exponit. „ Nonne ita rem poterò declarare, ut pleuram, quamvis haud inflammata, distrahi intelligas, quoties distentus jam, sed non omninò, ab inflammatione pulmo, inspirato aëre magis distenditur, & hoc ipso omnia suæ superficiei puncta aliud ab alio dimovere, & quod consequitur, *annexam pleuram quasi divellere conatur?* „

X. §. 17. Adest juveni dolor obtusus in lævo thorace. Die 17. mors. „ Thorace aperto, illæsa pleura inventa est, pulmoneſque ab hac omninò soluti. Sed erat sinister ubique inflammatus, si partem superiorem ex-

III RATIONIS MEDENDI

» ciplas. « Obtusus fuit, non pleuriticus dolor, excitatus à frictu in inspiratione turgentis pulmonis: ideóque necdum inflammata apparuit pleura.

XI. §. 20. Sacerdoti principio dolor est dextræ thoracis partis, deindè sinistræ. Non notavit *Valsalva*, utrum dolor dextræ partis abiverit, superveniente illo sinistræ, an verò cum eodem extiterit? Quidquid fuerit rogo eos, qui omnem pleuriticum dolorem pulmoni tribuunt, cur non notetur hunc reverendum virum in dorso tantummodò doluisse, in quo solo ambo inflammati pulmones? Dico iterùm indè manifestum fieri, non dolere pulmones. Cur ergo doluit æger utraque in parte? causa non invenitur, nisi vel à turgidis pulmonibus latera fricantibus, vel ab inflammatione musculorum intercostalium.

XII. §. 22. » Senex dolore deprehenditur in dextrâ thoracis parte,
» febricitat, tussit, expuit: faciliùs
» decumbit in dorsum. Sputi copia
» major fit. Sed ob sectam die 10. venam, supprimitur. Itaque undecimo
» moritur. Pulmo sinister sanus, quamvis undique pleuræ adhærens. Dexter contra, quamvis à pleurâ solutus,

» dorfum verſus ſummoperè inflamma-
» tus deprehenditur. «

De Pleurâ nulla iterùm mentio. Sa-
namne benignè interpretabimur? Sit!
Si dolor thoracis fuit verſus dorfum,
non in dorſo, ut pulmo non in dorſo,
ſed verſus dorfum inflammatus erat,
frictu hic pleuram læſit, moleſtavit,
dolore affecit; ſi non ibi latus doluit,
ubi inflammatio pulmonis, ab inflam-
matione muſculorum intercoſtalium
intelligendus eſt dolor, inſenſibilisque
pulmo inflammatus ſtatuendus.

XIII. §. 24. » Vir... cùm thoracis do-
» lore, & difficili reſpiratione correp-
» tus eſſet, initio quidem faciliùs in
» latùs cubabat dextrum, deindè in
» ſiniſtrum; in dorfum nullo modo
» poterat..... Pulmones ambo & ad-
» hærebant pleuræ, ſic tamen ut ſine
» laceratione ſeparari poſſent, & dor-
» ſum verſus inflammati erant, & mul-
» tùm duri. «

Deeſt quoque determinatæ, quæ in
thorace doluerit, plagæ mentio, deeſt
& ea ſtatùs pleuræ. Ergo ſupponen-
dum eſt in thorace doluiſſe, quâ parte
ambo pulmones præ inflammatione du-
ri, pleuram terebant, & comprime-

114 RATIONIS MEDENDI
bant. Sin minùs , muscoli intercostales
inflammati fuerunt.

XIV. §. 26. Vehemens peripneumonia in cachectico , nullâ mentione factâ doloris , exquisitam pulmonis inflammationem notat ; definitio , ut à scholis datur , peripneumoniæ , egregiè iterùm contra novum systema roboratur.

XV. §. 28. A casu , & allisione dorsi in humum , ac dein validâ insipientis adversarii compressione in pectus factâ , thoracis dolor natus , nihil hîc explicat. De simili enim morbo quæstio non est. Si pleura læsa non fuit , certò muscoli thoracis læsi fuerunt : pulmo inflammatus erat , ut in fine acutorum solet ; vel à thorace contuso , ad benè respirandum inepto , & dolor nasci , & epigenomena , vel morientibus solita , peripneumonia , potest.

XVI. §. 30. Clericus post multos chronicos morbos acuto corripitur , & die 7. moritur , dolores non thoracis , sed hypochondriorum semper testatus. Utrumlibet in latus decubuerat. Pulmones à pleurâ soluti , dexter tamen inflammatione durus. Copiosa aqua in utrâque thoracis camerâ & in pericar-

dio. Lien quadruplo major. Hepatis inflammationem mentitus fuerat morbus. » Cadaveris sectio, scribit ingenuus » *Valsalva*, detexit errorem. «

Historia neque hæc ad quæstionem pertinet. Hydrops thoracis, & pericardii deprimendo diaphragma, & viscera hypochondriorum, dolorem excitavit, à scopo quæstionis alienum. Pulmo ἐπιγενόμενός inflammatus.

XVII. §. 32. Ut prior, à scopo aliena. Ardor & irritatio in sinistrâ thoracis parte, à longo antea tempore, priusquam vita peripneumonicè, solito lethalium morborum more, finiretur. Mors propriè ab hydrope thoracis utriusque.

XVIII. §. 33. Seni gravans est dextri lateris dolor. In dextrum jacere tantummodò potest. Die 3. moritur. Pectus dextrum repletum sero, & pulmo inflammatione durus. Versus scapulas pleuræ per membranulas cohærens. Dolor hic gravans fuit, non pleuriticus, sed à pulmone pleuram, cui necebat, distrahente, & feri seu pressione, seu acrimoniâ, oriundus. In sinistrum senex incumbens anxietatem majorem, doloremque patiebatur: hunc, quod pleuram fortiùs distra-

heret; illam, quod & copiosum serum, & gravis pulmo, qui non nisi ad scapulas cum pleurâ necebat, in mediastinum, in pericardium, inque sanum incumberet pulmonem. Huc non facit.

XIX. §. 35. Pungens dolor lævâ thoracis parte. Die 16. mors. Pulmo sinister undique vicinis nexus partibus, inflammatus, ac superius jam suppuratus. Hydrops incrassati pericardii.

Si pleura illæsa inventa est, quod non scribitur, dolor natus est vel à distractâ pleurâ, vel ab inflammatione musculorum intercostalium.

XX. §. 36. » Juvenis dolore corri-
» pitur thoracis.... ad diem 16. obiit.
» In sinistrâ cavâ limpida stagnabat
» aqua, in qua sanus, & solutus un-
» dique erat pulmo. Induratus verò,
» proximisque partibus, & præsertim
» versus scapulam, validè annexus,
» qui in dextrâ; ubi erat vaccini ferri
» similis..... In pericardio omninò
» similis humor..... ut ingens idem
» occuparet thoracis spatium. «

Nulla mentio pleuræ; nulla dolentis loci determinatio. An quod thorace doluerit universo? utique sat ad id causarum habuit. Iterum nihil ad rem nostram.

PARS NONA. CAP. IV. 117

XXI. §. 39. Cum pungente sinistri lateris dolore vir periit die 7. „ In „ thoracis sinistro cavo aqua erat simili „ ferri vaccini ; pulmo autem præ- „ durus ad mediastinum & pleuram „ costas accingentem validè adhærebat. „ Eodemque pacto pulmo dexter mediastino, & pleuræ, quæ diaphragma, „ & præsertim quæ antèriùs summas „ costas convestit, alligabatur. Ad hunc „ ultimum locum latebat in pulmone „ ulcus cancrosum, sedes fortasse morbi inveterati. « Diù enim fenex hic catarrhalem materiem expuisse legitur.

Materies hæc catarrhalis non ex cancroso ulcere ; peior enim tunc prodiiisset ; sed ex pulmone, ulcere hoc molestato, & in actione suâ impedito, orta esse videtur. Doluit homo in hoc acuto ac lethali morbo in sinistro latere, eo quod sinister pulmo inflammatione turgens, ac ponderosus, & prædurus, vitiato suo motu pleuram, cui neceiebatur, distraheret. A quibus adhæSIONIBUS pleura altero in latere non doluit, quod pulmo ejus inflammatus non esset.

Ast inquires, etiam ab ulcere cancroso dolere debuit latere hoc, quum

118 RATIONIS MEDENDI
ab ichore cancroso pulmonis pleura fen-
sibilis fœdaretur.

Minime : nam textus dicit ulcus
cancrosum in pulmone *latuisse*. Occlu-
sum ergo pulmonis ulcus pleuram læ-
dere non potuit : Cùm verò nec ipse
pulmo , in quo latebat , doluerit indè ,
novo argumento est indolentem esse
pulmonem.

Dudùm autem fensi opponi mihi
posse , quod pulmo exactissimè thora-
cem explens , & pleuræ undique con-
tiguus , distrahere , quâcum concrevit ,
pleuram ; laceffireque eamdem , cui
immediatè accumbit , nullo modo
possit.

Resp. 1°. Datâ ac concessâ hâc tho-
racis perfectâ à pulmone plenitudine ,
negari tamen non potest , quin pulmo
inflammatus , ac turgidus , & durus ,
concutiente validæ tussis motu , violen-
tè agitetur , convellatur , sicque vel
annexam pleuram distrahat , vel non
annexam fricet , terat , prematque.

Resp. 2°. Opinio hæc omnimodæ
repletionis per pulmonem thoracis ,
nondùm extra omnem controversiam
est. Equidem ipsemet , *tom. 2. Rat. Med.*
pag. 130. hanc , ut vulgatiorem , am-

plexus, scripsi; & egregius *Haller in Elem. Physiol. tom. 3.* multis eam firmavit argumentis; haud verò ita convincentibus, ut argumentorum oppositorum vis enervetur omnis. Profectò non pauca me reddunt subindè, utramque sententiam inter, fluctuantem. Clarissimi *Hambergeri* de pulmone per mediastinum prospecto experimentum, necdum sat solidè refutatum est: & in clarissimi viri *Liber-Kühn* dicto crucis experimento, cur demum, si bullas aëreas, per aquam manifestas, ab aëre, pilis animalis adhærente, natas dixeris; cur, inquam, hæ bullulæ non apparent, quamdiù pleura animalis necdum aperta est? Sed tunc tandem, ubi debitâ cum cautelâ, ne pulmonem lædas, pleuram penetraveris?

Etiam quod ex integrâ pulmonum cum cunctis suis parietibus cohæsione, respiratione interim illæsâ, petitur argumentum, quadantenus stringit; haud ita fortiter tamen, ut præsentem litem dirimere posset. Quantumcunque enim idem ego, post alios in cadavere deprehendi; ita mecum alii multi, nocumenta respirandi in vitâ illorum hominum animadvertant. Ut tandem evincatur indè id,

quod si in nonnullis inculpate gesta videatur hæc cohæsiō , eo tamen haud minus cum vitiosa , tum morbosa dici debeat , quàm vitiosus , ac morbosus hydrops dicatur sive pectoris , sive pericardii , quamvis pluries deprehendatur illorum in cadaveribus , qui nullam ejus dedissent in vitâ suspicionem. Ignoramus adminicula quibus utatur natura , ad supplenda aliundè , quæ deficere in corpore videntur.

Numquid & ipse *Morgagni* , in hac de pleno semper thorace quæstione , dubius non fluitat ? Ad id credendum inducimur , legentes illum *Epist.* 16. §. 5. sic scribentem : „ Casum habes ,
 „ inquit , in *Sepulcreto* descriptum ,
 „ adolescentis , qui se *Willisio* ac *Lo-*
 „ *Wero* curandum tradidit. Is post im-
 „ modicas equitationes , aliasque cor-
 „ poris diuturnas exercitationes , cùm
 „ aliquandiù in sinistrâ thoracis parte
 „ eum sensum habuisset , qui esse sine
 „ internâ compressionē non poterat ,
 „ ibi tandem sensit disrumpi sibi vas
 „ quoddam ; indeque per semi-horæ
 „ spatium in regione istâ humoris ,
 „ veluti ab alto in pectoris fundum
 „ cadentis , stillicidium non tantum ab
 „ eo percipi , sed etiam ab adstantibus
 „ audiri

audiri potuit : Res non ita facilis
 » explicatu iis , qui inter pulmonis
 » & thoracis parietes negant spatii
 » quidquam intercedere , vera tamen ,
 » ut postmodum comprobavit humo-
 » ris , in eo latere congesti , cum flu-
 » ctuatio in agitatione corporis ab ipso ,
 » ab aliisque *evidentissimè* percepta , tum
 » eductio per immissam à Chirurgo
 » fistulam primum , semper autem
 » postea , per foramen à naturâ referra-
 » tum , & ab arte servatum. α

XXII. §. 41. Mulierem 60. ann.
 prehendit pungens dolor , in dextrâ
 thoracis parte , ut in hanc cubare non
 possit. Remittit postea dolor , ut in
 dextrum decumbat facilè. » Uterque
 » pulmo adhærens pleuræ invenitur ,
 » sed dexter arctiùs. Hic totus , & su-
 » periore præsertim parte , induruerat :
 » in qua abscessus erat , quo inciso ,
 » multum feri effluxit fusci coloris.
 » Hoc ipso colore proxima quoque
 » pulmonis substantia infecta erat , &
 » sphacelo quodammodo correpta. Si-
 » nister pulmo non ut dexter ex uno ,
 » sed pluribus ex lobis constans , qua
 » dorsum spectabat , leviter inflamma-
 » tus , totâque extimâ superficie reliquâ

» nigris hîc illîc maculis erat distinctus.
 » In pericardio multa aqua. «

De pleurâ mentio non est facta, num inter adhæsiones inflammata esset. Credo non fuisse. Ex historiâ enim liquet inflammationem pleuriticam metastaticè in peripneumonicam transivisse. In horum pleuriticorum cadaveribus, non est quod pleuram expectemus inflammata. Rogabis an juxta explicationes suprâ datas pleura non debuisset dupliciter dolere; tum ob adhæsiones cum pulmone, tum quia etiam citra adhæsiones dexter pulmo graviter, sinister ad dorsum leviter inflammatus, subdurus, saltem tumidus, fricare illam, ac molestare debuisset?

Est profectò nonnulla hoc explicandi difficultas; verùm qui pulmonem unicè sensibilem in pleuritide, ac peripneumoniâ statuunt, simili difficultate laborabunt explicaturi, cur mulier hæc ad dorsum dextri lateris non doluerit, saltem leviter, à leviter inflammato pulmone?

XXIII. §. 43. Dolor pungens dextri lateris. Non nisi in latus affectum cubare potest virgo, ad finem verò in

sinistrum. Nonâ die mors convulsiva. Pulmo dexter pleuræ arctè adhærens inventus est, totaque ejus substantia inflammatione magnâ affecta, & ulcere insuper, quâ pleuram spectabat certo in loco, inter quod ulcus & pleuram serosa erat materies.

Casum exponam verbis ipsius cl. *Morgagni*, ut quam sensibilem pleuram crediderit ipse intelligas: „ Huic „ virgini, inquit, pungens dolor mi- „ tior videtur fuisse, quàm mulieri, „ cujus novissimè §. 41. exposui histo- „ riam. Virgo enim, quod mulier non „ poterat, in affectum cubabat latus; „ quanquam & in alterum tandem ja- „ cuit, postquàm serosa ulceris materia „ laxavit pleuræ fibras, ut distractionem „ ferret ab appensò pulmone. „

XXIV. §. 45. Viro dolor ad mamillam sinistram, nothasque costas fuit; in neutrum latus decumbere potest. Die 5. moritur. In sinistro pectore pulmo valdè induruerat, ad subviridem colorem vergens, nigrisque distinctus maculis: cùm secaretur, serosa, ac putrida colluvies, cum misto sanguine, erumpebat. A duro pulmone ac turgido pleuram premente, & in tussi fricante, dolor natus. Cl. *Morgagni*

expositurus cur hic neutrum potuerit in latus cubare, suspicatur à *Valsalva* in historiâ omissam esse pulmonum ad pleuram adhæSIONem, quâ positâ semper alteruter pulmo in adversum latus decubitu pleuram distraxit. De maculis nigris pulmonum non loquor; sæpiùs occurrunt. Videntur sub mortem nasci. Sic docui semper publicè. Idem confirmantem in sequenti epistolâ *Morgagnum* video.

XXV. §. 47. » Juvenis... pungente
 » dolore corripitur in dextrâ thoracis
 » parte, cum febre, & tussi. Parùm
 » exspuit. Circa 8. diem accedit deli-
 » rium, noctu præsertim. Dolor abit,
 » sed respirationis difficultas semper
 » gravior fit. Facilis est decubitus in
 » utrumlibet latus. Die tandem 10.
 » obiit. Pulmones induruerant toti.
 » Ambo erant dorsum versus ad
 » pleuram alligati; sinister etiam à
 » latere. Præterea cùm substantia quæ-
 » dam alba, quasi membranacea, uni-
 » versæ pleuræ, & pulmonibus impo-
 » sita esset, quasi reticularis instar cor-
 » poris laxi & mollis; per hanc ta-
 » men nonnullis in locis pleura, &
 » pulmones inter se erant firmiter col-
 » ligata. In utroque thoracis cavo, sed

» magis in dextro, multus erat humor
» colore similis feri vaccini... Pericar-
» dium fero turgebat. «

Cl. *Morgagni* exponit pungentem
dextræ thoracis partis dolorem à pleu-
ræ sensibilitate, distractæ fortè fortio-
ribus pulmonis alligationibus ante de-
lirium, quàm erant in latere sinistro;
& à feri copiâ majore. Serum certè do-
lorem augere potuit cum acredine suâ,
tum mole, qua rigidum jam pulmo-
nem adhuc magis in suo motu turba-
vit: turbatus ita in motu ille, & atte-
rere, & distrahere pleuram debuit.

Sed urgebis necessitatem doloris &
in alterâ cavâ, cùm ibidem eadem
existerent causæ, quæ in dextrâ dolo-
rem, *Morgagno* explicante, creaverint;
ac proindè explicationis vanitatem,
cùm sinistra pleura ab iisdemmet ipsis
non doluerit causis.

Verùm an is, qui ita me urget,
non attendat quantò magis urgeat se-
ipsum? Si non pleura, sed pulmo sen-
sibilis est; si dextrum latus ab inflam-
mato pulmone dolet; cur itidem à
pulmone sinistro inflammato non do-
luerit juvenis latere sinistro? Viden'
difficultatem eandem? Nonne eodem
jure, quo ille pleuram, si inflammata,

126 RATIONIS MEDENDI
aut laceffita non dolet, infensilem credit, ego infensilem statuam pulmonem? Expediam tamen me, non ille, agnoscendo, per experimenta antea enarrata, pleuram, omnesque partes sensibiles, quamdam insensilitatem adversus causas dolorificas aliquando præ se ferre.

XXVI. §. 49. » Mulier 60. annorum
» febre prehenditur vehementi, siccâ
» tussi, & pungente sinistri lateris dolore; sic tamen, ut si in hoc cubet,
» non multum doleat. A sanguinis missione adeò remittitur dolor, ut jam
» possit in quamcunque partem decumbere. Febris duntaxat & sitis urgent.
» Crassa aliquando expuit. Gravior fit
» respiratio. Tandem 13. die moritur.

» Pulmo sinister (dexter, ut benè
» conjecturat *Morgagni*) omninò solutus à pleurâ, quæ prorsus illæsa erat:
» subalbidus; nigris distinctus punctis,
» carne durior, nonnulla ostendit tubercula sanie scatentia. Pulmo *sinister*
» superiùs quidem pleuræ per se adhærebat; sed longè minùs erat vitiatius, quippe nigris tantummodò
» conspersus maculis, & jugulum versus durior parvum abscessum continebat.»

Iterum cum celeberrimo *Morgagno* dolorem pungentem sinistri pectoris tribuimus pleuræ, alligatæ illi pulmonis parti, quæ in eo dura ac turgida erat.

Sed cur à causâ doloris pleuræ longè graviore non doluit pleura, in latere dextro? ob eandem causam, qua pulmo, aliis ita sensibilis, etiam hic non doluit. Utrunque enigma, nisi solutionem in fine proximè præcedentis XXV. casûs invenias. Sic & intelliges, cur perseverante causâ doloris, auctoque morbo funesto, siluerit dolor.

XXVII. §. 51. Hic & pleura inflammata cum pulmone. Ergo nulla quæstio.

XXVIII. §. 53. Uti etiam hæc historia.

XXIX. §. 55. Hæc adhuc notabiliorrem inflammationem pleuræ habuit.

XXX. §. 56. Notabilis inflammatio pleuræ denuò cum eâ pulmonis.

XXXI. §. 59. Mulieri 64. ann. dextri lateris fit dolor, ut difficulter in illud incumbat, nec id tangat sine dolore. Frequens respiratio, inanis tussis, celerissimus, frequens, parvus debilis pul-

128 RATIONIS MEDENDI
fus. Die 7. circa caput sudat. Deficiens
viribus circa nonum periit.

„ Pulmo in cavo dextro valdè tur-
„ gidus, ut hoc totum impleret, lævi-
„ ter adhærens ad pleuram ope cujus-
„ dam quasi membranæ, inter illam &
„ pleuram interjectæ. “

Pseudo-membranam hanc non mo-
ror, ut quæ prope mortem à sangui-
ne phlogistico transudante nascitur, ut
pluries innui. Non videtur vera pleu-
ritis fuisse hic morbus, nec vera pleu-
ro-peripneumonia. Haud enim solet
verus dolor pleuriticus externo attractu
exacerbari, sed spurius integumento-
rum, à rheumaticâ v. g. materiâ; quare
etiam *Hippocrates* dolores laterum, à
dolore pleuritico, sollicitè distinxit:
dantur exceptiones tamen; hinc addo
aliud: quod nempe nec pleuritico-
rum, nec peripneumonicorum, omni-
bus fatentibus, sit, qui hic describi-
tur, pulsus. Ita ut videatur à morbo
antiquo mors demùm pulmone obruto
contigisse.

XXXII. §. 61. Post dolorem dextri
potissimum lateris, die 18. mors. „ Cùm
„ dexter pulmo à pleurâ, cui adhære-
„ bat, separaretur, multum purulentæ

» materiæ erupit, scilicet ex abscessu
» in pulmonari substantiâ, circa quam
» magna erat inflammatio, pleurâ ta-
» men illæsâ. Sinister pulmo erat sanus. «
A distractione pleuræ dolor non inflam-
matorius natus, ut pluries supra.

XXXIII. §. 63. Dolor duorum men-
sium interni thoracis ad pleuritidem
non pertinet.

Finitis Valsalvianis observatis, cum
Epistolâ 21. incipiunt Morgagnianæ.
Igitur Epist. 21. eodem modo prose-
quamur.

I. §. 2.	}	Historiæ hæ tres pul- monis inflammationes habent sine dolore Si quis roget cur hîc fricta, tritaque pleu- ra, non doluerit, illi similem propo- nam, ut supra, quæstionem, de suo sensibili pulmone. Et addam quæ ad finem 25. historiæ Valsalvianæ. Præ- terire tamen nequeo quod in casu hoc tertio, pleura admodum laxa inventa, addidit Morgagni §. 10. » Pleuram in- » quit, quæ adhærentes pulmones fa- » cillimè sequeretur, si laxam fuisse » agnoscas; possis indè, ut opinor, » assequi, cur pondus inflammati lobi » non sentiret. «
II. §. 6.		
III. §. 9.		

IV. §. 11. Senex levi adeò catarrho se affici sibi videbatur, ut ne Medicum quidem consulere, imò ut exire vellet. Clàm eo vocatus *Valsalva* vicinam adstantibus, ob desperatam peripneumoniam, mortem prædicit, quæ & intra 12. horas contigit. Ille autem, & *Morgagni*, invenerunt lobum superiorem pulmonis dextri tumidum, durum, sanguine infarctum. Quo etiam insidioso morbo clarum egregiis laboribus suis *Vallisnerium*, septuagenarium, pereuntem vidit *Morgagni*; cuius verò sectum cadaver non fuit.

An hæc illa peripneumonia notha? quâ in describendâ, ideò inter sese *Sydenhamus* & *Boerhaavius* in nonnullis discrepant, quod ex peculiari epidemiâ eam descripserint singuli? Cùm tamen lobus superior dextri pulmonis præ inflammatione durus, infarctus, ac tumidus esset, vide iterùm exemplum indolentiæ pleuræ, aut si mavis, pulmonis.

V. §. 15. Mors planè senilis, ad pleuritidem, & peripneumoniam non pertinens. Dexter inferior lobus, præ inflammatione durus sub mortem factus est, ut in multis admodum mor-

Bis fieri supra demonstratum est ; sin-
minùs, denuò & pleuræ & pulmonis
indolentiæ exemplum præbet.

VI. §. 17. Senem simul febris, &
pungens dolor corripuerat, ad ante-
riorem partem lateris dextri. Cubabat
in dorsum. Post dies aliquot curatio-
nis eo devenerat, ut jam plenius ci-
baretur, & purgans ad morbi reli-
quias expellendas sumisset. Cùm dein-
multum comedisset, » nocte quadam
» proxima febris, & dolor illius ejus-
» dem partis redierunt. Pulsus erant
» duri, frequentes, magni, vibrati,
» ad diem usque ultimum, atque adeò
» ad paucas ante obitum horas.

» Pulmonis dextri superior lobus
» magnus durusque se obtulit. Quem
» cùm fecarem, substantiam factam
» vidimus hepaticæ similem ; pus au-
» tem certè puris haud absimilem ma-
» teriem, simul cum spumoso humore
» effluere. In sinistro thoracis, aqua ex
» flavo viridis, mediocri copiâ : pul-
» mo qua diaphragma spectabat, item-
» que ad superius latus, ibique arctiùs,
» pleuræ adhærebat, flavâ quadam te-
» nuique intercedente quasi membra-
» nulâ. Pleura tamen nusquam in toto
» hoc thorace apparuit læsa. Sed ad

„ pulmonem sinistrum ut redeam , lo-
 „ bus ejus inferior ater , posteriùs &
 „ durus , ex eadem ibi fuit substantia ,
 „ quæ à dextris conspecta est , nec pure
 „ caruit. “

Dolor dextri lateris à ponderoso pulmone , premente pleuram. Non ita res habet , inquires ; nam in sinistro latere à pulmone similiter affecto etiam pleura dolere debuisset. Non doluit. Itane ? Ergo pulmo tuus insensibilis est ; præ inflammatione enim dolere debuisset , & non doluit tamen. Itaque in dextro pectore res se , ut sæpè solet , habuit ; in sinistro pars doloris capax iterum non doluit ; tibi pulmo , mihi pleura.

VII. §. 19. Lanius 78. ann. qui aliàs sputo sanguineo laboraverat , à quatri-duo infra sinistram mamillam , internum , eumque pungentem dolorem habet. Pulsus omni modo mali : Tussis crebra latratui similis : sputa crassa ac *polyposa* : difficilis respiratio : decubitus in dorsum duntaxat : post venæ sectionem in sputis sanguis. Die 8 periit.

Pulmo dexter leviter cohæsit , in eoque antiqui vestigia morbi. „ Sinistri
 „ verò pulmonis superior lobus nihil
 „ habuit vitii , nimio duntaxat feroso

» humore scatebat. At inferior gravis,
 » rubens, durus ut substantiæ hepati-
 » cæ. Hic alicubi adhærebat pleuræ...
 » Pleura thoracis parietes, ipsumque
 » adeò diaphragma convestiens, raro
 » spectaculo non solum cartilagineâ du-
 » ritie erat, aut osseâ, sed ex magnis
 » passim, nec tenuibus laminis, reverà
 » osseis, compingebatur..... Quæ
 » omnia, & si in dexterâ magis quàm
 » lævâ thoracis cavêâ spectabantur; ta-
 » men in hâc quoque multis in locis
 » pleura ad descriptam constitutionem
 » accedebat, in quibusdam verò jam
 » erat assecuta; in nullis verò erat su-
 » brubens, nedum inflammata. «

Dolor infra sinistram mamillam à
 lobo inferiore pulmonis sinistri duro,
 hepatis instar, tum atterente pleuram
 suâ duritie, tum adhæSIONIBUS distra-
 hente eamdem. Legitur pleura non
 rubuisse, nec necesse erat; constitit
 enim supra haud omnem dolorem in-
 flammatorium esse. Notavimus in his-
 toriâ anatomicâ in latere hoc pleuram
 naturalem, non nisi *in multis locis* ad
 osseam constitutionem accedentem,
 adeoque dolere potuisse; quanquam
 eamdem, jam tota si in osseam mutata
 substantiam fuisset, ob id insensilem

fuisse, haud facile concederem; cùm & certò ossa doleant. Cui tamen hæc quæstionis solutio infirmior apparet, firmiorem quærat in inflammatis musculis intercostalibus, quorum examen hîc desideratur.

Pleuræ jam osseæ portionem in *cap. I. casu 3.* vidimus, verùm olim pleuram dextram pro magnâ parte in os crassitie plusquàm lineæ mutatam demonstravi, quam vir præstantissimus *Mayer*, ptochotrophii physicus, in thorace asthmatici, aut potius orthopnœici militis inveniens, ilicò ad me deferendam humaniter curavit.

Polyposa lanius sputa ejecit. *Part. 2. Rat. Med. cap. 7. pag. 173.* exhibui demonstrationem similium sputorum hominis nosocomii nostri, & notabilissimam aliam historiam adjeci.

VIII. §. 23. Quadragenarium corripuit dolor pungens lateris dextri cum febre & calore magno: supinus jacebat, mente parum constans, soporosus. Ad finem diei quarti obiit.

» Nihil in pleurâ, quod præter naturam esset, spectavimus, nisi quod
» propter spinæ sinistrum latus tribus
» quatuorve exacerbaretur tuberculis,
» quorum color albus, durities instar

» ossis. Ab eâ parte pulmo fermè fa-
 » nus, fulvo cæteroquin humore imbu-
 » tus, quacunque secaremus. Qui vel
 » uberius ex pulmone prodibat dextro.
 » Hic verò (dexter) & major, & gra-
 » vior, & durior, ubique hepatis sub-
 » stantiam referebat, exceptis quibus-
 » dam non exiguis tractibus, in qui-
 » bus substantiâ erat albidâ, & quasi
 » ad correptionem vergente. «

Cùm pleura bona, saltem qua in regione homo doluerat; dolor, qui adfuit, in musculis intercostalibus quærendus est, vel in indurati pulmonis affrictu ad pleuram.

Verùm cur tribus illis, quatuorve tuberculis, ossiâ duritie exstantibus in pleurâ, pulmo non doluerit? vel indè arguitur indolentem esse pulmonem, vel non replere exactè thoracem, vel saltem partes sensibiles sensu quandoque carere.

IX. §. 24.

X. §. 27.

XI §. 29.

} Responsio eadem,
 quæ ad proximè
 præcedentem casum

data, ad hos tres convenit. Id modò addam, quod pulmonum adhæsiones ad pleuram haud ità inculpatè ferantur perpetuò, quàm nonnulli jactitent: si enim omnes hos recensitos casus re-

volvamus animo, videmus plures chronicis pectoris morbis vixisse obnoxios; in aliis causam variorum pectoris morborum indè facile explicandam videri; tandem haud paucos inde futuræ, ac tandem lethalis peripneumoniæ, causam proëgumenam secum diù tulisse.

XIII. §. 30. Hydrops cum pectoris utriusque, tum pericardii hydrope, corrupto etiam pulmone, ad chronicum morbum referendus est; non ad acuto pectoris morbos inflammatorios, de quibus agitur.

XIV. §. 32.	}	Cùm quinque hæ historiæ pleuram simul affectam de- monstrent, non est quod in doloris exponendâ causâ multus longusque hæream. Ultima musculos intercosta- les quoque inflammatos exhibet; quale examen utinam non ubique ferè desi- deratum esset!
XV. §. 33.		
XVI. §. 34.		
XVII. §. 35.		
XVIII. §. 36.		

XIX. §. 45. Nec arbitror explanatione hanc egere, in qua pulmo sinister, pleura, ac muscoli intercostales, præ inflammatione ferè in gangrænam abierunt.

XX. §. 47. Ruptum aneurysma

thoracis ad quæstionem nihil attinet.

XXI. §. 49. Neque hydrops tum pectoris, tum ventris sine inflammatione vitam extinguens.

En nunc observata omnia, quæ in toto hoc præclaro opere recensentur; quæque exp. *Tissot.* in Epist. diffamatoriâ ad exp. *Hirzelum*, imperfectè admodum, ac perfunctoriè, examinavit. Ex quibus quid concludat ille, partim vidimus, partim videamus.

Primò numerat triginta quinque pleuritides, quarum viginti quatuor *Valsalvam*; undecim *Morgagnum* refert tradidisse. Recensendo non invenit, nisi in sex casibus, inflammata pleuram; eâ tamen cum restrictione, ut ex sex illis duas duntaxat admittat, in quibus pleura inflammata dici debeat. Adducit deindè egregium *Morgagnum*, veluti, num pleuræ illæ inflammatae sedes pleuritici doloris fuerint, dubitantem; imò demùm inclinantem eò, ut pulmone, & non pleuræ, pungentem dolorem tribueret.

Ast quantum hic à vero aberraverit! Eximium hoc opus continet peripneumonicorum, pleuriticorum, ac pleuro-peripneumonicorum historias

138 RATIONIS MEDENDI
 septuagintas duas quæ in suas divisæ
 classes sic se habent.

1 ^a . Peripneumoniæ veræ sine dolore , funt	4
2 ^a . ————— nothæ sine dolore	1
3 ^a . Pleuro-peripneumoniæ & pleuri- tides illæsâ pleurâ	19
4 ^a . Pleuro-peripneumoniæ & pleuri- tides cum inflammatâ pleurâ	14
5 ^a . Pulmo cancrusus non dolens	1
6 ^a . Pleura inflammata sine dolore	1
7 ^a . Lateris dolor silens , pergente tamen in mortem morbo	3
8 ^a . Pulmo inflammatus citra dolo- rem , vel non dolens in loco in- flammato	17
9 ^a . Musculi intercostales inflam- mati	2
10 ^a . Morbi ad quæstionem nihil fa- cientes ; ut hydrops pectoris , hy- drops pericardii , aneurysma inter- num , chronicus duorum mensium in latere dolor , &c. in quibus peripneumonia non fuit morbus primarius , sed more solito prope mortem aliis morbis superveniens ; ut expositum supra	14
11 ^a . Non examinata vel cadavera , vel saltem eorundem pectora	4

In hâc summâ plures quàm septuagintæ duæ videntur recenseri ; plures verò non sunt , sed quidam casus ad binas classes pertinent , ut v. g. peripneumonia vera ad 1. & 8. dolor pleuriticus ad 3. & 4. & ad 9. &c. Hinc octo numero plures historiæ dari videntur , quæ tamen numero septuaginta duæ continentur omnes.

Itaque si præclari viri , *Valsalva* , & *Morgagni* , invenerunt septemdecim inflammationes pulmonum citra dolorem ; unicam verò indolentem pleuram : quomodo *Tissotus* dolorem pleuriticum veluti pulmoni potiùs , quàm pleuræ adscriptum , à binis his gaudeat auctoribus ? Si iidem recensuerunt quidem novemdecim aut pleuritides , aut pleuro-peripneumonias illæsâ pleurâ ; sed tamen quoque cum eâdem læsâ numero quatuordecim : cur ille vix duos ab utroque observatos clamiter casus ? Tandem , ut reliqua præteream , quæ ex hâc recensione proferre possem ; quomodo suas in partes clarum virum utrumque trahere potuit , dum toties in ipsorum textu legeret ; neque dubiis sanè expressionibus ; dolores pleuriticos , etiam non inflam-

140 RATIONIS MEDENDI
mata pleuræ, sed eidem pressæ, di-
stractæve, adscribi oportere?

An exindè clarè non liquet incom-
parabile *Morgagni* opus malè lectum,
pejùs intellectum, pessimè in suam
sententiam *Tissoto* esse laudatum; dum,
illo unicè id negante, quod cum illo
negamus & nos, non ab obruto pul-
mone, in hisce morbis, sed à pleurâ
affectâ, hominem mori; hic nihilomi-
nus eundem sic proferat scribentem,
ac si pleuræ omnem denegaret causam
sedemque doloris, unico concederet
pulmoni? Tentabit fortè ex classe in-
flammatarum pleurarum expungere
unam alteramve, ut tentavit antea, eo
quod leviter modo ruberent; sed si
vicissim ego expungere ipsi tentem
omnes leviores pulmonis inflamma-
tiones, nemo hoc tentamine plus illo
amittet. Præterquam quod non attendat
multis, quibus nervi delicatuli, à le-
viore inflammatione graviores dolores
oriri, quàm aliis, qui nervos habeant
hebetiores.

§. V. Et ut demùm, quod res est,
dicam, est imperfecta admodum. illa
omnis sententia, quæ in allatis histo-
riis causam doloris in unico pulmone

collocet, quamdiù musculorum intercostalium, illorumve saltem involu-
crorum membranaceorum, desideratur conditio: sunt enim partes in lite
principes, à *Boerhaavio*, & *Hallero*,
doloris creditæ sedes. Ut vel ob hunc
defectum solum manca omnia argu-
menta, & mutilata sint, non, illa *Mor-
gagni*; nam sive causa doloris in pleurâ,
sive in musculis intercostalibus resi-
deat, mors tamen semper pulmonis
infarctu continget; sed illa *Tissoti*, qui-
bus concludit ideò in pulmone esse se-
dem doloris, quod non rarò pleura fue-
rit visa illæsa.

Interim tristem sed non immeri-
tam, contemplemur novi systematis for-
tem, quàm cæterorum more systema-
tum, præ suâ cum inconstantia, tum
confusione, in suis incunabulis jam
senescat. Et quidni? *opinionum com-
menta delet dies*. In *Halleriano* systemate
pulmo ac pleura insensibilibus parti-
bus annumerantur, idque ob nume-
rosa vivis capta in animalibus experi-
menta: ideoque doloris pleuritici se-
des præcipua in musculis intercostali-
bus collocatur. Exp. *Tissot*. dum sta-
tuminare hoc idem systema, ac pro-
pugnare fatagit, ridicula facit omnia,

quæ mox laudavi experimenta ill. *Halleri*; & adversus illa, ac si falsissima forent, unicum pleuritidis statuit in pulmone dolorem; imò contra *Hallerum* pro se veluti pugnantes *Valsalvam* ac *Morgagnum* profert. Quid proindè de numerosis aliis *Halleri* experimentis suspicari non oporteat, si ejusmodi eorum propugnator tantam ipsorum partem non suspicetur, sed statuatur, falsa esse? At verò ipse auctor systematis, quam non infirmet, non labefactet, non dehonestet illud, quando in tomo primo *Elementorum Physiologiæ*, operis quod æternum durare autumabat, animam *Stahlianam* de œconomiâ animali penitus proscribit; & *tomo tertio* sic priscæ dignitati restituit, ut totius machinæ respiratoriæ sit domina, sit unica moderatrix! Nihilofecius exp. *Tissot* non modò systema propugnat, verùm in regulas reducit artis, ut v. g. ne quis ultra ambiguus hæreat utrum pars sensibilis, insensibilisve sit, id modò tenendum esse censeat, ut quò teneriores animalis sint partes, eò essent sensiliores; eò insensiliores, quò duriores: interea dum mollem pulmonem acutissimo sensu donet; & lapideæ duritie dentes, sen-

P A R S N O N A. C A P. IV. 143
sibilissimos cum ceteris debeat percipere mortalibus.

§. VI. Ad irritabilitatem cordis, quam omnes, sed limitationem, admittimus, stabiliendam, egregius *Hallerus* 50. & ultra experimenta partim in frigidis, partim in calidis animalibus à se facta recenset, quibus probare annisus est : „ Sinistram auriculam, „ & cor sinistrum, ideò citiùs mori, „ quod pulmonibus nihil ultra sanguinis transferentibus, haud ampliùs à sanguine irritentur. Deindè sensim „ ventriculum dextrum, novissimèque „ dextram auriculam, quoque quiescere, eò quod non acciperent ultra „ à cavis venis, quo irritarentur, sanguinem. E contrario verò si venas cavas, aortamque ligasset, dein vulnere lato aperuisset pulmonarem arteriam, tunc cor sinistrum, utpotè irritatum sanguine, qui ex auriculâ in ventriculum, & ex ventriculo in auriculam moveretur, diutiùs, imò per horas, in mortuo animali vivere; interea dum cor dextrum, ejusque auricula desineret vivere expulso omni sanguine per pulmonarem apertam arteriam, nec novo per ligatas affluente cavas. Oportet

» autem ventriculum dextrum integrè
 » esse evacuatum, si, ne se ultra mo-
 » veat, velis: tantam enim esse irrita-
 » bilitatem cordis, ut relictum in eo
 » vel pauculum sanguinis non sinat ven-
 » triculum quiescere. «

Ad hæc in *Difficultatibus meis* oppo-
 fueram *Harvæi*, *Plempii*, *Riolani*,
Hogelandii, & *Batholini* experimenta,
 quæ in cadaveribus cordis thalamos
 sanguine multo repletos demonstrave-
 rant, meaque propria, haud fane pau-
 ca: quibus omnibus id evincere cona-
 bar, ut si verum hoc foret, quod mor-
 tuorum animalium cordibus ideò mo-
 tus non cessasset, quia cruoris paucu-
 lum in ventriculo restitasset, nemini
 ferè mortalium cor à motu cessaret,
 quandoquidem in denatorum pleris-
 que cordi, ejusque utrique ventriculo,
 residuus sanguis, ac crebrò copiosus,
 invenitur.

Attamen in suâ adversum me *Apo-
 logiâ* vir clarissimus hanc tot anatomi-
 corum, meamque propriam, expe-
 rientiam, non admisit. » Et licebit,
 » inquit, ejusmodi rationes objicere
 » experimentis, quæ docent cor per-
 » fectè expallescere in ranis, in pullo,
 » atque adeò perfectè inaniri? si autem
 » evacuatur,

» evacuatur , potuit , puto , evacuari.
 » Sed neque adeò rarum est in homine
 » inane reperiri , inque infantibus , ma-
 » trum nefariarum manu occisis , etiam
 » familiare. «

Respondi in *Vindiciis* ad hæc pag.
 223. ad 232. ipsis *Halleri* verbis ac-
 fententiis , quas alibi sparsim protule-
 rat , & quæ nunc iterum in hac suâ
Apologiâ mutabat : undè demùm viri
 doctissimi sortem deplorabam , eo quod
 hinc vi veri pressus , vera agnosceret :
 illinc infausti systematis amore illectus ,
 negaret omnia , quæ vel ipse prius
 scripsisset , vel ego ex ipsiusmet attu-
 lissimè operibus.

Ast verò non respondi ad ultima
 hæc : » Sed neque adeò rarum est in
 » homine inane reperiri , inque infan-
 » tibus , matrum nefariarum manu oc-
 » cisis , etiam familiare. « Etsi hoc ulti-
 mum ultrò largiremur , tamen infan-
 tum , vel dum nascuntur , vel mox ab
 ortu suo occisorum , circulatio non
 permittit eorum cordium conspectum
 ad præsentem de adultis , aut saltem
 perfectè respirantibus , quæstionem ad-
 ferre : undè mittimus hæc : quod verò
 dicat » neque adeò rarum est cor in

» homine inane reperiri, « ad hoc repono 1°. quotquot cadavera non animalium (in his enim sanguinem multum, utroque cordis in thalamo, post perfectam quietem cordis, me invenisse *Rat. med. Part. VIII. capite ultimo* scripsi, ac demonstravi, similia paulò post prolaturus,) sed quotquot cadavera humana post editas meas *Vindicias* aperui, in illis iterùm me constanter sanguinem, eumque sæpè copiosum, in cordis utroque vidisse ventriculo; & ex quo moris mihi fuit cordis inversi ventriculum posteriorem, seu sinistrum, priùs aperiundi, me illud sæpè æquè plenum, nec haud ità rarò dextro plenius, reperire.

2°. In magni *Morgagni* opere magno tam ab eodem, quàm à *Valsalva*, *Mediadia*, aliisque, centies nonagesies & octies narratur quo pacto cor, in eoque sanguis, humanis in cadaveribus, se haberet. Si demas pauca, in quibus vel utrumque vacuum reperiuntur est, ut v. g. post ingentes hæmorrhagias, vel alterutrum, ut in hydrophobiâ, &c. videbis saltem centies ac septuagesies cor aut modicum, aut multum, aut plurimum, utroque in ven-

triculo, sanguinem gessisse; eundemque sive fluidum, sive grumosum, sive polyposum, sive denique ex pluribus, omnibusve horum, aliquid habentem.

Hæc porrò si dignaretur ill. *Haller*, suis cum observatis conferre, videret *Primò*, sua non convenire cum meis, quæ hujus operis part. 8. in canibus facta communicavi. *Secundò*, etsi convenirent cum meis, nihil tamen ad cor humanum facere, si jugis humanis in cadaveribus capta experientia monstraret contrarium. Diceremus potius cum clariss. *Morgagni Ep. 12. §. 14.* qui, dum objecisset sibi, „ At *Rhe-* „ *dus* tamen cerebro testudinibus ex- „ cepto, has vidit, inquis, diù, & „ nonnunquam sex ipsos menses am- „ bulare potuisse „ scitè respondet. „ Ego verò de perfectis, ut vocant, „ animalibus, atque adeò de homine, „ hîc verba facio; & tu mihi testudi- „ nes narras, quas facere motum vel „ corde ablato, non ignoravit *Aristoteles*. *Tertiò* autem lege constanti humani cordis utrumque thalamum sanguine, ac passim multo, gaudere in cadaveribus; adeoque ejus integrum de

cordis irritabilitate systema corruiere.

§. VII. Terminabo hoc caput animi testando lætitiā, quod non temerè hoc novum systema amplexus, aut, quod plus est, non in pathologiā exponendā cæcè sequutus sim, sed prius sedulò statuerim examinandum esse. Quàm subito à tergo secuta fuisset pœnitentia facti! Quid quod ipsi ejusdem conditores suā incomprehensibili inconstantia, ac manifestissimā contradictione, coëgissent me canere palinodiam è suggestu? Equidem laudo illos, venerorque, qui ejusmodi nova proferant, quæ quò rigidiùs examinantur, eò rutilantiùs fulgeant; qui verò non talia, eos ut desistant hortor. Nova in dies prolata, quæ examen non sustineant, pestes sunt in scholā medicā, tum quod discere, & dediscere temporis irrevocabilis, irreparabilis jactura sit; tum quod systema docere, idque mutare; aliud forsitan ineptiùs adoptare, rejicereque, docentibus turpe sit, & noxium discipulis. Utinam demùm fœcunda fingendi ingenia systematum suorum inanitate defatigati, deque eorundem nocumento convicti, eo demùm usque

saperent, ut caducæ inventi systematis gloriolæ abnegantes, ad salutare naturæ studium, quo unico *Hippocrates*, quo solo quotquot magni viri *Hippocratem* secuti sint, claruerunt, æternumque clarebunt, animos nobiscum intenderent, artisque pomæria more *Hippocratico* extendere satagerent! Interea dum id ab illorum ingenuitate expectamus, in id ego sedulus annitar, ut ad lectos ægrorum, unâ cum circumstantium discipulorum coronâ, simplicem naturam contemplando magis intelligam magisque, in omnibus plane asystematicus.

CAPUT V.

DE MORBO ILEO, ET PROSECUTIO
EXPERIMENTORUM CUM MACHINA
ADAPTATA AD EUMDEM ETIAM
DESPERATUM, SOLVENDUM.

§. I. *Morbus ileus periodicus, quem olim nix ventri circumposita, epotaque frigida, solverant; aliâ vice minime, sed cortex peruvianus; jam tabaci fumo in anum injecto solvitur. Prophylaxis.*

§. II. *Iliacus morbus constrictâ herniâ oriundus, gelidæ aquæ externâ applicatione subitò in gangrænam lethumque conversus. Emphysema terribile inde. Anatome. Collum herniosi sacci in umbilico adedò laxum, ut si sic in vitâ fuisset, facili negotio hernia reponi potuisset. Aliud exemplum recentissimum herniæ umbilicalis, curatæ ferè protinùs gelidissimâ fomentatione.* §. III. *Quædam de machinâ italicâ ad solvendum ileum. Plurima experimenta in canibus facta; quorum unum, cum formidandum, tum doctrinæ ferax. Variâ contemplatio functionum vitalium in semivivis animalibus. Quædam de tæniâ.*

§. I. **A** N N U S academicus proximè elapsus suppeditavit mihi singularis ilei morbi contemplationem. Homo 30. & aliquot annorum, à 20. ferè retrò annis sæpiùs hoc morbo laboraverat, ter aliquandò, quaterve in anni unius spatio. Siccissimi temperamenti erat, ob idque etiam siccioris, quod execrandâ onaniâ turpiter se commaculare consuevisset.

Consuetis artis adminiculus sæpiùs ab hoc morbo restitutus, *Neapoli de-*

PARS NONA. CAP. V. 151
mum eodem afficitur, adeò gravi, ac
pertinaci, ut à consuetis, ac juvare
solitis adminiculis, nullum conseque-
retur solatium.

Etiam ventri universo circumdata
nix, quæ quondam in graviore paro-
xysmo profuerat, nihil opitulabatur.
Alius demum advocatus Medicus, cor-
tice peruviano morbi tentandum esse
levamen ratus, sopivit eo vomitum pri-
mum, deinde ileum.

In frequentium adeò paroxysmorum
plerisque, aqua gelidissima, eaque
epota largiter, vomitum omnium au-
xiliorum felicissima compescuerat. In
præsenti autem paroxysmo necdum.
Nec juverant enemata, purgantia, ca-
taplasmata, fomenta, paregorica. Quin
& tabaci funus bis injectus in anum,
& mistura ex mentha cum sex opii
granis brevi spatio assumpta, nihil
profuerant; nisi aliquot exindè elapsis
horis.

In consilium quippe advocatus in-
choante die tertio, inveni cum dolo-
rem, tum vomitum, ab aliquot horis
minus violentos. Pulsus quamvis fre-
quens, plenus tamen erat, nec du-
rus, nec inæqualis; blandusque cepe-
rat profundi sudor. Auctor fui iisdem

152 RATIONIS MEDENDI
uti pergerent, quibus hæc emendatio
jam cœpta esset, nihil mutando do-
nec res in melius verti observabatur :
sin minùs, fumum repetendum esse
tabaci.

Cùm morbus sextâ exindè horâ
elapsâ ingravesceret, injectus est tabaci
fumus. Afferuit tunc ægrotus lævo
abdominis in latere, quæ in quovis
paroxysmo præcipua sedes doloris,
tale quidem se manifesto deprehende-
re, ac si contractum quid, & dolens,
subitò evolveretur, eoque evolutò, se
leviùs pati. Continuatâ deindè opiatâ
misturâ, levamen minùs celere, si præ-
siti calidè; celerius, si frigidè bibe-
ret, observabat. Itaque etiam concessa
frigida est. His auxiliis sensim vom-
itus cessavit, prodiit alvus, conticuit
dolor, & solutus brevi omnis morbus
est.

In consilio tunc de prophylaxi actum.
Eâ ab abstinentiâ nefandi criminis, &
ab usu lactis cum pilulis saponis ve-
neti, gummique ferulaceorum, peti-
ta est. Profuere : sic, ut jam ultra
medii anni spatium paroxysmus de-
fuerit.

§. II. Quò illa cura fortunatior erat,
eò hæc, quæ sequitur, fuit infortuna-

tior. Mulier quinquagenaria à 15. retrò annis herniam à partu umbilicalem habuit, quam celabat, restituebatque semper ipsa elapsam. At verò vespere quodam elapsi proximè januarii eamdem plurimum egressam reponere nequeuns, dira per noctem passa tormenta est. Summo mane repositione frustrè tentatâ, vena ipsi tundeatur; plura, eaque variæ materiæ enemata, injiciebantur; & gelida aqua herniæ, quæ capitis molem æquabat, circumposita, laboriosèque renovata est. Post meridiem primùm illam vidi, herniam examinaui, quæ capitis, ut dixi, magnitudine, ac duo in tubera divisa erat. Repositionem verò frustrà tentavi. Enemata fumi tabaci, & varii generis alia immittenda sæpiùs esse censui, & quia à frigidis omnia in pejus, emollientia, ac calentia cataplasmata admovenda esse, exhibendaque paregorica. Sed nata intra 24. horas visibilis gangræna, feminam sustulit trigesimâ morbi horâ. Horis à morte 35. elapsis cadaver aperui. Enormi totius corporis emphysemate monstrum erat. Ut si dixero quadruplo majorem, ceterum crassi corporis, fuisse molem, minùs dixero. Sandapila in-

154 RATIONIS MEDENDI
cludi certo non potuisset. Fœtebat nec-
dum apertum. Dum ad locum her-
niosum cutim gangrænosam incidera-
mus, aër fœtidissimus sibilo strepitu-
que violentissimè erupit, sibilandoque
erumpere continuavit ex corporis per-
scissâ cellulositate. Ne in animi deli-
quium caderemus omnes, necesse
fuit, quotquot januas fenestrasque con-
clave haberet, extemplo aperire, &
aëra accenso pulvere mastiches, &
olibani, multique aceti vapore, lu-
strare.

Sacco demùm hernioso aperto, in-
venimus intestinum tumidissimum ad
ulnæ dimidiæ longitudinem extra um-
bilicum. Umbilici dilatatio nullo modo
constricta, sed amplissima erat, ut
commodè ire, ac redire, intestinum po-
tuerit. Principio videbatur intestinum
binis extuberantibus faccis adhærere;
undè credebamus hinc impossibilem
repositionem herniæ fuisse; verùm at-
tentiùs omnia revolventibus, nulla in-
testini cum sacco adhæsiō patuit. Exa-
minis prosecutionem fœtor prohibuit,
haud ultra ferendus.

Spasmodicæ partium constrictiones,
ipsique tetani, nonnunquam à morte
solvuntur; non rarò permanent; ut

maxillæ tetanum, triduo à morte necdum solutum, olim viderim, ac descripserim. In hac feminâ solutam constrictionem fuisse post obitum suspicor; in vitâ verò minime; cùm alias intestinum facile reponi potuisset in ventrem. Gangræna in sacco, & in integumentis erat, vix in ipso intestino; quod potius dici debebat inflammatum.

Incarceratæ huic herniæ gelida aqua, *Heistero* cum maxumè commendante, admota non profuit: homini autem iliaco cum epota profuit ad vomitum, tum ventri hæc, vel nix ipsa, adplicata; tamen nix non semper, aqua ut plurimum ore hausta. Et gelidæ internus, externusque usus, matronam iliacam curavit, applicante *Nabotho*, aspiciente, & testante *Hoffmano*. Quin & feminam 73. annorum, quæ die 5. constrictæ suæ herniæ, quam operatione chirurgicâ reponi constanter recusaverat, morti jam propinqua videbatur, illustris Medicus, ac Poliater Haga-Batavus, *Abrahamus Westershoff*, amicus meus candidissimus, & antiquissimus, hisce diebus mortis è faucibus eripuit, cataplasmati calenti substituendo gelidæ copiosæ fomen-

tum : ex quo vetula vix ad mediam horam tota inhorrescens , jamque moribundæ similis , mox dein levamen , postea sedationem omnium symptomatum experta est , abortâque diarrhœâ putridâ , integrè restituta.

An frigus , constringendo intestinum , materiem obstruentem ex herniâ liberiores in partem expellit ? Num universo corpori incussus à gelidæ applicatione externâ , internâve , horror stringendo omnia , sic arctat ventriculum , & intestina , ut motus antiperistalticus sopiatur ? utque , eo quiescente , per residuas vitæ vires motus peristalticus animetur ad solvendum morbum ? simulque eâdem constrictione solvit alvum ? Est ne remedium , quod , ni juvat , occidit ; inducendo gangrænam ? Numquid etiam cortex peruvianus , potens in multis , *Sydenhamo* dudum notante , remedium purgans , perindè , atque aqua gelida , ventriculum atque intestina , constringendo , simulque hac adstrictione fœces promovendo , morbum *Neapoli* solvit ?

Verùm in homine hoc macilentissimo & exsiccatisissimo , magis probabile apparet , hâc , sive gelidæ , sive corticis adstrictione , intestinum , jam

ratione temperiei contractissimum, sic claudi oportuisse, ut morbus redderetur planè conclamatus.

Si dixeris fortè corticem peruvianum minùs hìc egisse, rationem adstrictionis, quam virtute suâ in agitados, inordinatosque nervos specificâ, quæ v. g. æquè in macilentissimo homine, quam in laxissimo, intermittentium, seu remittentium febrium, sopit aggressus; quomodo demùm gelidæ aquæ, quæ utique hâc vi specificâ minime gaudet, expones actionem?

An igitur credibilius est, ut alias experimur, hominem hunc tum temperie, tum infandâ consuetudine, exsiccatum, nervos suos habuisse debiles ultimamque coctionem, & nutritionem, præ vasorum minimorum constrictione vitiatas; adeoque multa viscera, intestinaque sua, omninò flaccida, & inertia? Modus utique, quo ultimus paroxysmus solvebatur, qui ferè solutæ intro-susceptionis intestini videtur, spasmum flaccidis intestinis accessisse fortè innuit.

§. III. Cùm morbus sit formidandus, nec rarò citò necans, mirum non est, forti nodo quæritos fortes cuneos esse, & in desperatis desperata tentata.

158 R A T I O N I S M E D E N D I
Elapso anno, *in part. VIII. cap. ultimo*
machinæ memini, quæ à clarissimo
viro, ac præstantissimo *Mediolanensium*
Medico *Widemar*, mecum fuerat com-
municata; unâ cum experimentis,
cum antea in *Italiâ* per *Italos*, tum à
me *Viennæ* captis; quibus addidi non-
nullas, & practicas, & theoreticas
obfervationes. *Viennæ* necdum in ho-
mine captum experimentum est: *Me-*
diolani hoc anno unus; *Monzæ*, olim
Modæciæ, alter; ab iliaco morbo, ef-
fectu hujus machinæ, curati sunt.

Mediolani auriga 55. annos natus,
Baccho, ac Veneri litans, in anore-
xiam incidit, alvumque tardam; &
quidem sic tandem ut licet præclarif-
simus, versatissimusque practicus, *I. de*
Widemar, quæcunque artis auxilia ten-
tasset, æger tamen jam esset in diem
17. aut 18. alvo clausus. Adplicata ma-
china primo scybala durissima; eadem-
que, bis adhuc deinceps admota, co-
piosam alvum solvit: ita ut in suâ jam
antiquâ ægritudine, quæ eum in noso-
comio binis postliminio mensibus sustu-
lit, alvum solvente remedio haud indi-
guerit ultra.

Monzæ autem *Rev. Pater Kolm, Tri-*
dentinus, ordinis S. Aug. iliaco morbo

correptus, ope machinæ, unicâ vice duntaxat admotæ, alvum ita copiosam habuit, ut alterâ adplicatione non egeret. Haud equidem vidit hunc ægrotantem ipse *Widemar*, sed rem totam rescivit à dexterrimo chirurgo medianensi *Ucelli*; qui cum suâ machinâ *Monzam* vocatus, eandem viro reverendo ipse admovit.

Quamvis iterùm res in utroque hoc casu successerit, meretur tamen, antequàm in homine tutò tentetur, ferriò, maturéque perpendi. En quæ post-hac expertus sim!

Die Maji 27. canem mediocre machinæ adplicuimus, præsentibus clarissimo domino Gottingensi Professore *Vrisberg*, & clarissimo domino Medico Viennensi *Hirsch*. Canis ab injectâ aquâ ter vomuit; ilicò post hilaris denuò, fanus, famelicus. Effluxerat non parum ex ano aquæ: sub injectione jacuit canis dum injiciebatur.

Eidem cani die 5. Junii experimentum repetivimus stanti, siphone ope linteaminum sic ad anum firmato, ut parum admodum reflueret retrorsum. Perfecta intra duo minuta operatio fuit. Canis ter validè vomuit, fanus exindè, ac famelicus.

Die 12. Junii ipsi huic cani stanti, obfirmato ritè siphunculo, intra minutum & aliquot secundas tota operatio perficiebatur. Denuò ad tertium vomitum injicere perrexeramus. Borborygmi exaudiebantur, & venter valdè sub finem injectionis intumescebat.

Laqueo porrò eum extemplò strangulantes, thoracem aperuimus, partium vitalium contemplaturi actionem. Aperto thorace laqueus pauculum laxabatur, quo nobis bestia redderet aspectum, quem quærebamus, vividiorum. Vita autem nimia nihil non turbabat, ventriculo aquâ distentissimo per angustum foramen, quod profectò aperiundo thoracem in summo epigastrio inflixerat, se penetrante; undè constrictimus denuò laqueum.

Aperto pericardio cor benè se contraherebat, contractili motu observato tam ad basin, quàm ad cuspidem. Potuimus omnia per horæ quadrantis spatium contemplari, & quo cordis sinistri, ejusque auriculæ motum accuratius intueremur, cor pro more parumper invertimus.

Sæpè lentè, sæpè iterùm citò, auricula sinistra convellebatur. In ventriculo sinistro motus palpitans diutiùs

perseverabat, quàm in ejusdem auriculâ. In dextrâ auriculâ motus omnium diutissimus, ut & in thalamo dextro, cujus vita diuturnior eâ sinistri adparebat, eo quod sinistri apex à dextri ventriculi contractione duntaxat moveri nobis videbatur: errabamus autem: ipsum cor sinistrum erat, quod primario movebatur, ut patebit mox.

Silente corde abdomen aperuimus. Ut in præcedentibus, ita & in hoc cane parum erant intestina expansa, ventriculus autem vehementer, valvula coli connivebat. Vermicularis processus coli valdè expansus.

Redeuntes ad cor, vidimus ex eo sinistro thalamo copiosum sanguinem, planè fluidum, prodeuntem; etiam ex dextro multum. At ventriculus sinister duplo ad minimum erat dextro amplior: ut pateret sinistrum fuisse, qui tam diù pulsasset, nobisque veluti dexter esset, imposuisset. Levis tamen palpitatio ventriculi dextri supererat, silente sinistro. Immoto ferè corde, per anteriora asperæ arteriæ pulmonem inflantes, pauculum ast brevissimum cordis motum excitavimus.

Augusti 24. die cani haud interruptâ machinæ actione aquam tepidam in-

jecimus sic , ut animal , intra minutum temporis , vomeret , & ut , injectione spatio duorum minutorum continuatâ , ferè quinque aquæ libras vomitibus ejiceret iteratis , unâque nonnullas teniæ portiones. Extracto extra anum tubulo , haud tanta vis aquæ , ut quidem alias , ex illo profiliit. Canis è manibus nostris dimissus , pro more se primo momento abscondit , verùm diutiùs sub arcâ dilituit , ac ferè totâ die , contra id quod in aliis canibus observaveramus , occuluit. Fluxit ex latibulo suo multum aquæ , ore-ne , an ano , incertum. Vomitus sub operatione ad tres modò digitos , non ut olim aliis canibus ad tres pedes , profiliit. An quod hic ventre suo ad tabulam adplicaretur , & alii suis quatuor pedibus erectis teneretur ? sicque hi , præ illo , ad vomitum violentiorem aptiores?

Alteri cani injecimus aquæ circiter libram , visuri num alvus , educto siphone , vi emitteretur. Effluxit verò potiùs , quàm erupit ; contra quam in aliis observaveramus. Similisque fuit experimenti iterati effectus. Deindè continuatâ operâ aquam duorum minutorum spatio injecimus. Hic verò

canis neutiquam vomuit, sed vehementer intumescens, mortuus est. Præfens erat doctissimus *Mummssen*, Medicus *Hamburgensis*, & ni fallor, doct. *Nitere* Medicus *Batavo-Transisalanus*, nec non *Lucensis Michaël Moni*.

Ipso momento incidimus illum. Cellulositas ad ventrem, & ad thoracem aqua plurima scatebat. Hinc quærebamus nos inter, an animalis agitatione siphunculus ad ani margines in cellulositatem vicinam penetrasset se se, non verò in cavum recti introductus mansisset? sed turgidissimus venter internam læsionem innuebat; demonstrabatque id postea copiosissima, ventre contenta, & effluens aqua. An læsisset, perrupissetque rectum siphunculus? sed leviter tantummodò inducta fistula in anum ænea, ærem per illum in rectum inflavimus, qui colon intrans, idque expandens, manifestò docebat minime penetratum rectum fuisse.

An itaque nimia valvulæ coli resistentia repulisset aquam? eaque sibi in viciniâ valvulæ in abdomen viam parasset, Sed, quem inflaveramus, ær, qui eo, quo aqua, penetrasset, quoque non penetrasse, sed intestinum

164 RATIONIS MEDENDI
expansisse nobis clarè videbatur. Quo;
tamen omnis auferetur dubitatio, in-
jecimus ope machinæ per anum aquam,
moxque vidimus vix notabile volumen
aquæ ante valvulam colligi, quin su-
peraret illam, ileumque repleret inte-
stinum.

Ergo altiùs origo phænomeni quæ-
renda fuit. Intestinum jejunum in quâ-
dam plagâ inveniebatur dehiscens in
suâ peritoneali tunicâ, integri digiti
longitudine; in medio verò hujus fis-
suræ totum intestinum divisum erat,
latitudine pollicis: pauloque indè re-
motius altera digitum minimum lon-
ga fissura, sed exterioris duntaxat tu-
nicæ, reperiebatur.

Quamvis jam patere videretur, id
quod quærebatur; inquirere tamen
voluimus, num fortè altiore in loco
quid lateret, quod elucidare nos pos-
set? Aqua enim per datum foramen
effluere in ventrem potuisset vel solâ
vi machinæ, vel ab obstaculo, quod
fortè plaga hac fissa altius hæreret. Ita-
que ligato jejuno supra hanc plagam,
proximèque ad eam, aërem per œso-
phagum immisimus. Ille verò succes-
sive inflans ventriculum, duodenum,
& eam jejuni partem, quæ suprâ liga-

turam erat; hasque partes in suâ distentione constanter servans; abundè evicit nullum hæsisse suprâ ligaturam obstaculum, quod aquæ transitum remoraretur.

Historiæ sic enarratæ explicationem periclitabor, quæ mihi admodum naturalis videtur, omnique satisfaciens phænomeni parti; opinionem suam cuique relinquendo integram.

In herniâ incarceratâ est pars intestini ingrediens in saccum herniosum, parsque ejusdem regrediens in ventrem. Pars ingrediens non rarò invenitur cum stercore, tum aëre, ita turgida, ut altera pars regrediens ex sacco in ventrem complanetur tota, fiatque impervia, & nihil ultra ex intestino prolapso remeare in ventrem possit.

Simile quid videor mihi dato in casu videre: intestina convoluta multis in locis superasciunt se, pars alia aliam premit, in cavo abdomine. Sic secundum naturam. Verùm aqua, violentiâ nostræ machinæ agitata, expleat subito ejusmodi intestini partem, quæ aliam sibi proximam superascendit; an facile non capitur partem hanc superascendentem, si ab unâ parte confide-

retur abdomen jam plenum pluribus aquæ libris, ut evolutio compressi intestini ultra speranda non sit; si ab alterâ parte aqua continuet vi impelli eâdem; an non facilè capitur, inquam, partem hanc supercandentem subjectam sui partem sic comprimere, ut omnis ejusmodi dematur cavitas, omnisque ad hanc demptam cavitatem impulsa sistatur aqua? In summâ intestini hoc in loco expansione videntur mihi tunicæ interiores hiasse exterioribus priores: Aqua verò continuatâ vi impulsa, eodem modo hiantis cellulosa tunicæ cellulas subiisse, quo solet in emphysemate aër. Communicante autem hac cellulosa tunica per mesenterium, cum universi cellulositate corporis, intelligi videtur, cur adeo copiosa aqua efflueret, ex cellulosa tunica, circumdante abdomen & thoracem. Permanente igitur vi impulsæ aquæ eadem, intestinum jam interiorum tunicarum fissura debilius, rimam eandem completam egit, effuditque cavum in ventrem aquam. Quod porro intestini ejusdem pars superior, non internis, sed externa tunica, hiulcaverit, indè nutum reor, quod aqua cellulosam tunicam jam in-

gressa, complicatam fortè hanc intesti-
ni partem sic plus ceteris extenderet,
ut demum externa tunica dehisceret.

Adde ad hæc omnia eum, qui ma-
chinam dirigebat, testari, se nunquam
velociùs, minùsque interruptiùs, ejus-
dem alternantia manubria agitasse.

Multa profectò nos docet hoc expe-
rimentum. Et quidem 1°. hanc machi-
nam offendere ejusmodi in corpore
resistentias posse, ut funesta evadat.
2°. Eo magis Italos amicos, viros cla-
rissimos, laudandos esse, quo in vivo
homine mitiores paucioresque inje-
ctiones fecerint, posterâque potiùs,
tertiâve die, repetierint. 3°. Cùm con-
stiterit jam humana cadavera non om-
nia sic esse disposita, ad coli valvu-
lam, ut transmittant impulsam vi ma-
chinæ aquam, ut *tomo VIII.* patuit,
etiam hâc de causâ leniter ac breviter
hic agi oportere; ne in colo idem
contingat, quod in jejuno canis: aut
si non hoc, ne saltem anxietates orian-
tur, minime sufferendæ. 4°. Nec om-
nem extra metum esse, ut nonnun-
quàm ad incarceratas hernias admotâ
machinâ, vis impulsæ liquidi, aut in-
testinum compressum non aperiat;
aut, si aperiat, non ita comprimat

subjectam, quæ jam compressa nimis, partem, ut omnis per eandem sit impeditus in ventrem influxus; alterutroque demum modo idem infortunium in homine, quod in cane, excitet. 5°. Forsitan hinc illarum anxietatum originem, naturamque intelligi, quæ in intestino, quod pro parte tympaniticum sit, quæque similes in colicis flatulentis crebrò contingant; tum & sic concipi, quo demum pacto verus ileus, licet flatulentus tantummodò, nasci queat; idemque, dum dura atque indigestilia alicubi in intestino nimium retardentur, ac compingantur.

Die Augusti 28. in eodem cane, in quo una cum illo infortunato ante quadriduum, experimentum repetitum est, nec non in altero, & in tertio. Ab injectione destitimus, ubi omnes libras tres quatuorve, in tribus aut quatuor vicibus evomuerant, lentè semper agitata machina. Neque omnes hi tres canes tantâ vi, tantoque jactu, ac quidem olim sæpè observaveramus, aquam alvo, educto siphone, ejece-
runt. Liberati è manibus nostris, ore, & ano dimiserunt aquam; hâc emissâ, alacres cucurrerunt, comederunt,

ac

ac diù fani manferunt in noſocomio.

Septembris 3. binis illorum (aufugerat enim tertius) repetita injectio eſt ſic , ut priorem tertio vomentem dimiſerimus ; alterum verò , ingentem proſectò canem , injectione producta eo , ut quidem nondum vomeret , ſed jam vomituriret , ſtrangularemus , viſuri num fortè quid aliud hoc experimento , nondum antea tentato , diſceremus.

Inteſtina craſſa & tenuia neutiquam extenta ſed expaſa ferè naturaliter erant. Duodenum duplo amplius ; ventriculus autem ita expaſus , ut aquæ contineret libram ſeſqui alteram. Notaviſus antea in canibus , quæ etiam vomuerant pluries , parùm expaſa inteſtina fuiſſe , ventriculum autem quàm plurimum ; undè & dimiſſi vivi canes multum ſemper poſtea vomuerant. Similiter rem in humani cadaveris inteſtinis , ac ventriculo olim deprehenderamus , etſi multum aquæ ore jam elapſum eſſet. Manu premente omnem ferè aquam illam per œſophagum expulimus.

Cor utrumque fluidiſſimo ſanguine plenum ; ſic ut incifione primùm in

Tome V.

H

170 RATIONIS MEDENDI
sinistro, deindè in dextro thalamo factâ,
sanguis ex utroque cavo, rivi instar,
profiliret.

Erat porrò hic canis terete verme
multo plenus, copiosâque tæniâ. Se-
des tæniæ incipiebat spithamæ longi-
tudine à valvulâ coli, fursûmque ascen-
dendo trium spithamarum longitudi-
nem in ileo emetiebatur; ultra non,
sed quidem teretes, quemadmodum
& in ventriculo; incertum, num do-
micilium antiquum hîc habuissent; an
verò, aquâ subtùs premente eo versus
pulsi essent.

In hac nunc trium spithamarum longi-
tudine, morabatur fasciculus multarum
tæniarum, hic decem, alibi undedecim,
duodecim, in longitudine positarum,
quas gluten haud tenax valdè invol-
vebat. Fuere, quæ hanc longitudinem
integram emetirentur, emetitæque re-
flecterentur; fuere, quæ mediam, quæ
tertiam. Id verò num ideò, quod
nonnullas fregissemus eximendo? vix
credibile; attentius enim examinatæ
breviores hæ, æquè quàm longiores
illæ, componebantur primum ex la-
rioribus mutuò articulatis, & subitò
renuioribus admodum portionibus, iti-

dem mutuò articulatis. Latarum autem & tenuium portionum eadem longitudo fuit.

Vermium seu articulationum, vacua apparebant corpora esse. Siphone dicto *Anelliano*, quo in fistulâ lacrimali deobstruendâ utimur, lac in unam pertusam injecimus, quæ indè repleti quidem videbatur, at verò in alteram, nisi semel iterúmve, non transmisit. Pellicula externa frangebatur passim, antequàm in subsequenter articulationem lac posset se penetrare. Nec inflato aëre plus profecimus. Argenteo verò stylo omnium subtilissimo citra minimam læsionem penetravimus ex unâ in aliam; ita ut ad brevem hunc stylum sex septem varias articulationes, citra ullam læsionem, penetrando affigeremus.

Numquid sic intelligitur demonstratus à magno *Winslowo* canalis, qui in injectione factâ in alteram ex alterâ penetrabat portione? An igitur, in cane saltem, tænia infectum unicum; non verò vermis ex numerosis cucurbitinis, ut aiunt, vermibus coagmentatus?

CAPUT VI.

V A R I A.

§. I. *Febris continuæ remittentis ουε'χες, hoc anno in Austriâ grassantis, genius, & natura. Auctores qui in hoc febrium genere cognoscendo, curandoque, se se omnium maximè commendaverunt.* §. II. *Virtus fomentorum aquosorum, eorundemque in perpetuo madore & calore conservatorum, in multis externis morbis.* §. III. *Endemii in Austriâ morbi ophthalmici. Varia ad illos remedia. Laus bilis hepaticæ mustellæ fluviatilis.* §. IV. *Cura viperina.* §. V. *De rachitide nonnulla.* §. VI. *Arsenici albi, copiosè assumpti, effectus mirifici; & quid, multis incassum tentatis, profuerit.* §. VII. *De uvâ ursi.*

§. I. **G**RASSATÆ sunt in Austriâ hoc anno febres continuæ remittentes, veræ hemitritææ tales, ut ex unâ continuâ, alterâque tertianâ, compositæ viderentur; hæ quibusdam in locis benigniores, paucis medicamentis,

quin & hic illic, adhibitâ haud admodum laudabili methodo, tandem cessarunt, paucis indè morientibus. Pagos autem novi, in quibus dictam malignitatem quamdam adjunctam habentes febres istæ, per remedia antiphlogistica communia primùm, deindè à quinto vel sexto morbi die per corticem peruvianum, quotidie ad sex dragmas in substantiâ, ut Medici aiunt, assumptum, demùm ad 14. 17. diem judicabantur, haud infrequenter sudoribus: sic ut ex sexaginta, & aliquot ægris bini modò perirent, & alii duo, non sine symptomaticis exanthematibus demùm ad crisin ducerentur.

Perieunt in urbe ii maximè, quibus damnandâ suâ methodo Medici exanthemata excitaverant.

In nosocomio nostro tres mulieres hâc febre decubuerunt. Communem febrium acutarum methodum sequebamur, quamdiù eidem morigeræ erant: cortice verò eas abegimus, quando immorigeræ planè erant, & pravis stipatæ symptomatibus, & eam malignitatem redolentes, qua alibi petechiæ, & miliares eruptiones, febrim concomitabantur. Harum feminarum

174 RATIONIS MEDENDI

priori, die 14. corticem dare inchoavimus; alteri 12. die; tertiæ vero 6. die, perseverantes in ejus usu ita, ut per dies 14. à curatâ febre eandem daremus, quàm in febre, dosim, tertiâ demum, & quartâ septimanâ paulatim parciolem. Recidivam harum una die 14. passa est, quod maturiùs exire nosocomio vellet. Redeuns vero altera febris recidivæ die in nosocomium, intra triduum curata fuit, & quatuordecim diebus eandem, qua olim, sumsit corticis quantitatem, deindè pedetentim minorem.

Poscebat autem hæc febris in suâ declinatione, postque eandem, purgans ad singulos 3. 4. dies; ventriculo aliàs corticem, qui toties specificum ventriculo languenti auxilium est, plane respuente, cum deleto omnino appetitu. Dedimus illis uncias iv. vel v. aquæ laxativæ Pharmacopœæ Vienneensis, quæ nobis purgans longè tutissimum, mitissimum, citissimumque visa est: idque summo mane; eâ lege, ut post alteram alvum, quæ passim intra trihorium, citiùsve, habetur, corticis sui consuetum usum repeterent; sub quo purgans adhuc pluries operari solet, & reparare appetitum.

Plures tamen vidi in urbe harum febrium prioribus pertinaciores, nunc alterno, nunc singulo, nunc quarto die ingravescentes, idque sæpè citra vel minimum frigus, cortici neutiquam auscultantes: ita ut nonnulli ægri ad 20. alii ad 40. diem, & ultra, nihil aliud; quod tamen multum erat; à cortice lucrarentur, quàm ut viribus sustinerentur, ut à majore malignitate, quæ, regimine cooperante, miliarium in una eruptionem jam inchoaverat, præservarentur; utque triduo aut quatrIduo ante crisin pares coctioni essent; ac demùm 20. aut etiam multo posteriore die, hi sputis, alvo alii, illi per sudores, urinasque; nonnulli integrè, alii partim ac repetitum, judicarentur: idque eâ lege, ut si post coctionem nifus adparerent naturæ, ad crisin promovendam per laudabilem viam quamcunque, exempli gratiâ, per pulmonem; loco corticis, modò vires sufficerent, ea porrigerentur, quæ ad hunc nifum promovendum efficacissima in arte habeantur.

Occasione trium hâc febre laborantium ægrarum, præter generales *Hippocratis*, id est naturæ, leges, centies laudavi, debuique laudare, ma-

176 R A T I O N I S M E D E N D I
gnorum virorum, qui in febrium hujus generis curatione cæteris perspicaciores, felicioresque fuerunt, auro contra cariora opera: *Mörtoni*, aio, *Sydenhami*, & incomparabilis in hac materiâ *Francisci Torti* Archiatri Mutinensis, ac Professoris: deindè & illorum, qui priorum exemplis instructi, doctrinâque imbuti, hanc rem illustrarunt, *Pringli*, ac *Huxhami*, apud Anglos; *Lauteri* ac magnifici viri *Hazenæhl* apud Austriacos, &c. Indè intellexit, demonstrationibusque convicta studiosa juventutem vidit, in febribus ardentibus, & in omnis generis hemitritæis, communi methodo insuperabilibus, frequenter admodum sive præveniri, dum minas intentat; sive tolli, dum jam adest; dictam in arte malignitatem: dato cum prudenter, tum audacter, antequàm nimius fiat solidorum fluidorumque à sanitate recessus, cortice peruviano: & quidem sic, ut si ore assumptus minùs expedite opituletur, etiam in anum injiciatur.

§. II. In morbis cutaneis antiquis, ulcerosis, in malignis crurum ulceribus, in ulceribus spinæ ventosæ foedissimis, in tumoribus arthriticis, con-

tinuanus, id quod superioribus annis innui, pulcras observare aut emendationes, aut curationes eorum, quos consueta artis auxilia haud levaverant; ope sollicitæ continuæque applicationis aquæ calidæ, sive puræ, sive, ne forsan pauperes eam præ simplicitate nimiam negligant, repudiantve, medicatæ redditæ, à malvâ, parietariâ, chærophyllo, althæâ, sem. lupini. &c. Vetustiores, viros in arte graves, hæc in parte imitati, qui dum consuetis unguentis, & emplastris, ejusmodi mala aut difficilius, aut nullatenus, curari cernerent, fomenta aquosa, reddita ejusmodi vegetabilibus medicata, vehementer laudarunt; *Dioscorides*, inquam, *Dodonæos*, *Clusios*, *Lobelios*, *Sanctorios*, & novissimum præclarum auctorem *Morgagni*, qui in *Epist.* 57. §. 3. calcaream podagricorum materiem solâ aquâ calidâ fuisse resolutam, refert.

§. III. Est endemius in *Austriâ* omnis ferè generis oculorum morbus. Inflammatio, pannus, pterugion, phlyctæna, albugo, cataracta, amaurosis, sæpè hi bini morbi ultimi unâ juncti, staphyloma, sarcosis. Viæ publicæ, quantumvis lapilloso solo duræ, nec

non in urbe strata platearum, conservari superstratis solent filicibus tritis, lapillulisque, continuò renovatis. Curruam innumerorum rotis hi ita commoliuntur, ut nube tenuissimi pollinis circumderis assiduo, quacunque perrexeris; eoque magis, quod sit regio ventosior: ut vetus proverbium dicat, *Austria aut ventosa, aut venenosa.*

Undè præter oculorum morbos frequentia esse oportere asthmata, dyspnœas, phthises pulmonales, facilè quisque per se perspicit.

Inter ea auxilia, quæ variis oculorum affectibus opitulari experimur, & miramur, unà cum venæ sectione, & iteratis purgantibus, laudare oportet flores zinci, quorum dragma unciis quinque aquæ rosarum vel euphrasiæ admista, incipienti, ac repetenti tunicæ conjunctivæ inflammationi, efficax auxilium præstat.

Neque hic laude suâ caret aqua purissima, cujus uncia, spiritûs vini rectificatissimi guttæ 15. vel 20. additæ fuerunt. Quæ gravior inflammatio ac dolor hisce minùs citò cedunt, potentius remedium capiunt cataplasmate, quod ex pulpæ pomorum acido dulcium, ac micæ panis albi ana unc. ij.

florum rosar. rubr. ac sambuci ana
pugill. j. croci ac camphoræ ana gr. vj.
componi solet. Vix verò hæc omnia
graviores inflammationes tollunt, nisi
simul purgatio antiphlogistica sæpiùs
repetita, potenter revellat; quo cum-
maximè etiam facit aut in nuchâ vesi-
cans, aut emplastrum post aures, quod
ex empl. vesicat. & melil. ana q. f.
compositum sit. Quasdam tamen in-
flammationes ita ad omnia pertinaces
offendimus, ut visus minentur jactu-
ram; quibus unà cum remedium di-
ctorum plerisque, fetaceum nuchæ re-
perimus utilissimum.

Ad maculas verò, ad perlas, ad pan-
nos, ad pterugia, ad adnatæ albugi-
nes, nihil efficacius experimur bile
animalium, ac præprimis bile hepa-
tica mustellæ fluviatilis vel lacustris,
etiam motellæ dictæ, & lotæ, (*rutte*,
aal-rutte germ.,) quam apud *Rondele-*
tium libro de *piscibus lacustribus* cap.
19. quæras. Antiquum remedium, *Hort-*
manno aliisque laudatum, oblivioni
deindè ferè datum, nunc iterùm ad
experimenta revocavi, effectusque ga-
visus sum, postquam nitidos juvenis
oculos conspexissem, quos à variolis
maculatos hoc oleo integrè curasset

180 RATIONIS MEDENDI
matrona mater. Cùm Danubius hos
piscis alat numerosos, iique sapidum
suum jecur sæpè magnum ita habeant,
ut non modica bilis hepaticæ copia
indè colligi possit, dum in vitro sus-
pensum, solisque expositum calori,
levi compressione nonnunquàm juve-
tur; curavi mihi hanc bilem perpetuò
præstò esse. Bis, ter, die, guttula
una, alterave, oculo sincera instilla-
tur, supra maculam, aut albuginem.
Plures profectò brevi fuerunt ab his
malis curati.

An specifica ad has ærumnas mu-
stellæ fluviatilis bilis? vix crediderim.
Senioris Tobiaë albugines bile majoris
piscis, in Tigride fluvio capti, cura-
bat Angelus Raphaël, juxta id, quod
ipsius filio dixerat, *Tob. cap. 6. & 11.*
Fel ejus valet ad ungendos oculos, in
quibus fuerit albugo, & sanabuntur.
Undè suspicor, si, quibus in locis
mustella fluviatilis desideratur, capi
experimentum lubeat jecoraria bile an-
guillæ, lucii piscis, aselli majoris ac
minoris, &c. forsitan quoque haud
inutile fore. Dolorem levem ac bre-
vem quidam ab admoto hoc remedio
experiuntur, alii diuturniorem gravio-
remque: illis nihil; his autem, post horæ

PARS NONA. CAP. VI. 181
quadrantem oculum aquâ rosarum elue-
re expedit.

§. IV. Ut ceteræ res sublunares,
ita medicamenta multa, mutationes
temporum subire solent. Patuit id mox
in bile mustellæ fluviatilis. Vipera sæ-
piùs in cælum elata olim, in morbis
cutaneis pertinacissimis, nec-non in
summâ debilitate curandis, dein hic
viluit, ibi oblivioni penitùs tradita
fuit, iterúmque postliminio summis
laudibus decorata. Cùm eximii viri
Mead, & *Morgagni*, viperæ decocta,
gelataque, ob pulcras, quas ipsi cum
vidissent, tum patrassent, curationes,
impensè laudarent; Viennensiumque
Medicorum complures egregias suas
per eadem curas celebrarent; experi-
menta capere hac æstate cepi. Puellæ
decenni herpete ulcerosâ circum os &
nares, deindè tussi pertinacissimâ à
longo tempore laboranti, nec consue-
tis à me datis remediis curatæ, juscu-
lum dedi, paratum ex aquâ coctâ cum
quartâ viperæ vivæ parte; sic ut quo-
tidie idem, quod sex unciarum erat,
unicâ vice, jejuno assumeret ventricu-
lo. Mensis sic elapso spatio, læti vidi-
mus eam tussi suâ integrè curatam,
herpete penè liberam. Juvenculæ sca-

182 RATIONIS MEDENDI
biosæ quæ quopiam unguento suam
sibi scabiem infelicitè curaverat, at-
que indè in tussim ferè intolerabilem,
summamque maciem inciderat, dedi
quotidiè libram juris cum mediâ vi-
perâ vivâ decocti : post mensem tussi
omninò vacantem, scabie ipsi non ni-
hil redeunte, vidi. Si quis maluerit
redeunti scabiei tussis adscribere abla-
tionem, cui adscribet ejusdem curam
in puellâ, in qua & cutaneus morbus,
& tussis violenta, unâ curabantur?
Præterquam quod in juvenculâ scabies
pauca rediisset, cum integrâ curâ
tussis. Experimenta promoturus intel-
lexi vipers deficere; defecturas in
æstatem. Dante Deo, multiplicabo tunc
experimenta sic, ut quid agat hoc me-
dicamen, quousque agat, quidque de-
mùm sit de ejusdem laudibus admit-
tendum, cum intelligam, tum pate-
faciam.

§. V. In rachitide, alio demùm
Austriæ endemico morbo, satis nequeo
ostracodermata laudare : si enim bis,
ter, die, pulveris hujus scrupulus quo-
tidiè detur, infantesque sole aprico,
aëre rurali, motu in infantili curru cre-
berrimo ac quotidiano, lecto & con-
clavi siccis, fanisque fruuntur alimen-

tis, propemodum omnes citò; qui verò horum adminiculorum plerisque carent, solo hoc pulvere, motuque, tardiùs quidem prioribus, tutò tamen, & certò, curantur; quam diù degeneratio universæ compagis curam necdum reddiderit quocunque noto hucusque remedio impossibilem.

§. VI. Arsenici albi terribiles recensere juvat effectus. Hortulani in proximo pago *Pensink* uxor, nunquam adhuc gravida, sanissima tamen, ac torosa mulier, mense julio anni 1763. emerat pro ægrotante quopiam puero, pulveres duos cremoris tartari, & lapidum cancrorum, eorumque uno puero dato, alterum in mensa reposuerat. Ipsa verò à prandio minùs rectè se habens, sumpsit, ut putabat, hunc alterum pulverem.

Notandum est feminam hanc, anrequàm pulverem fumeret, præ enormi siti immaniter gelidam bibisse; prætereaque pulverem unà cum ingenti aquæ copiâ assumpsisse: ita ut copioso cum veneno, antidotum quoque sumpserit copiosum.

Cùm valida ventris tormina pati inciperet, petiit lectum, nauseavit, elapsa autem semi-hora vomuit. Inte-

rea temporis redux domum maritus, videt uxorem vehementer vomentem, & anxiam esse. Igitur percunctari ille quid gestum, quidve assumptum sit? Dum verò inaudit pulverem hunc, quem in mensâ mane se reposuisse uxor aiebat, assumptum ab illâ esse, mox territus hic ad mensam accurrere, & miserando ejulatu vociferari, pharmacopæi pulverem in mensâ reperiri, ejus verò loco assumptum pulverem arsenici albi, quem ad mures necandos euntum, eâdem in mensâ incogitanter reposuerat. Vocatus actutum Medicus, oleo & lacte corpus laudabiliter implevit; undè vomitus, qui per multas horas plus centies erupisset, paulatim cessavit.

Porro mirabatur femina quod, vomitu cessante, se tam bellè haberet, quemadmodum etiam die altero tertioque. Quarto verò die pedes invasit, qui dicitur *crampus*, crassaque plantarum pedum epidermis tota secessit. Quâ dein recrescente, incedere, præ summâ ejusdem teneritudine, dudum non potuit. Jussa est Badensia balnea sulphurea adire, mensisque hifce uti spatio. Catamenia substitere in balneo. Multaque ibidem medicamenta

sumsit. A balneo crurum ipsi sensim impeditior motus, sic ut primùm ingenti cum labore, tardissimèque, passus quosdam ederet, ab ineunte verò Septembri cruribus movendis ultra non esset; manuumque, ac brachiorum ferè omnem motum amitteret; humeris solis, ac femoribus nonnihil adhuc obsequiosis. Jamque universo de corpore, caput si exceperis, epidermis secessit. Postmodum autem motus exiguus musculis manuum rediit, ut sinistra leve quid, chartam v. c. tenere, dextrâ digitos nonnihil, sed obscurè, ut vix advertisses, movere posset. Binis verò hominibus suffulta, crura nihilum quidem movere potuit. Quodque in paralyticis nonnunquam adverteramus, ut jacentes artuum inferiorum superiorumque motum quemdam, qui sedentibus istis impossibilis, ederent; hæc ne vel minimum quidem. Attraxit utcunque crus, & brachium, levi illo motu, quem dixi humeris femoribusque superstitem fuisse, haud verò movit. Intolerabilis accessit crurum, pedumque pruritus, qui in aliis boni sæpè augurii, in hac verò minime. Interea pulsus, appetitus, somnus, alvus, urina, bona; quique

186 RATIONIS MEDENDI
in balneo substiterant rediere menses.
Multis, iisque præstantissimis reme-
diis incassum usa, inducta demùm in
nosocomium nostrum est, ineunte No-
vembri anni 1763.

Datis, ut monui, incassum selectif-
simis remediis, animum mihi subiit
vires explorare, cum aliis vulnerariis,
brassicæ, cui *Otto Tackenius*, vapore
arsenici captus, curationem suam ma-
gnam partem adscripsit, postquam la-
cte & oleo à præsentis periculo vindi-
catus primùm esset; in *Hipp. Chem.*
Cap. 24. Sumpsit itaque femina bime-
stri spatio hoc decoctum:

R. Tarax. rec. cum toto unc. ℥.

Brassicæ rubræ lib. i.

Pulv. Sassa. unc. ij.

Glycyrrhiz. unc. iij.

Coq. aq. p. per horam. Colat. Mens.
i. ℥. D. u.

Cardialgiâ ex acore manifesto vexata
aliquoties fuit, sed mox restituta usu
mistræ, paratæ ex aquâ sambuci, syr.
diacod. & lap. cancr. Semel autem fe-
bris, cardialgiam concomitans, reme-
dio huic haud obedivit ampliùs, sed
cephalalgiam adjunxit, tantillum illud,
quod supererat, motus, prostravit. Co-
gebamur tunc cortice peruviano eam-

dem fugare; haud multo tamen; cum paucos intra dies febris, suis cum symptomatibus, fusa, fugataque esset.

Spatio bimestri hac methodo paralyfin, ac pruritum, doloremque nihil emendavimus. Undè robur nervis cortice peruviano conciliare annitebamur, interea dum crura manusque nunc aquâ vulnerariâ, nunc pulveris aromatici fumo, bis die fricarentur. Vis dein electrina, quotidie semel adhibita, levem quidem emendationem fecit, ut crura utcunque plus attrahere, ac digitorum manus spectabiliorum, pedisque dextri obscurum, qui nullus fuerat, motum edere posset; at verò tandem corpore ad lecti crepidinem suffulto, crura, ac pedes immisimus in balneum, usque supra genua, aquæ calidæ, cui flores chamomillæ, flores sambuci ac lavendulæ intabuerant: dum interea corpus repleretur decocto tarax. nasturt. farsap. glycyrrh. Effectum hinc, ut decurso mensis horum in usu spatium, gradi inciperet, cum iisdem deinceps pergendo ambularet, digitos nendo exerceret, ac tandem mense Junio domum, quo aëre rusticano frueretur, peteret,

& sæpiùs indè ad me pedes venerit; ob reliquias mali ejusdem remedii novam formulam petitura.

Quæri à me posset citiùsne curata hæc femina fuisset, quando, vel antequàm meæ curæ subjiceretur, vel saltem cùm eidem subjecta esset, ultima meæ methodi parte tractata fuisset: indicante nimirum pruritu illo dolorifico acredinem, aut veneni residuam, aut veneno genitam, ante ostia cutanea morantem, sui que per eadem expulsionem flagitantem? Ægrè sane quæstionem hanc non fero. Innui brassicæ vires, *Tachenio* auctore, me explorare voluisse, viresque deindè electricas. His scopo non respondentibus indicationem, de qua quæstio agit, secutus sum; in simili postmodum offerendo mihi casu ab ultima indicatione incepturus curam, quo constare posset num & citra auxilia diluentia, saponacea, ac solvontia, aut venenum aut veneno genita materies, æquè feliciter expelli posset. Interim haud displicuisse lectoribus opinor, hanc integram communicando historiam, qua non curam duntaxat, sed una contueantur mirabundos arsenici albi effectus.

Quod ipsum copia enormi, scrupuli certè pondere graviore, assumtum, primum quidem abundantissima, quam tam mox ante, quam una cum illo sumferat, aqua; deindè verò saluber-
rimo consilio medici præstantis oleo & lacte, sic viribus inerme redditum est, ut neque necaverit feminam, neque hospitatum diù in primis viis fuerit, sed his cæterisque relictis extremorum artuum paralyfin, epidermidis universæ secessum, perpetuumque cutis pruritum, dolentemque eundem, generavit.

§. VII. Calculosorum pauciores hoc anno affuerunt, quàm ut experimenta cum uvâ ursi augere multum potuerim. Interim ex quo hanc plantam ab illustrissimo Præside utilem in hoc ter-
rifico morbo didiceram; multisque experimentis, ut talem, probaveram: magis confirmor, magisque in eo, quod in hoc opere toties monui, nullarum eam virium esse, ubi in systemate urinoso interno multa facta fuerit, sive à caculo, sive à pure, sive ab urinâ, sæpiùs diutiùsque retenta, degeneratio. Qui in posteriore casu experimenta irrita expertus, ideò de

190 R A T I O N I S M E D E N D I
veritate eorundem priore in casu du-
bitat , poterit ab ipsis , quos uva ursi ,
jam pluribus ab annis à suis ærumnis
sartos , tectosque servat , rerum edo-
ceri veritatem. Adfunt enim & in hac
urbe , & alibi plures ; vivumque exem-
plum potest conspici quotidie in *Pan-*
holzero , janitore aulico. Quod si quis
arbitretur consimili , majorive virtute ,
vaccinium *foliis* buxi pollere ; rem ex-
perimentis tentando , legitimèque pro-
bando , & medicos cunctos , & genus
humanum universum , sibi reddet de-
vinctissimos. Ceterum existimo me ,
adeò in specificis , quæ necdum pro-
baverit usus , admittendis difficilem ,
adeò in propriis erroribus castigandis
facilem , id fidei apud candidiores me-
reri , ut non , nisi probata experimenta ,
protulerim quondam.

CAPUT VII.

NONNULLA DE INSITIONE
VARIOLARUM.

§. I. *Duplicis erroris, in meâ ad ill. Tralles responsione, correctio.* §. II. *Variolarum naturalium, hominem secundo, & lethaliter quidem, invadentium exemplum.* §. III. *Tria exempla secundarum variolarum, quorum in primo secundæ prioribus mitiores; in altero, ac tertio, contra.* §. IV. *Epitome novi operis ill. Tralles, quo ad meas decem quæstiones, ipsi propositas, respondet: eâque occasione Medici testimonium refertur, qui hoc anno ex quatuor inoculatis unum morte amisit; ex duodecim qui naturalibus variolis laborarunt, neminem: quamvis inter hos posteriores essent, quos ab insitione arcendos esse statuisset.*

§. I. **G**R A V E argumentum, quod sententiam meam de inoculatione variolarum roboret, denuò nactus, &

de uno alteroque errore, quem in responso ad cl. *Tralles* nuperrimè commiserim, convictus, nonnihil hanc quæstionem refricem necesse est.

Scripseram in Responsi hujus Appendice, filium natu majorem excell. comitis, quem naturales variolæ invassissent, periisse. Non periit, sed evasit: dolore tanto sæviore animos utriusque nobiliss. parentis percellente, quod naturalibus variolis filium natu majorem servaverint, artificialibus amiserint minorem.

Scripseram *Florentiæ* factam inoculationem fuisse nobilis cujusdam legati filio: non filio, sed natu majori filiæ facta est: quæ ipsa biennio post cum fratre ac sorore, inoculatas variolas patientibus, intrepidè conversata, variolas naturales hoc iterum contagio sibi contraxit. Scripseram, sic enim edoctus eram, puellæ natu majoris artificiosas variolas tales fuisse, ut de earumdem cùm numero, tum genio, qui operationi præessent Medici, contenti essent. Hæc cum paulò aliter se habere deprehendo, historiam ex ipsis patris litteris, ac Medicorum puellæ testimoniis, integram dabo.

Doctiss.

Doctiss. medicus *Collinius* qui nobili puellæ in variolis tam arte, quàm natura, genitis semper adfuit; & doctiss. *Durazzinius*, qui cum priore puellam in variolis naturalibus curavit, hoc casus utriusque testimonium perhibuerunt.

» *Isabella* ex feminis natu major,
 » ætatis suæ anno quinto, gracili ac
 » sani corporis habitu prædita, prima
 » fuit, quæ vere 1761. præmisso consueto
 » purgationis regimine, artificiale
 » contagium per vulnuscula cuti
 » femorum inflicta, intrepidè sustulit.
 » Sexto ab insitione die calor, & pulsus
 » celeritas ægram invasit, & papulæ
 » circa vulnera eruperunt, maculis
 » mixtæ subrubris, parùm, aut nihil
 » elatis; & decimo tertio exiles pustulæ
 » sparsim se protulerunt, quæ tribus
 » diebus maturationis & exarefcentiæ
 » stadia percurrerunt. Conspiciam
 » cuam malè olentis puris vim ab incisionibus,
 » usque ad earundem cicatricem,
 » abundanter ejecit, & quod admodum
 » animadversione dignum, urinas albo
 » copioso sedimento per totum
 » fermè curationis decursum, qui
 » quadraginta, & ultra diebus se

» se extendit, onustas reddidit. Id ge-
 » nus fuere morbosæ perturbationis si-
 » gna, quam corpori generosæ puellæ
 » excitavit variolosi aliquantulum pu-
 » ris, à cl. *Paulo* medico lucensi, transf-
 » missi; id ipsum, quod aliquot indu-
 » biis variolis Lucæ occasionem præ-
 » buit.

» Fide doctissimorum hominum freti
 » parentes *Isabellæ*, & fratribus, qui
 » vere anni 1763. variolis discretis,
 » eodem artificio excitatis, lecto de-
 » cumbabant, liberum concesserunt
 » commercium. Sed XVI. Kal. Quint.
 » dum illi convalescebant, inopinato
 » febris illam adoritur, symptomati-
 » bus stipata, quæ variolas distinctas
 » regulariter comitantur: & quarto
 » ab invasione die, pustulæ per univer-
 » sum corpus, valde copiosæ, proru-
 » perunt, nullum dubitationi locum
 » relinquentes morbi illiusmodi ad ve-
 » ras variolas referendum esse, ubi na-
 » turalis earumdem decursus omnino
 » demonstravit, qui sine ulla nedum
 » faciei deformitate feliciter cessit. α

Quod in testimonio dicitur, fide
doctissimorum hominum freti parentes,
 nonnullâ explicatione eget. Doctiss.

vir *Collinius*, quem inoculationi præfuisse memini, dubium parentibus generosis moverat, num verè haberet puella ab insitione variolas? Quamobrem hi virum doctissimum, eruditâ atque utilissimâ operâ clarum, *Targionium Tozzetum*, qui insitioni quoque adstiterat, nunc denuò ad decimum & quartum ab insitione diem advocarent, utpote in inoculationis negotio expertissimum, celebratissimumque. Hic omnibus benè examinatis judicavit pro tenerâ ac delicatulâ puellæ naturâ, sat variolarum fuisse; præsertim ubi pustulas duas in labio inferiore, inque poplite aliam, vidisset, quæ variolarum erumpentium naturam optimè referrent.

Alter horum doctissimorum virorum fuit in re oculatoriâ famosus scriptor *Condaminius*, ad quem generosus parens detulerat casum. Repondit ille
 „ Nullam parentis animum subire in-
 „ quietudinem oportere: siquidem ho-
 „ mines omni variolarum unquam ac-
 „ quirendarum periculo se se per ino-
 „ culationem liberarent; materiâ va-
 „ riolosâ funditùs evacuante se inci-
 „ sionum factarum ulceribus. “ Rectè

quidem, secundum sua principia, clarus *Condaminius*: vel enim veræ variolæ prodierunt, vel non: si cum optimo *Targionio* statueret veras fuisse, expectare secundas ille non potuit; sin minus, evacuatione ulcerosâ sex septem septimanarum, urinisque albo sedimine foetis, tam nativum, quàm insitum virus variolosum, omnino expulsum fuisse credere debuit.

§. II. Atque hæc de correctione ejus, qui in utrâque hac historiâ referendâ à me commissus fuerat, erroris, sufficiant; accepta vel ideò futura lectoribus, quod utramque historiam, potissimumque posteriorem, multum elucident. Verùm publico debeo, secundarum variolarum authenticam historiam mecum communicatam, juvenis academici, quem in prioribus variolis vidit, tractavit, vir clarissimus *Petrus Emmanuel Hartmann*, dignissimus Medicinæ in Universitate, quæ Francofurti ad Viadram fulget, Professor. Contigerat hic casus ipsi, dum adhuc in *Helmstadiensi* Academia esset; in qua is, de quo agitur, juvenis tunc Musas colebat. Sic ergo ille ad amicum scripsit. » Anno 1761. die 20.

» Maii, versus vesperam accessi ad ju-
 » ris studiosum D. *Voelger*, Frisonem,
 » 20. circiter annos natum, habitu
 » corporis mollioris sanguineique :
 » quem circa quartam à meridie ho-
 » ram à febre continuâ correptum de-
 » prehendi. Nox subsecuta maximè in-
 » quieta; urina cruda. Altero die ma-
 » tutinis horis paulo remissior erat fe-
 » bris; post meridiem verò anxietates
 » præcordiorum molestissimæ accede-
 » bant. Versus vesperam denuò febris
 » increfcebat; nox inquietissima; uri-
 » na adhuc cruda; cum continuis præ-
 » cordiorum angustiiis. Tertio die ma-
 » ne hæmorrhagia narium fatis copio-
 » sa supervenit. Inter hæc sensim fa-
 » cies, præsertim circa oculos, insigni-
 » ter intumuit, & versus vesperam
 » maculæ paulo elevatæ, rubicundæ,
 » fatis copiosæ in facie, & passim,
 » licet rariùs, in universo reliquo
 » etiam corpore, in conspectum pro-
 » dierunt. Per noctem omnes hæ ma-
 » culæ in vesiculas abierant lentifor-
 » mes, & fatis elevatas, circuloque
 » rubicundo circumdatas. Remiserunt
 » ita angustia præcordiales, & febris;
 » ægrotusque quarto, quinto, sexto-
 » que die, fatis benè se habuit. Sexto

» die, vespere, nova accessit febris
 » satis gravis, & pustulæ laudabile pus
 » contraxerunt, distinctæque ubique,
 » si confluxum earum in dextro bra-
 » chio prope axillam, & in sinistrâ
 » genâ, exceperim. Tum ab hoc die
 » nihil singularis phænomeni accidit,
 » sed reliquus harum variolarum de-
 » cursus cum aliis benignis variolis
 » perfectè convenit. Eo verò loco, in
 » quo utroque confluxus variolarum
 » fuerat, satis manifestæ cicatrices su-
 » perfuerunt. «

Studiosus hic deindè *Helmstadio*
Francofurtum ad Viadram appulit, ibi-
 demque haud ita pridem variolas ite-
 ratò contraxit, quibus decumbentem
 vidit, & tractavit exp. & doctiss. vir
Eberti, Physicus *Francofurtensis*, eas-
 que variolas ita malignas doluit, ut
 nullâ arte juvenem à morte præserva-
 re potuerit. Expecto propediem hujus
 descriptam à claro hoc physico histo-
 riam.

§. III. Magnificus vir, *Tregestinus*
 quondam Medicus, nunc Regii Ar-
 chiducis *Leopoldi* Archiattrorum alter,
Carolus Krapf, ostendens mihi pulcra
 sua morborum diaria, simul monstra-
 bat mihi filiæ suæ, binorumque filio-

PARS NONA. CAP. VII. 199
rum, variolarum diarium, cujus en-
compendium.

Anno 1764. Filia ejus, sexennis,
cepit 5. febr. febricitare, & die febr.
8. variolas habere. Crescebant hæ sen-
sim; & ad diem 12. mensis, qui sep-
timus morbi erat, pure benè turge-
bant, basi rubrâ pulchrè ornata. Septi-
mo eo morbi die à pustulis magis
puella doluit. In maximis pustulis apex
depressior erat, cum puncto livido,
nigrove, in sui medio. Die 8. morbi
à maturis jam pustulis dolor intensior.

Egregius pater hoc die, ut & morbi
decimo, majoras pustulas ita evacuavit,
ut nil ultra puris viderentur habere;
vidit nihilominus easdem brevi post
pure æquè plenas.

Decidua pustula, locus asper & ele-
vatus erat, squammulam deindè dimit-
tens: squammulæ successit rubra macu-
la, quæ non nisi, insequente mense
Maio, evanuit.

Cum eâdem hâc filiâ, filii ejus bi-
ni, *Xaverius*, ac *Leopoldus*, variolis
laborarunt. *Xaverio* eruptio cum con-
tinuo tremore contigerat.

Die 28. Maii, mane, cœpit feбри-
citare filia, & tandem die 1. junii ve-
spere variolas habere paucas quidem,

200 RATIONIS MEDENDI
at verò sensim plures ad usque quintum cum eruptionis, cum mensis diem. Ordine sibi subsequente quoque hæ maturuerunt, & aruerunt, rubrâ latiore basi pulchrè coloratæ. Primâ vice tamen numero sextuplo plures affuerant. Junii 8. die in facie, quæ habebat numero circiter triginta pustulas, siccescere cœperunt. Et ut quondam, ita & nunc, deciduis crustis locus asper & elevatus squammam, ac rubram maculam habuit. Unica modo foveam fronti impressam reliquit.

Filius *Xaverius* ad 14. junii febricitans, triduo post variolas accepit, iisdemque copiosioribus, & graviore cum ægritudine, quàm hyeme, hinc inde cohærentibus, laboravit. Circa 22. junii, qui octavus morbi, suppuratio inchoat, & ordine solito dein turgescencia, flavedo, exsiccatio, lapsus.

Leopoldus autem prope idem tempus alteras variolas passus est. Priores suas similes habuerat iis sororis; has verò alteras longè copiosiores. Plures similes historias, ac præsertim unam binorum cum suâ sorore fratrum, quos omnes utroque in morbo viderat curaveratque *Diemberbroekius*, attuli, in gallicâ meâ inoculationis Refutatione.

§. IV. Confirmant hæc omnia quæ toties in variis de hæc materie dissertationibus, & recens adhuc in Epistolâ ad cl. *Tralles*, inoculationis patronis objecit: scilicet 1°. Vanam eam esse securitatem, quâ sopire eorum inquietudines fatagant, quibus insitio aut nullas conciliaverit, aut perpauca variolas. 2°. Nihil calamitosius posse accidere parentibus, quàm naturali viâ servatam sibi prolem videre, artificiali occisam. 3°. Et post insitas variolas, & post spontaneas, homines iisdem impeti secundò contagione naturalium; ut profectò hi qui naturales variolas passi, se se dederint inoculandos, aliosve, qui ritè naturalibus perfuncti essent, inoculaverint, cum Divinâ Providentiâ, ut ita dicam, luserint; potuisset enim, quod aliis, idem, aut sibi, aut illis, contingere. 4°. Quotquot insitionem subierint, hos æquè parum securitatis habere, quàm ii, quos adortæ sint naturales variolæ, ne, ut *Florentina* puella, utque juvencula *Constantinopolitana*, *Coconam Timoni*, & ut demùm alii, quorum memini in Responsione ad cl. *Tralles*, ne, inquam, conversantes cum variolosis, easdem denuò sibi

202 R A T I O N I S M E D E N D I
contagio contrahant. 5°. Etiam id,
quod nonnulli asseruerint, qui frequen-
tiâ experimentorum convicti, & tamen
inoculationi dediti sunt, esse nempe
alteras variolas benigniores prioribus;
à veritate alienum esse: siquidem &
Florentina puella, puerique *Tergestini*,
multò copiosiores suas posteriores va-
riolas, quàm priores, habuerint; &
juvenis *Francofurtensis*, & juvencula
Constantinopolitana, aliique complures,
nos convicerint, de secundarum va-
riolarum tam malignitate, quàm le-
thalitate.

Interim dum præsentis disceptatio-
nis naturam intueor, video adeo ini-
quam ejusdem sortem esse, ut quid-
quid adversus inoculandi praxim op-
ponitur, vix admittatur, audiaturve;
ipsaque tandem forsitan spectabilissimo
exemplo ubique obtineat principa-
tum. Fortunatam eam cunctis morta-
libus apprecor; si felix faustaque ipsis
contingat, gratulaturus; sin minus,
eodem quo ipsi, mœrore afficiendus.
Nihilominus pergam, quo cepi, pe-
de; ad convitia tranquillus, ad nova
observata communicanda, placeantne,
an displiceant, semper promptus. Et
quamvis non is sum, qui hominibus

propositi tenacioribus mutare sententiam me posse credam, meas egisse me partes arbitror, si quæ vera, quæ demonstrata habeo, candidus communicem; & quo saltem ii, qui animæquiiores inter utramque fluctuant partem, inanem plane haud esse intelligant, quam adversus inoculationem incusserim, formidinem. Quod enim in *Difficultatibus meis super inoculatione* dixi, id audacter hîc repeto; non posse adinitti illam, nisi posito hoc principio, quod in plurimorum salutem de vita pauciorum disponere pro lubitu liceat: quod quidem Dei, vitæ mortisque arbitri, non modò permissu, sed etiam jussu, in justo bello, in facinorosis puniendis, &c. licuit mortalibus; neutiquam verò inoculationis negotio, in quibus ejusmodi jussum, aut permissio divina non extat, probari hoc titulo possit. Profectò si semel ad ea omnia, quæ ad Reipublicæ qualemcumque majorem utilitatem conferre putantur, hoc principium absque Dei jussu, aut permissu expresso, adhiberetur, quod inde horrenda non consequerentur! Pestiferos demùm comburerent, ne virus in cæteros propagaretur: duobus enim

204 RATIONIS MEDENDI
tribusve , qui primi affecti essent , ne-
catis , centum millia fervarentur forte.
Et ad quæ non ultra ! sed potius ma-
num de tabulâ.

Et ut tandem quod res est dicam ;
quantumcumque praxis ista prævaleat ,
supremâ etiam auctoritate suffulta ,
ac condecorata , non efficiet unquàm
id , ut variolæ sive naturales , sive
artificiales fuerint , eundem hominem
non bis feriant : non efficiet , ut ab
insitivis haud ultra quis trucidetur : ut
præsenti mortis discrimini se se non
committant inoculandi : ut multi indè
malè non mulctentur : ut paucus non
sit eorum numerus , qui eadem de cau-
sa , aut sanitatis , aut venustatis jactu-
ram , acerbè non lugeant. Quæ enim
observata olim , eadem & observabun-
tur posthac ; eoque frequentius , quo
magis insitio percrebrescat. Veniet ,
veniet dies , cùm nimiam in eandem
propensionem , ingens animi mœror ,
integrarumque familiarum luctus à
tergo sequatur inconsolabilis : dies ,
inquam , quo præsens quæstio de in-
tegro commoveat , agitetque morta-
lium mentes , iteratumque , ast priore
cum maturius , tum sedatius , poscat
examen. Sed his altiori Providentiæ

relictis, quæ res humanas, pro infinitâ suâ, & adorandâ sapientiâ, sic moderatur, ut nihil in ejus gloriam non cedat, mihi monuisse sufficiet, donec prostabunt exempla, quæ nedum suspectam hanc praxin reddant, sed & hos qui eam exercent, homicidii; qui eandem in se admittunt, suicidii; reos agant.

* * * * *

Finis hic erat hujus tomi, & sub prælo jam ille sudabat, cum vir illustris, BALTHASAR TRALLES, ad me mitteret suam Responsionem ad decem meas de inoculatione Quæstiones. Æquum foret ut, qui Replicam dedidisssem, jam Duplicam darem; sed votum obstat cl. viri pag. 303. seriò deprecantis huic controversiæ ultra immisceri. Ipsi igitur obtemperabo. Cùm tamen publici intersit ea nosse, quæ præclaro hoc opere habentur, convenientissimè ista huic capiti annexi poterunt.

Titulus operis est : *Vexatissimum nostrâ ætate de Infitione Variolarum, vel admittendâ, vel repudiandâ, Argumentum, &c.* Est divisum duas in partes, quarum prior, eaque longè maxima,

206 RATIONIS MEDENDI
ad præsentem quæstionem; altera ad
amicam nos inter litem pertinet. Pa-
ginas 304. in majori octavo habet.
Quia lis nos inter peculiaris ad inocu-
lationis negatium non spectat, unice
in examinandâ priorè parte verfabor,
alteram in proximam opportunitatem
reservaturus.

Honoratissimus auctor meis decem
quæstionibus tres alias præmittit, quas,
ut ait, à me, adeoque tredecim, ex-
pectasset. Prima hæc est: *An certo cer-
tius quivis homo variolis serius, ocius, af-
ficiatur?* Altera: *An inoculatio illis affri-
cet variolas, qui sine ea ipsas haud passi
fuissent?* Tertia: *An cum pure variolarum
insititio, & cum ejus vehiculo, immitti
in corpus queat fomes morbosus alius,
contagiosus?*

Primam hanc quæstionem non pro-
posui, utpotè ad quam in prioribus
operibus fusè respondiissem; & quæ
nova adderem, in præsentiarum non
haberem. Secundam ex eruditissimo
Condaminio abundè probare potuis-
sem, fed cùm plures inoculationis de-
fensores hîc cum illo non sentiant,
eam non proposui; fat alioquin ma-
teriæ ad causam meam tuendam na-
ctus. Tertia problematica est, pro-

babilior utique quàm demonstrabilior , adeoque litem minùs utiliter extendens. Hinc claro auctori tres suas prodromas quæstiones relinquens , non nisi erga illius ad meas decem responsa verfabor.

Quæstiones porrò meas omnes sic expendit vir doctissimus , ut clarâ primum in luce collocet omnem inoculatorum doctrinam : dein meam ipsis sententiam opponit , sententiamque illorum , quos mecum sentire deprehendit. Id autem sic facit , ut , utrum illis , vel mihi , faveat , dubites ; sæpe perspicuè cernas ; ac potissimum quidem illis. Haud sic tamen , ut quam à parte ipse stare malit , evidenter capias : donec demum absolutis Quæstionibus mentem suam , à pag. 208. ad 230. dilucidè exponat , eamque adeò quidem in re inoculatoriâ retardatam , atque suspensam , ut , quam apud animum statuisset dilectæ filiae insitionem , procrastinaturus sit ; quemadmodum etiam alii , qui cara sua pignora *Trallesio* inoculanda commisissent , dilaturi hoc negotium essent. Fortè ad hujus propositi prorogationem & illum , & hos , magis determinavit Epistola clarissimi *Ludwigii* , De-

cani Fac. Med. Lips. ad cl. *Tralles*, in qua hæc verba : „ Hoc anno habui quatuor inoculatos, & duodecim ægros naturalibus variolis affectos. Ex prioribus unum amisi; ex posterioribus nullum, licet inter eos essent, quos, ob humorum malam constitutionem, ab operatione arcendos statue-
 „ tam. “

Quandoquidem ergo se ab inoculistis remotiorem, antinoculistis proximiorē declaravit, haud erit opus in eâ, quæ in singularum quæstionum responsione, hinc inde vero minus consentanea videri forsitan possent, animadvertere. Sufficere enim arbitror, si ambiguus alicubi, si à meâ intentione alienus, eum demum ad finem operis omnem sustulisse, aut moderasse difficultatem. Breve itaque erit meum omne hujus tractatus examen, versaturum unice circa ea, quæ dubia in illo manent.

Primum proinde advertere cogor virum clarissimum mentem meam assequutum non esse, dum inoculistarum argumenta de præparandis ad infusionem corporibus adeò longus, adeò fortis, adversum me urget. Potuerat in gallica mea *inoculationis Refutatione*

apologiam dudum vidisse meam : quam si vidisset , non aliâ profectò mente , quàm ipse sit , me esse intellexisset. Præparationis necessitatem atque præstantiam ultro agnovi semper : tantummodo insufficientem eandem sæpè ab ipsis inoculatoribus deprehensam esse , multis probavi experimentis.

Secundò , nec benè intellexit quid voluerim in sextâ meâ quæstione , quam me sic proponente : *Nulline ab insitione moriantur ?* vir doctissimus in hanc mutandam esse censuit : *Paucioresne ab inoculatione , quàm à naturalis morbi incurfu moriantur ?* Profectò quæstionem , ut hic ille , sic ego proponere nec debui , nec potui ; gnarus apprimè quot pueri adultique à variolis , sine Medico , ægrotent ; quot anicularum consilio perdantur ; quot homines continuo pereant , tardiùs advocato Medico ; quot etiam cum Medico , cui morem gerere detrectent ; quot denique innumeri , qui Medicis destituti , quàm usi , feliciores fuissent. Et , si quondam mortuorum & ab insitivis , & à naturalibus , numerum , pene coæquaverim , id non , nisi præstantissimæ tempestivæque curandi methodi consideratione feci. Ut proindè quæstio ,

quo putabat *Trallesius* modo , à me proponi non potuerit , cui mens unicè erat id meam thesin probando evincere , quod insitio adeò insons , & inculpata non esset , quam quidem ad eandem commendandam plurimi inoculistarum ubique jactitent. Non diffiteor tamen quæstionem evidentius meam mentem expressuram fuisse hoc modo : *Raræne ab insitione mortes?*

Tertiò. Sicco pede transire nequeo , quæ in hac eadem sextâ quæstione examinanda , vir egregius , à pag. 141. ad 151. adeò sapienter adversus *Condaminii* problema arithmeticum urget. Obtutu scilicet politico istud problema valere , dum principi parum intersit quinam pereant , modò pereant pauciores. Principem itaque posse , si ab inoculatione minores numero pereant , problema istud admittere ; haud verò privatum quemcumque civem , cui filius haud minus , quàm Regi suus , carus sit , & apud quem multum intersit filiusne suus moriatur , an alienus. Quod responsum vellém ad septimam quæstionem quoque dedisset. Si enim apud quemque privatum hominem multum differat propriusne filius sit , qui moriatur , an alius sibi

PARS NONA. CAP. VII. 211
ignoti; etiam plurimum interest eidem
prolesne sua, an aliena, in extremam
extenuationem ab inoculatione inci-
dat, in perpetuam claudicationem, in
annosa molestaque ulcera, in incurabi-
les ferè hæmorrhagias, in abscessus
horrendos, in scrophulosam diathesin,
&c. eo quod hæc ad munia quæcum-
que obeunda, sæpè ad generationem,
illos reddant ineptos.

Dum porrò sic loquitur clarus au-
ctor de principe, politicè hoc nego-
tium considerante, reor eum in ab-
stracto à christianismo loqui velle. No-
vi enim id minime illius esse princi-
pium christiano principi licitum esse
populorum suorum incremento sic
studere, ut ejus causâ quosdam, ce-
terum forte ætatem victuros, aut im-
molaret, aut saltem perire sineret. Sed
perirent forte, ais, à naturalibus va-
riolis, multoque cum iis plures. Benè
ais, forte: quod si contingeret, non
humanâ operâ, sed inevitabili forte,
seu potius DEI jussu, perirent.

Evidentiùs fit eam mecum cl. *Tral-*
les mentem fuisse, dum pag. 138. pa-
trem *Haganum*, qui inoculatione filium
Londini amiserat, comparans cum pa-
triarcha *Abrahâmo*, qui in *Moriam*

proficisci, & *Isaacum* immolare à DEO jussus, domum cum filio rediisset, bene notat comparationis disparitatem: siquidem *hicce* pater credentium filium, DEI mandato, immolaturus fuisset; » at miser *ille* pater, inquit, nullâ » vocatione divinâ acceptâ, non sine » summo tristitiæ affectu *Hagam*, orbus filio suo, iterum repetiit. « Si enim id ita intelligit, ut unicum DEI mandatum turbatam conscientiam patet si affuerit, si defuerit, neutiquam; statuit quoque principibus nullum jus in vitam subditorum competere, quam quod ipsi divinæ leges concedant.

Quum ergo hoc sit, quem veneror, auctoris principium, ad plura id applicare potuisset, omnemque inoculationem ex eodem condemnare.

Quartò. Ad quæstionem meam octavam quæ sic habet: *Numquid non propagent inoculatæ contagium?* respondet eximius vir à pag. 161. ad 164. exp. *Tissoto*, qui ob insitarum cum paucitatem, tum benignitatem, quodvis fere negaverat contagium: quod cum minime verum esse, & è contrario insitivas sæpè & copiosas & malignas esse, credere cogeretur, censuit Gor-

dios inde nodos inoculationi necti; quorum solutionem *Tiffoto* relinquere, quàm ipse tentare, mavult. Argumentum autem cl. *Tralles* contra latitudinem propagationis variolosi contagii, ab illustri *Werlhofio* statutam, in eo quodammodo, ut mihi videtur, deficit, quod ex casibus à se visis, in quibus tot homines contagium contrahere potuisse, nec contraxisse tamen; postmodum verò ex causis, vix explicabilibus, idem contraxisse advertit; ex iis, inquam, casibus, æquè confici potest, ut illo priore tempore hi homines necdum essent suscipiendo contagio apti, quàm ut tale ferax contagium non detur, quale posuerat *Werlhofius*.

Quantamcumque autem operam cl. *Tralles*, veluti patiens & sedatus inter litigantes iudex, navat ad contagionis infamiam ab inoculatione abigendam, minime abegit tamen. Quotquot enim testimonia coacervat de non aucto ab insitivis contagio; qualecumque existimat eruditi *Schultzii* assertum, quo hic contagium ab inoculatione minui potius, quàm augeri statuit, eo quod Londini, ejusque in confiniis, anno 1719. proximo scilicet

ante acceptam apud Anglos infitionem, à variolis mortui sint 3229. homines; & anno 1753. post tantam inoculationum crebritatem, tantummodo 774. hæc omnia, si quid video, non modo id non probant, quod omnes hi clari viri inde probari credunt, sed potiùs causæ inoculatoriæ desperationem.

Etenim si inoculationi tribuere debeo hanc *Schultzii* observationem, quam utinam tanti non fecisset ill. *Tralles*! cur nondum nota Anglis hac praxi, Londini anno 1710. mortui sunt à variolis 3138. homines, & anno sequenti 915. duntaxat? Cur anno 1683. variolæ 2096. homines occiderunt, & anno proximè sequenti 156. tantummodo? Utique à causâ longè aliâ, quàm ab inoculatione.

Profecto si vir expertissimus *Schultzius*, antequam hæc scripturus esset, consulisset londinense necrologium, in quo patet sub frequentissimis inoculationibus eo anno, qui proximè illum suum beatum annum sequitur, 2393. homines in variolis periisse; in illo vero, qui felicem illum annum proximè præcedit, 3538. utique contagii decrementum ab inoculandi frequentia non derivasset, nec in errorem

utcumque duxisset illustrem *Trallesium*.

Fervor fane tuendæ partis arripuit egregium *Schultzium* pari modo, quo anno 1752. reverendissimum *Maddox*, episcopum Vigornia. Hic enim quod forte observasset anno 1751. à variolis tantum 998. Londini periisse, anno vero 1750. recenferi 1229. mortuos, pro suggestu exclamavit mortuorum à variolis numerum, præ insitionum frequentia, unâ quintâ fere parte decrevisse: dum interim ipse ille annus, quo ita peroraverat episcopus, mortuos à variolis haberet 3538. plures nimirum, quam unquam spatio 67. annorum, quos londinense necrologium, ab inoculatoribus nobiscum communicatum, continet, observatum fuisset.

Igitur ipso *Schultzii*, *Maddoxii*, aliorumque, inito calculo, nos eodem jure concludimus augeri inoculando contagium, quo illi id minui. Sed ultra pergendum est. Pace tantorum virorum dixerim jure longè potiore nos contagii augmentum concludere, quàm illos decrementum.

Necrologium meum londinense cum anno 1755. terminatur. Si retrogressus sumam ab anno 1755. annos 22.

216 RATIONIS MEDENDI
inoculandi frequentia famosos, invenio
a variolis mortuos esse 43975. si su-
mam deindè annos 22. illos, qui im-
mediate primum anglicanæ infitionis
præcadunt, mortuos inde habeo 36530.
duntaxat.

Ergo tempore prodigiosissimarum
numero inoculationum periere à va-
riolis 7445. homines numerosiores,
quàm pari annorum numero, ante in-
ductam infitionem; homines, inquam,
plures quàm $\frac{1}{6}$. Nec incuset forte quis
majorem eo tempore mortalitatem,
qua à cæteris quoque morbis longe
plures morerentur, & à quorum ma-
lignitate variolæ fierent maligniores:
etenim id necrologium non affirmat:
imò anno illo 1752. in quo à variolis
periere 3538. non numerantur tot mor-
tui tam a reliquis morbis, quàm à
variolis, quam anno illo felicissimo,
de quo revendissimus *Maddox*.

Condonabunt proinde mihi Angli
amici nostri, & optimus *Schultzius*, &
integerrimus *Tralles*, sic argumentan-
ti: Tot mille & mille homines inocu-
lationem Londini subierunt per illos
22. annos, qui, secundum commu-
nem sententiam, numerum horum,
qui naturali contagio contrahere va-
riolas

riolas potuerant, incredibiliter minuere debuerunt. Atqui numerus eorum, qui variolis perierunt, non decrevit, sed increvit. Ergo, vel contagium naturalium variolarum notabiliter auge-
tur inoculando: vel, plurimos eorum, qui inoculationem jam passi sunt, variolæ secundæ aggrediuntur, & necant: vel, inoculatorum est multa strages: vel omnia simul.

Datis tandem ad decem meas Quæ-
stiones responsis, vir clarissimus om-
nia resumit, mentemque exponit sic
suam, ut metuat ne æquè suis amicis
inoculistis, quàm mihi, displiceat.
Quid de hoc suo metu censeam, pro-
feram ingenuè, ubi quid ille de me-
thodo inoculandi cogitet, paucis retu-
lero. Primò concedit ea verè se ha-
bere sic, quemadmodum ego propo-
sueram. Deindè ex enormi discrepan-
tiâ tum variorum insitionis coryphæo-
rum inter sese, tum singulorum à se
ipsis, conficit id, ut longè plus pe-
riculi insitivæ variolæ involvant, quàm
vulgo aut asseritur, aut scribitur. Ter-
tiò recenset præcepta magnorum in
arte inoculatoriâ virorum de non ino-
culandis infantibus infra quinquen-
nium, nec adolescentibus intra 14. &

17. ætatis annum, raróque post annum
25. Affert multorum leges, juxta quas
oportet eximi athleticos, plethoricos,
temperie calidos, biliosos; maximè
vino si sint aromatibusque dediti: Jux-
ta easdem vetari inoculationem hyeme
& æstate: Esse quoque eximendos pue-
ros nervosos, valdéque irritabiles;
cum maxumè autem verminosos, quos
jubent verme liberare priùs: id quàm
difficulter sæpè efficiamus, versatissi-
mus ille practicus ultrò agnoscit. Iti-
dem non rachiticos; nullos tempore
morborum epidemicorum, ut febris
inflammatoriæ, putridæ, &c; nullos
præterea asthmaticos, nullos phthisi-
cos, nullos hecticos; non febre lentâ
laborantes, non ubi ulcera inrerna,
ubi obstructions glandularum, seu
scrophuli, ubi obstructions viscerum
post febres intermittentes, ubi scor-
butus, scabies, furunculi, coryza,
dolor quicumque, mensium suppres-
sio, menses irregulares, chlorosis,
cachexia, icterica dispositio, graviditas,
puerperium, mobilitas nervosa,
lues venerea, sive in parentibus præ-
sens, sive ab iisdem transmissa in pro-
les; non illos qui eâdem de causâ ma-
gnam vim mercurii in corpore habent;

non vini, ejusque spirituum amatores; non omnino tempore epidemix variolosæ; quamvis ejusmodi epidemia quandoque 15. 20. annis perseveret.

Ex his omnibus demùm spectatissimus auctor concludit ipsa præcepta clarorum in eâ methodo virorum ad infitionem dimidiam, tertiam, quartam, dixerim potiùs centesimam, mortalium non admittere partem.

Liceat mihi hisce observationibus hanc unam addere! Si ab inoculationis promotoribus omnibus plurimam mortalium partem ab hac operatione arcere jubemur, aderunt perpetuo homines plurimi variolis contrahendis obnoxii, contagium perpetuantes, spemque nobis, quam multi adeò faciles dederant, abigentes, fore, ut variolæ demùm cessent affligere genus humanum; fore etiam ut inoculati ab alluente contagio naturali malè non habeant nec pereant. Quid si præterea inoculati contagium augeant? Absensque illud præsens sistant? An igitur tantopere mirabimur publicas populorum clamores supremum ad examen commovisse magistratum? Et an dignum non foret principibus opus, tentamen cl

Lugd. Professoris *Rast* ad minuendum contagium examinare? Sed ad rem.

His ita candidè recensitis cl. *Tralles*, ut supra monui, utrinque sibi metuere cœpit, & in hæc ad me verba tandem erumpit: „ Confido ea propter te in
 „ veritate inveniendâ meam in bivio
 „ stantis christianam intentionem, &
 „ animi candorem, calculo tuo digna-
 „ turum fore porro. Forte autem mihi
 „ ea nunc contingit infelicitas, ut tot
 „ inoculationis amici, viri eximii, qui-
 „ bus non minùs, quàm tibi, existi-
 „ mationem & venerationem debeo,
 „ & exsolvo, te me haud idoneum
 „ controversiæ arbitrum selegisse affir-
 „ ment, causam suam fortioribus armis
 „ tuituri; Tu verò in omnibus valorem
 „ tuarum assertionum me non affecu-
 „ tum esse quæraris, &c.

Quid amantissimi antagonistæ mei amici inoculatores ad hæc dicturi sint, facile mecum augurari potest. Erunt quippe inter illos, ut fit in rebus humanis, qui animo præoccupati, vix examinaturi ejus argumenta sint, eum-que condemnaturi; quos, opinor, non morabitur. Erunt verò complures qui clari viri vestigia prementes, in eodem, cum illo, bivio se collocabunt,

anticipites plane utrum inoculationem
 ultra sequantur blandientem, an verò
 horrificam fugiant. Hæc de illis. Quid
 verò ego, id præscire certus potuit.
 Quid enim nisi summis efferre laudi-
 bus virum debui, qui quo verum in-
 timius atque expeditius contueretur,
 ad tempus totam veluti relinquit, cui
 adhæserat, partem; ut quidquid or-
 naret vituperaretque eandem, libe-
 rius contemplaretur? Exemplo profectò
 haud minùs imitando, quàm admi-
 rando, & mihi, & omnibus, qui ex
 officio in litigiosis versantur, fuit, quo
 discat quisque, quem non damnabile
 studium partium, non honores caduci,
 sed DEI honos, veritas, ac reipublicæ
 salus, unicè tenent, quî in hisce se
 gerat oportet. Sicubi asperiusculum
 forte quidquam ipsi invito elapsum
 sit, eodem animo, quo ille mihi, ego
 ipsi condono. Quod verò hinc indè me,
 in meâ Spartâ ornandâ, nonnihil aut
 minùs rectè intellexisse, aut reposuisse,
 blandè insinuet, est fane ob quod im-
 mensas ipsi debeam grates. Errare hu-
 manum est; nolle corrigi diabolicum.
 Qui id mihi ostenderit *Trallesius*, vel
 ob id unicum, si non alias causas benè
 multas, dignissimus profecto est, quem

222 RATIONIS MEDENDI
veneratione eximiâ, quem amore fraterno, quem amicitia colam perenni.

Nihil ea moror, quæ à pag. 232. ad 241. vir perillustis habet de incertitudine multarum in Medicinâ rerum; cùm in hoc argumento pertractando alterum & quartum hujus operis caput impenderim. Suos habet ars limites nostra, quos ultra citraque tendere nefas. Neque propterea ars nulla habenda est, sed præclara potius & saluberrima; arctioribus tamen, quàm vulgus medentium credit, circumscripta cancellis. Non aliam eam tyronibus trado. Porro quod in eadem sæpè acriter circa res graves disceptetur, id eo minùs *Trallesio* miror, quo humanarum rerum conditionem attentius contemplor. Cur rarius in arte nostrâ, quàm in illa sacratiore, *δεῖ καὶ αἰρέσεις ἐν ὑμῖν εἶναι, ἵνα οἱ δόκιμοι φανεροὶ γίνωνται ἐν ὑμῖν*? Aut ignavus est, aut Epicuri de grege porcus, aut suis commodis tantummodo, non reipublicæ natus, qui arti, quam proficitur, tuendæ devinctus, nihilo feciùs studio famæ, commodi, emolumenti, vitæque tranquillæ, naturæ suffocat ac verî vocem.

F I N I S.

P. S. Prænobilis ac clarissimi viri *Eberti*, Consiliarii actualis Wurtenbergensis, Regiique provincialis & urbani Physici Francofurtensis ad Viadrum, testimonium, quod me propediem expectare pag. 296. innueram, tandem post diuturnas in itinere moras accepi. Testatur vir cl. se hunc ipsum juvenem, juris studiosum, nomine *Voelger*, sive *Vulger*, annos circiter 23. natum, febricitantem 18. aprilis 1761. reperisse, cum maculis rubris, cum dolore extremarum partium, ac præsertim spinæ dorsi, & lumborum: vidisse se die insequente prorumpentes variolas, quæ copiosæ, sine rubro circulo, depressæque manserint, tandemque confluxerint: haud citra spem aliquam tamen, ob symptomatum tolerabilitatem. Die 23. mensis se illum, benè ratione morbi habentem, commisisse prudentis Chirurgi curæ, cum Rus, ad virum nobilem vocatus esset; reducem verò postera die in urbem percepisse se, quod æger post bonam noctem, bonamque auroram, à subito variolarum recessu convulsus periisset. Hæc omnia, & in longum, germanicè: finit autem latinè vir cl. sic: » Sic testor, & quod omnia

„ sic se habuerint , meâ subscriptione ,
 „ & appresso sigillo , iterum testor. “
 Francofurti ad Viadrum 11. Aug. 1764.

Ad pag. 233. Tæniæ humanæ portionem longam nunc tandem nactus , injectionem præ teneritudine vasorum frustra tentavi. Id modo didici vas album per medium cujusque articulatae partis longitudinem, Axis instar, decurrere , ex quo utrinque innumeri rami ad angulos plerumque rectos oriuntur , abeuntes in glomeres , & penicillos , non pervenientes autem ad extremam latitudinis oram , sed lineæ ferè distantia ab orâ utrâque terminati. Infuso in medium vas lacte , laterales hi rami pulcra impletione turgebant ; lac verò ex una portione vermis in aliam , seu , ut alii loquuntur , ex uno verme cucurbitino in alium , non transivit , eo quod vas dissiliret.

Margines hæ , seu oræ extremæ infecti , quas dixi à vasis non perreptari , ferè pellucet , digitoque leniter frictæ ac pressæ , alba corpuscula ostendunt , quæ hac pressione ac frictione ex una articulatione in aliam , in tertiam , in sextam , & ultra adscendunt ; ut indè pateat ad singulam articulationem non haberi singulare infectum ,

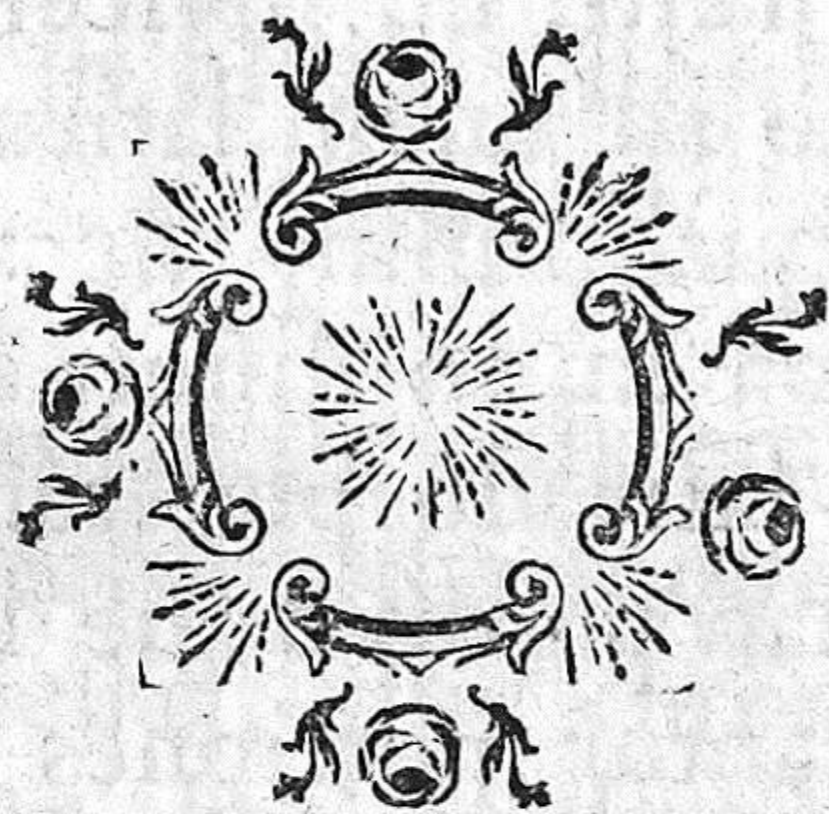
verum ex tot innumeris articulatis portionibus unicum insectum conflari

Confirmatur hoc eodem experimento quod cap. V. pag. 233. in caninâ tænia me fecisse narravi; nam & in hac humana tænia tenuissimum specillum, seu filum argenteum, duxi per vas longitudinale medium, sine ullâ læsione, per tot articulatas portiones, per quot volebam.

Tandem si consideremus singulas portiones ab uno totius tæniæ extremo esse latiores, ordineque exactè decrescente pauxillatim fieri extenuatiores; sic quidem, ut in longitudine plurimum ulnarum posteriores sint ferè dimidiâ latitudine prioribus angustiores; an probabile sit tot centena insecta, ordine nunquam læso, sic invicem jungi, ut à principio ad finem latitudo integræ tæniæ æquabilissime decresceret? Tænia humana in eo differt à caninâ, quod in illa latitudo pedetentim decrescat, in hac plures æque latæ invicem connectantur portiones; deindè plures æquè angustæ. Forsan tamen & in cane, & in homine, vermes à sese in nonnullis differre, crebriore examine deprehendere poterimus.

Ad caput de inoculatione. Vir doctissimus, & maxime egregius Medicus *Du Monchy*, inoculationis patronus, haud ita pridem inoculavit *Roterodami* duos filios Domini *Anderson*, quorum alter sanissimus, alter minùs sanus. Interim hic, minùs sanus scilicet, à paucis variolis convaluit, ille ab iisdem confluentibus periit. Paulo ante, eâdem in urbe, puella inoculata à convulsione mortua est. Amstælodami matrona, quæ, quod inoculata esset, marito variolas patienti intrepidè inservierat, nunc iisdem veris & legitimis decumbit, ferè curata.

ANTONII DE HAEN;

RATIO MEDENDI.

PARS DECIMA.

AVIOMI DE HAHM

ALTO MEDIO

ALTO DECIMA

ANTONII DE HAEN,

CONSILIARII ET ARCHIATRI

S. C. R. A. MAJESTATIS,

NEC NON MEDICINÆ PRACTICÆ

IN UNIVERSITATE VINDOBONENSI

PROFESSORIS PRIMARI,

RATIO MEDENDI

IN NOSOCOMIO PRACTICO.

PARS DECIMA.

PARISIIS,

Apud P. F. DIDOT, Juniores, Bibliopolam, ad
Ripam Augustinorum, propè Pontem Sancti
Michaelis, sub Signo Sancti Augustini.

M. DCC. LXVII.

Cum Approbatione & Privilegio Regis.

AMT OF THE

CONSTITUTION

S. C. R. A. M. A. E. S. T. A. E. I. S.

THE NEW YORK

IN THE

PROCESSES

RATION

IN THE

PART

THE

AND

THE

THE

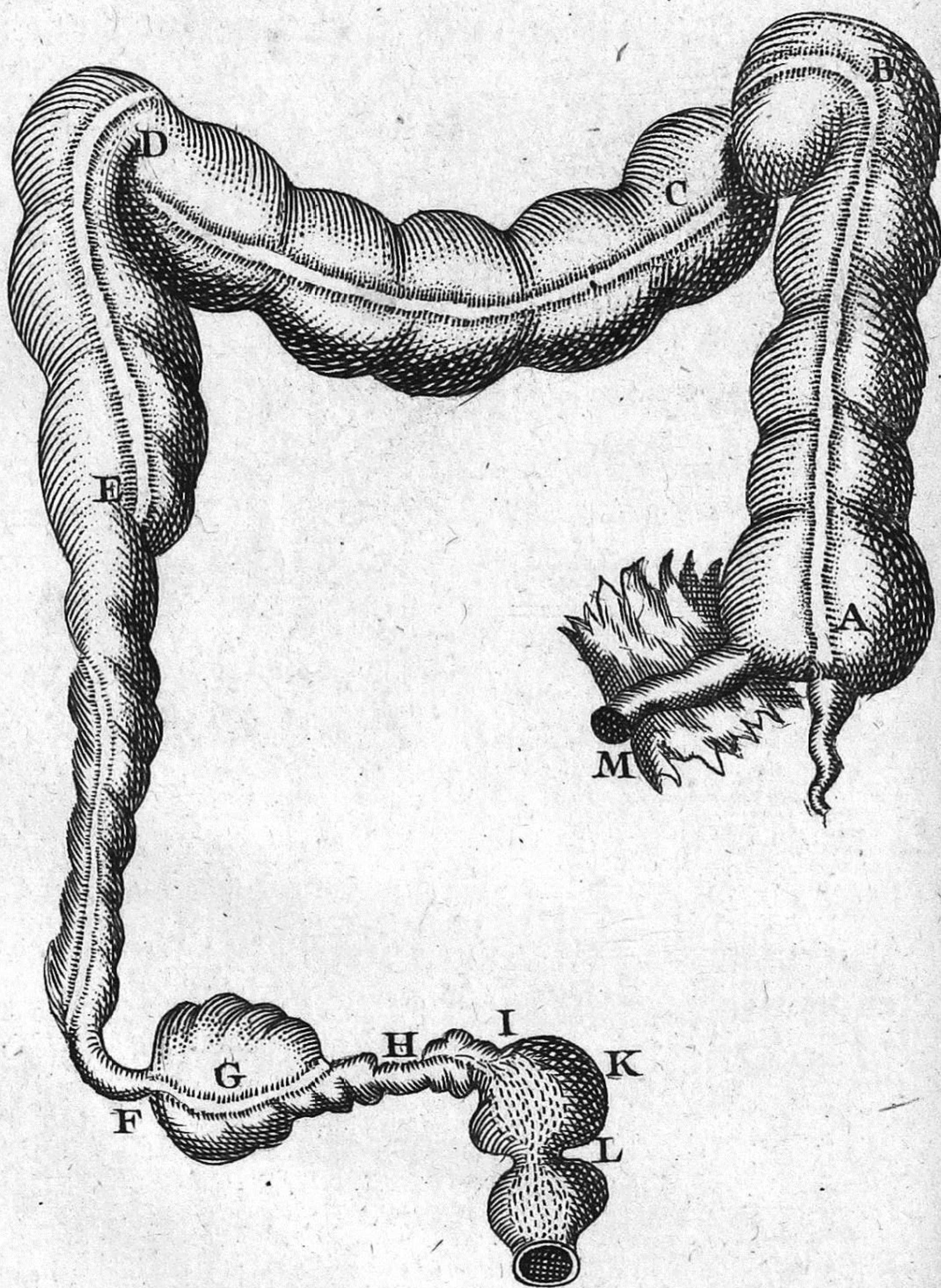
THE

THE

EXPLICATIO TABULARUM.

T A B U L A I

EXPLICANS CAS. I. CAP. I.

- A. Cœcum intestinum.
- B. Flexus ejusdem primus.
- C. Ejus sub hepate progressus.
- D. Flexus alter prope lienem.
- E. Ejusdem coarctatio sinistro in latere
ad curvaturam pone os ilii usque.
- F. Flexus tertius.
- G. Insignis ejusdem dilatatio.
- H. Coarctatio ejusdem alia, multis cel-
lulis conspicua.
- I. Abitus coli in rectum intestinum.
- K. Rectum intestinum admodum dila-
tatum.
- L. In medio verò angustissimum, ite-
rumque dilatatum.
- M. Intestinum ileum, unà cum suo
mesenterio lumbis firmissimè anne-
xum, ope peculiaris membranæ.

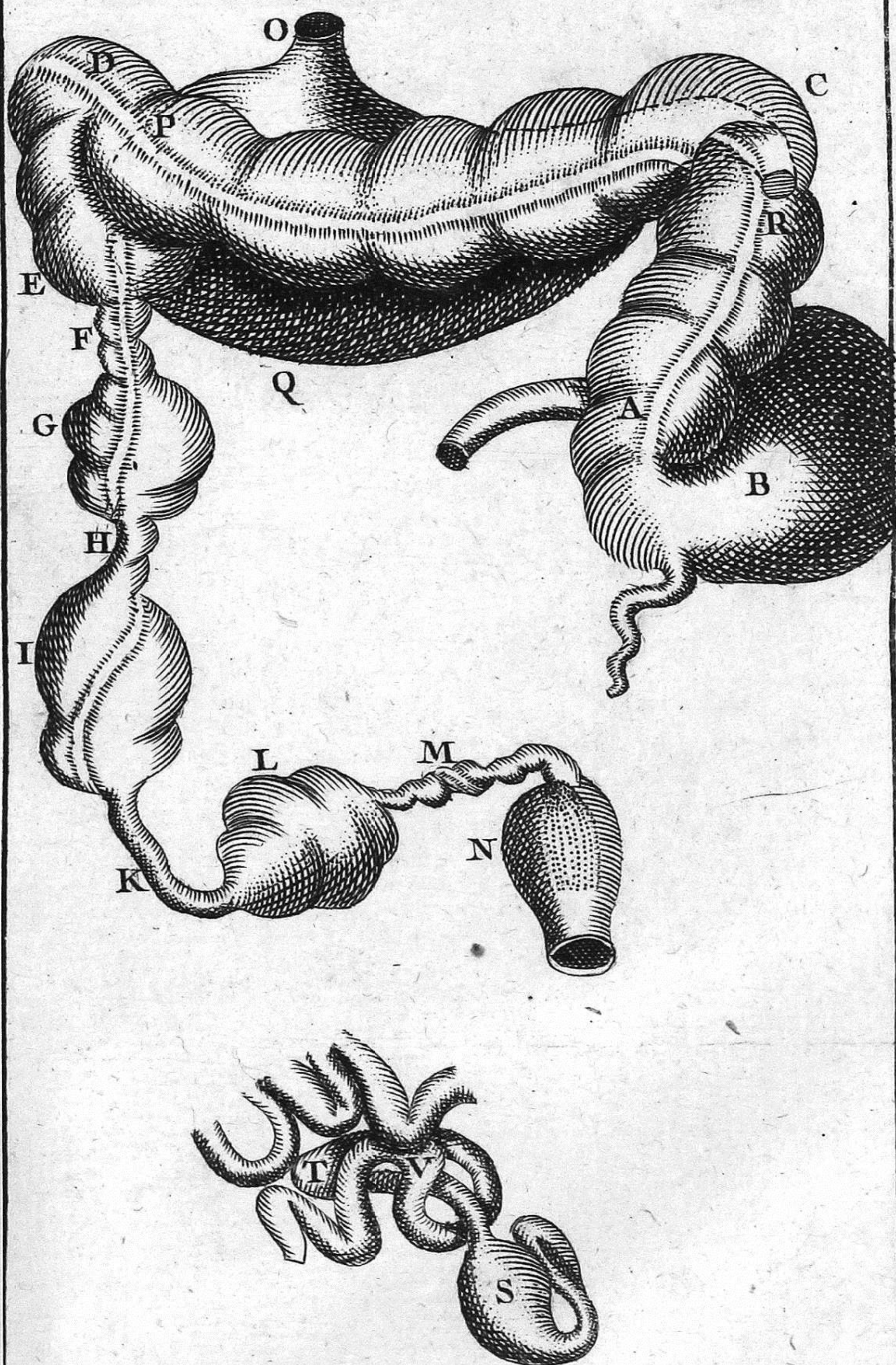
TABULA II

PERTINENS AD CAS. II. CAP. I.

FIG. I.

- A. Ingressus intestini ilei in cœcum, quod hîc penitus difforme apparet.
- B. Antrum ingens cœci intestini.
- C. Flexus coli primus.
- D. Flexus coli alter.
- E. Coli amplificati descensus ex regione lienari.
- F. Prima coli arctatio.
- G. Saccus ejusdem amplius.
- H. Coarctatio altera.
- I. Saccus major, in quem colon abivit.
- K. Coarctatio tertia ad coli in ilei ossis regione flexum.
- L. Novus ejusdem in saccum abitus.
- M. Coarctatio coli quarta, cellulis pluribus inæqualis.
- N. Intestinum rectum.
- O. Os ventriculi sinistrum.
- P. Linea punctis notata, indicans sinistrum ventriculi latus, post coli sinistrum flexum.
- Q. Ventriculi fundus.
- R. Ventriculi os dextrum punctis no-

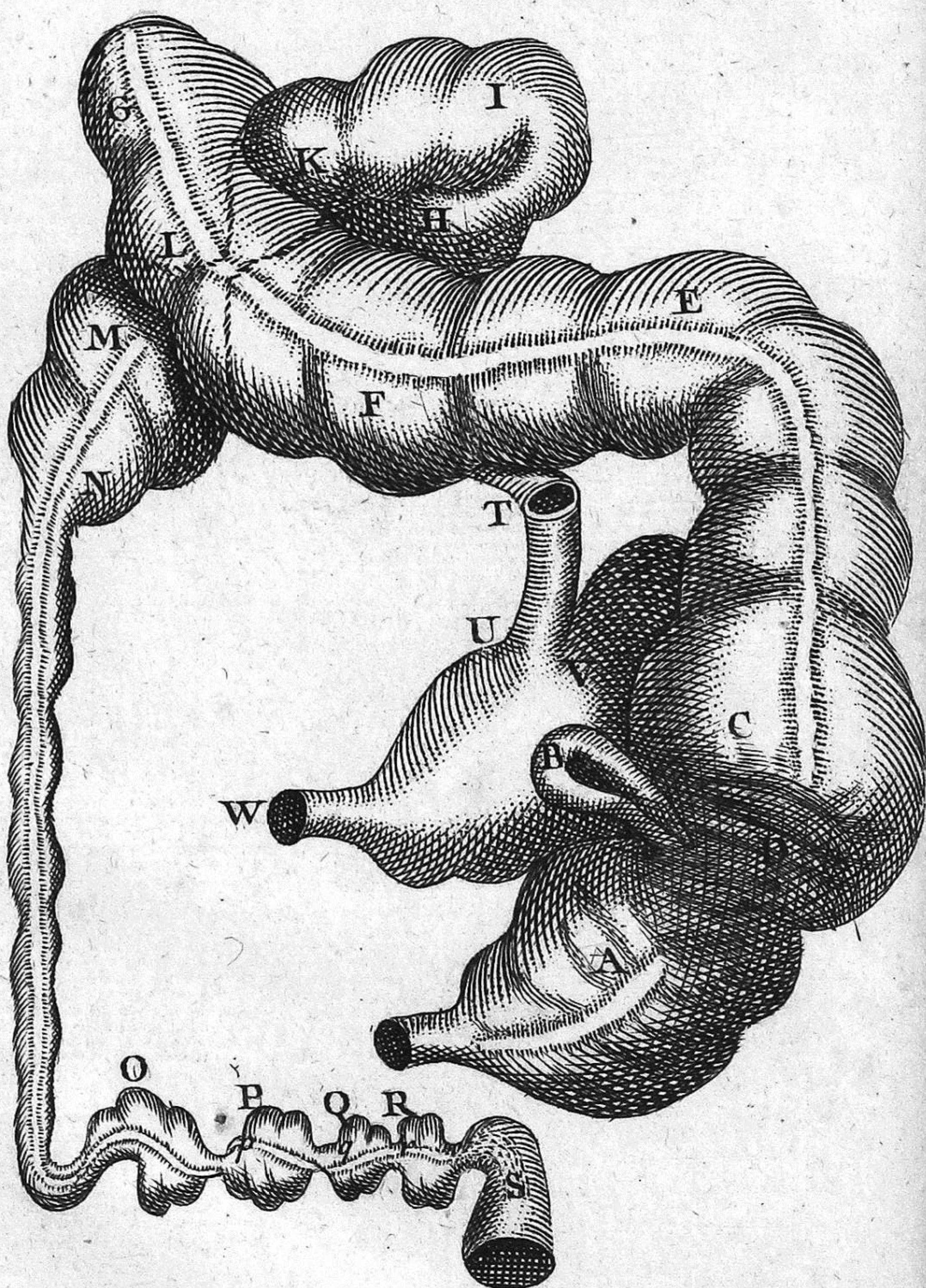

tatum cum pyloro, arcum dextrarum costarum pene contingens.

FIG. II.

- S. Intestini ilei insignis amplitudo.
 T. Complanatum idem sub alia sui portione, sese supercandente.
 V. Portio intestini ilei, aliam supercandens, eamque comprimens.

N B. Mesenterium abscidi, ne figuram turbaret.

TABULA III

REFERENDA AD CAS. III. CAP. I.

- A. Cæcum intestinum.
 B. Cæcum intestinum ex ingenti amplitudine mox abeuns in angustum valde canalem, qui ad B. circumflexus, mox ante membranam D. iterum vehementer latefcit.
 C. Colon amplissimum.
 D. Fortis membrana quæ saccum cæci A. & amplissimum colon C. ad se mutuo arcte colligabat.
 E. Flexus coli primus infra hepar.
 F. Colum transversum.
 G. Colum in suo altero, eoque admo-

dum alto, flexu: unde se reflectit, & pro parte sub ipsa sui portione decurrens, emergit in H.

H. Colum hic emergens, & adscendens ad I. ubi cartilaginem mucronatam in anteriora sic flexit, ut hæc, ventre adhuc clauso, curvi hami instar, antrorsum promineret.

I. Colum idem ex dicto mox loco replicatum, & ad sinistra reflexum, subducens sese sub prioris sui parte, ad K.

K. Colum hic sub sua adscendente portione subdens se, in summam angustiam ad L. abit.

L. Puncta notantia angustiam, in quam abit colum ex K. veniens; amplitudinemque, in quam mox post hanc angustiam dilatatur.

M. Colum mox iterum amplissimum.

N. Idem longo tractu arctissimum.

O. Post flexum ad os ilii colum denuo abit in dilatationem tubero sampriam.

Pp. Altera similis dilatatio minor.

Qq. Tertia adhuc minor.

Rr. Quarta, & minima.

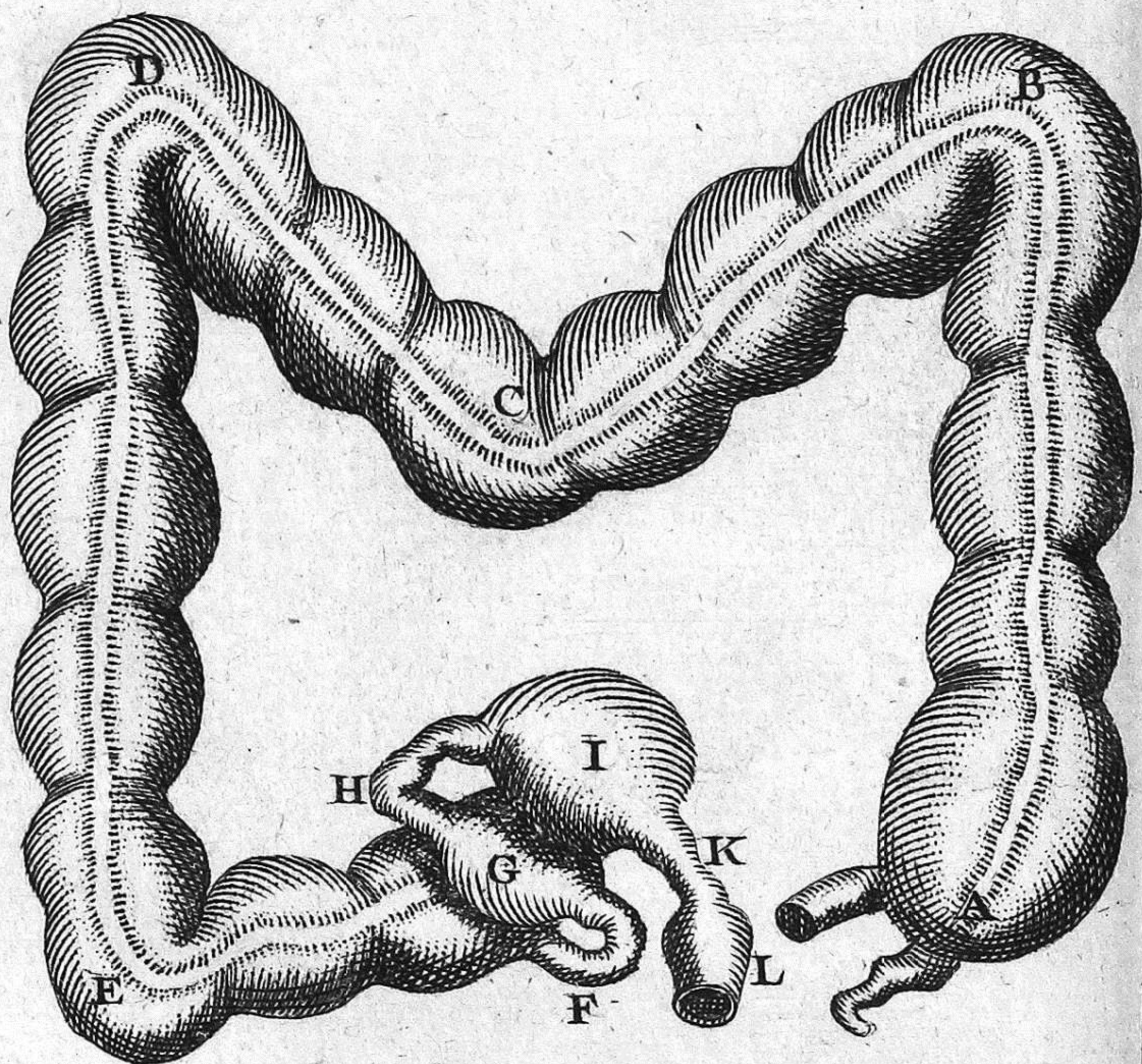
S. Rectum intestinum.

T. Duodenum hic à pyloro incipiens;

unde simul liquet hoc præternaturale colum sic ventriculi situm turbasse, ut hic suo dextro orificio infra colum prodeat.

U. Ingens antrum, in quod duodenum abivit.

V. Idem antrum subducens sese sub cæco A. & sub colo C. tegens, comprimensque angustam coli portionem B. ideo tantum antro hic superpositam, ut conspiceretur.

W. Duodeni in jejunum exitus.

T A B U L A I V

P E R T I N E N S A D C A P. III.

A. Cæcum intestinum.

B. Prior coli flexus.

C. Descensus ejus obliquus ad umbilicum.

D. Flexus ejusdem alter.

E. Flexus ad cristam ilii tertius.

F. Angustia prima.

G. Subita amplitudo ex hac angustia.

H. Angustia altera.

I. Antrum coli ingens inter binas angustias.

K. Angustia tertia.

L. Intestinum rectum , ante anum abscissum , ut in omnibus figuris præcedentibus.

N B. Solâ nimiâ repletionē intestina possunt reddi naturali dimensione longiora. Si quis , quemadmodum pluries feci , longam intestini portionem in plano , sive rotundo , sive anguloso , exporrigit sic undique ad plani hujus margines vallo quodam coerceatur , & à superiore parte molliter , ne assurgere possit , tegatur ; tumque , uno intestini extremo ligato , aërem per alterum extremum diu , multumque inflet ; videbit intestinum non modo inflari , sed elongari : elongari autem productis miris versus centrum plani gyris , & flexibus ; cū versus exteriora extendi nequeat.

An non simile spectaculum alii in corpore tubi exhibent nobis ? Certe pluries inveni ureteres , quemadmodum , *Part. I. pag. 79.* descripsi , vel quod calculus in fine ad vesicam hæreret , si unus ; vel quod vesica , ad magnum calculum contracta , urinam vix ultra admitteret , si uterque , urinam in vesicam aut vix , aut nullatenus ,

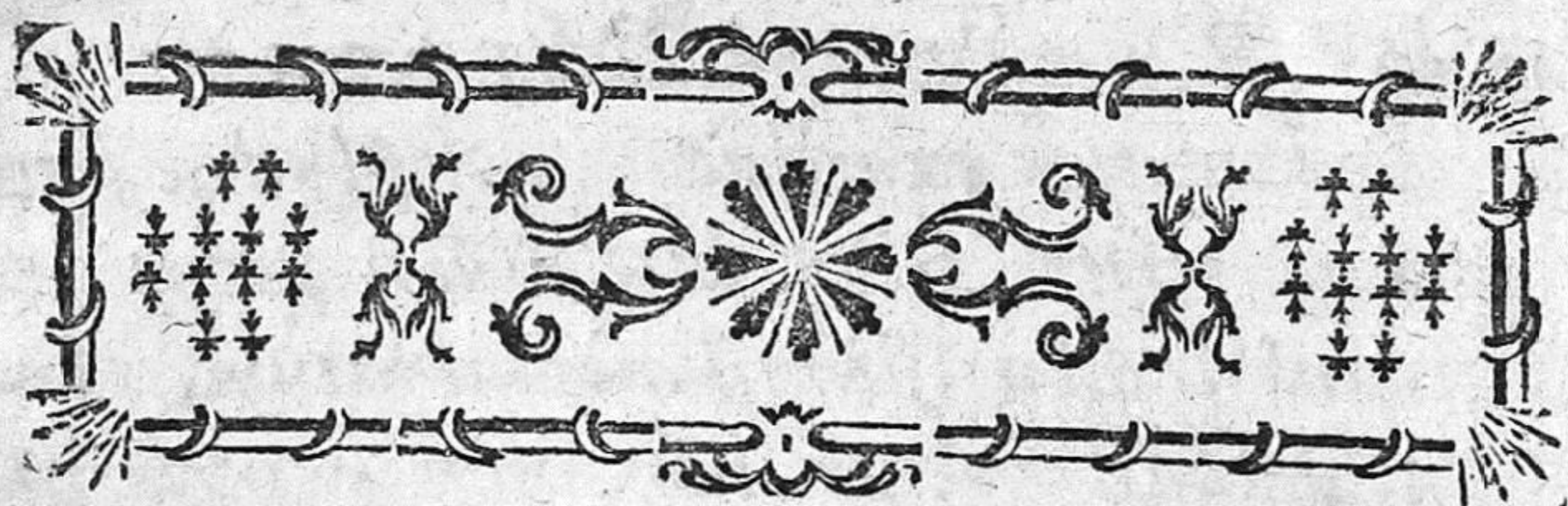

posset transmittere : vidi , inquam ,
eosdem factos cum ab urina accumu-
lata amplissimos , tum intestinorum in
morem varios in flexus & anfractus
convolutos esse , ut duplam , eaque
majorem , adepti longitudinem essent ;
externam peritonæi telam cellulosam ,
mesenterii instar , secum ducentes. Un-
de verisimile fit , à repetitis constipata
cum alvo colicis , ipsa intestina &
elongari , & in mirificos flexus abire.
Tamen etiam citrà morbos intestina
sic esse ab ipsa natura posse , non est
quod negem.

ANTONII DE HAEN
RATIO MEDENDI
PARS DECIMA.

CAPUT I.

DE COLICA PICTONUM.

§. I. *Colica Pictorum, à plumbo, in septimo paroxysmo paralyfin inchoans, in nono adaugens; quæ paralyfis curata post hunc nonum paroxysmum, non rediit in decimo, qui lethalis fuit. Admonitio diagnostica, & semeiotica, de morborum ex sede tumoris & doloris determinatione. Adest in colicâ hac vera tympania, sed citra ventris tumorem; & cur? Aliena splenis sedes. Pathognomonica morbi intestini coli arctationes, & amplificationes stupendæ; etiam rectum intestinum, in medio*

vehementer exarctatum, clepsydre figuram refert. Ilium intestinum prope cæcum lumbo firmissimè adnatum. Inflammatio ventriculi, non tamen penetrans. Pia mater aneurysmatica, & varicosa. §. II. Alia colica saturnina, cujus insultus primus levis, alter post annum gravior, cum paralyti quidem inchoante, sed cum morbo quoque curata. Semi-anno post tertius paroxysmus, gravi cum paralyti, curata in nosocomio trium mensium spatio. Quartus post tres menses à plumbo renovatus gravissimus, sine paralyti, convulsivus, lethalis. Observationes de situ viscerum, ut §. I. Problema circa colorem flavum in ileo intestino; sinistro in latere, inventum. Coli arctationes portentosæ. De causâ anxietatis & doloris præcordiorum in hoc morbo. Dantur coli arctationes superabiles, & insuperabiles. Ventriculus ingens. Pancreas enorme. Hepar intra costas penitus reconditum. Lien alieno in loco. Liquor sub piâ matre. Rubra pericardii vasa. Cor perfectè vacuum utrumque, licet in pulmone inflammato plurimus sanguis esset. Pleura facile lacerabilis; inflammata tota. §. III. Colica pîctonum,

pictonum, forsitan etiam saturnina, crebro, brevi insultu biennio priore; altero biennio crebriore, ac graviore, tandem gravissimo, post curam fallacem citò necans. De dubiis circa certam mortem, & quid in hisce agendum. Coli degeneratio stupenda. Mirabile duodeni antrum. In hoc morbo abdominis altitudo augetur, thoracis minuitur. Causa subitanæ mortis. Vacuum cor utrumque. §. IV. Colica à plumbo, cum valido, frequenti, diuturno singultu. Gangrænæ in eâ metus cortice peruviano pulsus. Curatio. §. V. Colica pictonum à causâ minùs perspicuâ, curata. §. VI. Colica saturnina, cujus paralysis curata in nosocomio. §. VII. Colica fortè saturnina, unâ cum nephritide calculosâ, & diuturnâ paralyfi, cum mirabili paralyticarum partium degeneratione. Curatio. Num tamen in hoc homine causa præëgumena perseveret? §. VIII. Colica pictonum incertæ originis, cujus superstes paralysis curata remediis, electricitate, balneo Badensi. §. IX. Colica saturnina hominem occupans, cujus paralysis in nosocomio curata.

§.I. **O**PPORTUNITATEM colicæ, quam Pictonum vocant, contemplanda, multam quondam nactus edidi anno 1745. de eâ *Dissertationem*, & *Rat. Med. part. III. cap. 2.* super ejusdem cum naturâ, tum curâ, differui: at verò hoc academico, quem, *Deo* dante, absolvimus, anno, complures ab hoc morbo ægros in nosocomio, & alibi, nactus, prætereâque locupleti observatione anatomicâ in hac ipsâ materiâ dives, nequeo quin orsum jam bis filum, bisque abruptum, tertio retexam; minime super mirabili morbo philosophaturus, dictaque sæpius recocturus, sed simplices observationes, quas tum vivi, sive reconvalescentes, sive vi morbi extincti, tum postremorum cadavera docuerint, enarraturus.

Pictor L. B. annos natus 44. die 12. Decemb. 1764. nosocomium nostrum illatus, hanc nobis anamnesin dabat. Multâ cerussâ ad artem suam uti solitus erat, nec pauca cobalti copiâ, ad peculiare, carpenta vernice pellucidissimo, incrustandi artificium.

Sanus olim, primum colicæ picto-
num insultum, elapso abhinc septen-
nio, perpeffus est, eodemque anno
relapsus sexies, sexies restitutus; nullâ
paralyfi, nullis unquam pravis symp-
tomatibus morbo aut junctis, aut sub-
fequutis. In singulo paroxyfmo con-
fuetâ symptomata paſſus erat; alvum
duram, pertinacem, ſcybalis parvis
compactis rotundis demum prodeun-
tem, enormes ventris lumborumque
cruciatuſ, nauſeas frequentes, vom-
ituſ crebros, anxietateſ, nocteſ in-
ſomneſ.

Libertate à relapſu per integrum
ſexennium conciliavit purgans, ad le-
viſſima quæque mali indicia aſſump-
tum.

Anno 1764. Martio menſe, ſepti-
mum in paroxyſmum incidit, violen-
tum quidem eum, & quinque ſepti-
manas duranteſ, cum paralyfi digiti
miniſimi, annulariſque, utriuſque ma-
nûſ, & nonnullo poſt morbum ſuper-
ſtite languore.

Æſtate, cum ſub jove æſtuante to-
tâ die pinxiſſet, veſperi ſe in lectum
laſſuſ coniecit, nocte verò ob vehe-
menteſ tonitru lecto exſiliens, frigore
ſe diù ad fenestram expoſuit, dein

244 R A T I O N I S M E D E N D I
obdormivit iterum ; ex somno verò
expergefactus , intolerabilem percepit
utrâque pedis in plantâ ardorem , unâ-
que octavum colicæ suæ paroxysmum.
Hoc soluto brevi , ardor molestissimus
pedum perseveravit integro X. septi-
manarum spatio , à thermis Badensibus
longè molestior. Tandem calido Da-
nubii balneo usus , lapsus in febrem
est , venamque febris initio , nec non
ejus die sexto sectus , in nonum tan-
dem , crudelissimumque , insultum in-
cidit , unâ cum convulsionibus quidem ,
citra ischuriam autem , vel dysuriam.
Contigit id circa 28. nov. Novus advo-
catus Medicus propinavit emeticum ,
à quo mox ingens convulsio oborta
est , atque debilitas ejusmodi , ut ne
jam jam exspiraret , cuncti adstantes
metuerent. Paralysis eo usque accessit ,
ut brachia epigastrio altiora attollere
non posset. Die autem 5. aut 6. De-
cembris solertissimus Medicus accessit ,
qui hominem diuturnâ ægitudine ege-
num , adeoque ad sumptus morbi al-
tra ferendos ineptum , inveniens , con-
siliium dedit , ut ventrem cataplasmate
foveret , granum unum alterumque
aloës mane ac sero sumeret , butyri au-
tem recentis insulsi , mane & vespere ,

partem libræ octavam cum pane comederet.

Quo equidem consilio incredibile quantum juvaretur æger! Ter enim, quaterve, alvus alias pertinax indè mota est, sedata sunt tormina, perditusque ferè brachiorum motus utcunque emendatus. Sic 12. Dec. illatus in nosocomium meum est.

Vix inibi receptus vomuit, vacillantibus cruribus aliquot passus conficere potuit, manus verò, carpo suo pendulas utrasque, neutiquam attollere. Alvum posuit ovium aut caprarum stercorei similem. Adfuit ingens utriusque manûs in dorso tuberculum, durumque idem, & immobile.

A die 12. Dec. 1764. ad 28. Martii 1765. nosocomii incola, butyrum edere continuavit, nec aliis medicamentis ferè ullis usus est, ut quantum indè proficisceretur in sanitatem constaret. Tantum vagos dolores in ventre, flatusque molestos, appetitum prostratum, enemata oleosa, rutæ infusum cum elix. propr. compescuerunt. Hisce cum auxiliis morigera semper alvus, non rarò quidem naturalis erat, sæpiùs verò compactos referebat globulos. Contigit frequenter hoc tem-

pore, ut quibus olim symptomatibus affuturas convulsiones præsenferat, eadem experiretur; linguæ gravitatem, balbutiem, vertiginem, cephalæam, febrim; in convulsiones tamen proruperit nunquam.

Quinque septimanarum spatio hominem hoc modo tractavi, rationibus postmodum exponendis permotus. Verum cum emendatio inconstans esset, continuoque symptomata repeterent, illum denique 15. Jan. cum aliis, quos morbus detinebat idem, ad machinam electricam admoveere cœpi. Cum illis catenâ junctus, sustinuit vim ejusdem simplicem, sic, ut paucos primum, sensimque augendo, 50. ictus bellè sustineret: interruptè tamen; siquidem sæpius renascente vertigine, cephalæâ, aut febriculâ, removendus à machinâ fuerit. Sic demum rediit pedetentim manuum motus: ut multum se delineando, pingendoque, exerceret; auram liberiores, unam alteramve horam ambulando, caperet; & restitutus tandem omnibus propemodum functionibus, domum suam die 28. Martii repeteret.

Intrat die Aprilis 8. uxor, nuntiatura sanum quidem maritum ex noso-

comio domum rediisse, sed postquam alterâ die vehementi irâ excanduiſſet, gelidamque copioſè hauſiſſet, unâque, ut ſuſpicabatur, vinum, lecto demùm affigi, jamque convelli adeò vehementer, ut ſanguis ore perflueret: undè enixè rogat, illum noſocomio recipemus. Recipitur, convulſione eodem die ceſſante. Nauſeabat, levioſe febre detinebatur, abdomine dolebat, de recuperato verò artuum motu perdidit nihil.

Mox igitur oleoſis enematiſus immiſſis, ſcybala antiqua depoſuit, vomuitque pluries. Enemate conſimili crebriùs iterato, admotis ventri univerſo cataplaſmatibus, aſſumptis oleoſis internis, emulſis, paregoricis, levioribusque neuroticis, ſedabantur utcunque ſymptomata; at verò ex tendinum ſubſultu convulſiones præ foribus adſtare monuit. Acceſſit amauroſis perfectâ, tum & iſchuria vera, quam cathetere, ad duas libras urinæ educendo, ſolvimus. Dormientem videbamus leniter convelli, ſemiſopitum delirare, febricitareque; bis autem terve mori viſus, toties ad ſe redibat, amauroſin perpetuò conqueſtus: tan-

248 RATIONIS MEDENDI
dem Aprilis 11. ad sextam in aurora
horam exspiravit.

Thermometrum *Fahrenheitianum*
bis die admotum illi, quancuncque
tempore in nosocomio fuit, aut natu-
ralem 96. graduum calorem notavit,
aut uno alterove duntaxat gradu mayo-
rem. Mortuo vero eidem actutum ad-
plicatum, notavit primis V. minutis
gradum 96. idemque & altero, & ter-
tio, & quarto V. minutorum spatio;
sic ut per $\frac{1}{3}$. horæ partem calor natu-
ralis designaretur. Quinto autem spa-
tio V. minutorum gradus 95. notaban-
tur: sexto $94\frac{1}{2}$. gradus, & septimo 93.
Conferri possunt cum hac observatio-
ne, quæ circa mortuorum calorem
pluribus hujus operis locis communi-
cavi.

Cùm homo convulsus mortuus
esset, legem cadavera ante binos dies
à morte expletos, aperire vetantem,
observare debui, adeoque tunc demùm
aperui. Consulenda hîc tab. I.

Solo abdomine pro more inciso,
ejusdem viscera in situ contemplaba-
mur, & *Hippocratem* hepar in thorace
locantem, ut sæpiùs, ita iterùm hic,
omnino justificabamus. Plano quippe
ad infima costarum omnium elevato,

hepar intra thoracem delituit univ-
sum, exceptâ portione lobi mino-
ris, ventriculum in sinistro hypochon-
drio obvelantis, costarumque sinistra-
rum arcum præter propter contin-
gentis.

Porro in hoc homine, quamdiù vis-
cera sua in hoc situ gessit, si quopiam
jecoris vitio dextro in latere laboras-
set, nunquam id externus docuisset
contactus. Præterea, si sinistro suo lo-
bo intumuisset jecur, an non facile
pro eo aut splenem, aut pancras, aut
ipsum accusassemus ventriculum?

Oggeret fortè quis durum ventri-
culi tumorem manifestum fieri, eo
quod ille ab ingestis fiat versus ante-
riora protuberantior, vomituque facto
concidat; hincque saltem ventriculum
primariò affici evidens esse.

Sed huic repono 1°. Ventriculum
vario sæpè spatio locari, nunc in la-
tere sinistro mox sub diaphragmate,
alio in corpore magis in medio, ali-
quandò æquè dextro, quàm sinistro
in latere; vel sæpè detrusum sub la-
tiore hepate, cum elongato deorsum
versus œsophago, sic ut intra umbili-
cum & hepar emineat, quemadmo-
dum pluries præcedentibus demonstra-

250 RATIONIS MEDENDI
tionibus patuit. In aliis cadaveribus
ventriculus ore sinistro attingebat qui-
dem diaphragma, verum sic à colo,
& hepate deorsum premebatur, ut
orificio suo dextro vel perpendicula-
riter, vel obliquè, versus umbilicum
inveniretur. Simile quid tertium ca-
daver nos iterum docebit. Vel sic,
ut ventriculus ingens totam epigastrii
latitudinem explens, post tympaniti-
cum colon abscondatur totus, poste-
rioraque versus compressus nullâ sui
parte externo pateat contactui.

2°. Cadavera pluries docent ventri-
culum innocuum mox à repletionem,
imò sub ipsâ repletionem, vel ideò vo-
mendo se exonerare debuisse, quod
aut turgidus splen, aut tumefactum
hepar, aut monstrosus pancreas, aut
protuberans tumore omentum, aut
assurgentes ex mesenterio tumores,
aut caput magnitudine æquans ren,
columnæ tympaniticum, quamcunque
impediret ventriculi expansionem. Un-
dè liquet *ex sede tumoris, & doloris*,
ægerimè sæpè determinari posse,
quodnam viscus primariò affectum
sit.

Notandum tamen est jecinoris mo-
lem naturaliter in nonnullis aut mul-

tum, parum, aut nihil infra costarum eminere margines; in aliis verò, ut in hoc, sequentibusque cadaveribus, præternaturaliter, ac morbosè, tam altè delitescere.

Notandum & aliud in hoc & sequentibus cadaveribus. Tympaniam refert colon hic præprimis, referunt aliquantum & tenuia intestina. Porro intestina tympanitica amplitudinem æquè quàm altitudinem abdominis expandendo, sibi spatium conciliant, ventresque formant monstrosos. In his verò, quos colica pictonum fustulit, tympanites vel ideò ventrem non expandit, eoquod symptomate pathognomonico venter sic contrahatur, ut, ceu planus asser, contingat ferè prominentem vertebrarum spinam, referatque perpetuantem in hoc morbo tetanum. Datâ itaque tympanias causâ, hepar, splen, pancreas, ventriculus, diaphragma, in altum ferantur, necesse est.

Hepar hujus hominis valdè latum, sic majorem, minoremve lobum unum inter se habuit, ut citra vel minimum concretionis vestigium, unus modò lobus esse videretur: plaga autem albida hic medium, ibi integrum

digitum lata, zonæ instar, universum viscus à dextrâ parte in lævam cingebat.

Vesica fellis viciniam suam nihil omninò, transsudando, tinxerat, ut bilem flavam deesse suspicarer. Et sane educta ex vesiculâ rubellam nobis ad candelæ lucem referebat saniem. Sed candela fefellerat, ut posterâ luce color verè aurantius demonstrabat.

Splen sanus, parvus, infra costarum margines non prominulus, post ventriculum ad dorsum adpressus erat. Frustrâ eum quis loco solito quævisisset. Cùm id toties visum, & in sequentibus adhuc observabitur, intelligimus hepatidem aliquandò dari, in quâ, in consueto splenis domicilio perceptus dolor, materiæ morbificæ coctionem, & excretionem, neutiquàm designaret. Vid. *Boerhaave* Aphor. §. 923. n. 3.

Colon nunc describendum; quod prius quàm enarrata hypochondriorum viscera perlustraremus, in situ, nequid turbaretur, examinavimus. Saccus cæci, cristâ ossis ilei quatuor digitis latis altior, omninò naturalis erat. Colon indè adscendebat inter hepar & costarum arcum ad altitudinem ferè octavæ

costæ : flexum indè , obliquè deorsum
 descendebat , secundum crepidinem
 jecoris , ascendebatque iterum sub
 ventriculo sursum ultra costam nonam
 sic , ut suum lienarem dictum flexum
 perficeret eo in spatio , quod inter dia-
 phragma , costas , lienem , ac ventri-
 culum , interesset. Descensurum au-
 tem indè versus ileum sinistrum , me-
 dio ferè itinere , ex amplo angustum
 admodum , & tuberosum fiebat , mox
 verò ex ileo sinistro prodeuns in am-
 plum valdè saccum digiti longitudinis
 dilatabatur , moxque iterum coarcta-
 batur simili ferè longitudine , ac tan-
 dem abibat in rectum ; quod ipsum
 rectum intestinum in mediâ sui parte
 sic contrahebatur , ac si filo constri-
 ctum esset.

Erant autem omnes hi loci coarctati
 vehementer crassi , & indurati.

Considerato hac ratione colo toto ,
 facile colligimus dolorem colicum
 communem mentiri hepatitidem po-
 tuisse , mentiri splenitidem , pleuriti-
 demve , si ex solo loco affecto quis
 judicaret : diagnosis igitur horum non
 formanda morborum est , nisi consultis
 prius singulorum symptomatis.

In intestino ileo plagæ multæ in-

254 RATIONIS MEDENDI
flammatae, imò hinc indè ferè gangræ-
nosæ: quo verò loco in cœcum intra-
turum erat, concreverat digiti longi-
tudine, unà cum suo mesenterio, hinc,
& indè, ad peritoneum in lumbo, ope
fortissimæ membranæ. An non hinc
actionis intestini insigne impèdimen-
tum? Et an non intelligitur indè cau-
sa doloris, quem in eâdem plagâ sæpè
conquestus erat, & ob quem se fre-
quenter in id latus incurvabat?

Ventriculus magnus, sex libras me-
dicas continens, parte dextrâ rugas
villosæ tunicæ exhibens maximas, mul-
tas, solidasque: ponè pylorum autem
in villosâ tunicâ inflammatio lata con-
spiciebatur, aliaque inflammatio am-
plior versus ejusdem lateris fundum.
In tunicâ verò ventriculi extima inflam-
matio dira, jam fusco-purpurea, cor-
respondens exactè cum inflammatis
tunicæ villosæ plagis. Concludebamus
primò ventriculum inflammatione, in
gangrænam abeunte, in totâ suâ sub-
stantiâ laborare: derasâ tamen pruden-
ter tunicâ internâ vehementer nos er-
rasse omnes intelligebamus; nam mi-
nime inflammata, sed verè alba appa-
ruit tunc tunica vasculosa.

Cor parvi hominis magnum, utro-

que in thalamo æqualem circiter sanguinis, ejusque grumosi, copiam gerens. Cor dextrum flaccidius, nec in parietibus crassius; sinistrum verò solito longè & durius, & crassius.

Pulmones boni, excepto lobo dextro superiore, qui duritie skirrhosæ fuit; non connati cum pleurâ nisi leviter in dorso.

Cranium crassissimum. Dura mater bona. Pia mater aneurysmatica & varicosa tota; magis tamen in sinistro, quàm in dextro hemisphærio. Sinus superiores admodum parùm lymphæ gerebant. Plexus choroidæi crassi, longique; pallidi verò toti.

Tubera, quæ hoc hominum genus gerere in dorso manus solent, eaque mobilia vel immobilia, in hoc homine fuerant semper immobilia: nec mirum: non enim illa in tendinum vaginâ, ut sæpè, sed in ossis metacarpi secundi & tertii capitibus sedem habebant.

In morbi paroxysmo ultimo nausæ aderant, vomitus, abdominis dolor, febricula, sanguinis seu sputum, seu scretus, & capitis dolor, qui, ut ipsi à septimo paroxysmo frequens, in hoc ultimo perquàm molestus fuit. In om-

256 RATIONIS MEDENDI
nibus paroxysmis vomitu vexatus est. In paroxysmo octavo primum convelli cœpit; fortè à præpostero dato emetico. In paroxysmo septimo levis duorum digitorum paralysis adfuit; gravis in nono, sed medicabilis; nulla in paroxysmo ultimo. In ipsoque hoc ultimo vera ischuriâ, & amaurosis perpetua. In omnibus autem paroxysmis, imò & lucidis in interval-
lis, alvo emissâ sunt compacta rotunda parva scybala.

§. II. L. W. quadragenarius, 20. Nov. 1764. in nosocomium est indu-
ctus. Febri acutâ ante octennium; febre tertianâ novem mensium, spon-
tè demùm fatiscente, ante decennium laboraverat. Tinctoriâ arte olim, ab annis autem 12. citciter cerussam in pollinem, pictorum in usum, terendo, victum sibi comparaverat. Nullis in diætâ excessibus sibi nocuit, perpe-
tuoque alvo bonâ gavissus est.

Biennio abhinc elapso anxietatem præcordiorum experiri cœpit, idque cum maximè sub offe sterni, alvum tardio-
rem, ventris, lumborumque do-
lorem: hæc tamen omnia, venæ se-
ctiones & purgantia intra octiduum fugarunt.

Integrâ posthac sanitate annum gavifus , secundò incidit in morbum eundem , sed multum per omnia gravio- rem : insultûs quippe prioris symptomatibus nunc euns redeunfque ischuria , ac brachiorum inchoans paralyfis , se junxerunt ; cessante autem paroxysmo , sinistrum genu immensam excrevit in molem. Paucis tamen assumtis medicamentis , & cretâ coloniensi in chartâ ceruleâ ad genu admotâ , concidit genu , & rediit sanitas , expletis octo septimanis.

Ineunte Septembri morbus ipsum tertio quidemprehendit , sed pedetentim , itâ ut laborem suum utcumque adhuc profequi posset , cum gravi præcordiorum , eâque sub sterno potissimum , anxietate. Alvus tandem penitus dies complures clausa , purgantibus , emeticis , clysteribus , frustra à balneatore sollicitabatur. Accessit dolor , à comestu auctus , pone umbilicum , eum in modum intestina comprimens , ac si inter duo veluti præla premerenur , venterque non modò non prominulus , ut antea , sed planus , durus , introrsumque retractus videretur.

Ab hoc tertio morbi insultu para-

258 RATIONIS MEDENDI
lysis se manifestavit impedito digito-
rum motu, impeditâ manuum exten-
sione, impeditâ brachiorum, hume-
rorumque, elevatione. Thermis Ba-
densibus, ut æger prior, itâ & hic
usus est incassum. Utriusque manûs
dorso tuberculum crassum inhæret,
immobile, duritie osseum, in dextrâ
rotundius, planius autem & angulo-
sius in sinistrâ. Humerorum ac brachio-
rum integumenta, & muscoli flacces-
cunt. Pedibus insistens, toto corpore
tremat.

Huic homini mox ictus electricos
quinque adplicui, augendo sensim
primò ad 50. tandem ad 100. ictus,
in coronâ multorum ad machinam
affidenti. Frictio partium paralytica-
rum, totiusque spinæ dorsi, pannis
laneis fumo mastiches, olibani, &
baccarum junip. penetratis, bis die,
toto, quo nobis affuit, tempore, in-
stituta est; idque, ut verbo moneam,
religiosissimè observatum fuit in omni-
bus, qui hocce morbo apud nos de-
cubuerunt. Medicamenta autem interna
fuere hæc:

℞. Sap. Ven.

Gumm. amm.

Mass. pil. Ruffi.

PARS DECIMA CAP. I. 259

Terræ fol. tart. ã dr. j.

Thereb. q. f. M. f. pil. gr. IV.

Sumfit quovis trihorio illarum duas,
cum aquâ primùm, dein cum infuso
abrotani, tandem cum unciâ hujus
mistu

℞. Spir. C. C. succinati dr. ij.

Ol. still. fuccini.

Menthæ.

Lavendulæ.

Cum sacchari albi dr. iij. in elæo-
saccharum redacti ã gtt. iij.

Syrup. enulæ camp. unc. j.

Spir. Menthæ unc. β.

Aquæ still. Rorism. t̄b. j.

Intereâque temporis vesicans latum
impositum nuchæ est aliquoties. Bisque
in septimanâ unc. V. aq. lax. Vienn.
datæ.

Tandem 12. Jan. uti cœpit hoc vino
medicato.

℞. Limaturæ Martis non rubig.
unc. j.

Cort. Magell. & Cinam. ã dr. ij.

Corticis Peruviani unc. j.

Pulvis grossus spatio 24. horarum
digeratur calidè cum libris iij. vini
austriaci albi, in phialâ altâ chemicâ.

Hujus vini primò sumfit omni triho-
rio unciam mediam, deinde integram.

Manifesta jam fiebat paralyseos emendatio ; longè manifestior autem , postquam , tertiâ usûs hujus vini medicati septimanâ , febre 12. horarum , cum diuturniore frigore interno exteriorumque calore , correptus esset.

Cœterum toto tempore , quo in nosocomio fuit , calor mane , ac vespere semper thermometro exploratus , rarò naturalis fuit , sed sæpè gradibus binis , nec rarò tribus , aut quatuor , calorem naturalem superavit.

Die 28. Martii gratiâ nobis actâ , artem tinctoriam resumit , eamque exercuit inculpate , quamdiù à plumbi triturâ religiosè abstineret ; vix verò se eidem addicebat , quin recrudescerent dolores colici , stercora caprarum similia laboriosè redderentur , humerique cum brachiis hebescere inciperent. Uxor autem , quæ in terendo plumbo ipsi ab aliquot retro septimanis auxilio fuerat , idem cum illo malum conqueri cœpit. Historia uxoris suo ordine enarrabitur.

Contingebant porrò hæc Junio mense. Utrisque dabatur largum infusum fol. fennæ cum mannâ. Probè autem indè purgatis pilulæ utrisque dabantur ex , quibus maritus olim diù usus fuit.

Tandem 10. Julii, quâ horâ undique advolantes pauperes juvare soleo, homo hic nosocomium ingressus, interea, dum suam vicem expectat, cadit, totoque corpore convellitur, facie maximè, & pectore; cum spumâ non tenaci ex ore profluâ. Lecto mox impositum examinantes, deprehendimus pulsum celerem, ac ventrem durum valdè, & introtractum. Cessante convulsione potus laxans, enemata, epithemata, neurotica, paregorica, oleosa, alvum probè solverunt, & cum eâdem ceraforum, quos devoraverat, nucleos; vena brachii secta vehementem febrem moderata est, convulsionisque fregit, itâ ut per aliquot dies spe aliquâ nos lactaret; verùm die 16. Julii ab horâ sextâ pomeridianâ, in secundam noctis, convulsus perpetuò fuit, convulsus periit.

Cadaver in frigido subterraneo loco horas 54. conservatum, die 19. Julii publicè aperui.

Inciso abdomine, ac latè patente, nihil omninò videre præter intestina erat. Nihil enim hepatis, nihil splenis, aut ventriculi apparuit, exceptâ hujus portiunculâ, colo intestino sub cartilagine ensiformi insidentis. Tenuia

intestina omnia solito ampliora, colon dextro in latere, suoque transverso in epigastrio itinere, longè amplissimum.

A latere umbilici, paulo magis deorsum, intestini ilei pars ità complicata erat, ut à portionibus ejusdem intestini, utrimque intumescantibus, omnis ejus cavitas prorsum deleretur. An simile quid, idque durabile, verum ileum non generaret? Probabile admodum à causâ consimili ilei intestini contrigisse rupturam, *Rat. Med. part. IX. cap. de Ileo.*

Paulo inferiùs, ejusdem intestini portio ex latissimâ expansione in subitam ejusmodi angustiam abibat, ut lagenam referret ventrosam angusticollē. Nonne à tali causâ intestini introfusceptio metuenda? Ex utrâque hâc observatione constat, in pictonum colicâ non intestina crassa duntaxat, sed & tenuia degenerare, & morbosa reddi. *Vid. Tab. IV. fig. 2.*

Distentissimæ vesiculæ transsudante bile hepar, colon, jejunum, ac mesenterii portiones profundè tangebantur. Sed undenam idem aurantiis color ejusdem intestini ilei portionis, duorum pollicum longitudine, uti & mesenterii, versus sinistram coxam? Nec

non paulo altiùs in sinistro latere, longitudine 5. pollicum, paulo minore intensitate coloris? *Petrus Milo*, *Henrici IV. Regis Galliarum Archiater*, in simili cadavere demonstravit, præfente *Citesio*, inter jejuni intestini tunicas tumorem anserini ovi magnitudine, sinceram bilem, eamque æruginosam, profundentem. An copiosa bilis convulsiones excitaret, effundendo sese in varias intestinalium membrarum plagas? An verò potiùs tempore convulsionum hæc ilei intestini pars, convulsione distractâ, pro tempore vesiculæ bilis proxima jacuit, & à vehementer transsudante bile sic fuit colorata?

Colon intestinum diametri tribus pollicibus majoris, in latere sinistro supra partem ventriculi sinistram transcendens, iter suum terminabat ad illud spatium, quod inter 5. ac 6. costam, numero à superioribus ducto, interjacet. Indè supra lienem deorsùm reflexum, in angustum abibat, moxque indè amplificatum, alteram formabat angustiam, versus cristam ilei tertiam, ac tandem, antequàm in rectum abiret, quartam digito longiorem. *Vid. tab. ij. cum explicatione.*

Numquid coli tympanitici tam alta fedes, in his morbis pluries observata, non explicat illam hujus hominis, aliorumque hoc morbo afflictorum, perceptam ad præcordia anxietatem? frequentesque dolores?

Notavimus in hoc cadavere hæc ipsa angusta loca intestini, adeò dura, & in-crassata non fuisse, quàm quidem in præcedente, & mox subsequente: agitatione enim, ac contrectatione partium, aër copiosus, per intestina transmissus, hæc easdem angustias multum dilatabat. Numquid in hoc homine, nisi eum convulsio peremisset, restitutio vitiatae intestini formæ adhuc non fuisset sperabilis?

Cæcum intestinum in diverticulum abibat, quod in quâvis dimensione octo pollicum diametrum habebat.

Colo elevato, ventriculus apparuit, contingens lateris sinistri costarum arcum, & sub colo explens totam epigastrii latitudinem, ità ut ad arcum dextrarum costarum formaret pylorum; ut fig. 2. exhibet. Anteriore, eâque mediâ sui parte, latitudine binorum pollicum, admodum inflammatus fuit, inflammatione tamen ad intimiores tunicas non se penetrante.

In interiore autem ejus parte, prope lævum orificium, plures insulæ rubræ conspiciebantur. Pylorus angustior, & annulo duriori incompleto munitus. Symptomata ventriculo, in hoc homine, propria, potuissent sub larvâ aliorum morborum imponere medentibus, præ visceris latitudine. Pluries ventriculos demonstravi similes.

Hepar totum sub costis reconditum, ut digitis, oculisve, nihil ejus usurpari posset; colore pallido-rufum, & latâ crepidine lividum: livor, dum præscindebatur transversum, mediæ lineæ crassitudinem habebat. Situm autem adeò dextro in latere hepar, ut nihil ejus sinistrum hypochondrium haberet.

Vesicula fellis, ovi gallinacei magnitudine, copiosam, eamque colore aurantiam, bilem continebat; sita autem non pro more, sed ad extremam dextram lobi majoris oram, internè. Quippè pylorus, sub arcu costarum dextrarum situs, orsumque indè duodenum, hunc vesiculæ situm omninò poscebant. Ità ut hæc minime vitiosa degeneratio fuerit, sed conditio situsque naturalis.

Pancreas octo pollices longum, qua-

tuor altum, sed planum, pluribus in locis durius, in medio verò omnino cartilagineum.

Lien naturalis, colore, substantiâ, mole, post ventriculum in latere sinistro absconditus, inferiore suâ parte tribus minimum digitis ab infimâ costarum margine remotus, altiorque; ut clauso abdomine nihil de eo tangi potuisset.

Itaque in hoc homine, sive hic hepatis, splenisque, situs fuerit naturalis, sive in repetitis morbi insultibus genitus, non potuit ex molli hypochondriorum actu utriusque hujus visceris integritas laudari: cum utrumque vitiosum esse potuisset, modo à nobis, actu saltem, non indagando.

Renes boni, nisi quod dextro parùm admodum adesset substantiæ dictæ corticalis.

Ollâ cranii prudentissimè resectâ, nulloque liquido exstillante ex plagâ unâ, alterâque duræ matris, à ferrâ fauciata, vidimus duram matrem bonam, polyposum in sinu longitudinali sanguinem, & effusum hinc inde mucosum, ut videbatur, liquidum inter cerebri sulcos: piâ matre verò perfcissâ, verè limpidum apparuit. Pia

mater solito plus infarcta sanguine, haud copioso tamen.

In ventriculis utrisque superioribus, in ventriculo tertio, & in quarto, ne guttula quidem aquæ. Nec liquor ullus in basi calvariæ. Plexus choroïdæi crassissimi, & colorati. Substantia cerebri tactu veluti pinguior, & digitis adhærens.

Thoracis utroque in cavo paucula rubella aqua.

Nulla in pericardio aqua; sed fortè unica duntaxat dragma liquidi rubelli, quod an à transciso pericardio? Id enim, in extimâ saltem tunicâ suâ, & in hoc homine, & nuper in puero, vasa rubra nonnulla habere manifestò licuit.

Cor utrumque sic vacuum, ut ne guttulam aut grumum quidem sanguinis in suis habuisse cavis certissimum sit: primo quidem intuitu ad dextræ cordis parietem, inter columnas, sub iisdemque, sanguinem subnigrum videre videbamur; at verò auferre eundem, abluereve conati, convincebamur nihil adesse sanguinis, sed mediam internam hujus thalami partem ex inflammatione jam gangrænosam esse. Grævis sanguis in sinibus venosis. Per-

scissa utriusque cordis ventriculi substantia hepatici coloris fuit.

Pulmo dexter lobo superiore adhæsit, cohæfione membranaceâ, cum pleurâ; ad dorsum verò totâ longitudine. Ambo facie anteriore coloris cinerei, variegati; totâ verò superficie laterali, ac posticâ, præ intensâ rubedine ferè nigricantes.

Cohæfio dextri pulmonis cum dorso non videbatur omninò fortis esse, cùm facili negotio solveretur: exemptis autem pulmonibus patuit me in hac cohæfione solvendâ ipsam dilacerasse pleuram, utpotè hîc facilè dilacerabilem.

Sed hæc eadem pleura rubebat, sic ut totus thorax internus panno scarlatino succingi videretur. Primo adspectu pleuram à pulmonum accretorum dilaceratione sanguine maculatam ratus, sanguinem ter quater spongiâ nitidâ abluere satagebam, sed frustra: felicissima enim meningum cerebri injectio nunquàm tot vâscula impleta exhibuit, quàm inflammatio in hac pleurâ, tam quâ costas universas, à summo jugulo, ad infima quæque succingit, quàm quâ Diaphragma.

Ruberrima hæc pleura in camerâ

sinistræ inferiore ac mediâ parte separata apparuit, inque bullas elata, alias pisi magnitudine, alias fabæ, unam digiti dimidii. Suspicabamur primò, ne, dum cor cum pulmone ex thorace solvebamus, aër inter laceratam pleuram, spinamque subintrasset: verùm constiterat, vel antequàm hæc viscera eximeremus, bullas illas jam conspicuas fuisse. Forsitan dum in dextro latere pleuram inscius lacerabam, aër furtim subinsinuavit sese, penetransque sub facilè separabili membranâ bullas illas exhibuit, antequàm viscera eximeremus thoracis. Undè si de re-
 perto ibidem aëre nihil peculiare concludere fas sit, saltem pleura hæc & vasculosissimam esse se, contra eos, qui id negent; & vehementi inflammatione, facillimâque separatione, se admodum vitiatam esse ostendit.

§. III. Industrius Chemicus & Pharmacopæus, annos natus 44. à quadrien-
 nio affligi cœpit levioribus ac brevioribus colicæ pictaviensis paroxysmis; à biennio autem sævioribus, crebrioribusque; sic ut quovis fermè alterno mense duobus, tribusve diebus sævirent: tandem verò primâ Aprilis huius, quem vivimus, anni, paroxysmo

affligi cœpit omnium sævissimo, & demùm funesto; sic tamen ut dolores quandoque pluribus, paucioribusve diebus, vel minuerentur, vel conticescerent; & homo à morbi reliquis eximeretur symptomatibus.

Nihil detexit causarum examen, nisi & vini Austriaci datâ occasione abusus, & emplastrorum, quorum in compositionem plumbum, cerussa, minium, aut singula, aut juncta concurrunt, copiosam ac crebram confectionem.

Gravissima omnia fuere hîc symptomata; dolor intolerabilis, prope umbilicum potissimùm, introtractio summa abdominis, alvus ità clausa & introtracta, ut pharmacopæus clyfma immissurus vix podicem invenire penetrareque posset, fæces alvinæ ovillorum similes, inchoansque crurum paralysis. Solus deerat, qui aliis vix deest, vomitus: deerat etiam, quæ multis deest, ischuria; sed aderat ejus loco dysuria. Cùm soluto multum paroxysmo hoc graviore, curam lactis incepisset, vomuit aliquandò idem colostratum, sed sapone veneto multo, & lap. cancr. superavit vomitum. Pervenitque tandem Medicus methodo

ei consimili, quam in prioribus observavi, ad tantam morbi emendationem, ut symptomata omnia multos dies silerent, & ut curru hinc inde exspatiaretur, quo vires pulcrè redibant. Verùm postea flatu hominem miserè cruciarunt, & ferè semper dolorem in epigastrio, & dorso, lumbisque, ac si perforarentur, conquestus est. In consilium vocatus ab ejusdem præstantissimo Medico *Seredi*, suasi emulsionem camphoratas & paregoricas, unà cum frictionibus, & dolentis dorsus fotu anodyno, enematumque quotidianis oleosis, continuaret. Biduoque post vidi illum jam surgentem, obambulantem, flatu commodè expellentem, meliore appetitu, somno, alvoque, gaudentem. Tandem verò die 17. Aug. tam benè se omnibus functionibus habuit, ut iter quoddam cum amicis recreandi gratiâ decerneret, ad meridiem lætus mensæ cum aliis accumberet; horâ autem secundâ de rebus domesticis componendis multa confabulatus, non benè, inquit, me habeo; porrigite mihi acetum: dum verò illud quærunt, moritur.

Die 19. Aug. ad secundam pomeridianam sepeliendus erat, nec vel per

272 RATIONIS MEDENDI
horam sepulturam differri, negotia illis
in ædibus peragenda, sinebant. Sed ho-
ra hæc eadem erat etiam quadragesima
octava à morte. Hinc legibus, quan-
tum possibile, satisfactorius, non nisi
mox ante sepulturam incidi cadaver.

Integumentis incisis ab osse pubis
ad usque sternum, cum casu artus su-
periores moverem, mirabar in hume-
ris, brachiis, manibus, digitisque,
viventis similem flexilitatem; vultum-
que obvelatum revelans, stupebam ve-
luti vivi hominis faciem, minimè
pallidam, extenuatamque; oculis ta-
men turbidis & obfuscatis. Certam
autem mortem tum tempus à morte
elapsum, tum irritatio incisione facta,
tum oculorum conspectus, evidenter
docebant. Pluries tale quid contingit
in cadaveribus observare; ita, ut haud
omnino universalis ea lex sit, secun-
dum quam quosdam scriptores video
sic certam mortem determinare, ut
rigor cadaveribus proprius adsit; ri-
giditate nimia, nimiaque flacciditate,
mortis post se relinquentibus incerti-
tudinem.

Aperto abdomine ilicò multum in
eo sanguinem effusum offendebarus:
intacto tamen eo, ne quid turbaremus,

PARS DECIMA CAP. I. 273
ad viscerum in situ examen nos accin-
ximus.

Principio nullum omentum adesse
visum est, nisi supra unicum colon.
Idem tamen evolutum magis, videba-
tur ad 2. 3. latos digitos posse expla-
nari. Confusa nihilominus fuit omnis
omenti idea; cum, ut mox patebit,
colon intestinum variis suis flexibus
ventriculum ad dorsum adplicaret,
suoque in situ turbaret sic, ut illa
omenti portio, quæ fundo ventricu-
li adnascitur, distracta omnino diffor-
misque appareret, ac nihil minùs re-
ferret, quàm omentum.

Cæcum intestinum ingens, pugni
magnitudine dextro ileo incumbibat,
jamque colon factum, abibat mox in
angustam admodum formam dextror-
sum; hinc autem assurgens, amplifica-
batur in pugni molem, ut Tab. III. do-
cet. In eâ porro suâ amplificatione
contingebat saccum cæci, & mem-
brana, fibris fortibus instructa, longa-
que, cum hoc cæci sacco colligebatur.
Facile igitur capitur angustam coli por-
tionem ad Lit. B. compressam omni-
no imperviamque fuisse, quando cæ-
cum & colon materiâ quâcunque re-
plerentur. Et si quis consideret angu-

stam hanc, & compressam coli portionem, non modo sub cœco intestino, colloque, verùm etiam sub amplissimo mox describendo, & ad Lit. V. U. in Tab. III. repræsentato, duodeni intestini sacco, inventam fuisse, hanc ejus compressionem eo majorem intelliget. Debui autem hanc eandem portionem veluti supra duodenum delineare, ut qualis fuerit, appareret.

Porro amplificatum hoc intestinum colon adscendebat ad marginem sinistrarum costarum ante hepar, nec altius conscendens in transversum se flexit; medium verò epigastrium transgressum, adscendit obliquè sursum, idque ad costam quartam usque, numero à superiore costâ ducto, in ipsum usque costæ arcum. Hic verò loci flexit se, & obliquè, versus medium epigastrium, sub priore ejus adscendente parte decurrens, assurgebat, jamque ab illâ compressionem liberum abibat in dilatatum admodum, attenuatumque, ac vix ligamentosis fibris donatum, tubum; & sub colo, obliquè sursum adscendente, se subducens, cursum suum consuetum in latere sinistro versus os ileum instituebat. Hoc verò in itinere primo in præ-

tenuem canalem, qui ad Lit. L. punctulis notatur, vix pennâ anserinâ ampliore, abibat: inde verò mox in amplum sesquipollicis antrum se expandens, alteram formabat coarctationem, minimo digito non crassiorem, pedis præter propter longitudine; donec sinistro in ileo flexisset sese, formaretque iterum dilatatum quemdam saccum; ter autem adhuc affectans talem & amplificationem, & coarctationem, in rectum tandem abibat.

Sed ab interno latere primæ coli amplificationis, & supra ejusdem coli coarctationem, & compressionem ad Lit. L... notatam, saccus deprehendebatur globosus admodum, ac vehementer dilatatus. Saccus hic conjungebatur expansione membranaceâ cum primâ coli amplificatione, & arctè connatus erat ad mesenterii ferè centrum in lumborum summitate. Expansione autem membranaceâ istâ prudenter solutâ, patuit saccum hunc ipsum intestinum duodenum esse, ad sex transversos digitos dilatatum, moxque abiturum in jejunum. Pylorum tunc, & dextram ventriculi partem, duodenum spontè monstrabat.

Ventriculus post degenerascentem

276 RATIONIS MEDENDI
coli fabricam sinistrâ sui parte latebat,
dexttâ verò deprimebatur ab hepate,
& à colo sic, ut sub transversâ coli
parte descenderet, indéque emergens
pylorum formaret. Tab. III. Lit. T.

Qui hanc anatomen non vidit,
ægrè capiet pylorum tam infernè re-
periri, duodenum indè per sex latos
digitos deorsùm petere, & in exposi-
tum mox antrum, in eâdem altitudine
cum primâ coli amplificatione, abire:
quippe solita abdominis capacitas haud
benè videbitur ipsi tot admittere di-
mensiones.

Hunc autem rogo quàm altum,
longumve, hoc abdomen fuerit, at-
tentè considerare velit. Colon enim
tum amplitudine, tum longitudine,
enormiter auctum, diaphragma in
altum vehementer protruserat, ut id
non in arcu costarum tantummodò,
verùm etiam antè in expositam
antè adscenderet altitudinem. Quin
& idem colon, ab arcu costarum si-
nistrarum, ad duos digitos latos in
dextram epigastrii partem reflexum,
indéque assurgendo se convertens in
latus lævum, hepar valdè compressisse,
unâque cum diaphragmate sursum
trussisse; eâdemque de causâ mucrona-

tam cartilagine in anteriora admodum incurvari debuisse ; evidens est.

His ordine examinatis , licebat demum in causam inquirere , quæ eam nobis effusi cruoris copiam exhibebat , ut facilè omnem ferè vitalem cruorem , sive grumofum ad superficiem & latera molis intestinalis , sive coagulatum versus lumbos , hæere existimarem. Diù prudenterque cuncta rimati , deteximus tandem ingentem in venâ cavâ , mox sub diaphragmate hiatus ; ex quo dum venam cavam premebamus , paucus in eadem residuus sanguis exprimebatur : digitus postmodum in corde dextro inductus in cavam , per idem foramen , seu hiatus , suo apice prodibat.

Sed quid hanc venam dilaceraverat ? Cùm hæc adeo firmiter cohæreat postico hepatis magnarum venarum ope ; cùmque id ipsum hepar expositis de causis in altum fuerit vehementer elatum ; eoque magis , quo colon ab origine suâ , usque ad suam primam coarctationem , copiosioribus facibus , ac flatibus turgeret ; facilè intelligimus venam cavam , loco fermè immobili hærentem , continuatâ illâ violentâ jecoris protrusione in altum ,

278 RATIONIS MEDENDI
sensim extendi, elongari, debilitari,
extenuarique debuisse, & tandem om-
ninò dilacerari, subitamque, effuso
vitali cruore, mortem inferre.

Cor externum pingue valdè: inter-
num utroque cavo vacuum. Liberi
pulmones: sinister ad dorsum tantum
nexus.

Cranii aperturam instans mox se-
pultura vetabat.

§. IV. *Eva W.* annorum 60. vidua
hominis, cujus historiam §. II. dedi,
quamque unà cum marito colicâ picto-
num nuperrimè affligi cœptam innui,
domi suæ hoc morbo tam graviter
ægotavit, ut illi, veluti morti proxi-
mæ, omnia sacra administrarentur. Hæc
tandem 19. Julii gestatorio in nosoco-
mium illata, hanc nobis anamnesin
fecit.

Variolas & morbillos in infantiâ
perpeffa, adolescentiam suam sana
transegit; maturiùs gavisa, maturiùs-
que privata suis, omni cæterum notâ
bonis, catameniis. Bis nupsit, primo
matrimonio geminâ beata prole, altero
nullâ. Elapsis 15. abhinc annis, febre
intermittente, spatio ferè trimestri,
in Hungariâ laboravit. Nulla cæte-
rum incommoda patiebatur, nisi quæ

adventanti adscriberet senectuti, vires quippè minores, artuum tremores vagos, cephalæam.

Duodecim ultimos annos familiam honestiùs sustentasse se asserit, ossa ovilia sicca cremando, redigendoque in pollinem, quo vasis, vestimentisque argenteis, priscum nitorem reddere solent.

Hyeme autem elapsâ cœpit marito in plumbo terendo auxilio esse, brevi autem exindè colicos experiri dolores & miram quamdam ventriculi, ut ait, vacuitatem. Haustu spiritûs vini, nec non externâ cum eodem factâ frictione, obvolvendoque abdomen pannis laneis fumo cumini imbutis, atque tegulis calefactis, subvenire his incommodis sæpè solebat. Alvum segnem, durisque & exiguis scybalis refertam, reddere consuevit.

Quo tempore ultima mariti defuncti recidiva incœpit, quatuordecim circiter abhinc elapsis diebus, cœpit & ægrotare ipsa, deperdito appetitu, debilitate majore, ventre dolente, alvo tardissimâ. Eo 14. dierum spatio bis sibi injectum oleosum clyfma, absque ullo effectû; fuitque vena, Medico jubente, secta. Quæ dum feca-

280 R A T I O N I S M E D E N D I
batur, clysmata prodierunt sine ullis
fecibus, meraca. Paucus fuit, tempo-
re illo toto, somnus. Lecto verò nec-
dum sese addixerat. Die verò 12. Ju-
lii enarratis symptomatibus jam mul-
to auctioribus, brachii venam sibi tun-
di curat, auctoque postmodum morbo
cubare coacta est. Accessit tunc vo-
mitus, clausa alvus, stranguria, icte-
rus, venter introtractus, durusque sic,
ut mulier asseveret, suis sese digitis
percepisse intestina sua, veluti toti-
dem funes, contracta atque tensa in
ventre esse: dolore interim omnium
maximo perseverante in hypochon-
drio dextro. Arcessitus tunc Medicus
pilulas 20. præscripsit, duabus sumen-
das dosibus, unde alvum non ha-
buit, sed vomuit. Die 17. mensis
absque ullo effectu fennæ infusum
bibit.

Hec deplorando in statu, die 19.
Julii ad nos, ut monui, ducta est, bis
in viâ animo linquens. Debilis admo-
dum erat, grave caput, & obtusè
dolens; venter ponderosus, & in hy-
pochondrio sinistro potissimum dolens,
magisque ad attactum; lingua humi-
da partim albaque, partim crustâ cras-
siorè & fuscâ obsita. Icterus valdè

flavus. Singultus septies, octies, repetens; quem singulâ semi-horâ, horæve quadrante, iterantem, toto morbi tempore, habuerat. Urina rara, ac paucissima, & stranguriosa; defectu non excretionis, sed, quod pejus, secretionis, quemadmodum immissus catheter docuit. Profectò ne maritum pressò pede sequeretur, magnus metus adfuit.

Pulsus blandiri potuisset, quod cæteris signis pravis non conveniret; sed bono cum pulsu, modicè tantum celeri, perierat maritus. Blandiri potuisset & alvus, ab admotis medicamentis liquida, morigera continuò; venterque non ultrâ durus, introtractusque, verùm mollis omninò & naturalis: sed cum alvo bonâ ac facili, cum excrementis consistentiæ pulmenti, cum ventre præterea molli ac naturali, convulsiones sustulerant maritum. Attamen, quid hîc sub divinis auspiciis ars medica valeret, experiundum erat.

Quamdiù in nosocomio erat, venter quamvis externo habitu, tactuque naturalis, perpetuò tamen plùs minùs doluit, ultimos dies paucos si exceperis. Lingua semper fusca fuit. Icteri-

cus cutis color perseveravit. Urinæ ; quo momento mingeantur , semper ità fuscæ erant , ut è longinquo adspicienti subnigræ viderentur.

Quin & morigera tunc alvus mox iterum , dum nosocomio excepta erat , fistebatur , ut toties in his morbis fit. Undè aquæ laxat. vienn. unc. iij. ipsi quovis trihorio dabantur ; quas cum vomitu redderet , multúmque indè debilitaretur , secutus sum *Hippocratis* consilium , jubentis libro *de Locis in homine Foës. pag. 419.* si vomitu affectus , debilis à vomitu fuerit , ὕπνου φάρμακον , somniferum remedium , exhibere : id quod postea *Sydenhamo* lex perpetua fuit , post omnem ferè fursum , deorsúmque , institutam evacuationem. Sedato vomitu , ejusdem *Sydenhami* in curâ ilei morbi monitu , repetivi dosin laxantis , idque alternatim toties , donec à purgante alvus probè moveretur. Clysmata emollientia , & oleosa , interea lubricabant caprinis similia excrementa. Ventrem autem ad facilem alvum , leniendosque dolores , cataplasmata disponebant. Jus autem carnis , sive purum , sive cum oleo amygdalino mistum , parvâ ac repetitâ frequenter copiâ ,

alimento fuit. Emplastrum de labdano cum granis opii duodecim, totidemque camphoræ, ventriculi regioni, quo vomitus citiùs compesceretur, admotum fuit. Emulsa sitim extinxerunt.

Hisce omnibus auxiliis tanta post triduum animadversa emendatio est, ut paroxysmus solutus omninò videretur. Metum tamen nobis incuriebat crescens in diem cum debilitas corporis, tum immanis tenuium excrementorum fœtor; testes utique ambo, aut prodromi saltem, gangrænæ. Quapropter à 22. Julii ad 3. Augusti, unciam pulveris corticis peruviani quotidie sumsit, deindè per aliquot dies ejusdem corticis dragmas sex.

Morositas demùm ægræ corticem omninò respicientis, nausææ perpetuæ, & maximè alvus jam pultis instar, & naturalis fœtoris, usui corticis supersedere suadebant; & tentatis nonnullis, quæ gluten, quod copiosum cum alvo, vomituque prodibat, incidere, eliminarentque, tandem sequens formula adeo profuit, ut & diu continuaverit eandem, & aliâ ultra non indiguerit.

284 R A T I O N I S M E D E N D I

℞. Sap. Venet.

Gumm. amm.

Terræ fol. tart.

Massæ pil. Ruffi ʒ dr. j.

Balsam. peruv. q. s.

M. f. pil. gr. IV. quarum omni trī-
horio tres sumsit.

Paulatim exindè icterus & sym-
ptomata morbi disparuerunt, & som-
nus, appetitus, respiratio, alvus,
nitida lingua, urina vix ultrà fusca,
nisi diù steterisset, futuram propediem
sanitatem augurabantur. Ipsaque mu-
lier die 19. Aug. nosocomio egressa
est, me invito, frustraque hortante,
ut potius per unam, alteramve sep-
timanam suam obfirmaret sanitatem,
ne domi, bono regimine carens, re-
cidivam pateretur.

§. V. Famulum aulicum colica Pi-
ctonum, cum alvo pertinacissimè clau-
sâ, vomituque non compescendo,
anno 1763. corripuerat, & ileus mor-
bus tunc audiens, ut talis curata erat.
Anno 1764. adorta eundem secundo
est. In tertiam septimanam æger pe-
riculoso cum morbo luctatus, me vo-
cat. Enemata oleosa frequenter, pur-
gantia, & opiata, alternatim data,
epithemata & cataplasmata, quæ ven-

trem integrum, universosque lumbos, involverent, emplastrum opiatum ad ventriculi regionem, dataque in potum emulsa, hominem intra octiduum, citra paralyfin, reddidere sanitati: cura postmodum religiosè habita, ut in cunctis ab hoc morbo resurgentibus habenda est, ut quopiam remedio, v. g. casûs prioris pilulis, alvus perpetuò libera fervetur, ne malum citò recrudescat; & ut plurimo lactis usu exsuccæ partes renutrientur, & rigidæ humectentur.

§. VI. Adam G. annorum 18. patre tinctoriæ genitus, etiam à sexennio tinctoriæ arti addictus, pigmentorum cum plumbo confectioni sæpè assistens, sanus hucusque, nec multis ab annis lecto addictus, nisi ob crus ante triennium ab equo calcitrante commolitum; cœpit tandem elapso abhinc anni spatio crudeli hoc morbo affligi, tertioque obstinatæ alvi die, ex datis sibi à Chirurgo militari pilulis quatuor, vehementer fursùm deorsùmque purgatus est; exindè autem dextræ manûs extensorum musculorum paralyfis, deindè & humeri, cum crescente in diem hujus artûs marcore, secuta est. Interea temporis

levis aliquando recidiva adfuit, sensimque brachium sinistrum eodem, quo dextrum, malo affici cœpit. Quindecies Thermis Badensibus citra levamen usus est. Quin & hydropis minæ, qui morbus quandoque colicam hanc excipit, illum sex abhinc septimanis elapsis tenuerant, dolentibus, tumen-
tibusque lumbis, carpo utroque, utroque genu; hunc tamen tumorem pepulerunt frictiones assiduæ.

Die 23. Nov. nosocomium intra-
vit, manu utrâque suo de carpo pen-
dulâ, carne singuli brachii flaccidio-
re, præsertim dextri. Urinæ ejus sæpè
habuerunt pelliculam splendentem,
splendentemque in fundo materiem.
Virtus electrica in coronâ multorum
simili morbo laborantium, principio
ictibus quinque, dein auctis sensim
ad 100. numerum, adplicata; pilulæ
duæ ex saponis veneti unc. j. gum.
amn. massæ pil. Ruffi ã dr. ij. paratæ,
omni bihorio sumtæ; frictio bis die
cum pannis laneis, fumo aromatico
imbutis, adhibita ad spinam colli,
dorsi, lumborum, ad ventrem, ar-
tusque supernos, juvenem hunc ita
restituit, ut 12. Dec. lares paternos
repeteret, reversus tamen primùm

quotidie, dein aliquoties adhuc, ad machinam electricam. Paralysis sic fugata omnis est.

Calor quotidie bis thermometro exploratus, passim 100. graduum fuit, adeoque calorem naturalem 3. aut 4. gradibus superavit.

§. VII. Joannes V... annum vitæ 42. agens, in longis itineribus olim multus, postremis annis ferè sedentarius, cephalæ à juvene obnoxius, cætera semper sanus fuit. Jam à 15. annis cephalæam, quotiescumque se adoriebatur (adoriebatur autem frequenter) frigidis crurum balneis se fugasse narrat. Consuetudinem venam secandi, corpusque purgandi, nunquam habuit: nunquam fuit hæmorrhoidarius, nunquam podagricus, scorbuticus, rheumaticus, nephriticus, nec, ut asserit, lue venereæ affectus: gonorrhœam in juventute unicam passus, ab eâque lentè curatus.

Finiente anno 1763. inter aptandos pedibus calceos tussi subitâ correptus, dolorem validum ad ilium dextrum experiebatur, quem cataplasma continuo adhibitum spatio octidui fugavit. Hyeme adultiore corpus cœptum est languescere, imminui appetitus,

alvus fieri segnis. Lagenam vini Burgundiaci, (adulterati forsitan) quotidie tunc, idque longo tempore, solebat ad vespervas bibere, ut corpus suum, quod alimentis nutrire prostratus vetabat appetitus, hoc vino roboraret.

Languore in Maium mensem sensim crescente, subito, eoque vehementi dolore ventris, duobus, tribusve pollicibus infra umbilicum, dextrorsum, tum & crurum gravitate amborum, ignarus à quâ causâ, corripitur. Subsequitur febris quotidiana, à cortice peruviano, per integros 12. dies, præmissis præmittendis, dato, vix mitigata.

Urinam suam inspexerat nunquam; jam verò in febre illam asservare à Medico jussus, & rubram esse vidit, & arenosam: idemque cum sæpius ipse, tum deindè in nosocomio nos observavimus. Nunquam tamen in eâdem reddendâ doluit, aut incommodè habuit; tantum experitur eam à copiosiore sabulo tardiolem, & mictum arenosum, prægressâ urinâ pallidiore, præfigere novit.

Mense Junio iteratò in ventre dolens, evomuit purgantia, & vomitu
dein

dein continuò, ac febre laboravit. Vena tunc tusa est. Triduo post venæ sectionem tertius, isque omnium ferocissimus, colicæ pictaviensis paroxysmus eumprehendit, cum manifestâ dolentis in ventre plagæ pulsatione, cum crurum gravitate, cum articulorum genu, & malleoli, dolore. Eodemque tempore artus superiores graves facti, dolentesque, à cubitu autem ad extremos usque digitos paralytici, cum deltoïdum emarcescentiâ, & tantâ omnium muscutorum humeri, ac brachii utriusque flacciditate, ut nullo modo carnem, sed mollem potiùs pulpam, referrent.

Elapsis indè diebus novem, cruribus iterùm potuit integris uti, brachiis neutiquam; sanitate corporis sensim redeunte. Præstantissimi Medici multa interna, externaque auxilia, ipsi admoverunt, eorumque consilio thermas *badenses* adivit; quorum usu principio levare visus, brevi pejorari cœpit, icteroque corripì, quem secum, licet debiliorem, in nosocomium tulit. Ex eo tempore, qui nullus fuerat appetitus, aliquoties, ac veluti per saltus, ivit, redivitque, & quinquies parvum calculum cum uri-

290 RATIONIS MEDENDI
nâ , citra vel minimum dolorem ,
minxit.

Die 5. Nov. intulerunt hominem
in nosocomium meum. Morbus ma-
nifesto colica pictonum erat ; nephri-
tis calculosa alius morbus nihil cum
colicâ illâ commune habebat. Indica-
batur colicæ ablatio , mente ad nephri-
tidem attentâ , utrum hæc sub curâ
illius mitigaretur , an verò curam sui
peculiarem posceret.

Indicata hîc eadem erant , quæ prio-
ribus ægris contulerant , eaque etiam
in hoc homine adhibita tanti fuere
usûs , ut symptomata nephritica ferè
omninò conticuerint , & ut colica
pictonum cum suâ paralyfi ferè eva-
nuerit. Ergo nec nephritico machina
electrica obfuit ; quandoquidem usque
ad 17. Junii , quo die nosocomio exi-
vit , vix minimam perceperit nephri-
tidis calculosæ admonitionem ; quam-
vis à principio ad finem usque , spatio
scilicet octo ferè mensium , paucos
dies si exceperis , ad machinam fuerit
admotus. Cæterum ad paralyfin vis
electrica optimè conduxit , unâ cum
frictione cum pannis laneis , aroma-
tico fumo penetratis , bis die factâ ,
corporis quidem universi , potissimum

verò spinæ vertebrarum totius, & ventris. Profuit ad colicæ reliquias, ejusdemque aliquot rariores levioresque recidivas, panis comestus cum copioso nostro recenti, infulsoque butyro, jentaculi more semper, nonnunquam & eo merendarum, assumto.

Porro has leviores, quas dixi, recidivas, animadvertimus semper cum alvo retardante, & parvis, durisque scybalis refertâ, contigisse: eodemque tempore conquerebatur lumborum, crurumque dolores, & præsertim dolorem quemdam plus, minusve acutum, nonnunquam molestum, modo & anxium, in hypogastrio dextro, versus inguen, cristam ilei, & lumbi dextri principium. Ex hoc dolore præfagire solebat colicæ pictonicæ recidivam: & dum colica hæc, à datis remediis, per alvum scybalosam solvenda esset, experiebatur dicto mox loco, ac si obstaculum quoddam impetuoso sibilo referaretur. An fabricæ intestinalis degeneratio quædam in hoc homine, ut semper in se gerat causam morbi proëgumenam? an verò ex iis est, quibus intestinum, soluto paroxysmo, non ultra contractum manet?

Cùm jam dudum esset à paroxysmo liber, cœpit ad vires restaurandas, ac paralyfin efficacius emendandam, in conservâ menthæ unciam mediam peruviani corticis quotidie sumere, cui deindè dragma addebatur ferri limaturæ.

Menſe Junio ineunte, cum gluten primarum viarum abundaret, optimo cum effectu sumſit quovis trihorio pilulas quatuor, singulas granorum quatuor, compositas ex dr. iij. ſap. venet. & dr. j. gummi ſtyracis calamitæ, tartari vitriolati, massæ pilul. Ruffi. Contulit etiam dubio procul ad restaurandum brachiorum, manuum, digitorumque motum, ferræ ad ligna molliora dividenda usus, quo bis die tum ille, tum alii cum illo paralytici, primo lenissimè, tandem strenuè, sese debuerunt exercere, ubi remediis prioribus motum quemdam paralyticæ partes recuperaverant. Thermometrum notavit ejus calorem paulo majorem naturali.

Exivit itaque die 17. Junii ex nosocomio, de restitutâ valetudine lætus, robustus, torosus, carne brachiorum, ac humerorum firmâ gaudens, motum brachiorum exercens expeditissimè,

PARS DECIMA CAP. I. 293
in extendendâ duntaxat manu nonni-
hil difficultatis ad carpum expertus.
Tubercula exigua, mobilia, manuum
dorso adhuc aliquatenùs infidebant.

Furor tunc Viennenses, præprimis
Nobiles, invaserat, ut ad morbos quos-
cunque sive curandos, sive averrun-
candos, affatim haurirent aquam, quam
ecclesiasticus quispiam agyrta, cum cro-
co metallorum, & borace Venetorum,
uti postea rescivimus, paraverat. No-
bilibium multorum exemplo insaniente
tandem & plebeculâ, homo noster
quoque usus hâc aquâ est. Audio eum
Augusto mense malè admodum se in-
dè habere; quemadmodum multi alii
vel pessimè se ab hâc aquâ habuerunt,
vel jam reverendi agyrtae manibus pe-
rierunt.

§. VIII. Monachus Linzensis 42. an-
norum, convenit me die 16. Julii pro-
ximè elapsi, qui ante elapsum abhinc
triennium, ignarus, ut ait, à quâ cau-
sâ, in colicam hanc inciderat, alvo
nonnisi post diem quartum moveri
cœpta; iterùmque ante annum: utrâ-
que autem vice absque ullo pravo
symptomate à paroxysmo superstite.
Tertium autem paroxysmum adultâ

294 RATIONIS MEDENDI
æstate anni 1764. priori, alteroque;
multo graviores, perpeſſus erat. In
nullo horum paroxyſmorum dyſuria,
vel iſchuria affuerat. Miteſcente ulti-
mo inſultu, juſſus erat uti Danubii
balneo tepido: quorum ſub uſu adver-
terat artus ſuperiores nonnunquàm
convelli, fierique paralyticos. Emen-
datio porrò paralyſeos, cùm ſe mihi
primùm exhiberet, talis erat, ut hæc
ſolas manus, æquè in flexoribus,
quàm in extenſoribus, perfectè occu-
paret.

Præſcripſi ipſi hæc remedia;

℞. Sap. ven. dr. vj.

Gum. ſtyracis dr. j. ꝑ.

Caſtorei dr. ꝑ.

Terr. fol. tart.

Maſſ. Pil. Ruſſi ʒ dr. j.

Tereb. q. s. ut f. pil. gr. IV.

&

℞. Tinct. myrr. ſuccin ʒ dr. vj

Olei ſtill. Menthæ.

Pulegii.

Rutæ.

Carvi, ʒ. gtt. ij.

Redigantur cum iiij. dragmis ſacchari
albi in elæofacharum, cui adde
Syrupi Menthæ unc. j.

Aquæ rutæ & Rorismarin ã unc. vj.
Ut quovis trihorio fumeret pilulas tres
cum unciâ misturæ.

Dein frictio ipsi adhibita est bis die
ad spinam vertebrarum universam, ad
humeros, ad brachia, manus, ven-
tremque, cum pannis laneis, imbutis
fumo parato ex mastiches, succini fla-
vi, gummi styracis ã part. j. & bac-
carum juniperi partibus tribus.

Ab ipso autem die, quo his medi-
camentis uti inchoavit, simul quoque
ictus electricos expertus est, principio
tres quotidie, sensim ad 50. auctos.

Octiduo ab inchoatâ curâ elapso,
digitorum cœpit edere motum: elapsis
tribus septimanis, manum cœpit bellè
claudere & aperire, extendereque car-
pum, & digitos. Semel contigit, ut
& appetitu destitueretur, & doloris
antiqui perciperet admonitionem: un-
ciæ autem quinque, aquæ laxativæ
viennensis hæc incommoda unico die
abstulerunt. Cœpitque brevi post scri-
bere posse. Tunc aliorum suasu voluit
thermas adire badenses. Equidem nec-
dum curatos his thermis colicâ picto-
num affectos videram: frustra enim
ægri §. 1. 2. 6. & 7. iis usi fuerant:
at verò, cùm hi curam debitam non

296 RATIONIS MEDENDI
expertus has thermas adiissent, hic
verò curam probè expertus esset, per-
tinax obsistere nolui, visurus num sic
saltem conferret? Adiit itaque ad ther-
mas, iisque mensis spatium usus, re-
diit ferè integrè curatus. Gratias mihi
actus tandem accessit, meque hor-
tante spopondit, se cum interna re-
media, tum frictiones, semianni spa-
tium *Linzii* continuaturum.

§. IX. Adamus D. figulus, à XV.
abhinc annis primum colicæ pictonum
paroxysmum expertus est, eumque
adhuc ter postea spatium VII. annorum.
Hoc elapso incidit in quintum, qui
vehementissimus, paralysem brachio-
rum post se reliquit pertinacem. Tan-
dem & hanc iteratis purgantibus, aliis-
que remediis, eoque superavit, ut
insequente septennio laborem suum
utcumque potuerit proficere. At verò
mense Septembri 1764. paroxysmo va-
lido correptus, brachiorum amisit mo-
tum. Undè 15. Martii 1765. ad ma-
chinam nostram accessit, triumque
mensium spatium ejus virtute, ut & fri-
ctione, ac pilulis sap. ven. & gum.
amm. cum infuso roris marini, suis
iterum laboribus aptus factus est.

CAPUT II.

PATHOLOGICA PRIORUM
ANACEPHALÆOSIS.

§. I. *Ex novem nostris ægris colicâ hâc afflictis, septem eam à plumbo habuerunt. Estque causa frequens: 1°. quia tot sunt hujus metalli fossores, 2°. tot, qui eo utuntur artifices, 3°. tot pharmacopæi, qui cum plumbo emplastra parant. 4°. Quia vina saturninis adulterantur. 5°. Quia saturninorum usus multiplex in arthritide, in gonorrhœâ, pollutione, phthisi, hæmoptoë, diarrhœâ, sudore nimio. Ratio, cur saturnina plus deglutita noceant, quàm inspirata?* §. II. *Prognosis colicæ pīctonum ex ipsâ naturâ causæ suæ proximæ incerta esse demonstratur. Ignoramus an prava conformatio partium, quam morbus genuit, invincibilis jam sit, ut sæpè est; an vincibilis? Cæcum, colon, rectum, ileum, duodenum, malè conformari in hoc morbo, anatome docet. Cur ovillorum instar excrementa? & cur qui curati talia*

excernunt, supponantur invincibilem
 eousque habere malam coli conforma-
 tionem, adeoque morbi remotam cau-
 sam? Tumorum in metacarpo diagno-
 sis incerta. Nonnulla in quorundam
 jactantiam. §. III. Morbi symptoma-
 tum miranda varietas. Paralysis &
 in morbi principio, & in decursu, &
 in fine, imò eodem diù curato, in-
 vadit, nec ipsa in singulis eadem, nec
 critica: eademque omnino affirmanda,
 ac neganda de ictero, ischuriâ, hy-
 drope, aphoniâ, amaurosi, in hoc
 morbo observatis. Plura phænomena
 morbi inexplicabilia. §. IV. Post
 opium, & purgantia, opus oleosa
 absolvunt. §. V. Electricitatis in pa-
 ralyfi, ab hoc morbo superstite curanda,
 laudes eximiæ. Proficua tamen magis
 illa cum, vel sine, cæteris auxiliis
 artis. Non omnes quidem curat; sed
 id neque præstantissima artis auxilia
 præstant. Nec laudi ejus deperit quid,
 si vel nonnulli ultimam electricitatis
 potentiam tristi eventu temerariè, ca-
 suve, experti sint; vel si alii majores
 ipsi, quàm possideat, vires adscripse-
 rint. Et si homo post admotam vim
 electricam moreretur, hæc ideò non
 magis vituperanda esset, quàm aut

venæ sectio, aut remedium purgans, diaphoreticum, paregoricum, emolliens, refrigerans, vituperandum foret, si homo post tale quid assumptum, fato suo occumberet. §. VI. Necessitas anatomes ad dignoscendas morborum causas. §. VII. Problema circa effectus arsenici.

§. I. **D**E DI, priore capite, numero novem hominum, colicâ pictavensi afflictorum, historiam, quorum tres curati quidem visi sunt, & nihilominus perierunt; sex verò hucusque apparent curati. Addidique trium ipsorum, qui perierint, exactam anatomicen. Facile quisque cernit, hæc omnia nobis multam suppeditare differendi copiam. Ordine progressurus, examinabo primum quænam potissimum causa dirum hunc morbum, in horum singulis, genuerit.

Plumbum accusavit cap. I. §. I. pictor; §. II. tinctor; §. III. pharmacopæus; §. IV. uxor tinctoris; §. VI. tinctor alter. Etiam Joannes V... §. VII; & figulus §. IX. ex plumbo sibi morbum contraxisse videntur. Quod autem ex novem hominibus septem

300 R A T I O N I S M E D E N D I
morbum suum plumbo debeant, confirmat abundè id, quod olim super hâc colicæ pictonum causâ in *peculiari Tractatu*, & in *part. I. Rat. Med. cap. IX.* & *part. III. cap. II.* fusius disserui: si autem latum, ac crebrum, plumbi apud mortales usum, penitùs inspiciamus, causam hujus morbi frequenter etiam plumbo adscribemus, quamvis id ab ægris, medicisve, minùs accusetur.

Est quippe 1°. innumera hominum multitudo, qui nostris in regnis atque provinciis plumbi mineram effodiunt, tractant, igneque transmittunt. Endemicam autem colicam hinc nasci *part. I. & III.* luculento exemplo patuit.

2°. Est quoque ingens opificum numerus, qui saturnina varia parent, commisceantque aliis cum rebus; undè eorum halitibus, seu vaporibus, frequenter exponuntur: quales pictor erat, infector, infectoris uxor, infector alter, & figulus. Cujusmodi & figuli erant, quos sæpiùs ad machinam electricam à paralyfi curatos superioribus tomis hujus operis retuli: vasis quippe terreis, amalgamate saturnino incrustandis, operam dant.

3°. Saturnino vaporī pharmacopæos frequenter exponi contingit, occupatos scilicet sæpè diù in terendo plumbo, eodemque cum oleis coquendo, ad multas emplastrorum species conficiendas, quarum *viennense dispensatorium* solum tres & viginti numerat. Huic causæ etiam pharmacopæus §. III. suum imputabat infortunium.

4°. Fatalis ars, olim in *Germania* frequens, vina levia, acidaque, plumbi ope gratiora, ac pretiosiora reddendi, prorsum extincta necdum videtur. Quàm frequenter indè hæc colica orta sit, optimus *Boerhaave* in lectionibus suis *de Morbis nervorum*, (quas solers & industrius, vir clarissimus *Van Heems*, ex suis, aliorumque viri immortalis auditorum scriptis, edidit) docuisse, expertusque esse, legitur. Probè novi necdum extinctum hoc artificium esse; adeoque nequeo, quin ex *Actorum Haarlemensium* tomo primo, anno 1754. edito, hic quid interferam, quod fraudem possit detegere.

In his Actis celeberrimus, nec sine reverentiâ unquàm nominandus *Gaubius*, candidè exponit causas, ob quas varii viri clari & eruditi crederent,

302 R A T I O N I S M E D E N D I
à lustris propemodum quinque, colicam pictonum adeò apud suos populares invaluisse: quarum causarum majorem minoremve valorem in præsentiarum minime moratus, id neutiquam saltem asserit negare se posse, quod vini aut rhenani aut mosellani, facta cum variâ plumbi præparatione adulteratio, multam hùc symbolam contulerit: equidem ejusmodi ægros novisse se, qui quamvis vinis hisce non usi, quamvis sobrii, imò abstemii, in hunc morbum nihiloseciùs incidissent; alios è contrario, qui quamvis ejusmodi vinis essent intemperanter usi, viverent tamen ab eodem morbo immunes: nihilominùs id à nemine inficias iri posse, quod colica pictonica ab ejusmodi vino nascatur: posse se indè testatissima exempla proferre: vina quoque hoc modo adulterata prostare venalia, se propriâ experientiâ nosse. Transit vir celeb. indè ad variorum fucum hunc detegendi conamina, multusque est in demonstrandâ incertitudine, ac vanitate, tamententi facti cum spiritu salis, cum oleo vitrioli rectificato, cum alkalinis salibus &c. laudatque demùm, approbat, & commendat, *atramentum*

sympatheticum, sive *liquorem vini probatorium* dictum nonnullis, à *Neumanno* descriptum, cujus en compositio-

℞. Auripigmenti unc. j.

Calcis vivæ unc. ij. seorsim singulum tere in pulverem, misce, affunde illi in phialâ chemicâ unc. xij. aq. pluvialis puræ: obturato phialæ collo, digere 24. hor. spat. calore moderato, phialam quovis bihorio agitando. Refrigeretur, & ubi subsederit, decantata, probè autem obturatâ lagenâ conserva. Qui loco diuturnioris digestionis coctionem dimidiæ horæ præfert, liquorem obtinebit eundem. Si hujus guttulas aliquot aceto plumbi seu lithargyrii affuderis, moxque nigrescat id, & turbetur; liquoris tui præstantiam habes. Necesse porro esse ait lagenam probè obtures, nec crebrò aperias, ne vis debilitetur liquoris: præstare proindè in parvis admodum lagenis conservetur, ne vilescat totum.

Vinum porro exploraturus, instillet aliquot guttulas in purum vitrum vino semiplenum: si vinum mox coloris fiat ex flavo rubri, fusci, nigrescentive, unâque turbetur; pro majore, minoreve ejusmodi mutatione, major

304 RATIONIS MEDENDI
erit, minorve facta saturno adultera-
tio; cum vinum minime adulteratum
pallidè duntaxat turbetur. Cum aliquot
elapsis abhinc annis butyrum, quod
in *Belgio* non quotidie recens, sed
magnis in doliis, cum sale asserva-
tum, venale prostat, præ terribili
boum mortalitate cari admodum pre-
tium esset, eique cerussam, quo pondus
augeretur, rustici nonnulli admiscuif-
sent, clarissimus vir liquore suo eidem
admixto videbat fuscum id, & subni-
grum, ac veluti cœnosum fieri; in-
terea dum liquor idem, butyro non
adulterato additus, nullam conciliaret
coloris mutationem.

5°. Usus saturninorum internus,
turbam hanc colicâ affectorum immane
quantum possit debeatque augere! Est
enim internus horum longè frequen-
tior usus, quam vulgo creditur. Vi-
deatur modo quæ *Schroderus* in *The-
sauro Pharmacologico* de saccharo sa-
turni, ejusque magisterio, de spiritu
saturni, de nitro saturnino, de sale
plumbi volatili, deque variæ ex hoc
metallo compositionis tincturis, refe-
rat, laudetque. Empiricus apud *Fer-
nelium* cap. 7. de lue venereâ arthriti-
cos saccharo saturni curare se posse

gloriatuſ, arthritico id dedit: ille verò primùm in dyſenteriam, poſtmodum in immanem colicam, in alvum obſtructam, in icterum tandem, incidit. Ecquis non horret deteſtandam gonorrhœas quaſcunque plumbo curandi methodum? Antiqua methodus eſt, eamque *Dispensatorium Viennense* anno 1729. editum adoptavit, in pilularum ad gonorrhœam compoſitione; doſi quidem parcâ; ſed quam Medici & Chirurgi pro lubitu augent. Vidi formulam eorum compoſitam ex ſacchari ſaturni ſcrup. j. ceruſſæ dr. j. aquæ unc. vj. quâ unicâ miſturâ, cochleatim ſumtâ, homo ab inveteratâ gonorrhœâ liber quidem fuit, ſed brevi poſt diſſiſſimâ, ac penè lethali colicâ pictonum, unâ cum excrementorum vomitu, miſerrimè conflictatus eſt, morbiſque illius reliquias triſtiſſimas etiamnum, in tertium annum, experitur, & luget.

Sed & ad alia, quàm ad gonorrhœam, adhibetur. In eodem noſtro *Dispensatorio*, pag. 264. ſacchari ſaturni uſus internus laudatur, quia *refrigerat, & exſiccant, ſemen extinguit, & venerem flacceſcentem induit*. Præſens in conſilio fui, apud religioſum juve-

nem, quem pollutiones nocturnæ in tabem dorsalem conjicere cœptæ erant, audivique Medicum, dum viveret, famosum, saccharum saturni, veluti unicum, quod superesset, remedium, audacter, acriterque propugnantem, & suas admirandas hoc remedio patratas curas vehementer gloriantem. Fugiebat fane virum hunc lugubris (apud *Hoffmannum in Diss. de pass. iliaca*) historia juvenis, qui, ad sistendas crebriores pollutiones, saturni saccharo usus, alvo corriperetur quatuordecim dies sic obstipatâ, ut ne prodire quidem flatus possent, ac tandem miserrimè periret. Fugiebat, inquam, insum hæc historia: sin minus. & si reverâ plumbo suo tot homines à pollutione curasset, vel floccifecit eorundem ex plumbo natas calamitates; vel has easdem non à plumbo, sed fortuitò, aliundève ortas esse, stultè credidit.

Profectò dum video quantæ auctoritatis apud plurimos Medicos ii commentarii, vel notæ sint, quas in dispensatorio nostro formulis adjectas legimus; dum ipsam multorum praxin intueor; digito fortè causam tango, cur monasteriorum felices incolæ diro

hoc morbo nonnunquam impetantur.

Et quid demùm dicam de tincturâ nostri dispensatorii antiphthificâ, quam uncia una & dimidia salis saturni, uncia una vitrioli martis, dragma una terræ fol. tart. cum spiritûs vini & aceti ana librâ dimidiâ, componunt? Utique si legant medicaſtri in notâ ad hanc tincturam: *Eam sperato cum ſucceſſu adhiberi, in phthiſi, hæmoptyſi, diarrhœâ & conſimilibus affectibus, ut & in ſudore nimio*; colicam pictonum proſectò vehementer propagare debent, cùm hiſce mox recensitis morbis turba hominum innumerabilis laboret.

Antequàm hunc articulum reliſſquam, respondebo quæſtioni, quam in ſcriptis proponi video, cur nempè halitus ſeu vapor plumbi vias primas afficiat, non verò pulmonem? Dico ipſos etiam pulmones indè affectos multis exemplis probari. Quid enim aliud docet vox in multis meorum perpetuò rauca? quid in aliis aphonia? quid tuſſis, glutiniſque frequens excretio, aliud docent, quàm haud inculpatè inſpirari venenum? Faten- dum tamen eſt, idem nocere poten- tiùs, dum cum ſalivâ deglutitum,

308 R A T I O N I S M E D E N D I
acido fortè primarum viarum, eodemque cibi potûsque more ingesto, solvitur, & tunc potissimum constringendo solida, fluidaque inspissando, nervos præterea incomprehensibili modo afficiundo, hunc morbum generat.

§. II. Prognosin incertam esse, anatomicæ docet. Licet enim multi integrè curentur, nemo tamen, cessante penitus paroxysmo, ità morbum sublatum esse affirmare potest, ut ea non sit facta partium depravatio, quæ causam morbi præægumenam, eamque perennem, faciat. Revocemus nobis in mentem causam morbi proximam! Compressionem scilicet intestinorum internam, & externam, qua & suo in cavo vehementer arctentur, & validissimo musculorum abdominalium *tetano* arctissimè inter sese compri-mantur; interea dum antiperistalticus motus cuncta fursùm pellat sic, ut medicamenta, ut alimenta, ut gluten, bilis, succus pancreaticus, entericus, gastricus, imò nonnunquam ipsa excrementa, ore reddantur. Hoc ultimum si contingat, vel in ipso ileo intestino stercora generari, haud liquida modò, sed & compacta, quod pluries in nosocomio demonstravi, concludimus;

sin minùs , tunc *Bauhini* valvulæ vim superatam esse ; quod salvâ quidem vitâ tolerari ab homine posse , periculosum tamen esse , prioribus hujus operis partibus evici.

Jam non unum , sed omnia intestina posse in hoc morbo depravari , & formâ suâ degenerare ; abundè docuere cadavera. Vidimus enormem duodeni degenerationem , in alio ilei , in omnibus coli , in multis cœci , in uno etiam intestini recti. In degeneri hac fabricâ animadvertimus amplificationes , & coarctationes miras , in eodem intestino , undè contenta in eorum cavo mirè retardentur oportet , colicamque resuscitent : quin & in eâdem coli contractâ parte ligamenta peculiariter sic contrahi , ut intestinum cellulas quasdam formet , in quibus moram trahentes fæces , demùm non prodeant , nisi ovillorum , aut caprarum similes.

Hunc nunc tetanum , hanc intestinorum contractionem , novimus posse penitus solvi , ut curati ab hoc morbo , in eundem recidant nunquàm , ni novam ponant ejusdem causam. Sed novimus quoque manere quandoque perpetuò has contractiones.

§ 10 RATIONIS MEDENDI

tetani in modum, in vitâ hominum; à morte autem vel solvi, ut aliis in tetanis vidimus, & ut in tinctore §. II. cap. I. patuit; vel pertinaciter permanere, ut aliàs biduo, triduoque à morte, plus semel observavimus: tandem novimus non modo tetani perseverantis more intestina contracta manere, verùm etiam mutatione naturalis fabricæ suæ, in ligamentosam cartilagineamque naturam, nullâ amplius arte mutabilem, degenerare; quemadmodum in pictore §. I. & pharmacopæo §. III.

Manifestum indè fit eos, qui postquam ab hoc morbo curati sint, crebròque in colicos dolores leviores incidentes, parvos ejusmodi globulos fæcales deponant, nos aut de perseverante, aut de facilè redintegrante coli intestini contractione, cum certiores reddere, tum in prognosi cautos; hos verò quibus, consequentibus deindè annis, naturalem maximè in modum, fæces alvinæ figuratæ deponantur, spem dare maximam fore ut talis causa proëgumena superstes in illis non sit.

At verò quid in dorso manuum, ante carpum, tubercula illa ad pro-

gnosin? Id mihi ab annis propemodum triginta constitit, ut, licet dentur, qui citra hunc morbum confamilia tubercula gerant, attamen illa cunctis, quos colica hæc affligit, oboriantur, recidivamque, ni cum paroxysmo dispareant, minentur. Cum sedem habeant immobilem, mobilemve, prout vel in cellulositate, vel in vaginâ unius extensorum digitorum tendinis, vel in periosteo, ipsove ossis in corpore locentur; certum est mobilitatem præstare præ immobilitate, præstare quoque si post paroxysmum sensim dispareant, quàm si perseverent. Dixi *si sensim dispareant*: observatio enim à clarissimo *Massuet* in *Rat. Med. part. III. cap. II.* communicata, subitum tuberculorum recessum funestissimum esse probavit. Sed quam ista habent cum morbo relationem? Cur omnibus colicâ pictonum laborantibus, saltem quos ego vidi numerosos, hæc adsunt? Et cur non eâdem in omnibus sede? An diuturna mora eam contrahat eorundem materia malignitatem, ut subito resorpta interimat hominem?

Si nostram prognosin observata indubitata, tot ac tanta, difficilem in-

certamque reddant, quid demùm de eorum assertione cogitandum, qui drasticiis suis remediis hunc morbum se sic curare gloriantur, ut spatio 23. annorum, ex 1200. ægris paulò tantum plus, quàm 20. scilicet ex quinquaginta vix unus, perierint? Suspicor vel morbum, multis phænomenis consimilem, pro colicâ pictonum tractatum esse; vel paroxysmo in hominibus robustioribus methodo illâ sublato, postliminio verò redeunte, ægros, priori methodo diffisos; aliis se curandos tradidisse; horum autem periisse complures, quorum calculum Medici priores inire, adeoque mortuorum ab hoc morbo numerum determinare, non potuerint.

§. III. Mirè variant morbi symptomata. Convelluntur multi, undè colica convulsiva auctoribus quibusdam audit: & si tetanum ventris, cum umbilici, podicisque introtractione, ut commune morbi symptoma, consideremus, profectò morbus ad convulsivos referri facillè potest, licèt convulsiones alternæ non adessent: Plures autem hoc ultimum convulsionis genus non experiuntur. Paralysis, ut ex enarratis historiis patet, nonnullis non
adfuit

adfuit primo, altero, imò ne sexto quidem paroxysmo, adfuit demùm septimo, feriove. Quin & quibusdam à paroxysmi primordio contingit, cum vehementiore morbi incremento; ut malè quidam eamdem veluti crisin morbi salutarint. Vidi qui cum morbo non quidem augefcente, sed diù durante, eunteque & redeunte, & paralyfin haberent, & in graviolem inciderent. Vidi alios, quibus paralyfis, declinante colicâ; alios, quibus jam prorsùm colicâ cessante, subnasceretur. Observavi quibus emendata jam multùm paralyfis, ad levissimam colicæ brevissimamque admonitionem, mox gravior fieret; alios è contrario, quos semel curata paralyfis, etiam novo oborto colicæ paroxysmo, haud ultra invaserit. Sic pictor, & tinctor, cap. I. §. I. & II. in gravissimo paroxysmo, eoque ante mortem jam mitescente, nihil in motum partium perdiderunt, sed convulsi sunt: materiâ venenatâ, quæ aliàs nervos motorios reddiderat inertes, nunc eosdem, numeroque longè plures, invito alternanteque motu afficiente. Contigit mihi anno 1743. ut homo Martio mense finiente me vocaret,

quem mense Januario à colicæ hujus paroxysmo perfectè curaveram, quemque jam & paralyticum fieri, & gravi deinceps paralyfi magis affici, magisque vidi, citra colicæ paroxysmum: qui enim subindè levior in ventre perceptus dolor erat, adeò levem fuisse asseribat, ut nisi se inquietassent paralyseos inchoamenta, nullatenùs me vocasset.

Paralysis porrò hæc phænomenis miris, vixque explicandis, adoritur ægros. Vidi, ac demonstravi in nosocomio, deltoïdis utroque in latere sic evanuisse carnem, ut ejus loco nihil, nisi membranaceum quid, tactu perciperetur; dum interea omnes humeri, cubitique muscoli, haud quidem periisse viderentur, sed in ejusmodi potiùs mutati substantiam, idque unà cum adipe, & cute, ut sæpè eis, qui circumstarent, Medicis, & medicinæ studiosis, fassus fuerim, valdoperè me hæcere ancipitem, quo demùm nomine eandem appellarem. Ad ossa enim usque non aliud quid percipere erat, quàm mollis faccus æquabili pulmento plenus, ac si moles tota carnis musculosæ, tendinum, aponeuroseon, nervorumque, in ejusmodi

pultem colliquefacta esset. Sed & eodem tempore cæteri, qui hoc morbo laborantes in nosocomio erant, brachiorumque patiebantur paralyfin, hi minùs, illi parùm admodum, flaccidam carnem habebant: juvenemque mirabundi conspiciebamus, qui paralyfi simili motoriorum brachii nervorum, ex apoplexiâ natâ, laborabat, cum torosâ omnium musculorum firmitudine.

Ex dictis itaque patet, incompletam esse hanc paralyfin, ità ut sensus supersit, & in plerisque motus obscurior musculorum flexorum, in paucis omnis omninò motûs privatio. Calor quoque, & arteriarum superest pulsus.

Icterus in multis vidi, eumque in vigore, in incremento morbi, natum; videtur, systemate bilioso, unà cum reliquo ventre vehementer contracto, bilis in sanguinem retrofluere. Nunquàm autem, quod alii asserunt, icterum vidi hujus morbi criticum. Saltem in feminâ §. IV. cap. I. & in viro §. VII. talis non fuit.

Ischuriam olim non adverti, in hoc morbo, quamobrem in tractatu, 20. abhinc annis edito, nullam feci ejus-

316 R A T I O N I S M E D E N D I
dem mentionem. Ex illo verò tempore eandem in nonnullis observavi, haud tamen quovis in paroxysmo: eamque his veram, illis spuriam, ut catheter docuit. Contractio tetanoïdea universi abdominis causam utriusque ischuriæ facit intellectu facilem; ut miremur potiùs abesse, quàm adesse eandem.

Nondùm in hydropem nisi inchoantem, levique operâ dispellendum, lapsos ab hoc morbo vidi. Solidorum debilitas & inertia fluidorum, à colicâ pictonum ortæ, in hydropem facile possunt disponere corpus. In plerisque methodo nostrâ illum prævenisse nos reor: amaurosin pictor, infector amblyopiam, ultimo, eoque lethali in paroxysmo, passi sunt. Magni *Winslowi* annosæ de origine nervi intercostalis demonstrationes, quas tom. III. cap. II. ut explicationis meæ basin assumpsi, explicant phænomeni hujus causam.

Vocem raucam, sæpè vix intelligibilem, haud rarò adverti. Ad num. primum hujus capitis exposui causam.

Atque ità mirabilis morbi mirabilia quædam phænomena utcunque explicantur. Pluraque in iis, quæ super

hoc morbo publici juris feci, exponere conatus sum: sed quam ibidem plurima explicandi difficultatem fassus sum, eandem hâc occasione ingemino. Quî enim paralyfin explicem hominis §. VII.? Si quis pultis crassioris & æquabilis similitudinem in carne, in tendonibus, in adipe, in cute ipsâ, à denegato nervorum influxu, actioneque, intelligere se opinetur, explicet simul, cur in juvene ab apoplexiâ paralytico, adesset similis humeri, brachii, manûs, digitorumque paralysis, cum artûs totius solidissimâ torositate? Si quis sanguinis arteriosi influxum desiderari autumet, calor profectò partis, naturali ad thermometron auctior potiùs, quàm immutior, pulsusque arteriæ axillaris & carpi plenus, fortis, æqualis, defectum non innuunt arteriosi cruoris. Et tandem muscoli in hoc homine flexores, cur eâdem cum flacciditate motûs reliquias possident? exercent? Si quisquam fortè non nervum, non arteriam, sed ipsarum musculi, tendinisque, fibrarum atoniam accuset, ob quam licet nervus & arteria sua præstarent, inertes tamen hæ fibræ ab iisdem animari non possent; cur tunc

318 RATIONIS MEDENDI
musculi flexores, qui inertiae ejusdem
sunt, non, æquè quàm erectores, ad
agendum inepti sunt? Fateamur po-
tius ingenui, in totâ œconomiâ ani-
mali nimis multa nos latere; nimis-
que arbitrarium, atque defectuosum,
quodcunque nervorum actionis expli-
candæ systema esse, quàm ut & ejus-
modi, & centenorum aliorum phæno-
menon, tolerabilem proferamus expli-
cationem.

§. IV. Quantum ad morbi curam
spectat, arbitror me in opusculis meis
prioribus sufficientia experimenta at-
tulisse, ut quam nunc secutus metho-
dum fuerim, eam omnium aptissimam
esse judicem. Vel enim restitutos in-
dè vidimus nonnullos, qui hucusque
& à morbo liberati videntur, & ab
ejusdem sequelis; vel colicam cum
ejus sequelis abstulimus, sanitate tem-
porariâ succedente: quos eosdem aut
iterata morbi causa, aut degener fa-
cta à prioribus insultibus corporis fa-
brica vitâ privavit. Oleum autem, &
quidquid oleosum vocatur, post opium,
& purgantia, primas agere partes,
effectus demonstrant. Crispas vias pri-
mas relaxat, involvit toxicum, ne no-
ceat; insinuandoque sese suâ, quam

aquâ majorem habet, penetrabilitate, inter intestina, & coactos globulos fæcales, eosdem solvit, redditque ad exeundum mobiles. Butyrum, quod primò pictor, deindè reliqui ægri mane ac fero copiosum sumserunt, eundem cum oleo præstitit effectum, præcavitque, ne denuò similes colligerentur fæces. Monui jam antea *P. Milonem* desperatam aliàs matronam oleo, butyroque solis, diù continuatis, ab hoc morbo curasse. Jamque ad prophylaxin eo nihil præstantius esse, demonstravit exemplum fodinæ Styriensis tom. I. cap. VIII. Numquid empiricus ille, hujus salutaris consilii auctor, vidisset in *Agricola* effigiem hominis, qui ne sibi, in separando plumbo de argento, vapor noceret, butyrum comedit? Aut apud *Stockholum* lardi hoc in casu legisset encomium? Est utique consilium, quod cunctis pictoribus, tinctoribus, figulis, componentibus saturnina emplastra pharmacopæis, deauratoribus, soleo inculcare, ne plumbi, ne mercurii, ne aliorum metallorum, aut semimetallorum vapor, ipsis detrimento sit.

§. V. Electricitatem omnibus admo-

320 RATIONIS MEDENDI
tam esse, quos in colicâ pictonum paraly-
sis invasisset, docuit cujusque hi-
storia. Et olim in Hollandiâ, & jam
in XII. annum Viennæ, ejusmodi
morbos, haud exiguo fanè cum suc-
cessu, ad machinam electricam ad-
movi. Habet equidem ars medica au-
xilia multa, eaque egregia, atque effi-
cacia, ad curandam paralyfin quam-
cunque; præsertimque ad eam, quam
aut saturnus genuit, aut mercurius:
at verò comparato numero eorum,
qui sine electricitate à paralyfi conva-
luerint, cum illorum numero, quibus
simul electrica vis adhibita fuerit; uti-
que hic illum longè superat. Eâ de re
multos hujus urbis Medicos convictos
esse vel indè colligo, quod illos pa-
ralyticos, quos deprehenderint curatu
difficiles, ad machinam meam mit-
tant; quorum haud paucos aut integrè
curatos, aut multum sublevatos, læti
recipiunt. Sicque responsum illorum
objectioni est, qui cæteris potiùs artis
auxiliis, quàm vi electricæ unâ adhi-
bitæ, has curas adscribant. Si enim
inito calculo constat plures cum ma-
chinâ electricâ curari, quàm absque
eâdem, sponte objectio ruit. Sed cur
non tentemus vi machinæ unicâ para-

Iyricos curare? Evidentior enim ejus potentia redderetur. Tentatum & hoc : calculo autem iterato subducto evictum est , virtutem electricam cum cæteris artis præfidiis , quæ solida , fluidaque ad eandem aptent , paralyfin expeditiùs curare , quàm absque illis.

Haud tamen vel solâ , vel junctâ cæteris suppetiis electricitate , curari omnes , imò potiùs incurabiles hucusque non paucos esse , ultrò fateor : sed quod in aliis morbis artis præstantissima auxilia haud omnes ex æquo curent , id laudi ipsorum minime detrahit , adeoque idem nihil electricitatis detrahit laudibus. Et cunctarum gentium experimentis id evidens fit , ut si multos non juvet , iisdem saltem non noceat. Loquor autem perpetuò , ut ex ægrorum historiis patet , de electricitate simplici , in coronâ multorum sibi mutuò , sine substrato pavimento resinoso , assidentium applicatâ : nunquàm enim vi fortiore , nunquàm ictu Musschenbroeckiano , similibusve , utimur. Hanc dico simplicem electricitatem nullo unquàm exemplo cuiquam nocuisse.

Si itaque , eo quod à temerariâ

electricitatis applicatione, coactivè nimium ejusdem viribus, unus, alterve malè haberet, imò etiam periret, Medicus forsan existeret, qui ob id ipsum electricitatem è foro medico præscribendam censeret; an hunc eò sapientiores existimares, qui vellet societatem humanam igne penitus privare, eo quòd multa incendia producat, perimatque homines? quod si quis electricitatem ideò ex Medicinâ exulem esse juberet, quod viri nonnulli, maximè Itali, vires eidem, quas non possidet, adscripsissent; nonne hunc rogaremus, totam materiem medicam in ignem conjiceret, eo quòd plures medicamentis vires tribuat, quàm quibus reverà polleant? *Certè dum vitant stulti vitia, in contraria ruunt.*

Possibilis tamen res est, hominem post adplicitam electricitatem mori; quæ tamen eadem res ideò non docet, eundem esse ab illâ enectum. Revocemus nobis in mentem, quam tradidi historiam *Rat. Med. part. IV. pag. 136.* hominis, qui ad paralyfin ex mœrore, terrore, irâ, natam, annum integrum quotidie ad machinam nostram admotus, demùm subitaneâ

apoplexiâ periit : causis chronicæ paralyseos & acutissimæ apoplexiæ , abundè in cadavere detectis. Si quis hunc dicat vi electricâ periisse , nullum profectò artis auxilium datur , cui similem non inuras infamiam. Ecquis practicorum est , qui cum omni prudentiâ aut venâ sectâ , aut admoto vesicante , aut injecto enemate , aut datis vel emetico , vel purgante , vel hydragogo , vel diuretico , vel expectorante ; hominem quandoque brevi non viderit pereuntem , absque eo tamen , quod mortis præ foris adstantis præfagia aut notasset , aut notare potuisset ? Utrique subdolæ , latibuloque absconditæ lethi causæ , ex improvviso , ac veluti proditoriè , hominem insiliunt quandòque , & conficiunt. Sed an ob id ipsum omnia mox enarrata artis præsidia proscripserit quis ? Profectò vel nulla unquàm Medicina juxta *Montagniana* principia facienda est ; vel ejusmodi infortunatis in casibus auxilia artis suum sibi debitum servabunt honorem , morsque non illis , sed immutabili hominis facto , adscribenda erit.

§. VI. In recensendis illis , quæ nos docuit anatome , non immorabor :

324 RATIONIS MEDENDI
suo enim loco & ea, quæ præsertim
ad colicam pictorum pertinent, &
quæ ad universam pathologiam, ca-
pite I. enarravi: dein attuli præcipua
paulò ante, de prognosi verba faciens:
denique explicatio tabulis singulis ad-
jungenda, hæc omnia enucleatiùs da-
bit. Hoc unicè hîc notaverim, quod
sectio anatomica hominum, hoc mor-
bo denatorum, talem degenerem par-
tium fabricam nobis exhibeat, ut pa-
rem sibi ingenio fingere nemo mor-
taliū posset; quodque eandem ob
causam impossibile sit tolerabilem ut-
cunque morbi ideam citra anatomen
formare. Cùm igitur hujus morbi rara
admodum anatome describatur, mi-
rarine oportet auctores plerosque, qui
penetrare in morbi naturam moliti
sint, adeò inter sese diversa, adeò
contraria, adeò aliquoties absona,
& intolerabilia conguessisse, & effu-
tuisse?

§. VII. Notare juvat pictorem cap.
I. §. I. crurum ac pedum ardorem,
pruritumque intolerabilem, spatio de-
cem septimanarum passum fuisse,
eumque à Badensi balneo auctiorem:
quem utique reliqui, qui colicâ eâ-
dem laborantes hîc exhibentur, experti

non sunt. An cobalto, arsenicæ mineræ, quo usum illum suâ in arte anamnesis refert, hoc symptoma adscribendum? fortè. Mulier enim *Rat. Med. part. IX. cap. VI. p. 185.* quæ arsenicum sumserat, intolerabilem quoque crurum, pedumque pruritum, longo tempore, sine levamine, conquesta est.

CAPUT III.

DE TETANO.

§. I. *Historia tetani hominem perimentis, qui colicâ saturninâ quondam laboraverat, & in tetano morbo symptomata hujus colicæ gravia passus est; ventris nempe contractionem tetanoidæam; excrementa ovillorum instar; urinæ tam incontinentiam, quam impotentiam; amaurosin; & qui à morte etiam malam coli intestini conformationem ostendit. Tetanus hic febrem sociam habuit, fuitque maxillæ primum, tum dorsi, dein ventris, & tandem crurum; brachiis perpetuò immunitibus. Libræ duodecim sanguinis semper inflammatissimi detractæ, pulsum*

moderari non potuerunt. Sudor perpetuus. Urinæ ferè bonæ, plerumque arenam ruffam, nonnunquam spicula splendentia, habuerunt. Mors 26. die. Rigor non cadaveris, sed convulsivus. Quid in dubiâ morte agendum? Serum probabiliter inter piam matrem & cerebrum collectum. Repetitur admonitio cautelæ in collocandâ sede tumoris ac doloris, ne imaginario viscerum situ fallamur. Quædam de intestinorum susceptione. Cor utroque in thalamo perfectè vacuum, onustis iterum sanguine pulmonibus. §. II. Historiæ duæ tetani multis Phænomenis nostro consimilis.

§. I. **ÆGER**, qui nobis de tetano agendi occasionem suppeditavit, in capite I. de colicâ pictorum referendus fuisset: verum quia tabula IV., adjectæque eidem notæ, ea, quæ ad colicam illam pertineant, explicabunt abundè; & præterea lethalis hominis tetanus magis, quàm colica, scenam ultimam clausit; malui tristem casum titulo tetani recensere.

Egi de tetano pluribus *part. VI. probl. IX.* Cùm autem dies diem do-

ceat, pluraque ex eo tempore observaverim, quibus priora mea emendari, perficique queant, notabilem hîc dabo ejusdem historiam.

Simon M. annos 30. natus, figulino labore victum quondam quæritans, colicâ pictonum abeunte ac redeunte, adeò miserè conflictabatur, ut operi huic demùm valediceret, & à triennio fornacum cæmentarium cœperit agere.

Die 28. aprilis hujus anni frequentem ac molestim experiebatur oscitationem, vagumque sinistri maxillæ articuli dolorem: die sequenti sacram peregrinationem cum uxore suscepturus, in templo quodam tetano correptus est. Venamque ilicò sectus, ingressu difficiliore domum reversus est.

Die 2. Maii, adeoque die 7. morbi, in nosocomio me inter pauperes convenit, cum maxillæ tetano, ejusdemque leviori dolore, dorsi præterea inchoante rigiditate, ac deglutatione incommodâ; pulsu interim magno, æquali, parùm febrili; alvo deficiente.

Suasi clyfma ilicò injicerent, fecarent in pede venam, cataplasma calen-

328 RATIONIS MEDENDI

tis fumi equini maxillæ, genis, temporibusque obvolverent, & uteretur emulso camphorato paregorico.

Die 3. Maii, morbi septimâ, melius sibi esse aiebat, nos verò id haud ità deprehendebamus. Suasi ipsi in nosocomio maneret, cùm is ejus morbus non esset, qui itum reditumque, in nosocomium admitteret. Mansit. Animus fuisset auctoritate & exemplo doctissimi viri *Watson*, in *epist. ad Soc. Reg. Angl.*, electrinas experiri virtutes: verùm morbi mutata facies aliud agendum jussit, quinque electricitatis ictibus tantùm adplicitis.

Febris enim maxima, finiente die septimâ, se tetano adjunxit, &, post dorsi enormes dolores, opisthotonos. Exindè usque ad completos viginti morbi dies, hominem hunc ceu Circes incantamentis, in rigidam statuam mutatum vidimus, dolentem, inquietum, seque vel continuò agitantem, vel ab aliis moveri, centies lecto eximi, in eumque remitti, flagitantem. Frequentissimè percipiebat primò in infimo ventre, deindè in ventre superiore, tandem in dorso, ceu unico de puncto, dolorem oriri; qui actutum corporis cum inferiorem, tum

superiorem partem, in ligneam duri-
tiem, dolentissimo cum subsultu, ten-
deret. Deglutitio toto illo tempore
rarò impossibilis, plerumque plùs mi-
nùs difficilis. Per omnem ferè mor-
bum pulsus plenus, vibrans fortiter,
durus plerumque, ac celer; post duo-
decim libras sanguinis semper inflam-
matissimi, in octo venæ sectionibus
detractas, vix unquàm moderatior.
Alvus ipsi sæpè globulosa, ovillorum
stercorum instar, sæpiùs tamen pul-
mento similis. Venter quoque asseris
instar durus, rigidus, & introtractus.
Perque totam ægritudinem ferè su-
dor, paucior, profusiorque, perpe-
tuus, sub mortem viscidus. Urinæ
nunquàm respondentes, aut inflam-
matoriis morbis, aut spasmodicis; erant
enim semper coloris aut flavi, aut
fusci, cum bono passim enæoremate, &
plerumque cum arenulis sive in fundo,
sive in pelliculâ supernatante, sive ad
vitri latera, sive aliquandò ubique. Are-
nula hæc haud quidem ab initio conspi-
cua fuit, verùm ubi 3. 4. 6. 10. & sub
finem vitæ, ubi 20, & ultra, horas
conquieverant urinæ; copiosior ac ci-
tior die morbi 14., postmodum præter
arenulam spiculas multas, splendidas-

330 RATIONIS MEDENDI

que lotium gessit, cum levi hypostasi: pridieque mortis urina, quâ æger aut solâ, aut fæcibus mistâ, se se, lectumque conspurcaverat, jam denuò in vitrum micta, arenas trihorio post ostendere cœpit. In morbo toto somnus paucus, isque à paregorico tantùm, sæpiùs tamen ne cum illo quidem. Respiratio non valdè mala, post 15. diem autem admodum anhelosa, quandò simul subdelirium incepit, deindè delirium, primùm inconstans, deindè perpetuum, furibundumque aliquandò. Sæpiùs etiam contigit, ut in deliramento anhelosiùs respirans, mox blandiùs respiraret, si ipsi aut loqueremur, aut aliquid ingerere tentaremus: ità ut phantasia terrifico occupari objecto videretur, quod non sic, si parùm resipisceret. Convulsiones clonicas seu alternantes, passus nunquàm est, neque sub morrem; sed validum, universumque, tendinum subsultum. Horis viginti sex ante morrem oculi fixi, pupillæ dilatatæ, & ne ad admotam quidem candelam vel minimum se contrahentes. Calor à die septimo, quo in nosocomium venit, ad mortem usque, 101. 102. 103. grad. Remedia externa, interna-

que, ferè ea omnia fuere, quæ mox in recensendâ omnium sæculorum in hoc morbo medicinâ, enarrabuntur. Obiit morbi completis viginti diebus.

Totus fuit à morte rigidus, etiam brachiis : quæ tamen sola ferè semper servaverant flexilitatem : non rigiditate cadaveris, sed inflexilitate omnino insuperabili. Verane ergo mors nondum adesset? Cùm nuperrimè in Sicilia regno de certâ morte, ob summam hanc rigiditatem, dubitatum sit; utpote minùs morti, quàm convulsioni tribuendam; multa tentavimus spirituum, pulverumque acrium, in nares inflatione; continuâ frictione; electricitatis applicatione; thoracis palpatione, ut ejus inde figura mutaretur; venæ sectione; aëris per os insufflatione; clysterum, eorumque etiam ex fumo tabaci paratorum, immixtione; uno verbo ea, quæ magni viri *Morgagni & Sanctörini* in dubiâ feminae morte instituerant, imò his plura, ordine instituimus : cùmque sextâ à morte horâ eadem rigiditas insuperabilis persisteret, cadaver in loco admodum frigido horas 48. servavimus.

Tunc demùm cadaver aperui. Rigor jam multò minor, nec eo multorum

332 RATIONIS MEDENDI
cadaverum superior, dorsum si exci-
pias : maxilla autem diduci, sine plu-
rimâ vi vectis, non potuit.

Ollâ cranii resectâ, & sanguinis
effluxit tantillum, & una alteraque
uncia aquæ. Dura mater bona. Pia
mater supra lobum cerebri postero-
rem utrumque quidem, magis verò
supra sinistrum, infarcta sanguine sic,
ut purpurasceret universa. Sub piâ ma-
tre humor effusus, qui lentus, albi-
dusque, videbatur, idque ad lobos
utrosque ubique; eâdem verò per-
scissâ, tenui fero similis liquor appa-
ruit. An serum id, quod in ollâ cra-
nii auferendâ effluxit, sub piâ matre
quoque hæserat? Certè inter utram-
que meningem hæsisse nulla vestigia
docebant; neque signa aderant, id,
cranium inter ac duram locatum fuisse
meningem : hæc enim adeò fortiter
quovis in puncto cum cranio cohæsit,
ut cranium majori cum vi nunquam
viderim avelli : & imprudentiâ ali-
quâ ferra utramque membranam pro-
pinquâ in plagâ vulneraverat, ut li-
quor indè faciliè elabi potuerit. Cer-
tius hoc affirmare potuissem, si in
chartis meis, in quibus vel mox à se-
ctione, vel & sub eâdem, visa reperta

PARS DECIMA CAP. III. 333
noto, invenirem notatam à me piæ
matris à cortice cerebri separationem,
in quâ copiosior lymphæ potuisset
locari: cùm autem id ibidem non in-
veniam notatum, nec memoria sug-
gerit, hanc quæstionem in medio re-
linquo.

Ventriculi cerebri superiores vacui
omninò; processus choroïdæi pallidi,
posteriore parte hydatici. Ventriculus
tertius, & quartus, pariter vacui. In
occipite sub cerebello cochleare ple-
num feri rubelli.

In abdomine lentè ac prudenter
aperto, situs viscerum nostram atten-
tionem primam fixit. Omentum bo-
num, medium ventrem tegens, adeo-
que ineptum ad epiplocelen. Hepar
dextro in latere situm sic, ut lobus
ejusdem minor vix digiti lati spatium
in sinistro latere occuparet. Idem verò
sinister lobus sub cartilagine scutifor-
mi trium ferè pollicum altitudine ac
latitudine conspicuus erat: dexter au-
tem lobus sub costarum marginibus
prorsum delituit. Id quod iterum ad-
notandum, pro morbis ex viscerum
situ dignoscendis, commendabam au-
ditoribus; ne quis semper quærat dex-
tris sub costis eminens hepar, inque

medio epigastrio sub sterno ventricul-
lum : maximè cum hæc iterum sic
visa fuerint , clauso thorace , quando
viscera abdominis à coercente perito-
neo liberata , descendendi nanciscun-
tur occasionem.

Ventriculus , pedis præter propter
magnitudine , exactè sinistrum hypo-
chondrium explebat.

Lienis situs post ventriculum , plus
in dorso , quàm in latere , parvusque
idem , & infra octavam costam vix
eminens ; sic , ut , in suspitione morbi
splenici , frustra quis eum sinistris sub
costis quæsvisset. Cæterum & ipse ,
& hepar , sanum utrumque. Vesicula
gerebat bilem non multam , non spis-
sam , colore flavam.

Cæci intestini faccus in pelvi erat ,
ad digitum latum ab inguine dextro.
Colon adscendens indè recondebat se
post costas , pergens usque ad costam
nonam ; undè paulum reflexum juxta
crepidinem jecinoris , mox in sinistro
latere quinque latorum digitorum pro-
funditate descendebat , anguloque ibi-
dem facto , adscendebat obliquè ad
altitudinem octavæ costæ ; flexu autem
ibidem facto , descendit tam profundè
in ileum , ut inguini incumbens facilè

veram coli herniam, datâ occasione, generare potuisset: porrò vergens indè ad mediam pelvim reflexit se digiti longitudine valdè amplificatum, atque ilicò plurimum angustatum: reflexum iterùm indè versus pelvis medium, in amplum valdè antrum abibat, denúque angustatum demùm rectum formabat. Vid. tab. 4.

In medio abdomine invenimus intestini ilei introfufceptionem, longitudine geometrici pollicis, superiore parte ab inferiore fufceptâ, cujus figna in vitâ nunquàm affuerant. Frequenter introfufceptiones observamus ejufmodi, convulfione forfitan ante mortem natas, quandòque numero plures, leves, facilèque explicabiles; fed etiam nonnunquàm fortes adeò, ut vix videantur fubitâ convulfione nafci: cujufmodi unam descripsi, *part. I. pag. 77.* Abfonam non judico eorum fententiam effe, qui inveteratas ejufmodi, indiffolubilesque introfufceptiones, falvâ vitâ tolerari poffe credant; licet femper causæ proëgumenæ fint ilei morbi.

Ren finifter dextro triplo major, durus admodum in fubfantiâ dictâ corticali; dexter autem mollis.

Cor bonum; utroque thalamo perfectè vacuum.

In cavo thoracis sinistro aquæ rubellæ unciaë duæ, in dextro unciaë quatuor.

Pulmones anteriore ac laterali superficie obscurè grisei, ac variegati, quâ autem dorso, ac diaphragmati accumbebant, lividi toti; intùs verò plurimo sanguine rubicundi, & turgidi; accreti nullibi.

§. II. Historiam tetani, in quo sudor perennis; aquæ aliquot unciaë in cavo thoracis; pulmo uterque multò sanguine refertus, præsertim ad dorsum; feri copia pauca in encephalo, adeoque nostræ historiæ in multis similem, *Valsalva* notaverat, referente cl. *Morgagno* Ep. X. Miles quoque, qui, quod ebrius integram noctem humi cubasset, opisthotono affectus moreretur, inventus à *Bontio* fuit, *Observat. I. tract. ult.* cum vitalibus ac naturalibus visceribus integris, habere in cerebri ventriculis viscidam materiem, glutinosam, luteam, vitello ovorum perquam similem, sed admodum foetidam; meningum quoque vasa valdè turgida sanguine bilioso.

CAPUT

CAPUT IV.

DISSERTATIO DE TETANO, EJUSQUE SPECIEBUS, NEC NON DE CURANDI EUM METHODO, A PRIMIS MEDICINÆ SÆCULIS, IN NOSTRA USQUE TEMPORA, OBSERVATA.

§. I. *Præcipuorum scriptorum, qui de tetano egerunt, catalogus. §. II. Genus & species ejus. §. III. Multiplices ejus causæ. §. IV. Symptomata morbi numerosa, cum continui, tum remittentis, tum intermittentis. §. V. Prognosis mala, primò ex Hippocrate, deindè ex reliquis auctoribus. §. VI. Sedecim articulis enarratur curatio, & Hippocratica, & reliquorum auctorum. In horum septimo cura Hippocratis, per aquæ frigidæ affusionem, explicatur. In articulo undecimo expenduntur opii in tetano vires. In decimo quarto quæritur, an tetani curam liceat exsuscitatâ febre tentare? & in sequenti, an sudoribus? Tandem articulo post decimum sexto, occasione quæstionis, Num tetanus aliquandò*
 Tom. V.

urina judicetur? differitur primò de verâ mente Hippocratis circa urinam genituræ similem, ostenditurque, illum, hâc appellatione utentem, genitalem liquorem neutiquam intellexisse: differitur deindè de arenosâ urinâ, tam in tetano, quàm in omnibus morbis acutis, diversisque chronicis. Saltus sanguinis ex sauciata arteriâ proficientis conspicitur aliquandò in eo, qui ex sectâ tantummodò venâ, jactu violento, profluit. §. VII. Subjunguntur historiæ septem propriæ observationis.

§. I. **M**ORBUS hic inter summè periculosos numerandus, à primis medicinæ temporibus exercuit multum, torfitque inedentium animos, tam in intellectu pathologico, quàm in suscipiendâ curatione.

Exorsi namque ab *Hippocrate*, invenimus eum morbum graphicè descripsisse variis operum suorum locis: libro de *Vict. Acut.* pag. apud *Foësum* 402. 403. libro de *Morbis* primo, pag. 449. lib. de *Morbis* tertio, pag. 491. libro de *Internis affectibus*, pag. 561. libro de *diebus Judicatoriis*, pag. 57. *Coacarum* n°. 361. 362. *Aphorism.* sect. 5. n°. 6. qui textus recense-

PARS DECIMA CAP. IV. 339
tur quoque libro de *Crisibus*: & sect. 5.
n°. 17. 20. 21. 22. *Epidem.* 5. pag. 1159.
Epidem. 7. pag. 1220.

Deinde *Galenus* in variis horum *Hip-
pocratis* textuum commentariis plura
adjecit.

Aretæus Cappadox, de *Caus. & Sign.*
Acut. lib. I. cap. 6. & de *Curat. Acut.*
lib. I. cap. 6.

Cælius Aurelianus, lib. de *Acut.* lib.
III. cap. 6. 7. 8.

Petrus Forestus lib. 10. obs. 111.
112. 113. unà cum scholiis.

Hollerius in *Coac.* n°. 361. 362: in
eisdemque textus *Jacotius*.

Duretus in *Enarr.* super cap. 2. *Holl.*
de *Morb. intern.* *Prosper Alpinus*,
Med. Method. lib. 10. cap. 8. *Schen-
ckius* referens observata *Mathiæ Corna-
cis*, *Viennensis* ante 220. abhinc an-
nos *Medicinæ professoris*, *Fernelii*,
Benedicti, *Cardani*, *Jacchini*, *Avicen-
næ*, *Benivenei*, *Valeriolæ*, & tandem
sua propria. *Heurnius* in *Aphor.* sect.
6. n°. 39. & sect. 2. n°. 26. *Paræus* lib.
9. cap. 8. *Capivaccius* *Prax. Med.* pag.
219. *H. Cardanus* de *adm. cur.* n°. 15.
& de *subtil.* lib. 2. *Bontius* de *Met.*
Med. in Ind. Orient. *Hildanus* *Cent.*
5. n°. 9. *Riverius* lib. I. cap. de *Conv.*

Helmontius libr. de Flatibus pag. 401.
 & de Febr. pag. 129. *Stalpart van der*
Wiel tom. 2. obs. 27. *Wepferus* libr. de
 Aff. cap. p. 497. 537. *Petrus Bayrus* Pract.
 libr. 2. cap. 20. *Paulus Sorbait* Prax. I.
 pag. 222. *Joanes Chr. Langius* tom. 2.
 pag. 140. *Heisterus* obs. 372. In *Burneti*
Thesauro, *Puerarius* part. I. pag. 332.
Sennertus libr. 1. part. 2. cap. 28. *Mor-*
gagni Epist. Anat. n. 10. *Ill. Præses L.*
B. van Swieten Comm. tom. I. §. 230.
 234. tom. 2. §. 704. 712. 787. 817.

Augere in immensum catalogum
 possem, omnes auctores, qui super
 hoc morbo scripserint, referendo: sed
 cum animus sit, recensere duntaxat
 eos, qui ad morbi causas, ad phæno-
 mena, ad prognosin, & ad curatio-
 nem, aliquid præ cæteris attulerint;
 cumque, qui id præstiterint, plures,
 quam nunc recensui, me hucusque
 lateant; ulteriori auctorum recensio-
 ni non immorabor.

§. II. Consultis omnibus his aucto-
 ribus, tetanus primò est nomen morbi
 generale, quod cunctas complectatur
 species. Deindè est nomen, quo spe-
 cies morbi prima appellatur, in quâ
 corpus rectâ convellitur, seu tendi-
 tur, indurescitque. Altera morbi spe-

cies emprostotonos est, si in priora; & tertia species est opisthotonos, si in posteriora flectitur corpus. Datur & pleurothotonos quarta species, quam quidem *Mercurialis* & *Sorbaitius* negarunt, *Valsalva* vidit, utrum in latus non notans, meusque æger aliquoties sinistrum in latus contractus fuit: jamque nosocomium meum mulierem habet, quæ à violentâ colli contorsione obstipo capite laborans, per intervalla in lævum latus sic incurvatur, ut romanam literam C. referat. Homo quoque apud *Fernelium* lib. 5. cap. 3. pleurothotonicus fuit.

Differt tetanus à convulsione, quod tetanus sit contractio perseverans; convulsio autem tetanus duntaxat fulmineus, minúsque fortis, ita ut à partium naturalium sive vi, sive pondere, superetur: undè haud immeritò hanc *clonicam* vocant à κλονέω, κλονέομαι, concutio, agito; illam verò à τείνω, tendo, constringo, *tonicam*.

Describitur hic tetanus ut universi corporis, vel ejusdem tantummodò partium: maxillæ inferioris, ejusque sive alterutro in latere, sive in utroque; brachii, pedis, oculi, an strabismi species? penis, an satyriasis? linguæ.

§. III. Causas ejus describunt à repletionem, evacuationem, exsiccationem, acrimoniâ : præterea à capite, dum febres supervenerint; à vulneribus, contusionibus, ulceribus, in loco tendinoso, nervoso, musculofo; ex abortu; à cervicis vehementi ictu, à contorsione, contusione, & percussione tendinum ejusdem; à graviore onere colli tendinibus diutiùs imposito; à jugitendinum decubitu super durum stratum; ab asperrimo frigore; à potu meraco; à decubitu sub Jove post vini, spirituumve, usum copiosum; à vino copioso tempore vulnerum sumto; à gelidæ aquæ potu, eo tempore quo vulnera mundari, consolidarique videntur; ab ichore intus retento; à febre; à puncto in venæ sectione nervo; à vomitu valido; à nimia alvo; à suppresso febrili sudore; à lue Celticâ; à carie antri Higmori; ab abundante pituitâ; à puncturâ draconis marini, *piterman* dicti, piscis; ab utero; ab affecto ore ventriculi biliosa & æruginosa materia; à fungis; à materiâ latitante podagricâ; ab anginâ cynanche, fynanche, parasynanche; à sanguine pituitoso, bilioso; à monstroso verme *Schenckius* proprii

filiu tetanum describit: à vermibus duodeni, ac sinistri ventriculi orificii, numerosis, teretibus, magnis, *Heisterus* ancillæ cujusdam tetanum vidit: *Riverius* à vermibus communibus: à tuberculo in genâ dextrâ mulieris, furunculi instar, dimidii ovi magnitudine, per scalpellum ablato. &c.

Harum causarum nonnullas prædisponentes considerant, alias excitantes, plures denique ad causam morbi proximam constituendam per sese sufficientes. Causam autem proximam, vel acre statuunt, vel irritans quoddam, nervis, sive in origine, sive in itinere, adplicatum.

§. IV. Symptomata morbi ordine sequente recensent. In principio oscitatio adest, quam solum *Cælius Aurelianus* notare reperio, quamque noster æger crebram, molestamque, passus est. Maxilla inferior ad superiorem constringitur, his alterutro in latere, illis in utroque: *trismus* vocant: & quidem in nonnullis cum musculorum gelasinorum unâ ex parte, quem *spasmus cynicus*; in aliis utrâque ex parte, quem *risum* appellitant *sardonium*; cæteris verò nihil hujus. Quibusdam à principio febris adest, aliis

344 R A T I O N I S M E D E N D I
in decursu morbi , major , minor ;
nonnunquàm prægrandis , pluribus ve-
rò nulla. Oculi lacrymantur multis ,
rotantur , contrahuntur. Dorsum , col-
lum , artusve , flectere nequeunt. Vox
difficilis , aphonia quibusdam. Dolor
dorsi sæpè tantus , ut ægri ejulent ama-
rè. Suntque nonnunquàm ejusmodi
convulsiones momentaneæ , seu subful-
tus potiùs , in rigido corpore , ut , ni
ægri detinerentur , lecto exsilirent. De-
glutitio difficilis est , & aliquando
impossibilis , fitque tunc deglutiendo-
rum per nares reeditus. Remittente
quandoque per horas tetano , adfunt
intolerabiles præ dolore crampi. Vi-
giliae ad opiata passim rebelles ; & si
dormitur , somni sunt pauci , breves ,
terrifici , cum rigidorum tendinum
subfultu. Sudores multi , fortes , in
multis continui ferè. Quibusdam ab
initio , aliis ad finem , delirium mi-
te , aut ferox , multis nullum. Aliis
urina ritè fluit , alii ejusdem aut in-
continentiam patiuntur , aut stimulum
perpetuum , aut suppressionem. Miri ,
vagi , inguina quandoque quasi dila-
cerantes , variosque in corpus affectus
edentes , dolores in ventre percipiun-
tur.

PARS DECIMA CAP. IV. 345

Porro non omnes eodem modo hæc symptomata affligunt. Nonnullos enim, ut jam monitum est, in principio invadunt, alios in decursu morbi, alios ad finem; multaque sunt, quæ non eundem hominem impetunt; multa, quæ non sæviunt furore continuo. Sæpius in nostro homine dolor mitis, maxillæ relaxatio ad duarum linearum hiatum, deglutitio longè expeditior, vox intelligibilior, tetanus mitior. Imò quibusdam constanti lege maxillæ tetanus ut vigili pertinax, sic dormienti resolvitur. Quandoque symptomata tetani remittunt penitus, ægro exindè aut fanescente, aut moriente.

Aut moriente inquam. Est enim tetanus morbus continuus vel continuo remittens, vel planè intermittens. Vidit *Hippocrates* tetanum sic euntem, redeuntemque, ut æger intermedio tempore obambulare, resque perageret suas. Observavit *Fernelius* paroxysmum opisthotoni, bis, ter, quotidie invadentis, idque non æstate, sed hyeme; non unicâ hyeme, sed quotannis. *Wepferus* in sanctimoniali notavit quinque paroxysmos, quinque horarum singulos. Et alius ille *Wepferi* tetanus trium mensium; isque integri

346 RATIONIS MEDENDI
anni *Valisnerii*, an non ad hanc clas-
sem referendi sunt? Imò *Aretæus*,
& *Forestus*, adeò chronicos tetanos
referunt, ut per totam ægrorum vitam
non curentur.

§. V. Prognosin dedit *Hippocrates* in
Aphor. sect. 5. n°. 6. & libro de *Crisi-*
bus, sic ut quarto die mors adsit,
utque hunc cū em effugientes, sanef-
cant. Quam sciam *Hippocrates* prædi-
ctionem, aliàs ità accuratus *Celsus*, hoc
loco negligenter recenset, ac si aliam
non dedisset *Hippocrates*. Etenim li-
bro III. de *Morbis*, tetano affectos
perire ait 3. aut 5. aut 7. aut 14. die,
quos si effugerint, sanescunt. *Epid. 5.*
& 7. *Telephanus* die 3, & magnæ na-
vis præfectus die 13. aut 14. obiit.
Libro autem de *Internis affectibus* ait
hos ægros longissimè ad 40. diem vi-
tam trahere.

Obiter hîc notemus iterùm, quod
alibi notavi toties, doctrinam *Hippo-*
cratis omnium imperfectissimè sæpè
tradi in Aphorismis; in cæteris verò
ejus scriptis exponi, limari, limitari,
extendi. An evidentius exemplum da-
tur hoc de tetano aphorismo? Ut
profectò manibus, pedibusque, eorum
in sententiam abeam, qui censeant

Aphorismos, saltem multos, ex magni viri pugillaribus desumptos esse, in quibus, quæ obiter hinc indè vidisset, ne mente exciderent, scripto mandaverit, per otium, ulterioresque observationes recudenda, & explicanda. Sed ad rem.

Benivenius, Forestus, Bontius, Heisterus, Morgagni, aliique notaverunt cum *Hippocrate*, sanitate aut morte intra diem quartum tetanum terminari, id est, intra horas paucas, diemque unum, alterum, tertium, quartumque: sed & cum illo observarunt quovis die aut mori, aut convalescere ægros hos, usque ad 20. 30. 40. diem. Homo, cujus historiam *tom. 6. probl. 9.* dedi, obiit nono. Hic noster die 20. & femina apud ill. Præsidentem non diù post 30. morbi totius, 24. autem tetani diem, convaluisset videtur.

Sed neque cum ultimâ *Hippocratis*, multorumque auctorum, diei quadragessimæ observatione, vitæ mortisque ultima meta terminatur. Monuerat *Hippocrates*, artem longam esse, vitamque brevem: undè quæ necdum illi visa sunt, visa sunt deinceps aliis. *Puerarius* pluribus mensibus affectum & perdurantem vidit, & curavit. *Valis-*

348 RATIONIS MEDENDI
nerius apud celeb. *Morgagni* hominem
demum post annum sanavit. *Wepferus*
tetanum ultra 63. dies perseverantem
curasse legitur. Imò rariores dari te-
tanos, qui nec perimant, nec totâ
hominis vitâ curentur, *Aretæus* & *For-*
restus scripto reliquerunt. Atque hæc
de prognosi quoad tempus.

Morbum semper admodum peri-
culosum esse, sive sine ullâ remissione
aut intermissione decurrat, sive cum
illis, uno omnes ore auctores fatentur.
De prioræ quæstio non est; de poste-
rioræ exempla innumera prostant. *For-*
resti puerperæ tetanus remisit sic,
ut Medicus immisso digito fauces
posset explorare; attamen periit. Ipse
Hippocrates, experienciâ edoctus, in-
termittentem tetanum minùs quidem
continuò periculosum pronuntiavit,
minime tamen periculo expertem. Et
noster, cum aliquâ tetani maxillæ in-
ferioris remissione, ac notabiliore ad-
huc totius corporis, vocisque ac de-
glutitionis integrâ ferè restitutione,
mortuus est. Imò rem ab ipso Medico
teneo, qui præsens præsentem vidit
hominem, qui tetano universo affe-
ctus, dum è balneo aquæ calidæ edu-
ceretur, balneum omnem pepulisse

morbum exclamaret; sic quidem ut integram curationem adstantibus demonstraturus, per cubile incedere, progredique inciperet: qui tamen vix momento elapso humi procumberet, ac moreretur. Febris præsens, absensve, prognosin tetani non mutat *Hippocrates* Aph. sect. 4. n°. 57. disertè notat febrim non esse de naturâ tetani, sed illi epigenomenam. Notanturque in scriptis Medicorum plurimi sine febre tetani: undè multos morbi curam febre artificiosâ instituere voluisse mox in curatione tradendâ patebit.

§. VI. Curatio hæc ex iisdem auctoribus ordine nunc tradenda est. Indicans omnibus idem, scilicet tetanus. Eadem cunctis indicatio; auferendus enim morbus est. Indicata verò multis eadem sunt, multis iterùm diversa, & opposita.

Ac 1°. quidem ab ipso *Hippocrate*, in nostra usque tempora, ferè omnes venam secant, idque iteratò; quoties cum vis morbi id peteret, tum vitæ concederent vires.

2°. Nec differunt multum in frequenti usu enematum emollientium, imò merè oleosorum; usuque laxan-

350 RATIONIS MEDENDI
tium per alvum, stimulantiumque, &
suppositoriorum.

3°. Multi eo scopo purgantia laudant, ut à capite, collo, artubusque, revelleretur materies.

4°. Solemnius autem apud plerisque nihil inunctione rigidarum partium cum oleo, oleo rosaceo, laurino; oleo castorei, macis, caryophyllorum aromaticorum, anethi, terebinthinæ; cum spiritu vini aut tincturis, spiritibusque medicatis; cum unguento martiato, althææ, Agrippæ; cum unguentis & linimentis paratis pinguedine vulpium, canum, felium, dacarum, cervorum, urforum, luporum, leonum, quæ pinguedines essent inferendæ anseri, anserque tunc veru torrendus, ac diffluens indè pinguedo in usum foret asservanda: sic tamen, ut primam pinguedinem abjicerent, ultimamque in vas aceto semiplenum exciperent, & cum hoc ita comparato corpus fricarent.

5°. Vesicantia, & sinapismi, nonnullis laudantur.

6°. Balnea aquæ calidæ, etiam integra; integra olei balnea, curarunt multos. *Celsus* jam commendaverat. *Guilandinus* apud *Heurnium* ad 26.

Aphor. sect. 2. virum tetano affectum curavit, immergendo in cadum olei totum. *Albertinus* vocatus ad chemicum, nefarium hominem, qui fractâ infortunatò lagenâ, in qua diuturnos post labores venenum præsentissimum perficiebat, vidit illum convulsione tonicâ instar serpentis contorquere se, oculis & linguâ protrusis: cùm pleraque auxilia nihil opitularentur, *Albertinus* dimisit hominem totum in tepidum oleum, eo cum successu, ut cessaret tetanus. Fomenta oleosa, quæ hominem integrum involverent, multi laudarunt. Et olei embroche *Bayrus* sereniss. *Pedemonti* principem citò ab opisthotono liberavit.

7°. Frigida balnea, gelidæ aquæ affusionem, multi laudarunt, auctore *Hippocrate* Aphor. sect. 5. n°. 21. & libr. III. de morbis.

Curam ejusmodi aggrediebatur nunquàm, nisi debitis cum cautelis: ut nempe tetanus ab ulcere non oriretur; ut juvenem benè carnosum morbus invaserit, mediaque ætas sit. Nec universalis fuit ipsi methodus curandi. Cæteris enim operum suorum locis jubet ægrum calefacere balneo, foco, linimentis, fomentis, utre aut vesicâ

352 RATIONIS MEDENDI
contentis, actu potentiâve, calidis;
vino &c; inò post calidæ aquæ affu-
sionem homines obvolvere linteo,
obvolutosque in lecto detinere. Itaque
apparet evidenter magnum virum di-
stinxisse accuratè & ægrorum natu-
ram, & diversam morbi cum mate-
riam, tum symptomata; curamque
ex oppositis remediis præscripsisse sa-
pienter. Undè *Cælius Aurelianus*, *Paulus Ægineta*, multique sequentium
sæculorum Medici, *Hippocratem* inju-
stè criminati sunt, aphorismi doctri-
nam per reliqua ejusdem opera non ex-
plicando.

Cæterum hanc ipsam gelidæ affu-
sionem debito in casu factam sapien-
tes practici laudarunt. *Schenckius* re-
fert *Avicennam* scripsisse: „ Ex his,
„ quæ juvant habentem spasmus com-
„ munem, qui nominatur tetanus, &
„ tensio, facta à *materiâ frigidâ*, est
„ ut subitò in aquâ demergatur frigi-
„ dâ, secundum quod dixit *Hippocra-*
„ *tes*. Nam corporis exteriora inspif-
„ santur, & innatus calor interioribus
„ quasi confortatur, & resolvitur ma-
„ teries. Non enim tamen omne cor-
„ pus tolerans hoc, à timore tutum,
„ sed corpus forte, juvenile, carno-

PARS DECIMA CAP. IV. 353

„ sum, quod ulcera non habet, & in
„ æstate. Plures enim per hoc jam evase-
„ runt. “

Valescus de Taranta lib. I. cap. 21.
de Morb. Cerebri. „ Isto modo curavi
„ juvenem 20. annorum, de quo def-
„ perabatur in *Morlanis*, quamvis non
„ multum erat carnosus. Habui ferè
„ 24. urceos plenos aquæ, & quatuor
„ viri ipsum ægrum erectum tenue-
„ runt. Ego autem omnes urceos eva-
„ cuavi supra colla, & omnia infe-
„ riora membra ejus, & statim posui
„ eum ante ignem, & post horam
„ unam & dimidiam unxi ipsum à
„ collo usque ad postremum spondi-
„ lem, ac tibias & brachia, cum dial-
„ thæâ, & martiato, & Agrippæ, cum
„ oleo castorei, & dedi sibi brodium
„ pullæ, & ferè nihil ampliùs feci,
„ & in eâdem nocte curatus fuit, cum
„ Dei auxilio. Alium curavi in *Burdi-*
„ *galis*, qui erat Anglicus, sed iste
„ fuit corpulentus, per modum supe-
„ riùs dictum. “

Sennertus lib. 1. part. 2. cap. 28.
ad quæstionem, an aquæ frigida affu-
sio? „ Ita ex *Hippocrate* & *Galeno*,
„ inquit, debitis conditionibus. Ita
„ enim calor natiuus, clausis poris

354 RATIONIS MEDENDI

» cutis intùs cogitur, & per accidens
 » absumitur morbi materies, seu à
 » subitâ aquæ frigidaë affusione corpus
 » frigore concutitur, & materia ner-
 » vis adhærens excutitur. Etsi verò *P.*
 » *Æginetæ* hoc remedium improbatum
 » esse scribit à posteris, quod & ipse
 » rejecit, tamen reperti sunt, qui post
 » eum id usurparunt; inter quos est
 » *Valescus.* «

8°. Cucurbitæ tam siccaë, quàm sca-
 rificataë, à multis medicis eventu sæpè
 fortunato adhibitæ sunt; at verò cùm
 id, quod avellendorum humorum gra-
 tiâ fit, nonnunquàm tenfos nimium
 nervos irritare queat, eventum ali-
 quando sinistrum sortitæ sunt.

9°. Medicamenta acria, aromatica,
 ac maximè virofa, ab ipso *Hippocrate*,
 & *Aretæo*, in nostra usque tempora,
 auctores adhibuerunt tantum non om-
 nes; quæ ore assumenda, clystere in-
 jicienda, naribus aut insufflanda, aut
 attrahenda, ulceribus, quo resorbe-
 rentur, affricanda, cuti tandem ad-
 movenda essent. » Castoreum, ait *Are-*
 » *tæus*, trium obolorum pondere assi-
 » duè bibere expedit.... Cæterum si
 » ægri nihil deglutiant, castoreum cum
 » oleo in anum immittendum est. «

Multi post Arabes castoreum ore assumendum dederunt à dosi scrupulorum duorum, ad dragmas duas, in melicrato, vel aquâ nervinâ. Castoreum intus & extus dare jubet *Prosper Alpinus*: *Hollerius*, & *Duretus* confirmant. Curam suam fortunatam viri patricii, ad 40. diem cum opisthotono conflictati, *Benedictus* præsertim castoreo acceptam refert: à quo tunc lacteus humor cum urinâ prodibat.

10°. Oleum multi bibendum dederunt summo cum effectû. *Valisnerius*, loco cœnæ oleo amygdalino dato, anofum viri patricii tetanum vicit. Multi auctores oleo ore & ano immisso corpus totum perluendum jubent; imò ore, & gutture, placidè continere, quo strictæ fauces laxarentur.

11°. Ad opium & narcotica multi confugerunt. *Hippocrates* fomenta parabat ex semine hyoscyami cocto cum oleo, eique tunc addito vino. *Aretæus* oleo crocino partes rigidas involvebat. *Schenckius* theriacam, mithridatium *Cardanus*, ore data laudaverunt. Memorabilis *Bontii* textus est, quem ne quid contrahendo perdat, exscribam totum; ex libello 2. de Method. med. quâ in Indiis Oriental. uti oportet:

356 RATIONIS MEDENDI
cap. de *Spasmo*. » Inprimis verò ha-
» benda est ratio , inquit , sævissimi
» symptomatis , doloris nimirum , cui ,
» omisâ tantisper causâ principali ,
» sæpè cogimur occurrere. Quod com-
» modè fiet laudant *Quercetani* , phi-
» lonio , sive euphorbio , sed præci-
» puè extracto croci , quod infra des-
» cribemus. Fortasse sciolus quispiam
» negabit his remediis , propter vim
» stupefactivam , ac narcoticam , ner-
» visque inimicam , esse utendum. Spe-
» ciosa quidem hæc primâ fronte vi-
» dentur , sed tamen vana sunt : nam
» præterquam quod calidissima hujus
» climatis temperies hoc requirat , cer-
» tissimum est in tali necessitate sine his
» ægrum evadere non posse. « Meretur
certè Medicus hic fidem haud modi-
dicam , eo quod majorem fortè expe-
rientiam hujus morbi , quàm Euro-
pæus quisque Medicus unquam ha-
bere possit , ipse habuerit : videte mo-
do , quomodo hoc caput inchoet.
» Qui apud nos in Hollandiâ rarus est
» spasmus , hic in Indiis tam familia-
» ris est affectus , ut meritò inter en-
» demios , ac populares morbos , nu-
» meretur. »

12°. Fimus equinus partibus tetano

PARS DECIMA. CAP. IV. 357
affectis summopere laudatus *Ambrosio*
Paræo fuit. Ter cum illo adhibito fe-
lix, ut postmodum enarrabo, nihil
ferè in hoc homine, de quo agitur
lucratus sum.

13°. Ex *Hipp. libr. de Intern. affect.*
videmus tetanum oriri à suppuratione
κυνάγχης, vel σταφυλῆς, vel ἀντιβραγχίων,
vel etiam (libro de *Diebus judic.*) ἀπὸ
συνάγχης. *Forestus* historiam refert, eam-
demque observatione veterani cujus-
dam Medici, haud omnino raram in
praxi esse ostendit. *Valsalva* & talem
tetanum vidit, egoque in me ipso,
ut deinceps narrabo, expertus fui. In
hoc genere tetani *Forestus* damnavit
trochleæ usum ad os diducendum,
auctoritate fortè *Cælii Aureliani*, qui
tamen trochleam aut simile instrumen-
tum repudiando, de tetano ex angī-
nâ nato non egit. Laudarunt tro-
chleam hanc, adhibueruntque cum suc-
cessu *Paræus* & *Hildanus*. Trochlea
hæc me in hoc morbo mox summo
periculo eripuit.

14°. Curam excitatâ febre moliti
nonnulli sunt, id sibi ab *Hippocrate*
præceptum esse arbitrati in *aphorismo*
70. sect. 5. „ A quartanis correpti,
& convulsione non admodum corri-

§ 58 RATIONIS MEDENDI

» piuntur, si verò prius corripiantur,
 » & postea quartana supervenerit, li-
 » berantur. Et *sect.* 2. n°. 26. Febrim
 » convulsione supervenire melius est,
 » quàm convulsionem febris. « Et ma-
 ximè *sect.* 4. n°. 57. » A convulsione,
 » & tetano detento, febris superve-
 » niens solvit morbum » *Herophilum*
 & *Asclepiadem* febre excitatâ tetanum
 curandum esse voluisse, *Cælius Aure-*
lianus accusat : invehiturque acriter in
Hippocratem, veluti idem disertè præ-
 cipientem in his aphorismis ; à quâ
 sententiâ se esse alienissimum profite-
 tur. Profectò si sedato animo *Hippo-*
cratem pervolvimus, pluribus operum
 suorum locis de tetano agentem, non
 est, quod idem prorsus negemus.
 Quid enim aliud ex textu libri *de Vict.*
acut. colligemus ? Si enim à naturâ fe-
 bris non excitetur, somnusque, atque
 urinæ concoctæ, sudoresque judicatorii
 non contigerint, vinum creticum vi-
 nosum, unâ cum internis, externis-
 que emollientibus, & calidæ aquæ
 affusione, exhibendum esse docet : &
 libro *de Intern. aff.* Absinthium, lauri
 folia, hyoscyamum, thus, in vino
 albo cocta, admisto oleo valdè cale-
 facta, corpori & capiti adhiberi ;

postea verò disponere in lecto ægrum
ut sudet vehementer. Igitur videtur de-
ficiente febre, febrem excitare vo-
luisse. Convenitque idem cum ejus-
dem monitis sapientissimis, quibus
præcepit nobis attentionem ad ea,
quæ natura quandoque per se facit in
morborum curatione, ne hujus igna-
ri eandem suo in opere turbemus,
neve defectu attentionis illam imitari
negligamus. Eodem profectò modo,
quo febrem in apoplexiâ producen-
dam esse Schola Medica jubet, quia
natura spontanea febre apoplexiam
curasse observata est. Fatendum ta-
men est, similia præcepta quandoque
hoc principio solummodo inniti, *ut*
extremis in morbis extrema tententur au-
xilia, ut habet aphor. 6. sect. 1.

Ut enim extrema auxilia prodesse
aliquandò apparent mirificè, sic quo-
que eadem nocere non ignoramus.
Et ejusdem scholæ doctrinâ, quâ fe-
brim nonnunquam excitare jubemur,
discimus etiam humores lentos homi-
nem occidere, si in vehementiores ex-
citantur motus. Imò enarrandorum
ad finem hujus capitis casuum alter,
tetanum, superveniente validâ febre,
lethalem redditum docebit. Hinc hanc

360 RATIONIS MEDENDI
sententiam cum Scholâ Arabicâ moderari conatus *Avicenna*, ephemeram duntaxat febrim producere suadet. Sed quis febrim producturus, adeò arbiter rerum, versatusque in arte est, ut non plus febris generet, quàm voluerit? Quotidie animadvertimus eodem anni tempore, ab iisdem omninò causis, alios tertianâ febre corripì, alios ephemerâ, alios acutâ, vel etiam inflammatoriâ; prout vis adplicatæ causæ in peculiarem cuiusque diathesin agere possit. Novimus, si candidè loquamur, nos tantos in tetano, & apoplexiâ, moderatores non esse; præterquàm quod etiam moderata febris possit nocere. Nonne levi febre, à naturâ genitâ, apoplecticum *Numeni* filium periisse candidus tradiderit *Hippocrates*? Ea itaque omnia, quæ, ni juvent, occidunt, nunquàm temerè, sed & circumspectè, & si possibile, nunquam, nisi convocato sapientium virorum consilio, bene perpensa, & trutinata, admoveantur.

15°. Sudoribus curandi methodum laudarunt hi, illi condemnarunt. Dixerat *Hipp.* lib. de *Viçt. acut.* de tetano agens, ut suprâ vidimus: » Huic nisi » febris accesserit, & somnus, & quæ » consequuntur

consequuntur urinæ coctæ, sudoresque judicatorii &c. & paulò post deficiente naturâ, ægrum sic à Medico disponi jubet, *ut exsudet vehementer.* Bontius sudores cum maximè hîc laudavit: hæc ab unâ parte: sed ab alterâ veridicus ubique Hippocrates narrat *magnæ navis præfectum* in opisthotonum, tertio à contusione die, incidisse cum sudoribus, obiisse tamen sexto ab illinc die. Scripsit Coacar. N°. 361. *Funestum est etiam sudare in opisthotono.* Imò Aretæus jussit cohibere sudores: Cælius abstergere eosdem, ne noceant frigefacti.

Numquid igitur ad problematis explicationem facit id, quod habet magnus Morgagni Epist. anat. med. N°. X. §. 3, ubi scilicet, postquam retulisset Valsalvæ juvenem die tetani quinto obiisse cum sudore plurimo, toto morbo profluente, hæc judiciosè subjunxit: „Porro multus sudor, qui perpetuò perfluxit in eo juvene, num id levaminis attulit, ut manus, pedesque, nonnihil moveri cœperint? Sane Bontius.... inter cætera commendat, quæ sudorem moveant. Sed hic fortasse utilior est, cùm affectio frigori

„ successit , cui temerè calefactum cor-
 „ pus expositum fuerit. „

Hinc intelligeremus saltem ab Hip-
 pocrate , & laudatos sudores , & dam-
 natos fuisse , prout tetani causa eos-
 dem aut posceret , aut repudiaret ;
 eamdemque ob causam *Aretæum* , ac
Cælium , eo modo scripsisse. Sanè no-
 ster homo , qui à frigerato corpore
 priùs calefacto in tetanum non incidit,
 cum perpetuis sudoribus mortuus est.

16°. Urinarum excretiones Medico-
 rum plures in tetano consuluerunt ,
 præeunte *Hippocrate* Coac. text. 362.
 πυρετώδεια ὀπισθοτονώδεια γονόειδεις ἐρήσεις
 λύσεις. Opisthotonum , si ad eum febris
 accesserit , urinæ genitales , urinæ ge-
 nituræ similes , solvunt. Nondum in
 Medicinâ definitum est , quid signifi-
 cet τὸ γονόειδες *Hippocratis* in urinis.
 Ad hoc nihil aptius , ac convenientius
 erit , quàm ipsum auctorem cunctis
 consulere in locis , in quibus de hac
 urinâ verba fecit.

Epid. libr. 3. pag. 1066. Qui in Deal-
 cis horto decumbebat , priusquàm red-
 deret urinas turbatas , reddidit urinam,
 quæ habebat ἐναιώρημα ὅτιον κρίμνα γονόει-
 δέα. Hic nonnisi 40. die post multas

crumnas judicatus est. *Foësius* reddidit totum textum sic. » Urinæ tenues , in » quibus varia inerant suspenſa quæ- » dam , in medio innatantia , hordei » toſti , non exactè moliti , craſſioribus » fruſtulis , ferè ſimilia , *genitaleque ſe- » men referentia* ». An ergo in hâc urinâ enæorema , & quid ſimile genitali ſe- mini habebat , & quid craſſius moliti hordei toſti ſimile ? hîc notemus τὸ γονοειδές enæorema fuiſſe.

Philistes Epid. lib. 3. pag. 1070. die ſecundo habet ἕρα λεπτά, διαφανέα· εἶχεν ἐναιώρημα γονοειδές : die 5 moritur. Eſt iterum hic , genituræ ſimile illud , enæorema.

Epid. 6. pag. 1170. in Perintho τὸ γονοειδές , τὸ τοιούτον ὅτι κρίσιμον. » In Pe- » rintho genitale idipſum quia criti- » cum ». Hic hypotaſin formaſſe vide- tur , quia judicatorium dixit.

Theodori conjugî die quinto ἕρα τρυφνά, ὀποείδεα, ἔρησε τῇ ἑκτῇ ἐν νυκτὶ , ὀλίγον. τὸ ἔρξμενον τῷ κάρφει εἴλκετο , γλίσ- χρον , γονοειδές ». Die quinto urinæ acer- » bæ , ſucco herbarum ſimiles. Sexto » die minxit paucum in nocte , in quo » quid , quod dum feſtucâ trahebatur , » glutinoſum , & genitali ſimile erat. » Ergo τὸ γονοειδές in urinis *Hippocrati*

364 RATIONIS MEDENDI
fuit vel enæorema, vel sedimen, quod
festucâ ex urinâ elevatum, mucosum
quid & genituræ simile, referret: in
Philisco & Theodori conjuge, non lau-
dabile, nam ambo mortui sunt: in
eo, qui in Dealcis horto decumbebat
laborioso & diuturno cum judicio fuit:
in Perintho criticum. Semen autem
ipsum genitale non fuit; nam & in
urinâ conjugis Theodori erat.

Consulamus commentatores, ante-
quàm pergamus ultra. *Hollerius* in hunc
textum: » Tales urinæ genituræ simi-
» les, albam, tenacem substantiam re-
» ferentes, in febre ardente cum con-
» vulsione, malas esse, quod ab eli-
» quatione fiant, sed si à copiâ pituitæ
» crassæ ac viscidæ convulsio, cum fe-
» bre, materia illa pituitosa coqui po-
» test, excernique. »

Et *Jacotius* τὸ ἔργον γονοειδὲς ait ab *Ero-
tiano* intellectum esse τὸ ἔργον λεύκον, καὶ
παχὺ, urinam albam & crassam. Vi-
deatur *Erotianus* ad litteram T. Lau-
dat autem ille hunc textum *Hippocratis*,
ac si eundem legisset in libro *de locis
in homine*, qui hoc tempore in illo non
legitur. Periissetne igitur quid de hoc
libro post *Erotiani* tempora? An verò
lapsus *Erotiani* memoriæ est? Textum

autem *Jacotius* explicat sic. » Consenta-
 » neum est ergo opisthotonon , cuius
 » causa est frigida , crassa , lentaque pi-
 » tuita , nervos implens , urinis ejus-
 » modi , quæ repenti , & affatim fun-
 » duntur , aliquando solvi , humore per
 » calorem febrilem attenuato , & ad
 » renes atque ureteres converso. »

Atque hæc de eo , quod genituræ
 simile in solâ urinâ : verum descripsit
Hippocrates idem quoque in materiâ
 alvo excretâ. Sic saltem colligendum
 est ex textu *Coac.* 186. τὸ γονοειδὲς δ' ἐλ-
 θον : porro δ' ἐλθον de urinâ dici apud
Hippocratem non solet , sed de alvo.
 Evidentissimè autem *Coac.* n°. 455.
 Κοιλὴ ταραχώδης , διαδίδουσα μικρὰ , γο-
 νώδεια , μυζώδεια. » Albus turbata , exhi-
 » bens pauca genituræ similia , mucosa. »
 Quæ *Duretus* ibi explicat de » colli-
 » quamento tenuium intestinorum ,
 » quorum adeps liquitur , ac dejectio-
 » nes edit veluti opimas , id est , albas
 » & leves. Liquitur autem adeps à vi
 » tabificâ , tum ardoris hepatici , tum
 » bilis , abradendo intestinis molesta. »

Foësius in hunc textum commentan-
 do , sic eum exponit , ut hâc appella-
 tione designetur materies alba , pitui-
 tosa , albuminea , sive per alvum , sive

per urinas , excreta. Imò *Hippocrates* Prorrhēt. pag. 35 apud *Foësius* (non in textu , nam in eo *Foësius* cum *Charterio* legit τόνω εἶκελον , in suâ verò *Œcono-*miâ Hippocraticâ γόνω εἶκελον.) *Hippo-*crates , inquam , γόνω εἶκελον vocat flatus crebros , qui simul mucosam educerent materiem. *Galenus* textum hunc per τόνω & γόνω , utraque scilicet lectione , explicuit.

Tandem & vomitu reddita materies à filiolo *Hegesipolis*, Epid. 7. pag. 1225, hâc appellatione describitur. Ἐτελεύτησεν , ἡμέσας μικρόν , βραχὺ , φλεγματώδης , ὥς εἰ δόξει ὅιον γονήν. » Moriebatur , post-
» quàm vomuisset materiem paucam ,
» brevem , pituitosam , genituræ simi-
» lem. »

Patere igitur videtur, voce hâc antiquorum , intelligi materiem albam , mucosam , crassam , adeoque femini genitali similem , sive urinis , sive alvi depositione , sive molestis cum flatibus , sive etiam vomitu , emissam : in urinis verò eam peculiariter designare vel enæorema , vel hypostasim , albam , mucosam , crassam , quæ , ut cæteræ urinæ bonæ , cum aliis bonis signis , salutem ; sine iisdem nihil boni , nihil nisi κρισιμὸν μὴ κρινόν significet. Adeo-

que haud incongruam *Erotiani*, *Hollerii*, *Jacotii* sententiam esse, de tali albâ, mucosâ, atque tetanum solvente urinâ, id exponentium : de geniturâ autem admistâ ne cogitandum quidem esse, cùm quod *Hippocrates* id æquè feminarum, quàm virorum in urinis observaverit, tum quod idem non minus in alvo, vomituque, excretis, quàm in urinis, sæpiùs adnotaverit. Numquid viri *Patricii* apud *Benedictum* urina alba lactea, quâ judicatus videtur, huc referenda? Vide suprâ ad N°. 10.

Tetanodeus noster homo nunquàm in urinis hoc album, mucosum, crassum, sive enæorematis, sive hypostaesos in modum, exhibuit, adeoque neque indè spem nobis fallacem dedit: arenosam verò ejus urinam, supra descriptam, me non leviter decepisse ultrò fateor. Dudum quippe erat quod advertissem, monente *Boneti* sepulcreti, arenulas eorum sæpè urinas gere: re : quos aut calculi aut nephritidis calculosæ signa, nunquam concomitata essent; sæpiùsque ejusmodi arenulas bono sane omine sive febribus jam absolutis, sive eisdem declinantibus, sive etiam vigentibus, comparuisse notassem.

Ex quo *Viennam* appuli, attentionem meam ad hoc phænomenon excitabat Præses illustrissimus, occasione cujusdam numerosæ familiæ, in quâ constans idem observaretur; salutemque præ foribus adstare, ex tali urinarum arenâ, mihi certus prædiceret.

Elapso abhinc quadriennio, cum lucem videret immortalis *Morgagni* immortale opus, vidi demum observationibus ejusdem clinicis hanc observationem statuminari sic, ut in regulam practicam converti debeat. Etenim in *Epist. Anat. Med. VIII. §. 10*, ægri cujusquam morbum referens. „Eo res, „inquit, intra quinque, haud amplius, dies, deducta erat, ut loquendi etiam facultate amissâ, pro deposito, & jam jam morituro, ab omnibus haberetur. Mihi verò, quantumcunque in præcipiti casu liceret, „neque antea, neque tunc omittenti, „urinarum quæ fluere pergebant copia „aliquid speculæ relinquebat: quam „mox nonnihil auxere animadversæ „perminutæ quasi arenulæ, quæ confertissimæ universa vitrearum maturarum interna latera propemodum „operiebant: hoc enim mihi in ægris „pluribus adnotatum felicitis morbo-

rum solutionis indicium, nunquam
 » fallax *ad id tempus deprehenderam*. Et
 » sane æger paulo minùs malè habere,
 » & jam loqui, &c.» Epistola autem
 XLIX. § 21, asseverat clarus ille auc-
 tor, ne in unicâ quidem febre, cujus-
 cumque demum classis, generis, aut
 speciei esset, ne in ullo quidem sexu
 aut ætate; quin præterea nec in capitis
 doloribus acerbis, & apoplecticis qui-
 busdam affectibus, nonnunquàm etiam
 senilibus, prognosticum unquam fefel-
 lisse, nisi forsan semel; quando vel in
 fine morbi, vel in declinatione, vel
 etiam vigore, adparerent in lotio,
 præclarâ luce conspecto, arenulæ te-
 nues, vitreæ matulæ lateribus adhæ-
 rentes, nonnunquam tamen in urinæ
 superficie natantes, subrufæ ut pluri-
 mum, subalbæ perrarò, quales semel
 in juvene conspexerat.

Porro æger noster arenulas subrufas
 vel ad vasis latera, vel ad urinæ super-
 ficiem, vel ad fundum, sæpè etiam in
 omnibus his locis simul, in unâ, dua-
 bus, tribus, pluribusve de die emissis
 urinis, hoc ordine minxit: die 6 quo
 mansit in nosocomio, urina unica ru-
 fas arenulas ad latera vasis vitrei depo-
 suit. Die 7 quatuor vasa urinaria adhi-

370 RATIONIS MEDENDI
bita hodie, habent leve albumque sedimen, & arenulas rufas, in pelliculâ splendidâ supernatante. Die 8 urinæ omnes colore, odore, copiâ, bonæ; leve quoddam sedimen paucas intra horas ponentes, & ad latera vasis arenam rufam, inque fundo, gerentes. Die 9 urinæ per omnia naturales, singulæ & sediminis quidquam, & tenuem arenam multam habent. Die 10 ipsissimæ quæ heri, urinæ. Die 11 urinæ depositæ sexies, solito paulò coloratiores; prior, & altera, paucissimas gerunt arenulas; reliquæ omnes leve, atque subalbidum sedimen habent ad fundum: attamen & hæ 24 horis servatæ, arenulas cœperunt hinc indè formare. Die 12 semel sciens comminxit sese; vespere, & bis nocte, minxit in vitrum. Hæ tres urinæ coloratiores leve enæorema ad fundum dimitunt; arenasque gerunt rufas, prioribus crassiores. Die 13 ut pridie: enæorema versus fundum gerunt, & arenæ quid habent omnes: arenam autem non monstrant, nisi hæ 15, illæ 20 horas, conquieverint. Die 14 urinæ omnidote bonæ, omnes brevi enæorema formant, deponunt; jamque intra tres quatuorve horas copiosiore,

quàm unquam, arenam, & ad fundum, & ad parietes vitri, demittunt. Die 15 omnes quatuor urinæ hodiernæ boni odoris, & coloris, cum enæoremate, quod & album, & spiculis splendidissimis, plenissimum erat. Etiam ad vitri latera talia spicula: inest autem multa cunctis arena. Nocturnæ ut diurnæ. Die 16 colore, odore, copiâ, bonæ urinæ omnes, multum & arenosæ, & splendide, & leviter hypostaticæ. Die 17 omnia eadem. Die 18 comminxit se nocte. Die 19 in excipulum urinam unâ cum alvo emisit; sed ad 4 pomeridianam libram mediam urinæ reddidit, quæ trihorio post jam arenam exhibebat; sequentes pariter. Die 20 suo lethali urinas in lectum dimisit.

Quandoquidem itaque arenularum copiam, per omnem propemodum morbum constantiorem, observaveram nunquàm, spei nonnihil, fateor, mecum tacitus alebam: quamvis secundum regulas artis ex urinâ, alvoque laudabilibus, nihil unquam augurari meis auditoribus soleam, cæteris signis cum illis non correspondentibus, imò funesta quæque prænunciantibus. Eventus quoque docuit hujus ultimæ obser-

372 RATIONIS MEDENDI
vationis veritatem. Quapropter mortuo homine, qui nulla calculosæ, aut arenosæ diatheseos vestigia in cadavere monstrando, spem salutis ex suâ urinâ, constanter, & abundè arenosâ, facere potuisset, auditores seriò monui hunc casum benè adnotarent, utpote nullam dari, citra exceptionem, regulam, apertè docentem.

Nec est, quod quis vel ideò hanc urinam arenosam, minoris faciendam in nostro ægro fuisse, existimet, quia spicula splendida salina sæpiùs in eâdem comparuere: etenim hæc spicula in urinis acutè laborantium, quocunque in morbi stadio, non illaudabilia esse, constanti observatione experimur.

Absolvi sic omnia, quæ de curâ tertani omnium Medicinæ sæculorum promiseram; superest, ut quænam nostro in ægro instituta fuerit, paucis enarrem. Profectò horum enarratorum plurima ipsi adplicavimus. Venam ipsi secuimus octies, summâ semper urgente necessitate; & ultimo quidem 12 morbi die; sanguine semper inflammatissimo, semel iterùmque tanto jactûs subsultu, ut non venam, sed arteriam pertusam esse, quis suspicatus

fuiſſet , qui ad arteriam immediate
venæ ſubjectam , impetuoſeque pul-
ſantem , non attendiſſet. Ultimo mor-
bi octiduo , licet celer adhuc eſſet ,
magnuſque pulſus , cruorem ultra emit-
tere non auſus , reliquis artis auxiliis
uſus ſum. Aquæ frigidaæ affundendæ
caſus non exſtabat , quoniam nec valdè
carnofus erat , nec media æſtas , ſed
frigore , varietateque , Martio ſimilis ,
Maius : quin nec caſus erat , in quo
ipſe , ſi adfuiſſet , *Hippocrates* , frigi-
dam affudiſſet , ut paulo ante vidimus.
Præterea auxiliis ad febrim generan-
dam , proliciendumque ſudorem , in
febre perpetuâ , perpetuoque ſudore ,
opus non fuit. Cæterum caſtoreum ,
moſchus , camphora , opium , oleum
copioſum ore aſſumptum , & in anum
injectum ; ſimus equinus ; cataplaſma-
ta ex rebus emollientiſſimis , adjectâ
copiâ multâ flor. chamom. parata ;
aqua calida formâ balnei crurum in-
tegrorum , formâ fomentorum ventri ,
dorſo , collo , maxillis , admota perpe-
tuò ; potus ſubacidi , blandaque emul-
ſa ; veſicantia , & epiſpaſtica ; peru-
viani corticis vires in nervos exploran-
di tentamen , adhibita ſunt.

Si ſimilem ægrum noſocomium dein

374 RATIONIS MEDENDI
ceps susciperet, an venâ, si id indica-
retur, sectâ, ac corpore emollientibus
cujuscumque generis involuto, tuta
cura tentari non posset plurimo casto-
reo, usu opii prudente, cortice peru-
viano multo; ut scilicet motu humo-
rum moderato, ut mitigatis doloribus,
ut humectatis emollitisque undique
nervis, cortex peruvianus, quo faci-
lius in nervos, atque tendines ageret,
aptaretur? Neque enim lubenter iis
concederem, qui in casu, quo cuncta
emollienda sunt, vim corticis peruvia-
ni indicationi adversam crederent:
ignota nobis ea illius vis est, atque fa-
cultas, qua & in rigidis fibris & in
flaccidis, & in humore spissiore, & in
tenuiore, inordinatos nervorum in fe-
bribus motus, & tensionem relaxet,
compescat, hominemque reddat sa-
nitati.

Cætera, quæ ad anatomen spectant,
tabula 4 exponet, unaque docebit ex
degeneri coli fabricâ, cum historiâ
anamnesticâ collatâ, hominem hunc
verâ pictonum colicâ quondam labo-
rasse.

§ VII. Subjungam nunc, quas pro-
miseram, proprias meas tetani obser-
vationes.

PARS DECIMA CAP. IV. 375

1°. Annos 20 natus, anginam passus sum, quæ neglecta in suppurationem abivit, cum perfecto maxillæ tetano. Cùm summas angustias ad 14 diem sufferrem, alius Medicus advocabatur, qui illicò largam venæ sectionem instituit; deindè, eo jubente, Chirurgus, trochleâ tenui inductâ, maxillam magno cum labore sensim diduxit, donec tandem strepitum in faucibus perciperem, rumpereturque abscessus, undè copia ingens puris putridissimi ore profiliit, & nonnihil quoque in gulam illapsum est. Purgante iteratò dato, intra paucos dies convalui. Hic ipse ille ab *Hippocrate* supra notatus casus est.

2°. Anno 1741, die 9 Aprilis, femina innupta, quadragenaria, me accessit, narrans multis ab annis in lævo latere infra costas se acerbè dolentem; anxietates præterea, flatus, borborygmosque continuos expertam; cùm undique solatium frustrà quæсивisset, sese curæ tradidisse agyrtæ, qui vehementer omnia fursùm, deorsùmque evacuando, dolorem quidem mitigarat, verùm debilitatem magnam, spasmos, & catameniorum cessationem, ipsi produxerat. Trimestri spatium ab hac crudeli curâ elapso, spasmusprehendit

maxillam talis, ut nihil ore assumere, nisi unius olim elapsi dentis foramine, posset. Spiritu vini fovebat, fricabatque maxillam; tertio tetani die me convenit. Pulsus debilissimus, ac tardus erat, licet horæ quadrantis iter, ut ad me veniret, conficere debuerit. Durities musculorum maxillæ magna non fuit. Externè oleosa penetrantibus mista applicui, vesicans ad nucham latum admovi, & præscripsi neuroticam misturam.

Altero die lecto affixa me vocat. Video tetanum maxillæ rigidissimum, faciem & oculos rubros, pulsum fortem, celerrimum, vehementem itaque febrem, lumborum dolores, jumentosam urinam, deglutationem adeò impossibilem, ut per nares exeant deglutienda. Hic fane febris supervenerat convulsioni die quarto, & nihilo feciùs in pejus ruebant omnia,

Venam secui, & enemate laxante ritè operato, clysmata nutrientia omni quadrihorio curavi injici. Cataplasmata emollientia oleosa tensis circumdedi partibus. Trihorio post venæ sectionem febris, rubor, calor, remittunt multum. Sanguis nec inflammatus fuit, nec aut tenuis, aut dissolutus. Quæque

jumentosa apparuerat urina , eadem jam sedimen album , flocculentum tamen , dabat. Pulsus nunc æquabilis , bonus , plenior longè , fortiorque , quàm pridie in ædibus meis fuerat.

Sed cum tantâ rerum emendatione , tetanus idem , eademque deglutitorum per nares reversio. Amicissimus *Velfe* curam , me hortante , suscepit mecum. Medicinam internam , externamque , in magis neuroticam mutavimus.

Die 11 Aprilis post insomnem penè noctem , summo cum labore deglutivit quædam. 12 Aprilis nox insomnis. Deglutitio ferè impossibilis , pulsus æquabilis , sed debilior. Enemata nutriendia absorbentur tota , sæpiùsque repetuntur.

Aprilis 13 clonicæ convulsiones per noctem frequentes , quibus durantibus maxilla relaxata cum magno oris hiatus fuit ; clonicâ verò convulsione cessante , rediit mox tonica colli , dorsi-que. Pulsus debilis jam & inæqualis. Frigus extremorum. Mentis jugis præsentia. Ad horam 10 diei suæ 8 mente præsens expiravit ore spontè aperto ; ita enim , quotquot morti affuerant , nobis testati sunt. Negabatur nobis anatome. Vidimus in cadavere , octo

à morte horis elapsis, sic clausam maxillam, ut aperire illam, nisi summâ cum vi, nequiremus. Ore sic vi aperto, mali nihil adspeximus in faucibus. Lingua tumebat. Exterius ad cartilaginem scutiformem & ad os hyoïdis comparebat tumor. Sed ultrâ examinare vetabamur.

3°. Faber lignarius 22 annorum, procerus admodum juvenis, mense Decembri 1741 me vocabat, tetano corporis universali afflictus. Narrabat febre tertianâ pertinacior laborantem, cortice peruviano se ab eâ, elapsis paucis abindè septimanis, liberatum esse. Continûâ febre se nunc, validâque diarrhœâ, & universo torqueri tetano. Epidemica diarrhœa illo tempore cum febre grassabatur, quæ postulabat emeticum. Frustrâ id ipsi dedi. Diarrhœam nec involventia, nec opiata, nec adstringentia, compescuere. Tetanus quoque universalis neque balneis aquæ calidæ, ejusdemque fomentis, neque emollientissimis unguentis, & cataplasmatibus, ullatenùs cessit. Febris autem in dies augebatur. Cùm nihil juvaret, ob summam primarum viarum putrilaginem præscripsi ipsi hanc misturam.

PARS DECIMA CAP. IV. 379

℞. Rob ribesiorum unc. ij.

Spir. sulph. per campanam gtt. xv.

Aquæ cort. citrei unc. vj.

Laudani liquidi Sydenhami gtt. xx.

Laudanum addebam, ne acida augerent diarrhœam. Quovis bihorio quartam misturæ partem assumsit; evacuata illa, renovabatur.

Altero die meliùs habuit, & unicam tantummodo alvum putridam deposuit. Die 3 levamen majus. Die 4 tetanus ità emendatus, ut lecto movere, ex eodem surgere, cum difficultate incedere, imò in proximè inferiorem contignationem laboriosè descendere posset. Putridâ alvo utcumque pergente, misturam continuavi, quotidie minuendo, usque ad 10 usûs illius diem.

Sanus abindè vixit usque in Junium mensem 1742. Incidit tunc eandem in febrem, diarrhœam, tetanum; ignarus à quâ causâ aiebat. Vivebat intemperanter. Priorum memor dedi illicò eandem misturam; die altero omnia symptomata cessabant. Sub ejusdem anni finem tertio rediit idem, sed levior, morbus; unicâ misturâ cessans. Formulæ copiam tunc sumsit, ut illicò, redeunte morbo, eâ uteretur.

Cauponarius indè factus, ac vino, cerevisiâ, vinique spiritu abusus, nunquam in similem morbum relapsus est totis postea annis, quibus ejus uxori ac liberis medicinam feci.

In recensendis tetani causis, vidimus illum ab auctoribus putrilagini hærenti ad præcordia, aut in intestinis, adscribi. Præsens historia hoc confirmat.

4°. Anno 1756, susceperam in nosocomium juvenem, gallico morbo sic laborantem, ut pessima ulcera in corpore, potissimum verò in capite, proftarent. Haud diù eum in curâ mercurii sublimati habueram, quin ab acrimateria nervos, tendinesque, in ulceribus rodente, in completum maxillæ tetanum incideret. Dabam emulsum cum opio & camphorâ; de quo tamen multum fumere, in principio saltem, deglutitio ferè impossibilis vetuit. Maxillas autem & tempora fimo equino calente, sæpè renovato, involvi. Die alterâ deglutitio melior, die tertiâ tetanus curatus. Mercurio eodem posthac curatus est.

5°. Anno 1757, mense Novembri, suscepi in nosocomium juvenculam 28 annorum, quæ à duobus cum dimi-

dio annis cariem patiebatur antri *Hig-*
mori, quæ fane multum nobis faceffit
 negotii. Cùm variis auxiliis internis
 externisque, totum hunc finum de-
 purassemus, ac patiens bellè haberet,
 incepit anni 1758, die 8 Martii, de-
 nuò in eodem dolere; die autem se-
 quenti adeò vehementer, ut perfec-
 tus maxillæ tetanus nasceretur, sic ut
 neque loqui, nec deglutire vel mini-
 mum posset. Cataplasma emolliens
 adplicabatur ei vesperè. Decimo verò
 Martii, cùm tetanus 28 horis jam per-
 sisteret, finum equinum circumpo-
 sui. Opium lubenter à principio cum
 castoreo dedissem, deglutiendi au-
 tem impotentia id vetuit. Opio tamen
 agendum ratus, elutis primo commu-
 ni clystere intestinis, injici cum un-
 ciis sex juris carnium grana opii duo
 curavi. Obdormivit indè, evigilanti
 autem rigor musculorum paulò remis-
 sior erat, nonnihilque cœpit deglutire
 posse. Tertio die enemate repetito
 solvebatur tetanus. Opione an fimo?
 An auxilio alterum alteri fuit?

Ex illo tempore finum maxillarem
 magis depuravimus, magisque, ca-
 riem autem ejus metuendam corticis
 peruviani copioso diuturnoque usu.

382 RATIONIS MEDENDI

sive abegimus, sive averruncavimus. Dolorum recrudescentiam opium interea sedabat. Tandem crassa, & obesa facta, exivit 1758, die Julii nonâ. Rescivimus diù post ipsam rusticano labore se egregiè exercere.

6°. Anno 1757, die 7 Decembris, vespere, in plenâ sanitate, deprehendor subitâ vertigine, cum momentaneâ mentis absentiâ, momento post iterùm sanissimus, nisi quod ad præcordia nauseosum quid observarem, levioresque ventris dolores. Venam mihi tundi curavi, & cubitum petens purgans sumsi, quod sequenti die egregiè operabatur. Die hac, nempe 8 Decembris, multis convivis gaudens, sobriè tamen comedi & bibi. Nocte verò insequente incido in dysenteriam crudelem, sanguineo-mucosam, cum universi corporis tetano. Convenit summo mane die 9 Decembr. optimus, dum viveret, Medicus *Erndl*, qui gravem valde morbum ratus, mox ill. Præsidem adiit. Hic autem brevi post suâ visitatione me honorans, unâ cum claro viro *Erndl*, suspicabatur an non fortè podagrica aliqua materies (podagrâ enim leviori aliquoties decubueram;) vertiginem oberrando

excitasset, eademque purgante irritata, dysenteriam, tetanumque generasset? Sin minus; an primis in viis hærens corrupta materies ejus abundantia esset, ut post actionem purgantis multa adhuc superstes, atque mota, hunc morbum generasset? Porro tetanus erat non maxillæ, sed colli, dorique rigidissimus, lumborum paulo minùs rigidus; sic ut aliquid alimenti, aut medicamenti assumpturus, statux instar, erigendus essem, lumbis nonnihil se flecti patientibus.

Utrique suspicioni satisfaciebant (purgans enim prægressum erat) primò acrioribus ad pedes, & crura, admotis epispasticis; quæ eo versus, si qua podagrica materies oberraret, illam allicerent: secundò decoctis & emulsis oblinientibus, atque involventibus, tum ore, tum enematum ope, assumtis; quæ cùm adhibito prudenter opio, dolores sopirent, tenfa laxerent, acria involverent, nervosque ab acrium irritatione defenderent, D. O. M. his conatibus opitulante, tetanus 12 horarum spatio cessavit, & intra septem dies, citra ullam podagram, perfectè convalui.

7°. Casum notabilem gravissimi re-

84 RATIONIS MEDENDI
tani in nosocomio visum, retuli *tom.*
VI. probl. 9.

CAPUT V.

DE FEBRE MILIARI, AC PETECHIALI.

§. I. *Pro more iterum non vidimus hoc anno petechias aut miliaria. Idem & alii Medici testantur Viennæ, in Hungariâ, in Silesiâ. Ex sententiâ ill. Trallesii miliaria & multum factitia sunt, & nunquam critica. Idem evincunt clarissimi Kœlderer observata.* §. II. N°. 1. *in exanthematum materie cl. Pringle nimis sero me aggreditur. Enarratio rerum, quæ putatitiam hanc crisin mihi primò dubiam, tandem falsam esse, demonstrarunt.* N°. 2. *Morbi carcerum, & nosocomiorum, cum morbis exanthematicis malignis, maximè cum malignis miliaribus, plurimum conveniunt; iidem tamen minime sunt.* N°. 3. *Exanthemata non semper evitari possunt, quia impurus, infectusque aër, non semper potest evitari.* N°. 4. *Laus tractatus cl. Pringlæi de Morbis Castrensibus.*
N°. 5.

PARS DECIMA CAP. V. 385
Nº. 5. Malè cl. Pringle intellexerit,
quæ Wratislavienses, egoque, de
camphorâ notaveramus. Nº. 6. Pete-
chiarum sedem in solâ epidermide me
collocasse injustè accusor. Nº. 7. Vin-
diciæ Manium Diemerbroeckii. Gan-
græna nonnunquam citra separationem
sanescit. Diemerbroeckiana confir-
mantur Trallesianis. Nº. 8. Argumenta
quinque adversus clarissimi Pringle
systema, de differentiâ petechiarum ab
omni alio morbo exanthematico. Nº. 9.
Non disputandi pruritu, sed inevita-
bili praxeos docendæ necessitate, à cl.
viri opinione recessi. Demonstratur di-
versitatem, in morbis observatam, non
morborum naturæ, sed diversæ me-
thodo, deberi. Ostenditur hæc diversi-
tas, eâque occasione illud turgere
Hippocratis examinatur, quod tan-
tam in praxi diversitatem non indu-
xisset, si à solo Hippocrate legiti-
mus hujus significationis sensus petitus
fuiſſet: sensu quippe Hippocratico rarò
turgēt materies; non Hippocratico,
turgēt semper. Vomitoria acutorum prin-
cipio dari Hippocraticum non est; &
frustrà quidam id ex ejus operibus pro-
bare nituntur. Solum studium Hippo-
Tome V.
R

386 RATIONIS MEDENDI
*craticum aptum est , quod in viam
devios reducat.*

§. I. **T**RANSIIT cum bono DEO
iterum , pro more , annus academicus
sine miliaribus , aut petechiis , cum
in nosocomio , tum in urbe , & sub-
urbiis , apud ægros , qui mihi , ad con-
silia vocato , obtemperarunt in toto
regimine , in abstinentiâ à Medicinâ ,
cl. *Trallesio* pulverulentâ dictâ , & præ-
sertim in quotidianâ lecti refectione.
Vidi quidem pulicum morsus , quos
petechias ; vidi sudamina , quæ milia-
res pustulas , sive collegæ expertissimi ,
sive Medicinæ tirones , salutarunt :
tales autem minime fuisse , nisi in re-
gimine , vel in medicamentis peccare-
tur , rerum eventu intellexerunt.

Igitur hæc medicæ artis prudentia
effecit , ut id , quod à tot retrò annis
cum scripsi , tum publicè docui , un-
dique confirmaretur , ac demonstra-
retur abundè : utque me , ægros sic
gubernantem , propria experientia de
hisce exanthematibus *ultrâ* scribere
vetat ; ita & mecum Medici complu-
res , eamdem methodum secuti ,
eorundem in morbis exanthematum ,

aut suâ in praxi raritatem testantur, aut omnimodam absentiam. Nominare hâc in urbe medicos possum, qui in multâ, eâque honestiore, praxi versantes, ne semel quidem suis acutis in morbis hæc exanthemata viderint.

In Hungariâ, si ullibi, hæc exanthemata famosa sunt, & quidem sic, ut multâ praxi exercitati Medici candidè mihi fassi sint ad illa promovenda se cogi; siquidem eos officio defuisse suo plebs clamitet, ægro ex acutâ ægritudine citra efflorescentias pereunte; petechias, ac miliaria, ut salutaria naturæ molimina ad vindicandum à morte ægrum, arbitrata. Interim clarissimi in Hungariâ viri, qui Hippocraticè edocti, magnam praxin, spretâ vulgi opinione, exercent, testantur mihi æquè raras sese suis in ægris hæc efflorescentias observare, quàm ego eas observo in meis. Cùm evictum sit mortalium millenos ab acutis morbis quotannis perire, qui primario morbo sustinendo apti, secundario illi perferendo inepti sint; Medici profectò illi, de quibus loquor, Medicinam in beato illo regno sic facientes, subditos quotannis mille-

388 RATIONIS MEDENDI
nos, alioqui perituros, *Augustissimæ*
Imperatrici Reginae conservabunt.

Sed & potentissimus Borussorum
Rex, quod hâc de causâ gaudeat, ha-
bebit. En quæ perillustis, & in Me-
dicinâ practicâ versatissimus *Tralles*,
ad me nuper scripserit 14. Aug. » Tri-
» ginta jam anni elapsi sunt, cum Hir-
» selbergæ, urbe Silesiæ, amœnâ, &
» montanâ, sitâ ad Bohemiæ confinia,
» morarer, uno omnes ore mihi asse-
» verarunt miliaria in urbe, ejusque
» confiniis, endemicum morbum esse,
» quotannis sternentem, & perimen-
» tem magnam hominum catervam.
» Hujus sane causam tunc temporis
» in Medicos referre non ausus, eam
» potiùs refudi in propinquam urbi
» paludem, potissimum *Lancisii de*
» *Noxiis Paludis Effluviis* scribentis
» auctoritate. Verumtamen aliquot
» deinceps annis symbolam huc Me-
» dicos conferre suspicari cœpi; quip-
» pe certior factus, quod urbis illius
» Medici medicamenta calida ægris
» offerrent; quod ægrorum, ut sudo-
» res prolicerentur, calefacerent con-
» clavia, eumque in finem ægros alte-
» ro super alterum pulvinari conte-
» gerent; quod demùm iisdem non

» propinarent alios, quàm calefacien-
 » tes potus. Causam igitur prædispo-
 » nentem credidi quidem paludis ef-
 » fluvia esse; calidam autem metho-
 » dum excitantis causæ vice fungi. Ast
 » verò haud ità pridem eâdem in urbe
 » degenti mihi, asseruerunt egregii
 » duo ibidem Medici, antiphlogisti-
 » cæ methodi patroni, *Ludwig & Haus-*
 » *leutner*, *miliarem morbum*, quo toto
 » tempore praxin ibidem exercuissent,
 » *sibi penitus esse ignotum*: suos proindè
 » prædecessores morbi miliaris veros
 » artifices, fabrosque fuisse, plusquàm
 » demonstratum esse. «

Sed audiamus magnum *Trallesium*
 in tractatu in-4°. *de Terreis Remediis*,
 quem quinquennio abhinc edidit,
 pag. 356. & seq. » Quid, quod satis
 » paradoxon multis lectorum vide-
 » bitur, sine omni hæsitantiâ, contra
 » vulgares, & ad hunc diem valen-
 » tes medendi regulas, præfractè asse-
 » ro, postulare boni Medici officium,
 » ut, quantum fieri possit, pruden-
 » ter *exanthematum genesin arte suâ ca-*
 » *veat*, aut si id fieri salvis ægrorum
 » rebus nequit, ut quàm parcissimam
 » saltem eorum efflorescentiam sagaci
 » auxilio reddere allaboret. Quod asser-

» tum pugnans cum plerorumque Me-
 » dentum praxi, ut verum esse nihilo-
 » minùs clarissimè perspiciatur, prag-
 » maticam quæstionem injicere liceat,
 » *an exanthemata in ullâ febre sint salu-*
 » *tifera?* Clamant omnes, audio, *uti-*
 » *que sæpè!* cùm iis exclusis tot ægrî
 » reddantur sanitati pristinæ. Sed pace
 » rogatâ, & pauco obstrepentium,
 » inque me hæreticum debacchantium
 » silentio impetrato; adhuc semel quæ-
 » ro: An cruoris inspissationes, an va-
 » forum obstructions, an capillarium
 » canaliculorum inflammationes, an
 » sanguinis putrilaginosæ corruptio-
 » nes, an tenuissimorum vasculorum
 » erosiones, & disrupsiones, ullâ in
 » febre salutiferæ? . . . . . Insto igitur
 » porrò: si obstructions, inflamma-
 » tiones canalium &c. in febribus non
 » salutiferæ, etiam id de exanthema-
 » tibus non poterit prædicari, cùm
 » semper ea obstructions, inflamma-
 » tiones &c. supponant: atque quando
 » Medici quidam minùs rectè asse-
 » runt, *Multos mori cum febre, nemi-*
 » *nem à febre;* ego rectissimè affirma-
 » turus sum, *multos equidem salvari cum*
 » *exanthematibus, neminem ab exanthe-*
 » *matibus.*

Si Austria, si Hungaria, si Silesia,
undè gaudeant, habent; habebunt
etiam aliæ Romani Imperii Provinciæ.
Part. IX. pag. 73. 74. cum publico
communicavi testimonium viri eru-
diti & clarissimi *Kolderer, Meinun-*
gæ in *Sueviâ* physici senioris, & con-
sistorialis, quo patuit & miliaria nun-
quàm critica ipsi visa esse, & bonâ
methodo evitari. Beavit me idem di-
gnissimus vir epistolâ, dissertationis
in formam, datâ anni, quem vivi-
mus, 11. Maii, dignâ profectò, quam,
ni in longius devolutum opus me bre-
vem juberet, hîc insererem totam.
Exordio miratus ille, pravæ doctri-
næ, methodique, tot inveniri patro-
nos, quos Viennæ, nonnisi inter bar-
bitonfores aut expectasset, aut quæsi-
visset, in hæc demùm verba erumpit:
„ Profectò in tam clarâ luce magis
„ mirari quorundam Medicorum cæ-
„ citatem, quam sanare eandem præ-
„ stare; ni mentis æquitas sperare
„ juberet falsam theoriâ, ejusque
„ culpam, non tam pertinaciæ, sed
„ incuriæ potiùs, & commisso erro-
„ ri in dignoscendis morborum cau-
„ sis, ortum debere suum. „ Longus
ideò est in certo quopiam miliarium

392 R A T I O N I S M E D E N D I
genere describundo ; quod vel mor-
bum auferendo criticum nuncupari
debeat, vel quod morbo dudum de-
victo demum efflorescat ; verum idem
hoc genus totum ad miliaria vera non
esse referendum, multis demonstrat
exemplis : præcipuè cum febrem co-
mitem sibi habeat, adeoque tertium
veluti genus morbi constituat, quod
vel, neque criticum, neque sympto-
maticum sit, vel si sic velis, ut cl.
Hoffmannus docuit, criticum in quo-
piam chronico duntaxat morbo. Dolet
autem vehementer clarus vir hoc ulti-
mum genus à nonnullis Medicis ad
vera miliaria transferri, quæ *ipsi* regi-
mine, aut methodo, aut utrisque
pravis, in morbis acutis, inflamma-
toriisque, generant. Describit mihi
quoque plures historias miliarium
ejusmodi, quæ ego pluribus hujus
operis tomis olim ostendi, dudum
sanato acuto morbo prodeuntia, veluti
suscepti olim, aut domi, aut in aliis
nosocomiis, contagii reliquias esse ;
ille verò cuidam lymphæ stagnationi
adscribit.

» Sed quis, inquit, nunc Medicus
» hæc exanthemata, silente etiam ex-
» perientiâ, diceret *critica* ? sanæ

„ nullus mentis compos. Quis porro
 „ petechias inprimis, quæ non raro
 „ peripneumoniæ, & pleuritidi, aliif-
 „ que apertis inflammatoriis morbis,
 „ junguntur? Quis miliaria puerpe-
 „ rarum alba, ubi febrem adesse in-
 „ flammatoriam omnia docent sym-
 „ ptomata; & ubi quò copiosiora, &
 „ facilia exanthemata prorumpunt,
 „ eò proximiores letho sunt ægræ?
 „ Aphthæ infantum apud nos morbus
 „ est endemius, multos in tenerrimâ
 „ ætate perimens: hunc semper multo
 „ deteriorem sum expertus, si simul,
 „ quod sæpiùs contingit (idemque
 „ sæpiùs in Angliâ contingere *Huxha-*
 „ *mus* fidem facit) miliaria apparent.
 „ Quis ergo & hæc? Et quale tandem
 „ in omnibus recensitis his morbis in-
 „ flammatoriis venenatum miasma,
 „ quod expellere debemus, accusan-
 „ dum venit, si, ut experientia do-
 „ cet, miliaria & petechiæ perpetui
 „ inflammationis sint comites, hæcque
 „ eò peior fiat, quò largior eorum
 „ numerus? Et cur non eadem omni-
 „ bus istis febribus ratio, quæ tam
 „ frequenter æquè exanthematibus (si
 „ morbus, sinistrâ aut plane omisâ
 „ curâ, in pejus ruit) ac reliquis

» symptomatibus , inflammationibus
 » propriis stipatæ sunt ? Nonne satis
 » apud eos constat , à soluto partium
 » sanguinis nexu & ferosâ ejus parte
 » à ceteris indè segregatâ , suam hæc
 » exanthemata trahere originem ?
 » Quid aliud nisi hoc sibi vult dia-
 » betes , tam sæpè in his morbis in-
 » fausto omine accidens ? Fugitne quos-
 » dam his morbis , præcipuè puerpe-
 » rarum miliaribus , demùm ab eo tem-
 » pore nostros comprehendi cœpisse
 » homines , quo lautiores vivunt , &
 » & diætâ calidiorè utuntur ? Qui ergo
 » ista regimine calido , tanquam salu-
 » rifeira , expellere satagunt , quid hi
 » aliud faciunt , nisi ut studio dissol-
 » vant nexum sanguinis partium ; in-
 » flammationes pessimas creent ; oleum
 » infundant igni , & sic morbum ne-
 » cessariò adaugeant « ? Tandem me
 » in adversis consolatus. » Nova quævis
 » doctrina « inquit (quam hujus epi-
 » stolæ initio justo nomine *Nov-anti-*
 » *quam* appellat) » omni ævo adversa-
 » rios habuit comites : at fortem *Har-*
 » *væi* mallet tamen ego experiri ,
 » quàm cum cæcis per omnem vitam
 » cœcutire ; famæ enim mendacia de-
 » risit semper conscia mens recti , ve-

» ritasque triumphavit hucusque. »

§. II. Sufficerent hæc omnia ad demonstrandam , quam clamo à tot annis, propugnoque , veritatem , adeoque ad hoc ipsum caput terminandum , nisi adversus eandem clarissimum *Pringle* , virum , quem magni semper & feci , & facio , dudum insurrexisse intellexissem ; & ad cujus animadversiones dudum respondi , nisi ille , more inter eruditos repudiando , vernaculâ scilicet linguâ suâ , in alterâ & tertiâ editione sui , à me sæpiùs laudati operis *de Morbis Castrensibus* , contra me scripsisset : jam verò cum vir quispiam doctissimus , ipsius , meusque amicus , hæc mihi ex anglico sermone gallica fecerit , respondebo illi hoc capite , siquidem præcipua ejus contra me gravamina circa miliaria versantur.

Ac primùm quidem cum viri in arte tanti veniâ id mihi asserere liceat , quod in hac disceptatione nimis ferò me adgrediatur : utpotè qui & ad hanc materiem , & ad illa , quæ præterea hâc occasione mihi objicit , in singulo ferè novem *de Ra. Med. tomorum* , in antecessum , fatis respondi , abundèque. Multo fane labori

396 RATIONIS MEDENDI
pepercisset, hos omnes tomos pervolvendo, non patrio, sed latino, ut inter eruditos decet, sermone exaratos; quorum suspicor nullum post *tertium* ipsum legisse, neque etiam præter *Theses de Febris*, alia opusculorum meorum, in quibus tamen omnibus ea dudum refutavi, quæcunque ipse contra me postliminio edidit, & reperivit.

Dignetur itaque vir dignissimus id attendere præprimis, quod quæcunque ille, ex consuetudine *recentiore* suæ patriæ, de miliaribus atque petechiis, censet, nullo modo queant id falsum reddere, id negare, id quominus centies visum sit efficere, quod medici *Hippocratis*, *Sydenhami*, *Boerhaavii* principiis imbuti, in Austriâ, in Hungariâ, in Silesiâ, in Imperio, in Italiâ, hæc exanthemata aut nihil omnino, aut vix saltem, observent. Neque quod credat ipse miliaria ferè critica esse, id meam assertionem, qua primò vix, deindè nullos, in nosocomio ægros, cum iisdem exanthematibus, habuisse me testatus sum, ullo modo infirmare, ullo modo non veram, non existentem, reddere potest. Acta refero, facta enarro, quo-

tum multis ab annis millenos testes numero, eosque inter nonnullos Anglos, quos ipse de hisce, si lubeat, percunctetur: acta, inquam, quæ nullius contraria infirmet opinio, quæ nullius contraria obscuret observatio; contra quæ nulla scholarum commenta, nulla patriæ præjudicia, præscribent unquam.

Hæc igitur, cum ita se habeant, vir clarus id malè interpretari non potest, quod ita de veritate earum, quas narro, rerum convictus, ut esse convictior nequeam, cum ipsum, tum quotquot cum ipso sentiant, minùs recte opinari credam. Quod autem alii minùs rectè opinentur, ut ego saltem credo, aliundè proficisci non arbitror, quam quod, quæ in scholis principia hauserunt, nondùm ad severas artis regulas, seu ad lapidem lydium, probaverint. Profectò sola observationum frequentia primam mihi suspicionem formavit, ne res sic, ut credebatur, se haberet. Suspicio hæc reddidit me propriæ opinioni diffidentem: diffidentia ad maturius compulit examen. Videbam quippe, idque in civitate magis, quàm in nosocomio, die quopiam critico miliaria

398 RATIONIS MEDENDI
oriri, morbum levare, & hæc eadem
miliaria die verè critico cum febris
cessatione ficcari, sanitatemque hinc
consequi perfectam. Sed 2°. videbam
hæc exanthemata sæpiùs die non cri-
tico, quàm critico nasci, & nihilo-
minùs alio bono die critico morbum
cum exsiccatione exanthematis perfe-
ctè judicari: id quod intellectu mihi
paulo difficiliùs videbatur; non ideò
quod planè insolitum esset, verùm eo
quod nonnihil cum consuetis obser-
vationibus repugnaret. Videbam 3°. id-
que frequentius, sive die bonâ, sive
malâ, exortum exanthema cum morbi
eiusque benigni incremento tanto,
ut æger vel summopere periclitare-
tur, vel ad plures abiret. Saltem tunc
excretionem miliarium, utut salubrem
aliquando mihi creditam, & criti-
cam, longè crebriùs vidi symptoma-
ticam fieri, ac lethiferam; idque fre-
quenter in iis, qui morbum prima-
rium ad usque excretionem exanthe-
matis sic tulissent, ut spem perferen-
di, emergendique, probabilem face-
rent. Itaque ad omnia attentior, in-
que cæteras morbi excretiones ani-
mum advertens, vehementer dubitare
cœpi, utrum iis in morbis, quos eo

usque miliaribus judicari credideram, judicium miliaribus, an aliis evacuationibus, adscriberem. Quippe semper in ejusmodi crisi, aut urina hypostatica erat, aut erat flava, ac pultis similis alvus, aut hæmorrhagia quælibet, aut perspicuus observabatur sudor, aut plura horum simul. Sin verò minus; aut recidiva erat febris, novæ criseos indiga, aut peribat æger.

His ita observatis, & cum frequenti morte ægrorum, quam miliaria illa, quæ omnium ore symptomata erant, inducebant, collatis, in eam sententiam facile abivi, quod consuetæ evacuationes criticæ, non verò miliaria, morbum solverent; quodque, si non perpetuò, passim saltem miliaria symptomata essent, tum in illis, qui servarentur, tum præsertim in his, qui perirent. Confirmavere autem hanc sententiam observata confertissima.

Verùm me aliud torquebat. Vienne appuleram, de horum exanthematum frequentia persuasus; nec me opinio fefellerat, siquidem in quovis ferè acuto morbo aut adesse exanthemata viderem, aut à Medicis expectari: meque etiam utpote climatis

ignarum , de hâc criticâ excretionē endemicâ , ad quam promovendam , nutriendamque quivis Medicus intendere animum deberet , Medici perhumaniter commonefaciebant. Interim ego ægros acutos in nosocomio publico tractare orsus , haud inveniebam hanc crisin itâ endemiam esse , quandoquidem inter centum priores ægros unus modo afficiebatur miliaribus , qui per imprudentiam meam eadem cum duobus aliis ægris communicabat. Quo nunc acutos morbos in nosocomio frequentiores demonstrabam , eo pauciores , quibus exanthemata prorumperent, observabam ; & si quandoque uni , alterive prorumpebant , quos regimen , & medendi methodus , antea ad illa disposuerant , hi nullam in observatione mutationem inferebant. Quid porrò indè concluderem ? Nisi , cū alibi tot homines , apud me vix ulli , exanthemata acquirerent , regiminis ac medicamentorum tam aliorum , quàm meorum , exactam inter sese comparandam esse rationem.

Constitit tunc luce clariùs , bonos complures , imò optimos Medicos , patriâ opinione abreptos , regimen , ac medicamenta sic dirigere , ut ægri

acutorum exordio in sudorem, ejusque operâ in exanthema prorumperent; alios verò, quibus meliora finxerat præcordia Titan, haud ita numerosa, numerosiora tamen, quàm apud me, in suis acutè laborantibus exanthemata habere. Sollicitè & hujus causam rimatus, detexi 1°. contra Medicorum mentem, imò clàm illis, ægros ex præjudicatâ opinione operosè cooperiri; id quod & mihi in ægris urbanis, inexpectato quandoque intranti, observare contigit. 2°. Pulverum testaceorum creberrimum usum, methodo antiphlogisticâ præponi. 3°. Viennæ nullatenùs laudabilem obtinere morem ægros quotidie, semel saltem, vel reponendi in lecticam, lecto sic admotam, ut ægri debiliores videantur tantummodo in eodem lecto loco moveri; vel, si id vires ferant, in sedili collocandi; & sordida indusia nitidis tepefactisque aliquoties permutandi: quæ profectò omnia ad exanthemata averruncanda inevitabilis esse necessitatis, certâ experienciâ affirmo. Tandem 4°. petechias & miliaria, quandoque contagiosa reperta, posse cum ægris, nolente ea Medico, communicari ab

402 RATIONIS MEDENDI
advenientibus ad se amicis, necessa-
riis, confessariis, medicis; dum ab
his, qui pravo exanthematum genere
laborant redeunt, ægros alios nec-
dum affectos conveniant. Adeoque
quamdiu nostra methodus non fiet ea
cunctorum, mirari minime oportere
aut me, aut alios, exanthemata non-
nunquam in ægris observare: præter-
quam quod in regione, quæ iisdem
ita scatet, ægri illi, in quibus jam
magna adest humorum corruptio, in
petechias, vel miliaria, facile incidere
ante mortem possint.

Atque hæc sufficiant, ut dignissi-
mus *Pringle*, cur ita scripserim, ac
scribere debuerim, clarè intelligat.
Transferat animo sese Londino Vien-
nam, cogitetque attentionem in res
meam, totque annorum experientiam,
cum propriam, tum eorum qui, quo
ego modo, medicinam faciunt: an
non clarè perspicit rem illius mihi
evidentiæ esse, ut asserere intrepidus
ausim, errare eos, qui petechias, qui
miliaria, & inevitabilia, & critica
esse, statutiment? Errare proinde quo-
que, qui cum ipsis sentiat, cl. *Pringle*?
Animadvertat vir sincerus non levem,
non hesternam, non precario assum-

tam , quam tuear , sententiam esse ; sed potius talem , quæ oppositiones non metuat ; cogitet quantæ evidentiæ hæc mihi debuerit sententia esse , quod primum contra omnes solus , quod unicus , quod homo inermis , promere eandem ausus fuerim ; egregiorum Medicorum oppositiones , inruditorum calumnias , ingratorum discipulorum deliramenta , omniumque tardiozem , ac meæ , ad senium jam vergentis , vitæ tempore vix sperabilem convictionem , animo præfago benè auguratus : concludat potius salutem populi , quam tueri , promoveveque munus id , quod *Augustissima nostra incomparabilis* mihi imponere , quòque me honorare dignata est , & mentem veri consciam , eò me impulisse : quo profectò modo non eum in publicum prodire posse per se novit , qui *vaga opinionum commenta* , quæ dies deleat ; qui *cerebella hominum* & *potentes nugæ* , quas veritas vix exortas dispellat ; mundo obtrudere fatageret.

Respondere præterea debeo ad peculiare quædam viri clarissimi ejusdem accusationes. Primò inducit me veluti Anglos suspicantem in aëre

puro, sereno, renovato, suis agris conciliando, incurios. Profectò nec scripsi talia, nec cogitavi. Provoco virum celeberrimum, mihi vel verbum, quo id insinuassem, monstret: si verò quæ de pravâ Germaniæ consuetudine notavi, hæc veluti de Angliâ dicta ipse putet, proprio id tribuat, non meo errori.

2°. Accusat me vir doctissimus, quod miliaria & morbos dictos carcerales, morbos ex ipsius sententiâ maximè à se mutuò dissimiles, turpe confuderim. Negare profectò ipse non potest morbos carcerales, ab hominum multitudine angusto in carcere, diuturno in tempore, in suâ spurcitie, inclusâ natos, multam cum illis petechiis & miliaribus gerere similitudinem, quæ ab aëre non renovato, multorum hominum, arctiore spatio inclusorum, propriâ transpiratione ferè pestifero, gignuntur: neque ego paritatem produxi ultrà. Quod verò eundem esse morbum hunc utrumque non credam, potuerat ex tractatu *de Febris*, ex *Ratione medendi*, ex *Vindiciis meis* adversus ill. *Halleri* Apologiam, intelligere; utpotè qui ibidem miliarium in Europâ nativitatis epo-

PARS DECIMA CAP. V. 405
cham five ad medium, five paulo
ante medium XVII. sæculum fixerim;
epocham utique longè posteriorem,
tempore illo, à quo cl. *Pringle* suam
morbi carceralis historiam orditus est.

3°. Dum cl. vir hæc exanthemata
negat impuro ab aëre apud Anglos
Medicos nasci, non satis attendit ad
impuritatis aëris frequentem inevita-
bilitatem, tam in nosocomiis, quàm
in castris; quando numerosissimi ægri,
malignis morbis affecti, unà decum-
bunt; nec advertit ad ea, quæ scripse-
rit ipsemet, narrando quo casu peru-
viani corticis in gangrænâ detexerit
efficaciam; scilicet dedisse se corticem
39. militibus malignè decumbentibus,
quorum 35. aëre priùs depurato ser-
vasset, aëre verò non depurato, nu-
mero duplo minores homines se dun-
taxat potuisse servare. Ergo etiam Me-
dici Angli, velint, nolint, debent
quandoque exanthemata suis in ægris
ab hac causâ videre, quemadmodum
nos illa, ab eâdem causâ, videre non-
nunquam cogimur.

4°. Minùs æquum de me iudicium
fert vir clarissimus, dum me suggillat,
veluti de ipsius libro de *Morbis Ca-
strensibus* iniquè judicantem. Ni tertiam

meam *Meth. Med.* partem ab ipso lectam esse ex ipsius scriptis certò scirem, minime lectam esse assererem; nunc, non benè lectam, sed extremis modo labris delibatam esse, conqueri debeo. Scribendo enim ibidem pag. 269. *Doctissimus Pringle febres castrenses nervosè describens*: & pag. 253. *Merito ergo clari in arte viri, tot nominibus laudandi, Huxham & Pringle apud Anglos... qui methodum suam cum publico communicarunt, debitasque ob id gratias eis referimus*; an sic, inquam, scribendo, veluti de ipso, ipsiusque opere, minùs æquè judicasse suggillandus fui? Vel ne suggillarer, oportuissetne me in omnia ejus verba jurasse? Quantumcumque *Hippocratem* veneramur, veritas tamen, & producta magis experientia, jubent nos ab eodem recedere quandoque: ideòne iniquum de ejusdem operibus judicium ferimus?

5°. Stomachari in me vir egregius videtur ob verba mea pag. 250. ejusdem tertiæ partis: *Quantisne effertur*
 » laudibus in malignis camphora, ve-
 » luti collapsas vires blandè restaurans,
 » & somnum ipso opio tutiùs addu-
 » cens? Consulite modo egregios vi-
 » ros *Huxham, & Pringle*. Aliud tamen

„ experti in epidemiâ anni 1699. eruditi Medici Vratislavienses „ ac si illum vel erroris incusassem, vel alienam affricassem doctrinam. Profectò horum me neutrum intendisse, ex ipso eodem contextu palam fit.

Primò enim si clariss. *Pringlæum* laudassem unicum, possem videri tale quid ipsi affricasse; sed cum & ipsum laudarem, & cl. *Huxhamum*, quorum hic postremum de camphora, ille primum docuerit, profectò debuisset duntaxat ex textu meo arripuisse id, quod suum esset, quodque esset *Huxhami*, *Huxhamo* relinquere.

Sed secundò, camphoram hac virtute pollere, & eruditus *Pringle*, & clarus *Huxham*, & ego cum illis, & nobiscum ipsi Breslavienses Medici suprâ laudati, firmiter, nisi me animus fallit, credunt omnes. Quapropter quando Medici Breslavienses in suâ grassante malignitate plus à camphorâ detrimenti, quàm emolumenti, observassent, me profectò alio fine hæc eorum querelas non attulisse, quàm stupendæ malignorum morborum varietatis ostendendæ gratiâ, omnes æqui lectores judicabunt, qui ibidem p. 253. & 254. vident me suas

camphoræ vindicasse laudes, adscrip-
tasque eidem tum à *Pringlæo*, tum ab
Huxhamo, nec non à me, cunctisque
per orbem Medicis, vires blandè re-
staurantes, atque pacantes, malignis
in morbis; qui maligni morbi ab illis
Vratislaviensium indicati anni 1699
omnino differrent: æquè atque ibidem
vindico venæ sectionem frequentem
in eâ pleuritide, quæ omnino ab illâ
differret, quam anno 1676 *Sydenha-*
mus observaverat: æque ac eodem lo-
co hæmorrhagias varias laudo in mor-
bis illis, qui essent ab iis dissimiles,
in quibus Tolosates, & Lugdunenses,
easdem essent experti lethales. Itaque
non camphoræ laudibus quid detrahen-
di, non eos, qui eâdem in malignitate
uterentur, vituperandi, animus mihi aut
fuit, aut esse potuit; sed unicè id
demonstrandi, quod morbi sic non-
nunquàm varient, ut quibus remediis
aliàs obtemperarant, jam iisdem po-
tius exasperarentur. An viri clarissimi
sententia alia à meâ est? Cur ergo ob
eamdem malè habet?

6°. Est quoque novæ accusationi res-
pondendum: „ Nec sola macularum
„ (petechialium) scribit vir cl. *sedes*
„ *cuticula est*, ait *Haënius*, nihil ad
cutim

» cutim adtendens , ac si cutis non
 » esset , sed cuticula , vera petechia-
 » rum sedes : miror id vehementer :
 » quandoquidem nec cellulis , nec vas-
 » culis , quod sciam , cuticula gaudens ,
 » rubicunda ab inflammatione reddi
 » nequit : neque potest effusus hanc
 » inter cutemque cruor has maculas
 » gignere , quibus epidermis elevetur ,
 » id quod in hâc eruptionis specie
 » videre mihi contigit nunquàm . «

Raptim nimis mea virum cl. legisse ,
 est quod doleam . Si sic scripsissem :
 » Nec sola macularum sedes cuticula
 » est. *Pontius , Fernelius , Morellus ,*
 » sedem quoque in *cute* , in adipe ,
 » & carnibus , imò in ipso detexere
 » peristeo « ; si , inquam , sic scripsis-
 » sem , jure meritissimo me carpere
 » debuisset , sedem morbi nonnunquàm
 » in solâ epidermide statuentem : verùm
 » cùm , nullâ cutis in sequentibus men-
 » tione factâ , sic pergo : » Nec sola
 » macularum sedes cuticula est. *Pon-*
 » *tius , Fernelius , Morellus ,* sedem
 » quoque in *adipe* , & carnibus , imò
 » in ipso detexere periosteo ; « utique
 » vir egregius concludere debuisset , me
 » cutem cum cuticulâ intellexisse , cùm
 » deinceps nullam ampliùs cutis men-

410 RATIONIS MEDENDI
tionem faciam, quam ceteroquin inevitabiliter facere debuisssem. Cùm sententia itaque mea clara est, genuina est, eademque cum eâ cl. viri, an gravem adeò virum decuit, ob unicam fortè grammaticam, quæ irrepsisset, mendam, mihi feriam adeò litem intendere?

7°. Non approbat vir cl. quod iis adstipulem scriptoribus, qui sedem perichthiarum in adipe quoque ac carne quærant; quodque alienus non videar à *Diemberbroeckii* sententiâ, qui sibi imaginatus esset, easdem usque ad periosteum profequi se posse, atque à periosteo, ceu de basi latâ, illas paulatim versus cutem extenuari: „ Si itaque *Diemberbroeckius* viderit, inquit „ doctissimus *Pringle*, hasce substantias „ pyramidales, sic gangrænosas; quantane earumdem gangræna ad basim „ fuerit necesse est, dum earum apices integram ferè cutem contegant! „ Quid, quod etiam tunc æger sanescere potest? Neque hoc modo, „ verùm etiam sanescere citra gangrænosarum partium separationem, id „ quod tamen in gangrænâ fieri consuevit? Evidens igitur est, aut errasse *Diemberbroeckium*, aut discrepasse

» petechias ejus tum à meis, tum ab
» *Haënianis*. «

Respondeo primò, quanquam cadaverum petechiis mortuorum anatomicum, veluti utcunque forsitan temerariam, nunquam instituerim, me nihilominus cum suprà laudatis scriptoribus, tum præsertim *Diemerbroeckio*, anatomico sane audacissimo, plenam semper fidem adhibuisse: maximè cum hic rei licèt apprime gnarus, in gratiam tamen increduli Chirurgi novâ institutâ demonstratione, convicerit Chirurgum. Nulla itaque ratio exigebat claro huic cum anatomico, tum practico, imaginationem hâc in re, erroremve, adscribere. Si enim ea quæ vel nos latent, vel captu difficilia censemus, ob id ipsum, sine contrariis experimentis, aliorum imaginationi, aut errori, tribuamus; de auctoritate in Medicinâ actum est, fortemque propriis nostris demonstrationibus expectemus eandem.

Secundò dico, ni cavillare velimus, eousque saltem geometram fuisse *Diemerbroeckium*, ut si in quovis cutis puncto petechiæ exstarent, saltem ab earumdem singulâ, ceu ab apice, singula pyramis duci non posset, cujus

insideret periosteio basis : adeoque observationem hanc sæpius ab eo factam fuisse videri in petechiis, quæ in cute rariores, quæ à se mutuò comparebant remotiores.

Tertiò aio petechias adeò profundas à *Diemberbroeckio* nonnisi in cadaveribus esse observatas, ideoque inde concludi id non posse, quod etiam in reconvalescentibus tantæ fuerint profunditatis, ut proinde illa, circa defectum separationis gangrænæ facta difficultas, sponte cadat.

Sed quartò & in reconvalescentibus gangrænam adesse posse notabilem, & citra ejusdem separationem posse curari, expertus affirmo. Ex multis, quibus id edoctus sim, unicum memorabor exemplum. Sclopeto manu vulneratâ, & gangrænosâ, digitisque hinc inde semipendulis, homo in meum nosocomium ducebatur, à viro clarissimo *Jaus*, Chirurgiæ, dum viveret, professore dexterrimo; qui mecum curam constanter ad finem prosequutus est. Epoto decocto corticis peruviani, sistebatur pars gangrænæ præcipua. Sumtibus nosocomii parciturus, corticis pulverem dedi; at brevi, quæ antea sanæ comparue-

rant, purpurascebant nunc partes, livebantque. Auctâ pulverum dosi, crevit livor, gangræna proserpsit. Reddito decocto corticis, intra triduum livor disparuit omnis, cute, adipe, carne, fanis. Repeto tamen experimentum cum magnâ copiâ extracti corticis, at verò livor mox varia vulnera defœdabat, proserpebatque confestim: decocto reddito, gangræna stabat, ac sine separatione mutabantur lividæ partes, etiam quædam à vulneribus remotiores, in sanam consistentiam & colorem. Ter, quater, spatio sex septimanarum hoc experimento repetito, eventus idem semper fuit. Igitur præterquam quod indè discamus, solo experientiaë tentamine modum corticis variis ægris exhibendi constare; abundè patet homines, petechiis, aliquando citra cutis separationem, epidermide forsan in squamas hinc indè fatifcente, perfectè sanantur; ita pariter à petechiis ejusmodi profundioribus, citra partium gangrænosarum separationem, sanitati reddi posse. Puto similia hisce observata in 3. & 7. parte hujus operis, circa desperatum ileum morbum me communicasse.

Denique quintò si egregius *Pringle* dignetur lectu dignissimum opus *de terreis Medicamentis* clarissimi *Tralles* consulere, arbitror ex factis ibidem demonstrationibus, minùs eum alienum fore à petechiis, præter cutem etiam in intimioribus corporis partibus, copiosè reperiundis, ac *Diemerbroeckiana* egregiè confirmantibus.

8°. Clarissimi viri *Pringle* sententia est, quemadmodum variolæ, morbilli, scarlatinæ, erysipelas, & miliaria; utpotè omnia generis inflammatorii, animosiore humorum circulo pulcriùs prodeunt, exstantque, versus mortem autem magis concidunt; petechias è contrario, ut putrefactionis prolem, lentiore ac debiliore circulatione erumpere foràs; hincque haud rarò easdem sub mortem, imò post mortem, prorumpere: nec unquàm vidisse se à regimine calido, datisque sudatoriis, petechias communibus in acutis prorupisse; petechias ergo à miliaribus *essentialiter* differre: eandemque ob causam se *Sydenhamo* adstipulari non posse, qui petechias *sponte suâ* rarò efflorescentes, in peste tamen & variolis confluentibus, ex vehementissimâ sanguinis inflammatione prodeuntes descripsit.

Multa hîc respondenda habeo. Primò quod vir cl. *solas* excipiat petechias, ut quæ calido regimine & medelâ in acutis non prodirent, an hinc saltem tacitè cum *Sydenhamo* non concedat plerafque miliarium eruptiones, posito tali regimine, contingere?

Secundò, vidit auctor existumatissimus supra, testimonio viri cl. *Kolde-
rer*, miliaria eo copiosiora prorumpere, quo major adsit in corpore putrefactio, quo homo interitui proximior. Quod hic vir ille expertissimus testatur in Sueviâ fieri, id in Austriâ frequentissimum fit. Ergo neque hinc à petechiis differunt miliaria.

Tertiò nihil in Germaniâ, in Austriâ, nihil Viennæ crebriùs, quàm hominem utrâque hâc eruptione, eodem tempore ipsum invadente, in summo periculo versari, morique: ita ut, si nonnulli indè convalescant, plebs, ac præcipuè matronæ, illos Medicos *Æsculapio* pares clament, qui exanthema utrumque generando, promovendoque, malignum quodcunque de corpore eliminarint: sin verò moriantur, Medicos nihilominùs culpâ quâvis absolvant; utpote qui & unam & alteram excretionem promovendo,

nihil eorum, quæ ad salutem potuissent conferre, intentatum reliquerint.

Quid, quod *Huxhamo* teste, uno, eodemque epidemiæ tempore, & petechiæ malignæ, & maligna miliaria, & malignæ aphthæ, unâ quandoque prodeant? Imò eodem in homine sicut petechiis miliaria succedant? *Huxhami* profectò observationibus junctis cum iis, quæ in Germaniâ observari mox dixi, non diversissimam petechiarum, miliariumque naturam esse, sed idem corruptionis, idem circulationis vitium, apertè evincitur.

Et quid aliud evincunt eruditissimorum virorum *Donckers*, *Glass*, & *Allioni* experimenta; quibus hic miliaria, illi petechias, purgantibus præverti & posse, & deberi, demonstrarint? Sane nullus video, hoc cl. *Pringlei*, de essentiali horum binorum exanthematum differentiâ systema defendi posse, eo saltem modo, quo ipse defendere id, atque propugnare, satagit.

Hucusque tacitè præterii ea, quæ cl. *Pringle*, & alii eruditi viri, de sanguine putridè dissoluto in morbis malignis, deque eodem in inflammatoriis phlogisticè spisso, differuerint;

PARS DECIMA CAP. V. 417

verùm hæc experientia refragari docuerunt experimenta numerosa , quæ retuli *part. I. à pag. 46. ad 67 ; part. II. capite toto de Puogenia. pag. 102 ; part. III. capite toto tertio. pag. 322 ; part. IV. cap. VI. pag. 161 ; part. V. cap. I. pag. 206. & seqq ; part. IX. à pag. 51. ad 58.*

Indè scilicet constitit in febribus malignis , in petechiis , in miliaribus , in malignissimis variolis , in ægris , qui uno eodemque tempore & petechias haberent , & miliaria , sæpiùs sanguinem de venâ sectâ prodiisse sive concretum , sive inflammatorium ; & aliquando inflammatorium quidem sic , ut crustæ moles eam rubræ insulæ aut æquaret , aut superaret : constitit præterea , per eadem experimenta , sanguinem eodem in morbo nunc dissolutum prodire , nunc inflammatorium ; imò eadem in venæ sectione illum uno in vasculo dissolutum , phlogisticum in alio , conspici : epidemias præterea dari , in quibus ægri non priùs febre liberentur , quàm , ubi post densum antea sanguinem , demùm is dissolutus prodeat ; ut testis oculatus vidi : imò in anginâ , peripneumoniâ , rheumatismo , inflammatoriis , qui

morbi anno 1747. & 1748. grassarentur, sanguinem in quâcumque ejusdem missione pelliculam tenuem habuisse, mollemque eandem, & subalbidam, pellucidam ferè, & gelatinosam, sub qua puls atro-rubra, non cohærens, serum vix ullum à sese separans, inventa sive sanguis talis in multis stillabat de venâ potiùs, quàm fluebat: in non paucis tamen bono jactu exsiliens, nihilominùs sub tenui illâ pelliculâ dissolutus erat; haud rarò tamen alio atque alio in vase dissolutior.

Si dignetur cl. *Pringle* ad hæc omnia adjungere clarissimorum *Valsalvæ*, & *Morgagni* observationes in *epist. anat. med.* 49. videbit ea, quæ à duodecim ferè annis Viennæ docui, & demonstravi, à magnorum illorum virorum observatis confirmari.

Constat enim ex iis omnibus 1°. Sanguinem crassum & phlogisticum sæpè esse in febribus malignis; in malignis adeò variolis, ut maculæ rubræ, ut sputum sanguinis, ut mictus cruentus, sese iisdem jungant; denique æquè in petechiis, quàm in miliaribus.

2°. In febribus epidemicis, cum vehementi viscerum inflammatione,

sanguinem à principio ad finem dissolutum apparuisse.

3°. In morbis omnium consensu inflammatoriis, sanguinem uno die inflammatoriam spissitudinem exhibuisse; paucis autem horis, dieve, elapsis, summam dissolutionem; inflammatione interim crescente.

4°. Imò morbos acutos dari, qui non judicentur, nisi sanguis in ultimâ venæ sectione dissolutus appareat.

5°. Miliaria & petechias eodem tempore corpus obsidere, adeoque non ex diversâ sanguinis conditione oriri.

6°. Æquè putridis, quàm inflammatoriis in morbis, in eâdem venæ sectione, sanguinem æquali vi exeuntem, in vasa ejusdem formæ, & capacitatis exceptum, uno in vase verè pleuriticum, in alio penitus prodire solutum; idemque phænomenon in pluribus venæ sectionibus eodem in morbo sensu maugescente factis, observari.

7°. Homines sanos benè multos esse, quibus sanguis ex consuetudine quotannis missus, crassitiem phlogisticam perpetuò referat; pluribusque

gravidis, venam ex prophylaxi sectis, apparere similem.

Quæ si ita se habeant, ecquis demum est, qui, ex soluto, denseve cruore, aut morbi naturam definiat, aut methodum condat medendi? Numquid *Hippocrates* hanc de sanguine judicandi incertitudinem subolfecisset? Miramur saltem eum in urinæ, in alvi, in sudoris varietate notandâ, adeò accuratum, & scrupulosum, tam altum circa varietatem sanguinis observare silentium.

Sunt profectò pulcra nonnulla, quæ physiologi, & pathologi, de nostro vitali liquore commentati sint; expeditque ejusdem in morbis naturam, variationemque contemplari, an forsitan aut ex multorum Medicorum observatione annosiore, eaque chartis, ne memoria excidat, mandata, ad diagnosin, prognosin, & curam, certius quidquam adornari; aut saltem an ab erroneis principiis avocari Medicina posset? Postremum hoc mihi hucusque videtur priore sperabilius. Ex quo enim memorata experimenta publici juris feci, fateri non erubesco me, in dies quamvis ad omnia atten-

tiorem, vix tamen in iisdem quidquam profecisse, & ut unquam proficiscar, vereri; eo quod clarè videam naturam humoris, quem nosse gestio, ab omnibus notis in rerum naturâ liquidis alienissimum, eundemque in omni, cui à tot annis insudavi, examine, potius quid non esset, quàm quid esset, mihi indicantem: examine tandem chemico, in quo maximi viri exercuerint se toties, liquorem nostrum vitalem sic inverti, mutarique, ut id, quod fuerit, evanescat; id verò, quod nunquam fuerit, aut esse potuerit, substituatur. Et quid liquidum memorem? Admirandæ machinæ, hoc ipsum liquidum ex rebus alienissimis conficientis, conservantis, reparantis, natura nos latet, structura intima nos fugit, idque unice nobis, si aures audiendi habeamus, occlamat, **OMNIPOTENTEM ARTIFICEM**, arcanâ & imperscrutabili lege, sic machinam nostram, solidis, fluidisque constantem, condidisse, ut talis sit, qualem ipse velit, solusque intelligat; haud verò talis, qualem limitatissimum ingenium humanum ex paucis, iisque imperfectis, principiis sibi conetur fabricare, & in fabricando

422 RATIONIS MEDENDI
suam fateatur, velit, nolit, imbecillitatem.

Quartò etiam generalis nimium sententia illa viri cl. est, quam hâc occasione de necessitate circulationis majoris ad variolarum eruptionem necessaria, protulit. Profectò & *Sydenham*, & *Boerhaave*, & omnes mecum practici, observarunt, vel ob id ipsum non prodire variolas, quod circulus humorum sat moderatus non esset. Deindè vidisse me homines à variolis mortuos, papulis pulcerrimè exstantibus, *Rat. Med. part. II. cap. 1.* testatus sum; Viennæ & miliaria à morte pulchrè exstantia plus simplici vice vidi. Undè etiam sponte concidit, quod de modo generationis petechiarum, ab eo variolarum & miliarium diverso, indè conatur concludere.

Quintò *Sydenhami* sententia, quam amplecti se posse eruditus *Pringle* negat, videtur tamen cum ab ipso *Sydenhamo* sufficienter adstructa esse, tum omnibus, quæ hic scripsi, confirmari: nasci scilicet petechias, quando expulsis crudo in morbo sudoribus, sanguis inspissatur, febris vim auget, sensimque demùm corrumpitur; ut etiam hinc petechias majori cruoris inflam-

matione generari evincatur: quod autem eâ in parte ultra *Sydenhamum* se progredi dicat, ne in peste quidem petechias críticas esse credendo, eâdem fane in parte, si tamen constat petechias in peste verè críticas *Sydenhamo* visas esse, ab ipso *Pringlæo* dissentire vix ausim: censeoque si, relictâ in peste alterâ *Sydenhami* methodo, alteram abundantissimæ venæ sectionis sequeremur, atque in summâ ejusdem malignitate corticis peruviani locuplerem usum faceremus, nos in pestis curatione, *Deo* dante, fore fortunatiores.

Sextò. Longus vir doctissimus est in proferendâ methodo, quam in petechiis, miliaribus, febribus malignis, communibus febribus, observat, ejusdemque egregios effectus laudat. Indè verò concludere ipsi placuit, quæ adversus ipsius methodum protulissem ego, sive simplicem theoriam, sive coactam aliis cum febribus, quæ tota natura inter se differunt, analogiam, sive præcepta tantùm quædam generalia, tum *Hippocratis*, tum *Sydenhami*; hæc omnia aptiora esse ad scholarum disputationes formandas, quàm

424 RATIONIS MEDENDI
ad Medicinæ tyrones in praxi erudien-
dos.

Cum viri præclari veniâ respondeo primò, ex illis, qui æquè, atque ille, tum in castris, tum in urbibus obsessis, medicinam in nosocomio fecissent, me convenientiam inter sese magnam morborum nosocomiorum, communiumque malignorum, didicisse: deindè eam horum differentiam, quam *Pringlæus* ita urget, haud ita *Huxhamo* visam esse: tandem petechias & miliaria plurima inter sese consimilia habere, nec in multis ab his ad malignitatem conversis, differre morbos carcerum, navium magnarum, nosocomiorum, supra satis, abundèque probatum. Similitudo hæc aut probata, aut negata, methodum in omnibus aut consimilem rogat, aut absimilem. Ergo quæ contra viri doctissimi peculiarem de tantâ horum morborum differentiâ sententiam attuli, non tricas, non scholarum disputationes sapiunt, sed ad Medicinæ tyrones in praxi erudiendos faciunt summopere.

Verùm acrior hæc in me animadversio clariorem responsionem urget,

PARS DECIMA CAP. V. 425
ad quam adornandam operæ pretium
erit, nostram utriusque praxin intue-
ri; & inquirere, an demùm inventa
in eâdem diversitas, in morborum
quoque phænomenis aliquam inducat
forte diversitatem?

Ut itaque, quæ animo cogito, li-
berè proferam, certissimum esse judi-
co, regiones esse, quæ pravis hisce
exanthematibus plus minus perpetuò
scatebunt; quasdam rariùs; alias rarif-
simè: quamdiù certa morbos acutos
tractandi methodus, singulis in re-
gionibus aut consueta, aut cum effec-
tu nunc inducta, obtinebit princi-
patum. A magno meo præceptore
Boerhaavio studium *Hippocraticum* &
Sydenhamianum edoctus sum; edocti
eodem tempore mecum idem studium
Beatarum *Britanniæ* Insularum medici
numerosi sunt. Horum multi acriter,
laudabiliterque, hoc studium profe-
quuti, cum iis tamen, quæ in scholâ
Boerhaavianâ didicerant, patrium me-
dendi morem, quem in *Mortono*,
Listero, aliisque, non approbaverat
Sydenhamus; rectène, an secùs, postea
constabit; plurimum commiscuerunt.
Hoc qui fecerint, fortisan indè alia
observant febrium phænomena, quàm

puri puti *Boerhaaviani*. *Boerhaavius* pressè secutus ego in praxi, *Sydenhamum* legi perpetuò, consuluique, præprimis verò *Hippocratem*. Ea, quæ ad aërem tum purum, tum tepidulum; ea, quæ spectant ad intermissam nunquam lectorum refectionem, quam ex præcipuis causis esse censeo, cur morbos malignos rarò videam; ea, quæ ad abstinentiam à medicinâ testaceâ, & pulverulentâ, cujus inanitatem, & damnum, sole meridiano clariùs demonstravit illustris *Tralles*; ea tandem, quæ ad abstinentiam fermè perpetuam ab emeticis acutorum principio, nisi genius morbi peculiaris id juberet, pertinent; puto ex tribus, quos mox laudavi, Medicinæ totius principibus viris, me hausisse, causamque præcipuam esse, cur minùs infelix in praxi fuerim, morbosque malignos, atque exanthematicos viderim rariores. Felicitatem meæ in acutis praxeos nuperrimus auctor *Anglicus Melli*, aceto, simpliciorumque, aut herbarum, aut cerealium decoctis, quibus *Hippocratis* ad exemplum impensè utor, adscripsit.

Itaque quæ *part. I. Rat. Med.* publicè testabar, idem constanter hucus-

que observavi ; observare autem effectuum præstantiâ debui. Undè ejusmodi pulveres nunquàm ægri mei assumunt , nisi rariore exemplo sit orta ab acido febris , & nisi infantum , gravidarum , ac quarundam puerperarum morbi , poscant eosdem.

Deindè ab *Hippocrate* edoctus sum , emetica rarò , imò rarissimè , quocunque acutorum in genere , indicari , imò prohiberi ab eodem , cum exemplo proprio , tum doctrinâ toties repetitâ in *Aphorismorum* sectione I. n°. 22. & 24 ; sect. IV. n°. 17. & præcipuè in genuini ejusdem libri fragmento *de Purgantibus*. Edoctus idem sum à *Sydenhamo* , qui licèt hâc in re patrio mori paulò indulgentior , emetica in acutis minùs parcè , quàm *Hippocrates* dedit , attamen propriâ , eâdemque tristi , experientiâ monitus , nos quoque serio monuit ad morborum naturam attendere , eosque acutos , qui emetica ferant , studiosè indagare , & internoscere ab iis , qui eadem minime tolerant. Edoctus à *Boerhaavio* sum , nunquàm emetica in febribus acutis , nisi urgente quâpiam necessitate , præscribere , sic quidem , ut necessitatem illa dandi clarè exposuerit ,

cap. de Vom. febr. §. 658. & 659.
 eadem cæterum dare vetuerit *cap.*
eodem à §. 653. ad 657. & absolute
prohibita declaraverit in omni sive
febre, sive inflammatione, licet etiam
os foetidum & amarum; licet ructus,
nausea, morsusque ventriculi adef-
sent, Inst. Med. §. 1202. n^o. I. & seq.
 Ab hoc, inquam, venerabilissimo
 triumviratu talia edoctus, talia in pra-
 xi observavi, & in Hollandiâ casus
 rarissimos, Viennæ necdum ullos ha-
 bui, necessitatem in acutorum princi-
 pio indicantes emetici.

Opposuerunt aliquando mihi viri
 Anglici clari summam suæ carnivoræ
 gentis voracitatem, strenuorumque
 vinorum ac cerevisiarum ingluviem;
 sed in hisce Anglicam gentem, Au-
 striaca, nobilioribus quoad potum ex-
 ceptis, si non exsuperet, an saltem
 non æquat? Attamen Medici qui se-
 cundum horum virorum principia Me-
 dicinam in Germaniâ exercent, ca-
 sum emetica porrigendi perrarò offen-
 dunt.

Conantur, fateor, emetica in ple-
 risque hisce morbis dandi necessitatem
Hippocratis firmare auctoritate; hos-
 que inter egregius *Thomas Glass* in

PARS DECIMA CAP. V. 429
libro, cujus titulus: *Commentarii duodecim de febribus ad Hippocratis disciplinam accommodati*, prolixum suum septimum commentarium huic materiei discutiendæ integrum dicans. Laudo summopere eruditi & experti hujus auctoris, ut commentarios omnes, sic & hunc septimum; omniaque adopto, quæ omnium ferè *Hippocratis* operum quam plurima, *Galen*i multa, *Celsi* selectiora, *Sydenhami*, *Borelli*, *Ballonii*, *Hoffmanni*, *Donckerstii*, & *Huxhami* egregia, in unam veluti tabellam congescit, ut totum cum veterum tum recentiorum doctrinæ conspectum, unico nobis intuitu daret. Simile quidpiam & ego quondam molitus sum *cap. I. part. III.* hujus operis.

Utrique ergo, eodem scopo, nostros labores exposuimus publici judicio, haud tamen idem exactè utrique conclusimus. Cum itaque nobis ambobus doctrina *Hippocratis* fundamentum struat, utrique etiam nostrum magna clarorum virorum adstipuletur caterva, omninò necesse erit in causam inquire tam differentis conclusionis.

Qui sententias *Hippocratis*, ejusque sequacium, à cl. *Glass* collectas

430 RATIONIS MEDENDI
consultit, mox detegit illum virum
clarissimum in omnibus morbis, five
inflammatoriis, five exanthematicis,
five communibus febribus, five acu-
tis illis febribus lentis, quas alii ner-
vosas, alii malignas, alii mesenteri-
cas, nominibusque iterum aliis alii
insigniunt, illud *turgere materiem τὸ
ὄργαν* Hippocratis, ferè universale red-
didisse; interea dum ego in meâ aucto-
ritatum recensione *parte tertiâ* perra-
rum idem statuam. Numquid forsitan
extrema arripuimus singuli, interea
dum medium tenuere beati? Id au-
tem credere vetat numerosa utriusque
experientia, qua æquè hujus turgesc-
entiæ raritas, quàm crebritas, lucu-
lenter confirmari videtur. Quæ igi-
tur tam portentosæ causa discrepan-
tiæ?

Est certè methodi medendi varietas.
Hippocrates in libro de Purgantibus scri-
bebat §. 19. Qui validis febribus de-
cumbunt, his non ante febris remissionem
pharmaca dare oportet, §. 20. Sin minus
cunctandum saltem ne citra 14. diem.
§. 26. Quare par validas febres de phar-
macis purgantibus vereri oportet. §. 27.
Sed tamen ubi res alvi subductionem postu-
lat, enematum usus, quotiescunque visum

fuerit, tutò initur magis. Hæc ille ibi : jam Aphorismorum sect. 1. n°. 24. In acutis affectionibus raro, & in principiis, purgante utendum, atque hoc (si tamen faciendum est) diligenti priùs abhibitâ cautione faciendum. Est equidem Aph. 4. n°. 10, purgandum in valdè acutis, si turgeat materia, eadem die; morari enim in talibus malum est. Verumtamen Aph. 1. n°. 22. Concocta purgare & movere oportet, non cruda, neque in principiis, nisi turgeant. Exceptionem itaque in lege de crudis non movendis fecit, si nempe turgerent.

Hanc nunc exceptionem an frequentem, an ipsâ lege ordinariâ crebriorem, credidit *Hippocrates*? Neutiquam: tunc enim convertendo omnia, exceptionem in legem generalem mutare debuisset, legemque in exceptionem. Quod autem secundum generalem legem crediderit evacuantia non esse in acutis, eorumque principiis, danda; clarè exposuit ultimis laudati mox aphorismi verbis, *plurima verò non turgent.*

Quare, dum Aph. 4. n°. 17. emeticum petentia symptomata describit, ut *appetitum dejectum, oris ventriculi morsum, tenebricosam vertiginem, & os*

amarefcens , difertè tamen vetat , ne emeticum demus præfentibus licet hisce , emeticum aliàs poſcentibus , ſymptomatibus , ſi febre laboret , ſed ἀπυρετω εἶναι.

Dum *Heurnius* , qui quantæ experientia vir , quantique in praxi nominis fuerit , neminem latet , in *Hippocratis* fragmentum *de Purgantibus* commentatur , *Scriptit* , inquit , *Hippocrates* raro initio purgandum eſſe ; nam raro orgasmo concita fertur materies morbifica : & in hæc verba *Hippocratis* : „ Quare per validas febres de pharmacis purgantibus vereri oportet. „ Nondum coctionis ſignis apparentibus , ait , ut tenſis hypochondriis , flammeâ urinâ ac tenui , contumaci in obſtructione , aut viſcerum in phlegmone , in eſſentialibus etiam febribus , dum æſtûs adhuc plena ſunt omnia : ne rapidi potentiâ pharmaci conflagrantia viſcera phlegmonem concipiant , partesque ſanæ colliqueſcant. Quanti autem clyſmata ab *Hippocrate* , vetitis pharmacis , commendata *Heurnius* fecerit ; clyſmata videlicet ex malacticis & leniter ſubducentibus , ſic teſtatur. Ita enim ſubducitur fuliginibus ex inteſtinis focus , & ſqualor alvinus madefcit , & conſequio ſuccorum εὐνυεσ redditur

redditur æger, bonis suis rebus: nam à mole alvinâ premi solebat diaphragma.

Quando nunc in *Hippocraticâ* methodo confidero à venæ sectione ardorem, copiam, vimque sanguinis minui; totum corpus emollientibus, refrigerantibus, solventibus, ut putà, melle, aceto, hordei decocto, intimè perfundi, ac penetrari; dolores, anxietates, ventres tumidos, emolliente epithemate aut cataplasmate calente, largè appposito, mitescere, ac confidere; excrementa & impuritates primarum viarum, quæ tumefaciendo intestina thoracem arctaverant, vitalemque interturbaverant functionem, ac præterea humorum circulum per aortam, venam cavam, innumeraque oriunda ex istis vasa, impediverant comprimendo; hæc, inquam, excrementa, impuritatesque, datis melle, aceto, decoctis, emendari, solvi, reddique mobilia, & aut sponte suâ copiosè satis ac quotidie, aut enematum ope, de corpore eliminari: si tunc ad hæc omnia Medicorum omnium sæculorum numerosa testimonia, experientiamque; si quæ à *Boerhaavio*, necnon à magnis mei temporis Medicis fieri vidi; si denique quæ propriâ

triginta annorum experienciâ didici; adjungam; convincor penitus, methodum medendi dari, quâ materies casu duntaxat perraro in acutis turgat; imò quâ sicubi turgere videtur cœpta, brevi haud ultra turgat.

Quid, quod sæpissimè observaverim, materiem veluti turgentem iis in ægris, qui vel in aliis nosocomiis, vel propriis in ædibus suis, bis, ter, sive emeticum, sive purgans, sive utrumque, assumssissent, antequàm in meum nosocomium inducerentur? Hancquæ tamen turgescentiam ab Hippocraticâ methodo continuò ad moderamen, & brevi ad integram quietem perducì? Crudam profectò materiem, necdum, aut vix, turgentem, violentiâ evacuantium turgidam reddi, ex *Hippocrate* & *Heurnio* mox evictum est. Alii ægri post assumtum emeticum, quod, ut emeticorum ferè omnium natura est, æquè per inferiora, quàm per superiora agit, dum in nostrum nosocomium inferuntur, conqueruntur nihilofecius appetitum prostratum, vertigines, nauseas, os amarum, flatus, & borborygmos. Et plerumque plus de hisce conqueruntur, quàm qui, nec emetico, nec purgante assumto,

PARS DECIMA CAP. V. 435
in nosocomium inferuntur : utrique
tamen hi ad normam Hippocraticam
tractati , ab his incommodis , ni ali-
quando morbus sit naturâ superior ,
breui liberantur.

Simplicem hanc medicinam conti-
nuamus ad crisin usque , imò aliquan-
tū adhuc post eamdem. Notarunt
toties Medici & Medicinæ studiosi ,
ægros nostros acutos , præter missio-
nes sanguinis , & enemata ; præter
epispastica & pediluvia ; præter mel ,
acetum , nitrum , hordeique decoctum ;
assumisse nihil nisi misturam , quæ
quotidie renovabatur , compositam ex
unc. ij. rob. sambuci , dragmâ nitri ;
& unc. vj. aquæ sambuci. Adverterunt
hisce omnibus auxiliis urgentia pri-
mum symptomata deleri , vires insur-
gere , appetitum redire , obrepere som-
nos , corpus molli transpiratione hu-
mescere , signa utique omnia coctio-
nis , crisinque blandam , sæpius sine ,
quàm cum notabili perturbatione ,
contingere. Deditâ operâ formulam ,
quamvis plurimâ variatione eamdem ,
eidemque indicationi satisfaciendam ,
mutare possim , minime muto , ne
auditores mei suspicarentur mutatio-
nem à necessitate indicari. Post crisin

autem bis , ter , purgans blandum ,
 alterno , tertiove die , datum , cum pa-
 regorico singulâ purgationis die , om-
 nem paginam absolvit. Ne autem quid
 tyronibus quondam desit , dum apud
 ejusmodi ægros facturi Medicinam
 sint , qui ob hanc simplicitatem , & ar-
 tem , & artificem floccifacerent ; soleo
 iis innumeras dictitare formulas , quas ,
 datâ oportunitate eidem indicationi
 aptatas , nunquàm verò pulverulentas ,
 præscribere queant.

Porro repeto materiæ turgescens ,
 in morbis inchoantibus acutis , rarita-
 tem talem apud nos observari , qualem
Hippocrates , meo saltem judicio , suis
 in ægris observavit , descripsit.

Objiciet mihi quispiam ab ipso *Hip-
 pocrate* Epid. 7. pag. 1238. emeticum
 in principio acutissimi morbi datum
 fuisse ; præterea in libris Epidemiorum
 ab ipso morbos conscribi complures ,
 qui hanc turgentis materiæ raritatem
 negent , qui ejusdem frequentiam pa-
 lām clamitent : quæ cum ita se ha-
 bent , textus *Hippocratis* priores esse
 secundum *Epidemiorum* observata ex-
 plicandos , non verò hæc secundum
 illos.

Respondeo primò historiam ex 7.

Epid. pueri Epicharmi hîc nihil demonstrare : sic enim scribitur : » *Epicharmi* puero ex deambulatione & » potu cruditas , ἀπεψίν , contigit. Po- » stridie autem mane , subortâ anxie- » tate , epotâ aquâ cum aceto & sale , » pituitam vomuit , posteaque rigor »prehendit , in febre lavit , pectus »doluit. Tertio die sub ipsum cre- »pusculum sopor exiguo tempore de- »tinebat , delirabat , & febre acutâ »vexabatur , morbum gravatè ferebat. »Quarto pervigil mortuus est. α Dico hanc historiam nihil demonstrare ; vel aqua cum aceto & sale data fuit , ut medicamentum ad corrigendam putridam ad præcordia materiem ; vel ut emeticum. Si prius , nihil ad rem nostram facit ; si verò posterius , constat & blanda quoque emetica veteres dedisse , contra id , quod plerumque creditur ; & emeticum tale *ante febris invasionem* propinatum fuisse : qui legit attentè historiam , id clarè cernit. Probaturn itaque indè nihil.

Respondeo secundò , me quoque similes epidemicorum morborum rationes , spatio triginta annorum observasse , inque chartulas coniecisse meas ; minime tamen me indè dictorum con-

438 RATIONIS MEDENDI
cludere subversionem. Dudum in *parte*
hujus operis *tertiâ*, à venerandâ Anti-
quitate, Medicisque celebrioribus sub-
sequentibus, & modernis, regulam
mutuatus eram, secundum quam in
hisce se gerere deberent Medentes:
sic quidem, ut consuetæ observationes
quasi cessarent, novas subministrante
recens natâ epidemiâ; novæ tamen
hæ, cessante epidemiâ, cederent anti-
quis, consuetisque. Sic quidem, ut
æquè malè, æquè magno ægrotantium
damno, & hi agerent, qui, juxta no-
va recentis epidemiæ observata, om-
nes deinceps febres communes tractan-
das esse autumarent, quàm ii, qui
more febrium communium quamcun-
que novam epidemiam gubernandam
esse statuerent. Ingenuus, ac candidus
Sydenham, exemplo sui emetici, ma-
tronam occidentis, mutationem neces-
sariam methodi, epidemiâ aut cessan-
te, aut mutatâ, manifestò docuit.

Poterunt itaque ex universâ cun-
ctorum sæculorum medicinâ volumi-
na crassa componi, quæ morborum
multorum, in quibus turgida materia
fuerit, densum referant agmen. La-
tent hæc neminem. Sed nemo rerum
gnarus, ex hisce ullam contra consuetas

naturæ leges , contra consuetam tractandorum morborum methodum , concludet præscriptionem.

Proinde si regulæ exceptionis demum regulæ omnium tractandarum ægritudinum fiunt , universa praxis fusque deque vertitur ; natura turbatur ; simplices morbi redduntur compositi , alieni , errabundi , confusi ; symptomata subnascuntur , quæ morbus aliàs ignorasset ; & medicatio redditur æquè onerosa medentibus , quàm ægrotantibus damnosa.

Animo profectò moveor , quotiescunque mihi , ingentem *Baglivium* pervolventi , hæc ejus nota occurrit : *Prax. Med. libr. 1.* » Quando ego solus , » inquit , ægrorum meorum curam » suscipio , rarò tales malignas febres » observo : sed incoeptâ ab aliis curatione , neque secundum oracula » naturæ , neque divini senis præcepta ; mille differentiæ , & gravia accidemia occurrunt , quæ frequenter » soboles sunt methodi depravatæ , » non verò naturæ morbi , licèt hæc » passim , ac quotidie , in praxi succedant. «

Dum proindè aliis in regionibus *Hippocraticæ* medendi simplicitati sup-

poni videam, quovis acuto in morbo; remedia longè alia, & fortiora; emetica, catharſes, pulveres omnis generis teſtaceorum, contraïervam, ſerpentariam virginianam, myrrham, camphoram, crocum, ſpiritum cornu cervi, ſpiritum Mindereri, theriacam Andromachi, &c. dum ſub horum exhibitione notem catervam ſymptomatum, quæ Hippocratica methodus deprehendit longè rariffima; materiem frequenter ibidem turgere, cum in principio, tum in morbi decurſu, quam rarò nos cum *Hippocrate* turgentem obſervamus: dum ibidem quoque triftis intueor naturam ipſam à tali agendi ratione coactam, cum in coctione, tum in criſi, violentiâ quâdam agitari, turbarique; ſic ut morbi acuti quicumque ingentem mortaliū turbam orco ſemper immolent; interea dum morbi iidem hîc *Hippocratis* methodo tractati, & longè pacatiores tranſigantur, & numero longè pauciores necent; abeſſe nequeo, quin cauſam hujus in morbis differentiæ, in methodi differentiam, conjiciam.

Hinc quamvis Anglorum, nationumque aliarum, medendi conſuetu-

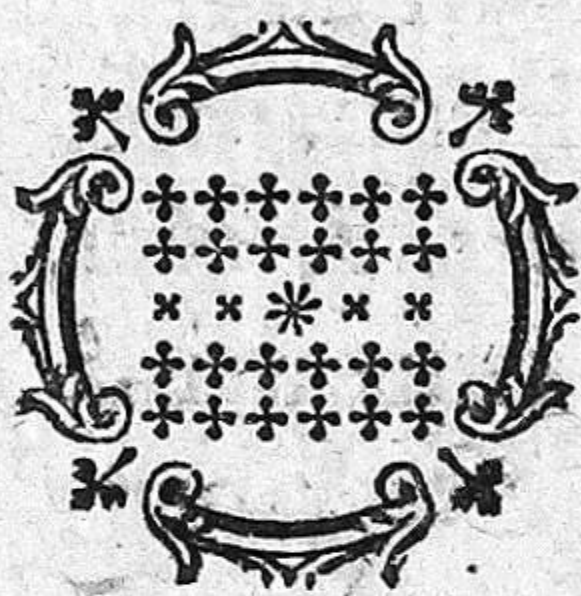

dinem directè non damnem, nemo
 tamen mihi in malam partem vertere
 potest, quod cum *Baglivio* divina se-
 nis præcepta consuetudini illorum præ-
 feram. Nec quis vitio mihi vertet,
 si, quod toties feci, vel ideò doleam
 Medicinæ sortem, quod *Hippocratem*
 aut malè interpretando, aut turpiter
 negligendo, tantopere à vero naturæ
 tramite recesserit, quantopere ad il-
 lam, tanto sub magistro, accessisset.
 Tandem nemo mortalium jure me
 reprehendet, concludentem hoc sim-
 plex *Hippocraticum* studium unicè ap-
 tum esse, quod, undè turpiter recess-
 ramus, ad id nos feliciter reducat,
 efficiatque ut salutarem artem, qua-
 lem ab *Hippocrate* & germanis ejus
 sequacibus, accepimus, novis poste-
 riorum sæculorum inventis, perficere,
 ditare, ornare valeamus.

Superest in animadversione cl. *Prin-
 gle* contra me conamen refutationis
 eorum, quæ *part. I. Rat. Med.* de va-
 riis alcalium, cum urinâ & sanguine
 commistorum, effectibus differueram;
 addiditque clarus vir causam, cur ab
 ipso dissentiam, sitam in errore quo-
 piam se deprehendere, quem contra

442 R A T I O N I S M E D E N D I
chemica præcepta commissem. Pro-
fectò multoties errare me fateor : at-
tamen ab hoc erudito viro non expec-
tasssem , ut ex scrupulosâ meâ in expe-
rimentis meis capiundis , edendique
attentione , quam adhibere soleo , si
quem forsan errorem commisisse me
crederet , hunc causæ adeò crassæ at-
tribuisset. Verùm grandescente hoc
volumine nimium , non respondebo
ad novam hanc quæstionem , quæ præ-
terea à materie , quam nunc tractamus ,
aliena prorsum est ; aliâ datâ oppor-
tunitate ad eamdem responsurus , &
simul demonstraturus , ni fallor , haud
ita tutum alcalinorum in acutis usum
esse , quàm quidem clarissimi viri ex-
perimenta id innuere videantur.

CAPUT VI.

VARIA.

§. I. *Recensio scriptorum, qui uno, alterove abhinc anno, de uvâ ursinâ scribere ceperunt, multisque in casibus ejus virtutes mecum laudarunt. De modo, quo hoc medicamentum agat.* §. II. *Nova experimenta, quæ systema irritabilitatis & sensibilitatis penitus subvertant. Inconstantia hujus generis experimentorum. Cordis thalamus uterque vacuus haud rarò invenitur, sive à defectu sanguinis, sive cum ejusdem abundantia. Ruberrima pleura universa se esse vasculosissimam, adeoque inflammationi aptissimam, ostendit. Nova clar. van Doeveren in hanc rem experimenta.* §. III. *Laus collyrii ex liquore hepatico mustellæ fluviatilis.* §. IV. *Kermes minerale, & antimonium diaphoreticum non ablutum, crudam in pectore materiem ad coctionem disponere, coctamque expellere, neque cum acidis emetica fieri; probatur ex Boerhavio, scriptoribus Viennensibus, & observa-*

tione propriâ frequentissimâ. §. V. Laus gelidæ aquæ in hæmorrhagiis. Regulæ in hæmorrhagiis observandæ. De sputo sanguinis hepatico. §. VI. De viperarum curâ. §. VII. De inoculatione.

§. I. **U**V A ursi multis experimentis dedit occasionem, pluresque ut aliquid conscriberent, excitavit. In Novellis dictis salutaribus annuntiatum anno proxime elapso tractatulum vidi, in quo auctor experimenti infelicitatem conquestus, vaccinium buxi foliis uvæ ursinæ præfert. Certè si hâc plantâ illam præstantiorem expertus sit, ipsius erit experimenta pandere, ut universum genus humanum debitas ipsi gratias rependat.

Vir clarissimus, improbo labore suo ad amplificandam medicinam natus, *Michaël Girardi*, patavinus Medicinæ professor, edidit finiente anno 1764. opusculum, cui titulus: *De uvâ ursinâ, ejusque, & aquæ calcis vi lithontripticâ, novæ animadversiones, experimenta, observationes.* Historiam botanicam præmittit, deinde analysin chemicam, tum liquoris ab hâc plantâ parati, in immisos calculos efficaciam,

denique vires ejus in corpore humano enarrat. Exstat ibidem Epistola cl. viri praxeos medicæ in scholâ patavinâ professoris, *Jacobi de Scovolo*, quæ duos casus; & auctoris ipsius observationes, quæ casus sex referunt: in quibus uva ursi nonnullis multum, aliquibus plurimum, profuisse demonstratur.

Doctissimus Gottingensis professor *Murray* dissertationem in 4°. edidit, cui titulus: *Commentatio de arbuto, uvâ ursi, exhibens descriptionem ejus botanicam, analysin chemicam, ejusque in medicinâ, & in œconomiâ, varium usum*. Ad usum medicum refert primo aliquot experimenta viri, in arte præstantissimi, universis Medicis acceptissimi, *Welhoff*, nec non cl. virorum, *Vogel*, *Tauber*, *Pallas*, quorum alii insigniores, alii debiliores, subindè nullos, observarunt effectus: deindè duo propria experimenta habet, notabilis efficaciam.

Literas varias ex variis regionibus excepi, quarum aliæ nullum remedii effectum notant, quamvis diù, constanterque usurpatum esset; aliæ verò præstantissimum.

Tribus hominibus idem hoc anno

446 RATIONIS MEDENDI
incassum dedi, duobus autem effectui
insigni.

Frequens nunc hujus arbuti usus
per omnem Europam dabit brevi exa-
ctam ejusdem, determinatamque histo-
riam. Viribus enim planta iisdem ubi-
que pollet, sive fuerit in Styriâ colle-
cta, undè primam habui, sive in Au-
striâ, in Sueciâ, in Italiâ, in Galliâ.

Occupantur nunc, ut video, animi
multorum, inquirendo, quâ demùm
facultate uva ursi ferat opem? Exa-
men chemicum ad id laudabile admo-
dum est, modo attendamus 1°. par-
tium vegetabilium naturam operatio-
nibus chemicis sæpè ità mutari, inver-
tique, ut id, quod tunc referant,
à chemiâ potius, quàm à naturâ,
possidere videantur. 2°. Carere che-
miam admirandâ, neque ullo modo
imitandâ, tali machinâ, qualis cor-
pus animale est; adeoque effectum
medicamenti cum hujus, tum aliûs
cujuscunque, analysi chemicâ vix le-
viter adumbrari. Si in liquore quo-
cunque calculus intabescat, ac dissol-
vatur, spiritus nitri dudum docuit
menstrua dari, quæ calculum solven-
tia, ab humano corpore, non nisi
diluta, ferantur; diluta verò ut feran-

tur à corpore humano , vix in calculum agant : præterquam quod etiam si à corpore ferri possent , ut sunt , dum calculum solvunt , tamen humoribus nostris ità diluantur , & immutentur , ut vix eundem referant liquorem. Qui tandem ex sapore , odore , analogiâ , ratiocinando , vires simplicium determinare ausint ; ut præter propter succedunt conjecturando in nonnullis , ità in aliis , ut in cortice peruviano , v. g. oleum , operamque & perdidere , & perdent perpetuò. Equidem si causam caperemus , quæ efficiat , ut homines complures , quibus calculus certo certius in vesicâ est , nonnunquam per plures intermedios annos , sæpè ne per omnem quidem vitam , eosdem præsentem percipiant ; ut historia medica , per anatomen confirmata , toties docuit ; fortè virium uræ ursinæ faciliteretur explicatio. Sed & prius , & posterius , nos æternum , opinor , latebunt.

Neque hucusque constat cur aliæ præ aliis regiones , aut careant ferè , aut scateant , hominibus in urinoso systemate calculosis. Austria fane iidem abundat. Italia minùs. Peragranti quippe mihi , ab elapso retrò quin-

quennio, amœnam illam regionem, conquerebatur celeberrimus lithotomus nullam invenire se posse, & ne Mediolani quidem, populosâ urbe, in quo suam exerceret artem: affirmantibus itidem Medicis hujus morbi ibidem raritatem. Venetorum potentissimam Rempubicam eâdem felicitate gaudere, *ex Epist. Anat. Med. 42. clariss. Morgagni* evincitur. Et Poloniæ regno insolitum morbum esse testabatur mihi haud ita pridem dexterrimus magni Regis Poloniæ Chirurgus primarius; causamque, rectene an secus? esse rebatur, quod uvæ ursi bacca frequentissimo in usu essent, à rusticis quotidie venales in foro expositæ. Hanoveriana ditio videtur beatitudine eâdem perfrui. Clarissimus *Hatler* inter 230. cadavera, quæ in Gottingensi theatro secuit, duo modo narrat se invenisse, quorum systema urinarium calculos referret; addendo tamen systematis biliosi sibi tanto frequentiores apparuisse. Nec minùs Schafhusianus ager ab illo malo immunis in *N. C. Eph. Dec. I. anno 2. Obs. 39.* notatur.

Vina, aqua, lac, caseus, præprimis inter causas numerantur. Et certum est vina alia aliis prona magis

esse ad dolia, quibus conservantur, crassè incrustanda; aquas fluviatiles ob id ad cibum potumque præstare, præ fontanis, ac putealibus; cum illa vix, plurimum hæ crustas lapideas ahenis, in quibus frequenter bulliant, affigant; caseum quoque edulium esse, calculosorum tormentis excitandis, augendisque, aptum: ac nihilo secius suppeditat nobis historia medica exempla benè multa hominum, maximè infantum, qui citra ullum vini usum calculo laborent; variarumque bestiarum, quæ solâ aquâ usæ, urinosos tamen calculos gesserint. Quantum ad aquas, certum quidem est, ejusmodi dari puteales, ac fontanas, quæ ahenum incrustent crassissimè; id quod Viennensium ahena testantur, ad fabros, qui crustam vi depellant, toties mittenda; at verò haud minùs certum est, teste laudato supra *Murray*, & ahenis Gottingæ, aquæ decoquendæ dicatis, enormes innasci crustas, ut fabri ferrarii crebrò debeant eas malleis excutere suis, & morbum ibidem rarissimum esse. Caseum adamant omnes nationes: lacte mortalium plerique, ex quo in lucem prodierint, utuntur, matris, nutricis, animalium:

cur tamen integræ nationes, aut civitates, adeò præ cæteris fortunatæ?

§. II. Plura hoc anno nosocomium observanda dedit, quæ ad irritabilitatis, & sensibilitatis quæstionem pertineant. In spinâ ventosâ tectâ plurimum puerorum, similiter affectorum, alii vehementer doluere, alii minùs, alii nihil omninò, licèt multum contrectares partem: argumento incertitudinis experimentorum, quæ in animali, ad partium sensibilitatem explorandam, instituuntur.

Vidimus *cap. I. §. I.* cordis thalamum utrumque grumoso sanguine æqualiter ferè repletum. §. II. Cordis dextro in ventriculo gangrænosi, utrumque ventriculum sanguine vacuum sic, ut ne guttula quidem, grumulusve, inveniendus esset: copioso tamen sanguine in illius sinibus venosis, in pulmonibus, & alibi, præsentem. §. III. Cor utrumque post hæmorrhagiam vacuum. *Cap. III. §. I.* cordis ventriculus perfectè vacuus uterque fuit, pulmonibus plurimo sanguine scatentibus. Hoc anno unicum modo canem vivum aperui, ejusque morientis attentè sum phænomena contemplatus: iterùm in hoc cane, quod

PARS DECIMA CAP. VI. 45
toties antea , clarè vidi , sanguine
haud ultra per pulmonem transeun-
te , cor tamen sinistrum multo san-
guine repletum. Undénam , quæso ,
pulmone penitùs ad mortem obstruc-
to , copiosus sinistro in corde san-
guis ? Et cur tantâ causâ irritante
præsentē , quievit tamen ? Pulcra *Pro-*
speri Martiani observatio hîc addenda
est. Reverendus juvenis dominicanus ,
curatus à *Prospero* ab hæmoptoë spu-
mosissimi sanguinis , postmodum in-
cidit , suscepto frigore , in peripneu-
moniam , die 20. lethalem. En hujus
anatomēn. » Pulmo totus sanguine re-
» pletus , mirum in modum tumidus
» apparuit , ità ut non vasa tantummo-
» do turgerent , sed per totam sub-
» stantiam sanguis conglobatus skirrhi-
» duritiem æmularetur , Nulla alia tã-
» men læsio in eo adparebat. Cor , &
» circumsitæ venæ , sanguine mirum
» in modum repletæ inventæ sunt , &
» in latitudinem immodicam disten-
» tæ , imò & sinister cordis ventriculus
» sanguine repletus erat. Turgebant pa-
» riter venæ omnes , quæ per costas
» disseminantur ; & in summâ totum
» malum in sanguinis plenitudine con-
» sistere videbatur. « In sect. V. Aph.

n°. 12. pag. 458. Edit. rom. 1626. En iterum pulmonem, cætera sanum, cruore autem replente induratum, adeoque transmittentem nihil, & nihilominus cor sinistrum sanguine adeo repletum. Undenam, rogo iterum, adeo repletum id? Et cur irritatione præsentem tantâ quiescere potuisset, si ea vera forent, quæ cl. *Haller* suis experimentis evicisse se scribit? scilicet
» sinistram auriculam, & cor sinis-
» trum, ideò citius mori, quod pul-
» monibus nihil ultra sanguinis transf-
» ferentibus, haud amplius à sanguine
» irritentur. Deindè sensim ventricu-
» lum dextrum, novissimèque dex-
» tram auriculam, quoque quiescere,
» eo quod non acciperent ultra à ca-
» vis venis, quo irritarentur, sangui-
» nem. E contrario si venas cavas,
» aortamque ligasset, deindè vulnere
» lato aperuisset pulmonalem arteriam,
» tunc cor sinistrum, utpote irritatum
» sanguine, qui ex auriculâ in ven-
» triculum, & ex ventriculo in auri-
» culam moveretur, diutiùs, imò per
» horas, in mortuo animali vivere :
» interea, dum cor dextrum, ejusque
» auricula, desineret vivere, expulso
» omni sanguine per pulmonarem

apertam arteriam, nec novo per ligatas affluente cavas. Oportere autem ventriculum dextrum integrè esse evacuatum, si, ne se ultra moveat, velis: tantam enim esse irritabilitatem cordis, ut relictum in eo vel pauculum sanguinis non sinat ventriculum quiescere. Profectò subvertitur enarratis supra observationibus omnis per irritabilitatem tentata vitæ, mortisque, explicatio. Phænomena in vivis animalibus apertis conspicua, factaque in cadaveribus observata, circa vitalium viscerum sive impletionem, sive vacuitatem, adeò inconstantia sunt, ut nulla physiologiæ superstruendæ fundamenta indè possint.

Vidimus *cap. I. §. II.* pleuram totam quantam, utroque thoracis in cavo, à summo jugulo ad diaphragma, etiamque totâ suâ, quâ diaphragma succingit parte, instar ruberrimi panni rubram, à costis facilè avellendam: ut hi, qui vasa aut multa, aut ulla, pleuræ adesse negent, præsentibus, quo de contrario convincerentur, optassem: quamquam anno præterito, ut suo loco monui, simile quid in nosocomio demonstratum sit.

Est sane hæc historia adjungenda ad 4.
caput part. IX. in quo de sensibilitate
 pleuræ ex professio egi, iisque in an-
 teceßum respondi, qui ex hac recenti
 observatione pleuræ inflammatißimæ,
 pleuritidis tamen signa in vitâ non
 testatæ, sensibilitatem eidem nega-
 rent, tribuerentque pulmoni. Etenim
 ex hujus cadaveris anatome patuit,
 ambos quoque pulmones & à lateri-
 bus, & ad integrum dorsum, inflam-
 matos fuisse sic, ut præ rubedinis in-
 tensitate inciperent nigricare. Cùm
 igitur neque peripneumonix signa,
 sed fugacis tantum sub finem asthma-
 tis, citraque dolorem, affuerint, sen-
 sibilitas æquè pulmoni, quàm pleuræ,
 negabitur. Sensibilitatem porrò ex
 ejusmodi phænomenis nullatenùs pos-
 se aut affirmari, aut negari, eodem
capite part. IX. argumentis ab *Aretæo*
Cappadoce ad nostra usque tempora
 petitis, satis abundèque probavi.

Sed quid de hac re plura? Certa-
 men hoc, quod solius veritatis studio
 animatus inivi, facilè nunc aliis ce-
 dere possum, qui eodem ducti prin-
 cipio, idem inire ceperunt. Prodie-
 runt in *Diario Eruditorum anni 1752.*
 quod tantum nuperrimè rescivi, ex:

PARS DECIMA CAP. VI. 455
perimenta cel. viri *Grandclas*, & ibi-
dem 1756. & 1757. ea clariss. *Lorry*.
De eâdem quæstione sub idem tem-
pus scripserat clariss. *Van Delli*, Me-
dicus patavinus in *Epist. I.* anno 1756.
in II. & in III. anno 1758. Insur-
rexit anno 1764. in novum systema
experimentis suis contrariis Medicus
parisiensis tractatu peculiari.

Hoc verò ipso, quem vivimus,
anno, prodiit opus in 4°. omnis ge-
neris doctrinæ medicæ præstantissimæ
plenissimum, gravissimum, auctore
suo, pulcherrimâ de vermibus differ-
tatione præclarè noto, dignissimum,
hoc titulo: *Gualtheri van Doeveren spe-
cimen observationum academicarum. Ca-
put XIV.* auctor dicavit experimento-
rum suorum, de hac quæstione edito-
rum, historiæ. Sane ancipites hære-
mus, quid in eâdem impensius mire-
mur; an accuratam attentionem ad
omnia, quæ experimentum minùs fi-
dum reddere possint? an diffidentiam
ubique sui? an in experimentorum
difficultate patientiam? an in his,
quæ pluries suis oculis viderat, quæ
multi cum ipso clarè conspexerant,
enuntiandis scrupulositatem? an deni-
que generosum animum ad experi-

menta eadem , laboriosa non minus , quàm tædiofa , ad undecimam usque vicem repetenda ? Etenim quater Lugduni Batavorum , semel Parisiis , semel Trajecti ad Rhenum ; Groningæ autem , in cujus almâ academiâ professoris munus & occupat , & ornat , quinquies. Undecies itaque repetita ab illo experimenta eadem , luce meridianâ clariùs vindicarunt irritabilitatem iis omnibus partibus , quas vel cum ill. *Hallero* ab omni sæculo omnes Medici irritabiles esse agnovere ; vel ill. *Haller* aut dubitanter illam tantum asseruit , ut vesiculæ felleæ ; aut negavit , ut hepaticordi scilicet , experimentis novem ; diaphragmati , septem ; musculis rubris , tribus ; œsophago , uno ; ventriculo , quinque ; intestinis , tredecim ; vesiculæ felleæ , duobus ; vesicæ urinariæ , tribus ; venæ cavæ inferiori & superiori , duobus ; hepati , unico ; pulmonibus , duobus ; cuti quoque , duobus. Vindicarunt autem eadem experimenta sentiendi facultatem duræ matris vicibus decies & septies ; tendinum , ipsorumque aponeuroseon , bis in homine , in brutis verò trigesies & nonies ; pericranii , quater ;

PARS DECIMA CAP. VI. 457
quater; pleuræ, bis; hepatis eviden-
tissimè semel.

Sic denique hæc chimæra, quæ,
quod vix feri nepotes credent, mille-
norum Medicorum animos permovit,
pellexit, fascinavit; quæ eo provecta
erat, ut fundamentum physiologiæ, ac
Medicinæ firmum, inconcussum, im-
mutabile, atque æternum, struere
crederetur; quæ proluxioris illustris
Halleri operis totam basin facit; hæc,
inquam, more demùm omnium hu-
cusque fictorum ingenio systematum,
fatiscit in auras, & pudore stupendæ
sui animi levitatis suos asseclas confun-
dit, mœstitudineque vel ideò explet,
quod cunctos hosce labores & irrevoc-
cables annos, *Hippocratico* naturæ
studio, cujus unicâ culturâ artem sa-
lutarem promovere, augere, ornare-
que potuissent, inconsideranter suffu-
rati sint.

§. III. Quæ anno proximè præte-
rito notavi, de admirandâ virtute li-
quoris hepatis piscis, quem muste-
lam fluviatilem vocant, in oculorum
maculis, & albugine; ea experimen-
tis, admodum repetitis, hoc anno
confirmare gavisi sumus. Undè abesse

Tom. V.

V.

nequeo, quin hoc præclarum remedium etiam atque etiam commendem.

§. IV. In morbis pulmonicis multis, maxime autem in inflammatoriis, experimenta cum kermes minerali, & cum stibio diaphoretico non abluto, vicibus innumeris instituta, nosocomium felicissima experitur, in duodecimum jam annum. Qui clinices ignari, in suis musæis, aut apud furnos suos, vires chemicorum præparatorum arroganter determinant, hæc præparata chemica, ob majorem vim irritantem, in cruditate acutorum noxia, ob vim emeticam quoque suspecta, habent.

Magnus *Boerhaave*, qui, ut de viribus cæterorum chemiæ præparatorum, ita quoque de horum efficaciam, certò, tutòque scribere poterat, eo quod sententiam non pronunciaret, nisi effectibus eorum in humano corpore benè exploratis; de hisce medicamentis alia profectò cogitavit, & promulgavit. *Chem. part. ult. process. 116.* sic scripsit de antimonio diaph. non abl. *Materies hæc si ita ritè parata, semidragmæ copia hausta; vix*

aliquid sensibilis mutationis adfert, nisi quod respectu nitri fixantis, adhærescentis, moderatè aperit, hinc in acutis boni quid præstat. Et paulo post: Non facit anxietates, nauseas, vel vomitus, sed benignam stimulationem: plus mali à calce ablutâ.

Saltem, aiunt, nocet, si vel acidum in ventriculo est, vel acida una deglutiuntur: tunc enim emeticum fit, acidis regulum denudantibus, eumque à sulphure liberantibus.

Consulamur præter censores hos theoreticos, iterùm practicotatum *Boerhaavium*. En formulam ejus in anxietate, periculosissimè suppressis sputis peripneumonicorum ortâ.

℞. Laudani puri gr. ij.

Flor. sulph.

Sperm. ceti.

Stib. diaph. non abl. ã dr. j.

M. f. pulv. tenuis, dividendus in xij. partes æqual. Capiat æger omni trihorio unam, cum unc. i. ij. misturæ acidæ mox describendæ.

Facilè prævideo fore, qui suspicentur opium, ne vomitum excitet, stibio à *Boerhaavio* additum esse: sed legant quam ille priori mox subdiderit, formulam, *Vel.*

℞. Flor. sulph. dr. ij.

Olibani scrup. j.

Sperm. cet. dr. semis.

Stib. diaph. non abl. dr. j.

M. f. pulv. divid. in XII. doses.
sumat unam omni horâ cum unc. j.
hujus misturæ.

℞. Oxyin : simpl. unc. iij.

Syr. V. rad. aper. unc. ij.

Decocti hederæ terr. unc. x.

Nitri puri dr. j.

M. Assumpta ferè tota mistura erit
cum ultimâ pulverum formulâ ; sic ut
æger ad dr. j. stibii diaph. non abl.
dragmas decem assumat aceti , & unc.
j. cum dr. vj. mellis acescentis : qui
autem pulveres stibio adduntur , ii
fane illud ab aceti actione non defen-
dent.

Ergo videmus à magno hoc , & in
practicis versatissimo viro , stibium
diaphoreticum non ablutum in acu-
tis morbis laudari , & neutiquam eme-
ticum prædicari , idque ne tunc qui-
dem , quando cum acido mistum assu-
mitur.

Confirmarunt *Boerhaavii* experien-
tiam Medici illi , qui hâc in urbe no-
socomiorum suorum clinicam histo-
riam publici juris fecerunt : omnes

PARS DECIMA CAP. VI. 461
enim hoc ipsum remedium unà cum
acidis & præscripserunt, & laudave-
runt.

Sed quid plura? Anno 1762, Apri-
li mense peracutâ pleuroperipneumo-
niâ tali decubui, ut, præ indomabili
morbi cruditate, die morbi sexto
spes esset intercisa omnis, egoque
sputorum defectu jam jam viderer suf-
focandus. In hâc rerum angustîâ illuf-
trissimus præses, qui amore plusquam
fraterno mei curam gerebat; & ex-
pertissimus *Schreibers*, qui observantiâ
plus quàm filiali, mihi diù noctuque
assistebat, præscripsere mihi has for-
mulas.

Oxym. squill. unc. ij.

Stibii diaphoretici non abluti dr. j.

Aq. hyssopi unc. vj.

Misce.

℞. Kermes mineralis gr. xij.

Sacchari albi dr. ij.

Misce. F. inde pil. N. xij.

Quorum quovis bihorio unum sum-
si cum uncia misturæ. Nec tantum da-
bant mihi kermes minerale, stibium-
que non ablutum, cum acida mistu-
ra, sed cum potu dicto *limonada*,
cujus v. vi. libras hausi quotidie, &

V iij

462. RATIONIS MEDENDI
cum jure carniū, plurimo citrei succo saturato, quo nutriebar. Absque ullā intermissione hisce remediis usus sum quinque dierum spatio, ac deinde paulatim imminutis, per octiduum. Simulque vesicans dolenti lateri admotum est. Effectus horum omnium fuit, ut *nunquam nausearem, aut vomerem*, ut sputorum maturorum ejectione, alvo & urinā criticis, somno, appetituque sensim restitutus, die undecimo perfectè judicaret. Omnibus hisce toties institutis, & confirmatis experimentis, evincitur, tum kermes minerale, tum antim. diaph. non ablutum, & crudam materiem ad coctionem disponere, & expellere coctam: vomitum autem aut nauseas, si rite parata fuerint, excitare nunquam, etiamsi cum acidis misceantur, imò potius salutarem eorum vim ab acidis adjunctis animari & augeri. Næ risui se exhibent, qui experientiā practicā destituti, de medicamentorum viribus sententiam ferant, eosque, qui ex praxi meliora norint, publicè condemnare audent. Utinam chemici imitarentur exemplum clarissimi R. *Laugier*, viri inter principes chemiæ &

botanices nostri ævi facile numerandi, qui quantumcunque vegetabilium, fossiliumque effectus, in corpore humano, eminenti suâ scientiâ sæpius determinare possit, id nihilominus moris habeat, ut rerum multarum aut efficaciam, aut inertiam, aut etiam nocumentum, à sedulis, attentisque practicis, inquirendum esse, suos moneat auditores!

§. V. Curam hæmorrhagiæ pulmonis & ventriculi, gelidâ aquâ egregiè promoveri, hac hyeme auditoribus demonstravi; utriusque hujus exemplum uno, eodemque tempore, nosocomio præbente.

Joannes N...... à cantu validiore hæmoptoen puer passus, nunc trigennarius in eandem relabitur. Quæ cum bis jam venâ sectâ non cessaret, ægrum quarto die in nosocomium suscepimus. Mox tertio venam tudi; & brevi post, sanguine copiosius profluente, quarto; simulque dedi frigidæ aquæ libram, brevique post alteram hauriendam: frigidum præterea emulsum, frigidam misturam, quæ composita erat ex

Boli armeniæ dr. ij.

Sang. dr. j.

Syrup. ros. rubrarum unc. j.

Laudani puri gr. ij.

Aq. plantag. unc. vj. cujus cochleare sumsit quâvis dimidiâ horâ.

Octies vena ipsi tunsa fuit, minus ob hæmorrhagiam, quàm ut ægrum ab omni calore, ardore, tussi, titillatione gutturis, ac febre præservando, phthisin pulmonalem, alioquin hîc metuendam, averruncaremus: id quod etiam, dante DEO, feliciter successit. Sanguinem venâ eductum primo crassum, deindè semper vehementer inflammatum, reperimus: urinas autem principio rubras, ac ferè subjugales, ultimis diebus perpetuò hypostaticas. Ita ut, cum sanguine, & urinâ acuti febrilis morbi, nunquàm, nisi fortè momento ante venæ sectionem, febricitaverit.

Maria Anna, custos ægrarum, vidua quinquaginta & aliquot annorum, macilentissima, à 20. ad 30. Januarii doloribus ad præcordia cum diarrhœâ cruentâ vexata, incidit morbi die undecimo in subitum trium librarum sanguinis vomitum. In lectum deposita, quæ pallida semper, nunc erat

pallidissima, extremis frigida, pulsu debilissima. Nulla proinde venæ sectio hic facta est, sed intra pauca minuta duæ gelidæ libræ datæ, medicamenta etiam eadem, quæ viro hæmoptoico, & potus, & omnia frigida, præscripta sunt. Enemate bis mediam libram sanguinis non multum concreti, alvo eduximus. Hæmorrhagia hisce factis non rediit; debilitas, frigus, vertigo, à nimia jacturâ humorum orta, intra 14. dies cessaverunt.

Igitur 1°. in hæmoptoico vena secta octies est, in feminâ ne semel quidem: quot enim hanc in illo signa indicabant, tot in istâ vetabant eandem. Neque solum sputum sanguinis nos ad venæ sectionem determinabat, verum metus tum futuri sputi, tum febris; quâ præsentē, phthisis semper metuenda est; qua absente, integra speratur sanitas, quam & noster adeptus est. Esse tamen haud raro ex hæmoptoë in phthisin dispositionem planè insuperabilem ultro fatemur.

2°. Hæmoptoico alvum non movimus unquam, feminæ autem pluries. In vomitu quippe sanguinis corruptio, ac pessima febris, metuenda est à

466 RATIONIS MEDENDI
sanguine eo, qui ex ventriculo ad intestina delatus, moram in illis trahit : in hæmoptoë autem nulla ejusmodi ratio occurrit. Est præterea alvi deponendæ conatus, pulmoni, quàm ventriculo, hoc in casu periculofior, ut leges physiologicæ docent. Quin in hæmoptoë raram non nocere alvum, tam ex diætâ, cunctisque assumtis, vix stercora generantibus, colligimus, quàm ex iis, qui crura fracti, aut aneurismatis operationem passi, alvi depositione integras haud indigent septimanas, animadvertimus.

3°. In hoc genere morborum, in quo motus nocet omnis, facilè quisque videt, quotidianam lecti refec-tionem, quam *pag.* 401. tantopere necessariam esse ad exanthemata præcavenda, monui, locum habere non posse : sed & metum exanthematis morbus, febre expers, non facit ; si verò febris invincibilis, hæmoptoës comes, generaret miliaria, augeret quidem periculum, sed ad periculum majus, ægrum intempestivè movendo, incurrendum, nos permovere non debet. Unica vero hîc timenda à decubitu perpetuo esset ad nates, & ad

os coccygis, excoriatio; nisi hæc ignota planè nobis esset, has partes in omnibus ægris unguento, ex albumine ovi, cum spiritu vini parato, quotidie semel bisve adversus excoriationem munientibus.

4°. Utrisque aqua gelida data fuit, utrisque medicamenta eadem, eademque alimenta; sed omnia frigida: solum jus carniū tepidum, ac ferè frigidum. Viro lac frigidum dabatur cum gelidâ aquâ mistum; feminae autem ob acidum ventriculi non dabatur. Utrisque humeros ac femora sollicitè ligavimus sic, ut sanguine in artuum arterias intrare valente, per venas autem redire impedito, minor fieret ad apertas arterias humorum impulsus. Aëre subtepidulo fruebantur utrique. Viro omnia quæ assumere debebat, majori copiâ dabantur ad singulas vices, quàm feminae; erat enim in hâcce cavenda omnis ventriculi fauciati expansio, ne trumbi, ad vaporum extrema nati, solverentur, à quo metu in viro liberi eramus: sic nihilominus ut in eo caveremus, ne nimium nutrimenti unâ vice in sanguinem admissum, pulmōni oneri esset.

Rogabit forte quisquam, an à gelido, eoque copioso potu, metus inflammationis non adsit; siquidem à gelido potu pleuritis, peripneumonia, gastritis &c. toties natæ observentur; præcipuè verò quando sanguis, quod in hæmoptoë frequenter ad inflammationem dispositus, actuve inflammatus est?

Respondeo morbos inflammatorios recensitos haud contingere à gelido haustu, nisi quando cursu, cantu, irâ, vino, humores validè moti, ac condensati sunt; undè eadem aqua gelida non nocebit multis, qui citra validum humorum motum, momento antea excitatum, sanguinem spuunt, vomuntve: sed & venæ sectiones, motum humorum refrænantes, in causâ erunt, cur frigidus potus minus noceat; præterquam quod ipsa hæmorrhagia motum humorum nimium jam in nimis debilem, ut in feminâ nostrâ, commutaverit. Multis etiam hæmoptoïcorum sanguis per se tenuior, condensatione quâdam emendaretur, & ad continuandum sputum redderetur ineptior. *Multis hæmoptoïcorum* dico: nam viro nostro perquam spissus erat sanguis.

Atque hæc de metu inflammationis :
 si quis autem metueret , ne saltem gelidæ actione polypofus sanguis fieret , adeoque polypos ad vitalia loca , lethalesque alibi generaret obstructions ; hic non videretur attendere ad adstringentia , quorum fane effectus idem præstaret. Hæc enim , quamvis theoreticè difficulter in sanguinem intrare admittentes , practicè autem certo certius intrare concedentes , omnes uno ore in hæmorrhagiis laudamus , & præscribimus , absque eo , quod ejusmodi nocumenta indè adnotemus. Videtur gelida primo , universo corpori horrore incusso , vasa omnia corporis constringere , aperta que claudere ; id quod gelida omnia , in quâvis hæmorrhagiâ , sive internè , sive externè , applicata sint , præstare solent : sed secundo , eadem frigida aqua , ventriculū refrigerando , suū frigus communicat cum diaphragmate , cum subjectâ aortâ , & cavâ venâ , cum corde , ac pulmone , motumque proindè sanguinis moderari , & , quominus quâ data porta exilire posset , salubriter condensare videtur.

Sexennium & plus est , quod hocce

470 RATIONIS MEDENDI
experimentum in hæmoptoë, aliisque
hæmorrhagiis, incitantibus ad id me
Medicis italibus, laudare frequenter de-
buerim : cujus, qui historiam inte-
gram nosse avert, adeat ill. L. B. *van*
Swieten Comm. tom. IV. à pag. 38.
ad 42.

Haud abs re erit animadvertisse,
feminam nostram spatio plus quam
undecim annorum, quo ægrarum mea-
rum custos fuit, acutis, imò inflam-
matoriis morbis, *septies* in nosoco-
mio decubuisse: ab acuto autem morbo,
quem abhinc quadriennio passa esset,
perpetuum pondus, leviolemque in
hepatis regione dolorem esse con-
questam; hanc verò hæmorrhagiâ, à
ventriculi & dolore, & pondere, pe-
nitens liberatam esse.

Hippocrates sputum sanguinis, & à
pulmone deduxit, & ab hepate. *Coac.*
n°. 408. & 450. In hanc rem mere-
tur legi *Prosper Martianus* pag. 457.
458. & *Ballonius* Epid. j. pag. 41. Si
hepatitis salubriter hæmorrhagiâ naris
dextræ judicetur, insalubriter ea naris
lævæ, non video, cur etiam hepar
non posset se pulmone, aut ventri-
culo exonerare. Est equidem difficilior,

simulque periculofior, exitus morbi, ita ut *Hippocrates* priore textu dicat: *Quicumque spumofum fanguinem fpuunt, dextrum hypochondrium dolentes, de hepate fpuunt, & multi pereunt*; in altero verò textu abfolutè *mori* teftetur; attamen & tales evadere experimenta practica docent, magis autem fi ventriculo feffe hepar exoneret, quàm fi pulmone. Saltem cuftos nofta ab antiquâ hepatis labe per vomitum fanguinis trium librarum, libramque quartam alvo egreffam penitùs liberata eft.

§. VI. Curæ viperarum, proximè præterito anno, memini, ejufque numerosiora promiffi experimenta, in morbis cutaneis pertinaciffimis, inque summâ debilitate. Plurima equidem hoc anno experimenta feci, fed, defectu copiofarum viperarum, non tot, quot volui, ac debui. In nonnullis minime profui, in aliis ad ftuporem ufque. Curabo in annum fequentem copiam viperarum tantam ex Italiâ adferri, ut curam hanc magis elucidare queam.

§. VII. De variolarum infitione, ejufque incertitudine, atque periculo,

472 RATIONIS MEDENDI
fat superque tomo IX. egisse videor ;
nec fortè scriptis ultra opus erit , cùm
exempla jam loquantur ubique. Eo
jam deventum est , ut viri in arte
graves , ac venerandi , inoculationem
non ampliùs profusis , ut quondam ,
encomiis , propagare nitantur ; sed po-
tiùs ipsius incertitudinem , & infor-
tunia palliando , mitigandoque , à
præcipiti ruinâ præservare , si fas sit ,
studeant. Qua sane in re candore ipsis
innato , candore ubique scriptorum
suorum resplendente , historias benè
multas , minimeque suspectas , infeli-
cioris infitionis cum publico commu-
nicant. Inter alia typis prodiit nuper-
rimo mense Aprili scriptum , auctore
integerrimo , honestissimo , atque ad
augendam Medicinam nato , confir-
mans *Roterodamensem* historiam nobi-
lis angli *Manson* (errore scripsi in
tomo IX. *Anderson*) qui cum duos
suos filios veneno varioloso , ab eru-
ditissimo , atque inoculandi expertis-
simo , Medico , infici curasset , junio-
rem pessimis variolis , pessimisque ea-
rumdem symptomatis , die 14. ab infi-
tione , & 7. aut 8. ab incepto morbo ,
lugubri morte amisit ; nullo interim

in cadavere ab anatomes professore vitio partium invento, præter nonnulla, (& quænam illa?) vermium indicia. Relatum & ibidem video id, quod Medicus ingenuus, testis observaverit autoptes, puero scilicet quadrienni ab ipsâ peractâ insitione pejus solito fuisse, brachium ab ipso suppurationis exordio incredibiliter doluisse, idemque ab inflammatione tumuisse insigniter, ac vehementi cum dolore gelatinosi humoris magnam exsudasse copiam, dolores exinde minores quidem fuisse, attamen per integras perseverasse hebdomadas; quamvis hoc in brachio nihil esset, quod non in altero, factum. Pari ingenuitate refricatur nobis ibidem memoria quinque filiarum viri clarissimi *Schuster*, quæ ab insitionis peritissimo *Roederer* inoculatæ, singulæ deinceps variolis naturalibus laborarunt.

Afferuntur, fateor, quibus inoculationis infamia utcunque veluti tegatur, ratiunculæ: verum in quantum horum virorum mihi perspicua sinceritas est, judicare debeo eosdem haud ultra velle inoculationem indè pro-

pugnare , sed ad tetras has historias id omne adhuc adferre , quod vel præoccupatissimus animo homo ad causam desperatam defendendam proferre posset. Id, quo firmiter credam , epistola me cogit ab egregio viro , inoculationis recentissimo , simul ac candidissimo propugnatore , ad me his diebus data ; in qua ingenuus fatetur se lapsu temporum erga inoculationem minus fieri præoccupatum , lubenterque eandem inutilem totam esse habiturum , si variolas naturales tractandi methodus ea , quæ in præsentiarum obtineat , inveniretur fortunatior. Quis autem virum non miretur , quis illum sibi , quod in litigiosis imitetur , exemplo non proponat , dum ipse ad feliciorum methodum obtinendam viam pandere studeat , attentionem poscendo ad id , quod sibi à clarissimo professore *Petropolitano* scriptum esset ; nimirum *Petropoli* , inter 116000. cives Russos , anno 1764. decem modo homines à variolis periisse , eo quod balneo vaporis , cutem mollissimam & transpirabilem , reddente , in variolis utantur quotidie : balneum autem sic parari , ut fornaci ingenti ,

PARS DECIMA CAP. VI. 475
ad determinatos gradus ferventi, gelida aqua adspargatur copiosa, quæ in vapores confestim resolvitur: variolas hâc arte & commodè erumpere, & feliciter maturefcere: cæteris verò aliarum nationum civibus urbis, qui ejusmodi balneo non utantur, observari variolarum eandem, quam alibi lugeant, mortalitatem.

Gratiis ipsi de communicatâ adeò memorabili observatione actis, rogo ut dissertationem legat *Jenæ* anno 1745. à Doctissimo Viro *Daniele à Raasveld* editam, in qua pag. 34. hæc verba leguntur: » Ipso hoc anno de-
» corrente clariss. *D. Daniel Fischerus*,
» hungarus, ill. ac rev. *D. Nicolai Comititis Episcopi Csaky de Keresztzech*
» *Archiater*, & *Ac. N. C. Collega &c.*
» elegantem edidit commentationem,
» *Erfodiæ Thuringorum* impressam, de
» remedio rusticano, variolas per bal-
» neum primo aquæ dulcis, post verò
» feri lactis, feliciter curandi, in co-
» mitatu Arvensi, Hungariæ superio-
» ris, cum optimo successu adhibito.
» In hac commentatione doctissimus
» auctor pag. 11. recenset, qua ratio-
» ne variolosos tractaverit ad imita-

» tionem incolarum comitatûs Arven-
 » sis , anno 1727. & 1728. Scribit :
 » Grassabantur quoque apud Scepu-
 » sienses variolæ epidemicè , cùmque
 » & tenuioris fortis homines auxilium
 » sæpè domesticum , ut hic loqui
 » amant , expeterent , auctor illis fui ,
 » ut variolosos suos balneo tractarent ,
 » & quidem statim quàm primum
 » ægrotare inciperent , cum stricto
 » observato regimine mox describen-
 » do , & cautelis sequentibus , donec
 » vigori pristino variolosi restitueren-
 » tur. Regimen quod penes usum bal-
 » nei observabant , erat temperatum ,
 » idque nec calidum nimis , nec fri-
 » gidum , uti *Thomas Sydenhamus* po-
 » stulat *Obs. med. circa morb. acut. hist.*
 » & *Cur. acut. sect. 3.* »

Videt itaque vir humanissimus ex
 praxi civicâ Petropolitanâ , & rustica-
 nâ Hungaricâ , certiolem , tutiolemque
 methodum variolas naturales curandi
 inventam esse ; adeoque non defectu
 ejusdem existentia , sed applicationis ,
 plures mortalium à naturalibus variolis
 occidi , qui aliàs servarentur.

Præterlabi hîc nequeo occasionem
 monendi eos , qui methodum *part. II.*

Rat. Med. cap. 2. traditam, aut difficulter admiserint, aut suspectæ habuerint fidei, ut attendant, an balneorum, manuumque, aquæ calidæ, aut aquæ calidæ cum lacte, bis die, ab ipso exordio febris variolosæ, ad usque variolosarum papularum exsiccationem; quibus etiam balneis tota humescat conclavis atmosphæra, interea dum corpus tepido aut calente, sed diluente maxime potu, in perpetuâ ad transpirationem dispositione servatur; cura interea religiosè habitane præ calidiore atmosphærâ, loco materiæ transpirabilis, sudores, qui corpora exsiccent, ob idque transpirationem inhibeant, proliciantur: videant, inquam, illi, an nostra methodus ob id ipsum etiam non potuerit, debueritque esse felix, ob quod ea Hungarorum & Petropolitanorum felicissima habeatur? Et an cura eadem, curæ cuicumque alii prælata, eandem cæteris nationibus non pareret felicitatem, quàm calidiore in climate Hungaris, & in frigidiore Russis? Sperandum est fore, ut Galliæ Regnum, quod insirionis incertitudinem, ac pericula, iteratis exemplis experitur,

478 RAT. MED. PARS DEC. CAP. VI.
ad ejusmodi methodum stabiliendam,
animum ferio advortat. Batavis du-
dum hæc res & cordi fuit, & succes-
sit; maximè cùm inoculationis incer-
tæ, infidæ, homicidæque, plura apud
se exempla luxerint: sic quidem ut
amplissimus Senatus Haganus, hoc
ipso elapso vere, inoculationem, cui
eâ in urbe nonnullæ exteræ familiæ
suam prolem submittere decreverant,
publico edicto vetuerit. Amstælodami
pauci admodum inoculati hoc anno
sunt, quos inter puella nobilissima,
quæ, nullâ variolâ ad insitionem rite,
si qua unquam, peractam succedente,
se per omnem vitam fore ab hoc mor-
bo liberam certo certiùs credere jussâ
erat, attamen in naturales variolas de-
mùm incidit. Atque hæc de hac ma-
teriâ satis.

Finis Decimæ Partis.

ELENCHUS CAPITUM

Nonæ Partis.

CAPUT I. Sistens anatomicas aliquot
sectiones , unâ cum brevi prægressi
morbi historiâ. pag. 1

CAPUT II. Sistens pathologicam prioris
capitis discussionem. 37

CAPUT II. de Miliaribus. 69

CAPUT IV. de Systemate Halleriano. 76

CAPUT V. de morbo ileo , & profe-
cutio experimentorum cum machinâ
adaptatâ ad eundem etiam despe-
ratum solvendum. 149

CAPUT VI. Varia. 172

CAPUT VII. Nonnulla de insitione
variolarum. 191

Postscriptum. 223

ELENCHUS CAPITUM

Decimæ Partis.

CAPUT I. De Colica Pictonum. pag. 239

CAPUT II. Pathologica priorum anacephalæosis. 297

CAPUT III. De Tetano. 325

CAPUT IV. Dissertatio de Tetano, ejusque speciebus, necnon de curandi eum methodo, à primis Medicinæ sæculis, in nostra usque Tempora observatâ. 337

CAPUT V. De Miliari, ac Petechiali. 384

CAPUT VI. Varia. 443

De l'Imp. de P. Alex. LE PRIEUR.

Asacodennan in mch. 182
B. 17. mueralla fluvialis in abugine
p. 179.
Flory & pui in ophthalmis 178
Sennium mueralla affrac. 7.
Tect. sed tect. vixone decto
Sublata. p. 181-82. 471.
Cum ab artendo p. 182. 182.

1891
 1892
 1893
 1894
 1895
 1896
 1897
 1898
 1899
 1900
 1901
 1902
 1903
 1904
 1905
 1906
 1907
 1908
 1909
 1910
 1911
 1912
 1913
 1914
 1915
 1916
 1917
 1918
 1919
 1920
 1921
 1922
 1923
 1924
 1925
 1926
 1927
 1928
 1929
 1930
 1931
 1932
 1933
 1934
 1935
 1936
 1937
 1938
 1939
 1940
 1941
 1942
 1943
 1944
 1945
 1946
 1947
 1948
 1949
 1950
 1951
 1952
 1953
 1954
 1955
 1956
 1957
 1958
 1959
 1960
 1961
 1962
 1963
 1964
 1965
 1966
 1967
 1968
 1969
 1970
 1971
 1972
 1973
 1974
 1975
 1976
 1977
 1978
 1979
 1980
 1981
 1982
 1983
 1984
 1985
 1986
 1987
 1988
 1989
 1990
 1991
 1992
 1993
 1994
 1995
 1996
 1997
 1998
 1999
 2000
 2001
 2002
 2003
 2004
 2005
 2006
 2007
 2008
 2009
 2010
 2011
 2012
 2013
 2014
 2015
 2016
 2017
 2018
 2019
 2020
 2021
 2022
 2023
 2024
 2025
 2026
 2027
 2028
 2029
 2030
 2031
 2032
 2033
 2034
 2035
 2036
 2037
 2038
 2039
 2040
 2041
 2042
 2043
 2044
 2045
 2046
 2047
 2048
 2049
 2050
 2051
 2052
 2053
 2054
 2055
 2056
 2057
 2058
 2059
 2060
 2061
 2062
 2063
 2064
 2065
 2066
 2067
 2068
 2069
 2070
 2071
 2072
 2073
 2074
 2075
 2076
 2077
 2078
 2079
 2080
 2081
 2082
 2083
 2084
 2085
 2086
 2087
 2088
 2089
 2090
 2091
 2092
 2093
 2094
 2095
 2096
 2097
 2098
 2099
 2100
 2101
 2102
 2103
 2104
 2105
 2106
 2107
 2108
 2109
 2110
 2111
 2112
 2113
 2114
 2115
 2116
 2117
 2118
 2119
 2120
 2121
 2122
 2123
 2124
 2125
 2126
 2127
 2128
 2129
 2130
 2131
 2132
 2133
 2134
 2135
 2136
 2137
 2138
 2139
 2140
 2141
 2142
 2143
 2144
 2145
 2146
 2147
 2148
 2149
 2150
 2151
 2152
 2153
 2154
 2155
 2156
 2157
 2158
 2159
 2160
 2161
 2162
 2163
 2164
 2165
 2166
 2167
 2168
 2169
 2170
 2171
 2172
 2173
 2174
 2175
 2176
 2177
 2178
 2179
 2180
 2181
 2182
 2183
 2184
 2185
 2186
 2187
 2188
 2189
 2190
 2191
 2192
 2193
 2194
 2195
 2196
 2197
 2198
 2199
 2200
 2201
 2202
 2203
 2204
 2205
 2206
 2207
 2208
 2209
 2210
 2211
 2212
 2213
 2214
 2215
 2216
 2217
 2218
 2219
 2220
 2221
 2222
 2223
 2224
 2225
 2226
 2227
 2228
 2229
 2230
 2231
 2232
 2233
 2234
 2235
 2236
 2237
 2238
 2239
 2240
 2241
 2242
 2243
 2244
 2245
 2246
 2247
 2248
 2249
 2250
 2251
 2252
 2253
 2254
 2255
 2256
 2257
 2258
 2259
 2260
 2261
 2262
 2263
 2264
 2265
 2266
 2267
 2268
 2269
 2270
 2271
 2272
 2273
 2274
 2275
 2276
 2277
 2278
 2279
 2280
 2281
 2282
 2283
 2284
 2285
 2286
 2287
 2288
 2289
 2290
 2291
 2292
 2293
 2294
 2295
 2296
 2297
 2298
 2299
 2300
 2301
 2302
 2303
 2304
 2305
 2306
 2307
 2308
 2309
 2310
 2311
 2312
 2313
 2314
 2315
 2316
 2317
 2318
 2319
 2320
 2321
 2322
 2323
 2324
 2325
 2326
 2327
 2328
 2329
 2330
 2331
 2332
 2333
 2334
 2335
 2336
 2337
 2338
 2339
 2340
 2341
 2342
 2343
 2344
 2345

